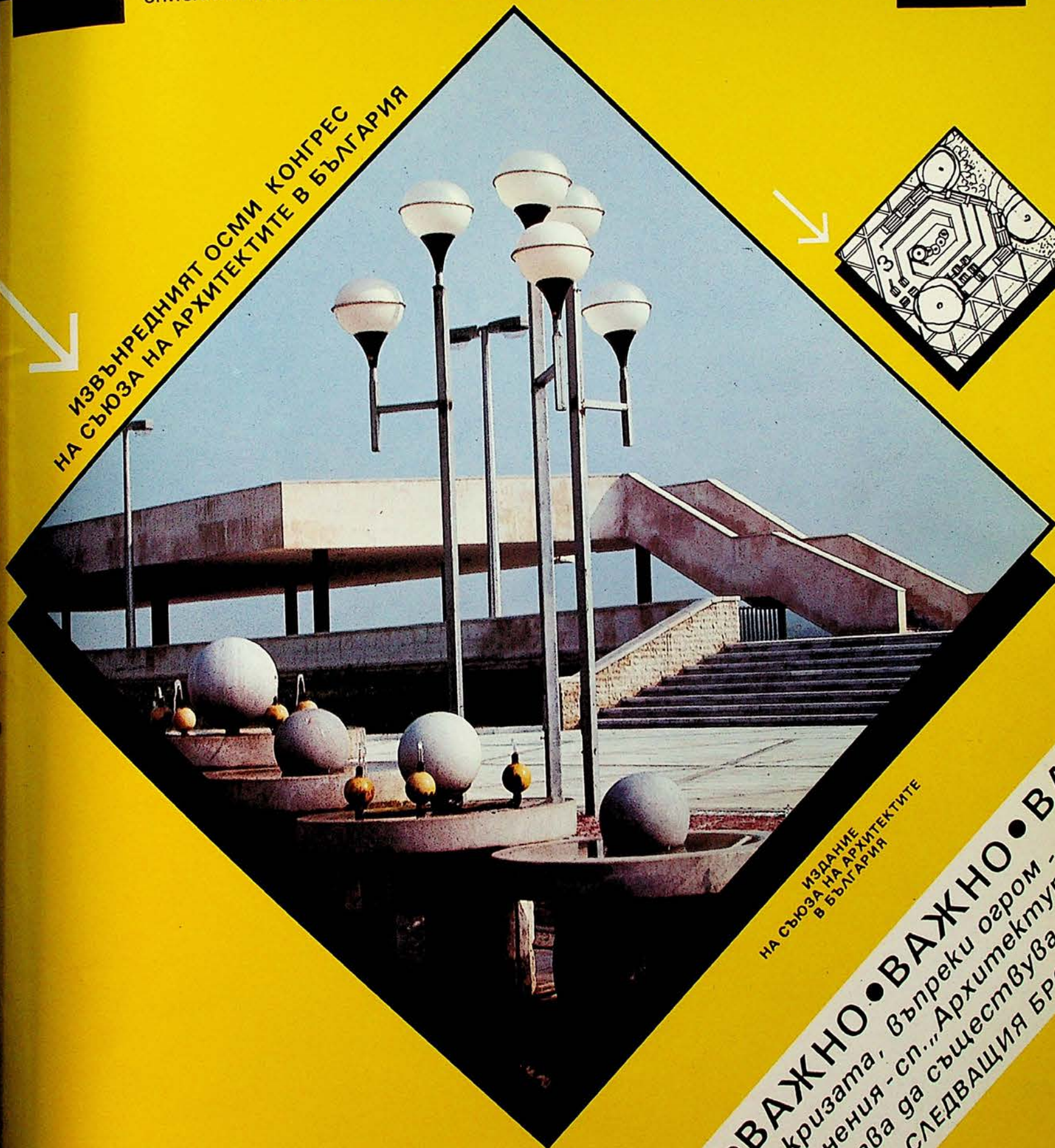
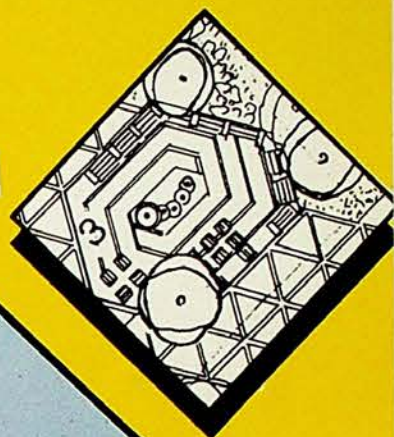

АРХИТЕКТУРА

СПИСАНИЕ ЗА АРХИТЕКТУРНО ТВОРЧЕСТВО, АРХИТЕКТУРНА ТЕОРИЯ И КРИТИКА

ИЗВЪНРЕДНИЯТ ОСМИ КОНГРЕС
НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТУРИТЕ В БЪЛГАРИЯ

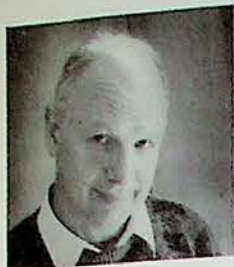
ИЗДАНИЕ
НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТУРИТЕ
В БЪЛГАРИЯ

ВАЖНО • ВАЖНО • ВАЖНО • ВАЖНО • ВАЖНО
Въпреки кризата, въпреки огромните закъснения - сп. "Архитектура" продължава да съществува
ЧАКВАЙТЕ СЛЕДВАЩИЯ БРОЙ

3'90

НОВОТО РЪКОВОДСТВО НА САБ

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА САБ

ХРИСТО ГЕНЧЕВ е роден през 1934 г. в Габрово. Женен е и има двама синове. Завършил е Архитектурния факултет на ИСИ през 1958 г. Доктор е на техническите науки на Висшето политехническо училище в Грац, Австрия от 1965 г. През 1987 г. е хабилитиран за старши научен сътрудник I степен в областта на градоустройството на големите градове. Дългогодишен член е на ръководството на секция „Градоустройство, териториално устройство и ландшафтна архитектура“.

Работил е като технически ръководител на строителен район — София, в проектантски бюра в Швейцария, Австрия и Франция. Бил е експерт на ЮНЕСКО и преподавател по градоустройство и териториално устройство в Хаванския университет. Работил е в „Главпроект“ и КНИПИТУГА. Носител е на награди от международни конкурси и орден „Кирил и Методий“ II степен.

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА КОМИСИИ

по социалните въпроси
СТЕФАН БЕЛЯЗОВ е роден през 1936 г. в София. Дипломирал се през 1960 г. в ИСИ—София. Работил е в РПО—Хасково, в ГНС—Копривщица, в РПО—София, във ВИСИ, а от 1975 г. работи в „Главпроект“. Автор е на проектите на читалища в Ихтиман и Смолян, хотел и ресторант в Банско, градоустройствен план на Копривщица, национален пионерски комплекс в Ковачевци и пр.

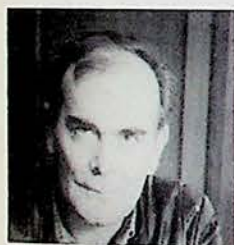
по упражняване на професията
ДИМИТЪР КРЪСТЕВ е роден през 1933 г. в с.Енина, Казанлъшко. Завършил е Архитектурния факултет на ИСИ през 1958 г. Работил е в НИПК, а от 1962 г. в „Главпроект“. Проектирал предимно обществени и жилищни сгради. Реализирани са: музей на Кольо Фичето в Дряново, музей във Велики Преслав, гробница на Ракобица в Котел, II етап на НМЦ в Приморско (с колектив), хотел-ресторант в Ямбол и др.

по въпросите на професионалната етика
ТАНКО СЕРАФИМОВ е роден през 1943 г. в Стара Загора. Завършил е архитектура във ВИСИ—София през 1968 г. Работил е в РПО—Стара Загора, в ИПП „Металпроект“, а сега е главен асистент в катедра „Обществени сгради“ на Архитектурния факултет във ВИАС. Проектира в областта на жилищните и обществените сгради.

по конкурсното дело
СТОЙЧО ВЕЛКОВСКИ е роден през 1925 г. в Славейно, Смолянско. Завършил е Архитектурния факултет на ИСИ в София през 1954 г. Работил е в РПО—София, в „Главпроект“. Проектира в областта на жилищните, обществените и промишлените сгради и комплекси. За жилищните групи в центъра на Смолян е удостоен с Димитровска награда за 1980 година.

по международните въпроси
ГЕОРГИ БЕРБЕРОВ е роден през 1939 г. в Габрово. През 1962 г. е завършил ИСИ в София. След това е работил в проектантска организация в Добрич, в „Главпроект“, а сега е главен асистент в катедра „Обществени сгради“ на Архитектурния факултет във ВИАС—София. Проектира предимно в областта на жилищните и обществените сгради.

по информационната и издателската дейност
ПЕТКО ЕВРЕВ е роден през 1939 г. в Ловеч. През 1962 г. се е дипломирал в ИСИ—София. Работил е в ПО—Ловеч, в НИГА, а от 1981 г. е ст.н.с. и ръководител на ателие в КНИПИТУГА. Кандидат е на архитектурните науки. Автор е на много книги и на научноизследователски разработки, териториалноустройствени, градоустройствени и архитектурни обекти.

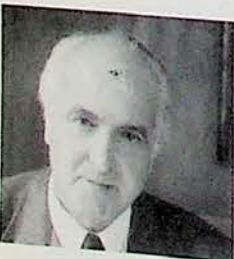

по въпросите на образованието и квалификацията
СТЕФАН ПОПОВ е роден през 1936 г. в София. През 1960 г. се е дипломирал в ИСИ—София. Работил е в РПО—Силистра, в „Главпроект“. Сега е професор в катедра „Обществени сгради“ в Архитектурния факултет на ВИАС. Кандидат е на архитектурните науки. Участвал е в национални и международни конкурси. Има много публикации. Лаурат е на Димитровска награда за Родопския театър в Смолян.

по стопанската дейност
ЯКИМ ПЕТРОВ е роден през 1937 г. в Стара Загора. Завършил е Архитектурния факултет на ИСИ през 1961 г. Работил е като проектант в РПО—Разград, а от 1964 г. е главен проектант и ръководител на ателие в „Главпроект“. Проектира в областта на обществените сгради и комплекси. Участвал е в реконструкцията на центъра на Благоевград, в проектирането на Дом на народната армия в Смолян (съвместно с арх. Иван Битраков) и др.

СЕКРЕТАРИАТ НА САБ

ГЕОРГИ ЛАБОВ е роден през 1931 г. в с.Козарско, Пловдивска област. Женен е и има две дъщери. Завършил е архитектура в Държавната политехника през 1954 г. Работил е в „Каменна промишленост“ - Пловдив, Дървопреработвателен завод в Брацигово, ОНС—Пловдив, СУ „Жилищно строителство“ - Пловдив, НИПК - София, в управление „Архитектура и градоустройство“ при ГНС.

ИВАН СТАНИЦЕВ е роден през 1947 г. в София. Завършил е ВИАС през 1970 г. Женен е и има две дъщери. Работи в КНИПИ „Софпроект“ като проектант, групов ръководител и ръководител на творческо архитектурно ателие. Проектира предимно в областта на обществените сгради и комплекси. Член е на работната група по упражняване на професията и на групата „Спорт, отгих и туризъм“ към МСА.

ЗДРАВКО ГЕНЧЕВ е роден през 1944 г. в Бургас. Женен е и има един син. Завършил е архитектура във ВИСИ през 1967 г. Кандидат е на архитектурните науки. Работил е в ПО към „Булгарплод“, НИГА, КНИПИТУГА и „Главпроект“. В Италия и Англия специализира в областта на курортната и жилищната архитектура. Бил е представител на България в работната група по жилищния въпрос и в групата експерти от страните от Южна Европа към ИКЕ

НИКОЛА КАРАДИМОВ е роден през 1942 г. в Пловдив. Женен е и има двама сина. Завършил е архитектура във ВИСИ през 1967 г. Специализирал е в физическо планиране и жилищна политика в Белгия. Работил е в различни проектантски организации. Представител е на нашата страна в международните организации по населеността и жилищния въпрос към ООН. Главен директор е в Министерството на строителството, архитектурата и благоустройството.

ИЗВЪНРЕДНИЯТ ОСМИ КОНГРЕС НА САБ

ДНЕВНИК НА КОНГРЕСА

29 март 1990 г., Дворецът на културата и спорта във Варна.

14 часа
В залата присъстват 1587 членове на Съюза на архитектите в България.

От името на гостоприемните домакини на извънредния Осми конгрес на САБ — гружеството на архитектите във Варна, приветствие поднася **Димитър Липов**. Деловата работа на конгреса започва. Първото заседание се ръководи от **Венелин Жечев**, **Димитър Липов** и **Владимир Попов**.

С едноминутно мълчание участниците в конгреса отдават почит към паметта на жертвите на тоталитаризма у нас. След това се пристъпва към обсъждане на дневния ред на конгреса. На разположение на присъстващите в залата са три микрофона. С мнозинство се приема предложението да отпадне т.1 от дневния ред: Изложение по доклада за дейността на САБ и УС за периода от 7 март 1989 г. до 29 март 1990 г. Утвърден е следният дневен ред:

1. Доклад на Централната контролна комисия на САБ.
2. Изложение по платформата на САБ.
3. Изложение по функциите и структурата на САБ.
4. Изложение по Устава на САБ.
5. Изложение по Моралния кодекс на архитекта.
6. Разисквания.
7. Избор на председател на САБ, управителен съвет и контролна комисия.

Присъстващите избират ръководни органи на конгреса и работни комисии.

Секретариат: председател — **Димитър Липов**; членове — **Георги Лабов**, **Константин Зюмбюлев**, **Гриша Генов**, **Цветанка Стателова**, **Владимир Русиянски**.

Комисия по провеждане на изборите: председател — **Христо Костов**; членове — **Никола Грозев**, **Милко Матеев**, **Янчо Чонков**, **Варужан Маноян**, **Стефан Орозов**, **Енчо Халачев**.

Комисия по платформата на САБ: председател — **Никола Карадимов**; членове — **Александър Делестоянов**, **Белчо Дончев**, **Владимир Дамянов**, **Георги Лабов**, **Георги Тодоров**, **Добрина Желева**, **Иван Иванчев**, **Людмил Банев**, **Лило Попов**, **Камен Петков**, **Ружа Стоименова**, **Цветан Рагев**.

УПРАВИТЕЛЕН СЪВЕТ НА САБ

Стефан Бязов, **Димитър Кръстев**, **Явор Банков**, **Христо Генчев**, **Бойко Кадинов**, **Георги Лабов**, **Стефан Попов**, **Славей Гълъбов**, **Олег Николов**, **Борис Камиларов**, **Стойчо Велковски**, **Танко Серафимов**, **Георги Берберов**, **Спирогон Ганев**, **Яким Петров**, **Благовест Вълков**, **Иван Станишев**, **Никола Карадимов**, **Петко Евре**, **Бисера Рибарова**, **Таня Грашнова**, **Елисавета Рибарова**, **Петко Йовчев**, **Росица Златанова**.

(Списъкът на управителния съвет е по броя на получените гласове.)

КОНТРОЛНА КОМИСИЯ

Анна Алексиева, **Владимир Дамянов**, **Георги Чонков**, **Огнян Грозев**, **Стоян Стоянов**

1

1, 2
Момент от заседанията
The 8th Extraordinary UAB Congress,
Varna, Palace of Culture and Sport,
29—31 March 1990

Комисия по структурата на САБ: председател — **Здравко Генчев**; членове — **Анна Танова**, **Благовест Вълков**, **Борис Марков**, **Валентин Маринов**, **Добрил Добрев**, **Иван Сердюк**, **Николай Стоянов**, **Петко Йовчев**, **Силвия Алексиева**, **Тодор Булев**.

Комисия по Устава на САБ: председател — **Кирил Делев**; членове — **Велчо Велчев**, **Ваня Фурнаджиева**, **Енчо Димов**, **Иван Драганов**, **Иво Терзийски**, **Мария Костадинова**, **Никола Попов**, **Павел Попов**, **Росица Златанова**, **Татяна Стефанова**, **Огнян Георгиев**.

Комисия по Моралния кодекс на архитекта: председател — **Христо Генчев**; членове — **Анна Танова**, **Венцислав Илиев**, **Валентин Маринов**, **Георги Стоилов**, **Георги Тодоров**, **Павел Попов**.

Комисия по решенията на конгреса: председател — **Димитър Кръстев**; членове — **Димитър Аврамов**, **Иван Касъров**, **Константин Зюмбюлев**, **Милчо Сапунджиев**, **Никола Ганчев**, **Розина Червенкова**, **Светла Статкова**, **Христо Костов**.

Доклада на Централната контролна комисия чете **Крум Илиев**. От трите микрофона в залата присъстващите отправят реплики и въпроси към докладчика, изказват съображения.

Изложение по платформата на САБ прави **Никола Карадимов**. По въпроса за функциите и структурата на САБ докладва **Здравко Генчев**. **Кирил Делев** представя вариантите за Устав на САБ.

Второто заседание на конгреса се председателства от **Иван Станишев**, **Владимир Дамянов** и **Димитър Димитров**.

Павел Попов представя предложението за Моралния кодекс на архитекта.

Конгресът приема регламент за изказванията — решено е думата да бъде давана по жребий, след изтегляне на името на записал се за изказване участник в конгреса от затворена кутия. Последователно думата се предоставя и на участници в конгреса; чиито изказвания са заявени от името на цели гружества. Одобрява се времетраене на изказванията 8 минути.

Олег Николов запознава присъстващите в залата с алтернативната програма на групата „4000 архитекти за 9 000 000 българи“. Започват разискванията по направените

изложения и доклади, по предложенията за платформа, структура и устав на съюза, за Морален кодекс на архитекта.

От трибуната на конгреса говорят: Любен Тонев, Иван Чолаков, Димо Ангелов, Ваня Фурнаджиева, Борис Марков, Иван Димов, Димитър Димитров, Митко Димитров, Николай Тонев се обръща към участниците в конгреса с предложение да гласуват декларация по повод недопустимото отношение на Федерацията на научно-техническите дружества, „пропуснала“ да покани на тържествено честване на шестдесетгодишнината от осветяването на дружествения дом на Българското инженерно-архитектурно дружество (БИАД) представители на Съюза на архитектите в България и членове на архитектурната колегия — ветерани на БИАД. Декларацията е приета с одобрение. Разискванията продължават с изказвания на Валентин Лазаров, Румен Шейков, Стоян Янев, Танко Серафимов, Чавдар Статков и Светослав Куцаров.

Втори ден на конгреса, 30 март 1990 г.

Първото заседание за деня ръководят Силвия Алексиева, Венцеслав Илиев и Мария Костагинова. В продължаващите разисквания своите мнения споделят: Александър Дечев, Евлоги Райчев, Кольо Сироманов, Христо Христов, Иван Драганов, Здравко Русев, Светозар Панайотов, Иван Сердюк, Теменужка Чалмова. Участниците в конгреса с одобрителни аплодисменти посрещат прочетеното от председателството на заседанието приветствие на новоучредената Национална асоциация на студентите по архитектура. Изказват се Николай Гюлбаров, Тачо Пеев, Никола Николов, Стефан Беязов, Жеко Тулев.

Под председателството на Иван Драганов, Иван Касъров и Красимира Тотева протича второто заседание.

Кирил Делев прави някои разяснения по проекта за Устав на САБ. Думата се дава последователно на Димитър Кръстев, Красимира Тотева.

След реплика от залата конгресът гласува словото да бъде предоставено на Георги Стоилов, за да прочете доклада по отхвърлената предишния ден т.1 от дневния ред. Изказват се и Стефан Стайнов и Калин Цачев.

Следващото заседание се ръководи от Валентин Маринов, Велчо Велчев и Михаил Богданов. В разискванията на това заседание участват Пе-

тя Томова, Димитър Димитров, Светозар Гърмиолов, Николай Николов, Йордан Тангъров, Стефан Стамов, Павел Попов, Иван Дамянов, Петко Стойчев, Иван Велев, Тодор Кръстев и Цветана Нинова. С това изказванията, предвидени от приетия на конгреса регламент, приключват.

Четвъртото, последното за деня заседание, започва под ръководството на Павел Николов, Милчо Сапунджиев и Иван Сердюк. С помощта на трите микрофона в залата участниците в конгреса обсъждат структурата и вариантите за устав на съюза. Във връзка с това Кирил Делев разяснява промените в двата работни документа, настъпили след изучаване и приемане на направените препоръки и предложения. Нарастващата конфронтация на мненията за бъдещата структура на САБ, нажежената конгресна атмосфера в залата предизвикват промяната в председателстващото тяло на заседанието. Участниците еднородно поверяват ръководството на обсъжданятия на Здравко Генчев, Светозар Панайотов, Белин Моллов и Камен Петков.

След продължителни разисквания конгресът приема Съюзът на архитектите в България да бъде доброволна, независима, творческо-професионална организация, изградена на федеративни принципи, ръководена от избран от конгреса председател и управителен съвет, състоящ се от 24 членове, избрани от конгреса, и председателите на дружества (по право). Одобрява се точка по точка и Уставът на САБ. Късно вечерта започва обсъждането на кандидатурите за председател на съюза, за членове на управителния съвет и на Централната контролна комисия. След гласуване на самоотводите на Григор Дойчинов, Митко Димитров, Митьо Виделов, Славеи Гълъбов, Тодор Булев, Тодор Кръстев и Яким Петров, предложенията за председател на САБ остават: Бойко Кагинов, Валентин Маринов, Георги Лабов, Димитър Кръстев и Христо Генчев. В ранните часове на следващия ден участниците в конгреса пристъпват към тайно гласуване.

Трети ден на конгреса, 31 март 1990 г.

В 9,30 ч. продължава незавършеното от предния ден заседание. Обявяват се резултатите от проведеното през нощта гласуване за председател на САБ, членове на УС на САБ и на ЦКК. Тъй като нито един от петимата кандидати за председател не е получил изисквания се брой гласове, се налага да се

проведе втори тур на изборите, в който се състезават двамата кандидати, получили при първия тур най-много гласове — Христо Генчев и Димитър Кръстев. Докато трае преброяването на гласовете, от трибуната на конгреса Никола Карадимов обобщава промените, направени в проекта за платформа на съюза.

Обявяват се резултатите от втория тур на изборите. За председател на САБ е избран Христо Генчев. Новоизбраният ръководител на професионално-творческия съюз на

българските архитекти се обръща към присъстващите в залата с топли думи на благодарност за засвидетелстваното доверие.

Последното заседание на конгреса се ръководи от Константин Коцев, Дунка Герганова и Нели Бояджиева.

С явно гласуване бяха приети Платформата на САБ и Решенията на извънредния Осми конгрес на САБ. Конгресът бе закрит от новоизбрания председател на САБ Христо Генчев в 13,30 ч.

РЕШЕНИЯ

НА ОСМИЯ ИЗВЪНРЕДЕН КОНГРЕС НА САБ

Извънредният конгрес на САБ, след приемането на устава, структурата, платформата на съюза, както и Устава на Творческия фонд, възлага на Управителния съвет на Съюза на архитектите в България незабавно да пристъпи към реализацията на следните основни задачи:

1. Да състави инициативни групи, които да проучат и предложат нова законова регламентация на архитектурата и на авторското право в архитектурата.

2. Да изготвят и обявят минимални цени за архитектурните и градоустройствените проекти. Стойността им да бъде съобразена със световната практика и с пазарния икономически механизъм.

3. Без да се изчаква законодателното утвърждаване на Архитектурната камара, да създаде действащ модел в рамките на САБ. Заедно с това в проектирането да се въведат принципите на конкурсите и търговете.

4. Да създаде Информационно-издателски център към САБ. Центърът да включва библиотека, Музея на архитектурата, списание „Архитектура“ и информационния бюлетин. Да се проучи възможността информационният бюлетин да прерасне в седмичен вестник „Архитектура за всички“. В него освен емисиите за специалисти и за широката публика, да се публикуват и обяви за конкурси, търгове, реклами на фирми за строителна дейност и изделия, за търсене и предлагане на работа и др.

5. Да състави експертна група, която активно и компетентно да дава професионални становища при преразпределянето на държавни и партийни сгради и имуществени фондове, в това число и на нецелесъобразно иззети сгради на проектантски организации (Софийската окръжна проектантска организация, „Софпроект“ и др.).

6. Да състави комисия за деформациите и нарушенията при изграждането на жизнената среда и за търсене на лична отговорност на партийни и държавни ръководители, както и на членове на САБ, заемали отговорни постове. Комисията да бъде със статут на независим орган на САБ и колективен член на парламентарната комисия за нарушенията и деформациите. Работните групи, включващи представители на дружествата от цялата страна, да се предложат от избора от конгреса Координационен съвет.

7. В срок до 30 април т.г. всички дружества, включително и централното ръководство, да направят отчет и инвентаризация на материалната собственост на САБ.

8. Конгресът упълномощава Управителния съвет на САБ да вземе решение по въпросите, предмет на чл. 40 (вариант 1 на устава).

Представител на редакцията разговаря с арх. Христо Генчев и арх. Димитър Кръстев — двамата претенденти за поста председател на Съюза на архитектите, които получиха най-много гласове на първия тур от избора, проведен на извънредния Осми конгрес на съюза. Тяхната убедителна преднина пред останалите кандидати е симптоматична за популярността, доверието и респекта, с които те се ползват сред архитектурната колегия. А почти равното разпределение на гласовете при втория тур е показателно не толкова за противопоставянето, колкото за равностойната привлекателност на двамата кандидати и на техните платформи. Точно затова преценихме, че за колегията би представлявало интерес отношението и на двамата по някои конкретни въпроси, засягащи бъдещето на българската архитектура и на българския архитект, въпроси, които се очертаха като особено актуални и значимелни по време на самия конгрес.

ХРИСТО ГЕНЧЕВ:

МОРАЛЪТ И ЗАКОНЪТ СА БЕЗУСЛОВНО ОБВЪРЗАНИ

А.: Арх. Генчев, позволете ми най-напред да Ви поздравя с избирането Ви за председател на САБ и да изразя своята лична, а убедена съм — и на останалите колеги, увереност във Вашата успешна работа на този пост. Първият въпрос, който бих желала да Ви поставя, е свързан с проекта за Моралния кодекс на архитекта, обсъждан на конгреса. Като съавтор на този документ как преценявате проявения от мнозина делегати скептицизъм към ефикасността на един морален кодекс, неподкрепен от адекватна законова уредба на архитектурната дейност?

Христо Генчев: Моралът и законът безусловно са обвързани и все пак са отделни социални категории. Във всяка цивилизация моралът е този, който създава определена практика, а законът я регламентира, като формулира точните измерения на правата и задълженията, произтичащи от нея. Убеден съм, че Мойсеевите скрижали са били изсечени, не за да създадат нови закони, а за да узаконят едни вече съществуващи морални норми — т.е., да фиксират една реална нравствена действителност. Естествено, законови гаранции за формите и механизма на архитектурната дейност са абсолютно необходими, но те не могат да нормират такива етични качества и прояви като лоялност, професионална безпристрастност, колегиалност, добросъвестност, уважение към професията. И аз съм твърдо уверен, че за да придобие архитектурната дейност и архитектурната колегия дос-

тоен обществен статус, е задължително разкрепостяването им от държавно-бюрократичната зависимост да бъде съпроводено и с извисяването на нашата професионална етика.

А.: Какви са вижданията Ви за необходимостта от промени и новости в законите гаранции, за които споменахте? Предстоят ли евентуални законодателни инициативи на САБ в тази област?

Хр.Г.: Първа задача на САБ в тази насока е да погречи за приемането на антисоциални законови актове. Ние смятаме, че е недопустимо превръщането на жилището в стока, особено в момент на остра социално-икономическа криза. Във всички развити цивилизовани общества жилището се разглежда като благо и като едно от основните човешки права. Поради това законодателствата в тези страни строго регламентират пазара на жилищата, отчитайки естествено тяхната локализация и техните количествени и качествени параметри.

Що се отнася до останалите законови актове, очевидно е необходимостта от подробни проучвания и задълбочена работа, преди да бъдат предприети мерки за тяхното създаване или актуализиране. Но в перспективата Съюзът на архитектите безспорно ще бъде главен инициатор или активен сътрудник в разработването на тези мерки. На първо място е нужен закон, който да регламентира равни условия за проектиране и възнаграждение и да определи всички външни и вътрешни взаимоотношения в архитектурната дей-

ност. Необходими са освен това съществени допълнения към Закона за авторското право, който в сегашния си вид разглежда архитектурното творчество по един крайно повърхностен и незадоволителен начин. От основна преработка се нуждае и Законът за териториално и селищно устройство, който има сериозни непълноти, а в същото време съдържа и твърде много ненужни или остарели текстове. САБ ще участва и в предстоящата подготовка на нов закон за метниците на културата.

А.: Какви са според Вас функциите на едно държавно ведомство в сферата на архитектурната дейност?

Хр.Г.: Убеден съм, че тези функции трябва да са твърде редуцирани в сравнение с досегашната практика — ведомството не трябва повече да участва в инвестиционния процес, нито да се разпорежда в проектантската и развойната дейност. То трябва да изготвя техническите нормативи за различните видове обекти на проектиране, да формулира критериите и изискванията към тях и към самите проекти, да осъществява основни държавни разработки (като единствено в този случай ще поема функциите на инвеститор и одобряваща инстанция) и естествено, една от най-важните задачи на това ведомство ще бъде да изработва и провежда жилищната политика на правителството.

А.: Делегатите на конгреса гласуваха с незначителен превес срещу провеждането на синдикална дейност в Съюза на архитектите. За мен остана необясним фактът, че незаинтересованите от такава дейност, която при това не би ги ангажирала с нищо, попречи на останалите да намерят

своята синдикална организация в рамките на САБ. Как бихте коментирали този факт и последиците от него?

Хр.Г.: За мен това беше по-скоро ирационална реакция, предизвикана от известен елитарен комплекс (този комплекс може би се корени в самата специфика на архитектурната професия, която обрича архитекта да бъде един самотен творец сред многото участници в осъществяването на неговото творчество). Но самият факт, че гласовете „за“ и „против“ синдикалната дейност бяха в съотношение почти 1:1, мотивира решението съюзът да улесни максимално създаването (макар и извън него) на архитектурен синдикат за тези, които се нуждаят от него.

А.: Какво мислите за необходимостта от създаване на Архитектурната камара — въпрос, който бе обсъждан на конгреса?

Хр.Г.: Страхувам се, че и за мен, както за по-голямата част от колегите, въпросът за устройството, статута и функциите на Архитектурната камара съдържа все още доста неизяснени детайли. Но извън всякакво съмнение е, че архитектите и особено проектантите ще имат нужда от институция, която да организира информацията и деловите отношения в професионалната област.

Нашата непосредствена задача в момента, преди да пристъпим към създаването на Архитектурната камара, е да постигнем единство относно нейния статут и да го уеднаквим със статута на камарите в западните страни — едно от важните условия за членство в Европейската камара на архитектите.

ДИМИТЪР КРЪСТЕВ:

АРХИТЕКТУРНАТА КАМАРА БИ БИЛА ИЗКЛЮЧИТЕЛНО ПОЛЕЗНА

А.: Арх. Кръстев, новият председател на САБ — арх. Христо Генчев, отбеляза, че за него избирането му на този пост придобива особена стойност поради факта, че във Ваше лице е имал един изключително достоен конкурент. За всички искренности на това изявление беше напълно очевидно, тъй

като Вашата популярност получи убедително потвърждение в проведените избори. Именно тя Ви определя и като една от водещите фигури в Управителния съвет на САБ. Предполагам, че за колегите ще е интересно да научат Вашето отношение към някои от обсъжданите на конгреса

въпроси и да съпоставят Вашите позиции с тези на председателя. Бихте ли споделили най-напред отношението си към Моралния кодекс на архитекта?

Димитър Кръстев:

Смятам, че такъв кодекс е безусловно необходим, още повече че нашата дейност занаят ще се развива в условия на растяща конкуренция. И ако тази конкуренция не се регулира от общоприети нравствени норми, тя ще нанесе тежък удар на нашата професия, на нашия престиж, на самите нас.

А.: А какво мислите за необходимостта от инициативи на САБ за усъвършенстване на самото законодателство?

Д.К.: Фактът, че законодателството в областта на архитектурната дейност е непълноценно и остаряло, е отдавна известен и дискутиран. Надявам се, че вече има реални условия за една наистина ефективна намеса на САБ в допълването и усъвършенстването на съществуващите закони, а така също и в създаването на нови, които да внесат

нужния ред и гаранции в нашата работа. Мисля, че най-важният обект на нашия интерес в тази област е проектирането. От една страна, е необходимо да се защити авторското право, като на одобрения проект се придгаде силата на закон, който не може да бъде отменен или променен по време на строителството нито от инвеститора, нито от изпълнителя. Само авторът може да прецени и да приеме или да отхвърли предложенията за промени и само той може да ги извърши или да отстъпи правото за това на друг архитект, но при условия, определени от него. Законът за авторското право трябва да предвиди и процедурата, по която ще се допускат промени на даден архитектурен обект по време на експлоатацията — един особено деликатен проблем, към който трябва да се възприеме селективен подход и високо етично отношение. От друга страна, е крайно необходимо да се определят взаимоотношенията между страните в архитектурния процес, както и механизмите за осъществяването на тези взаимоотношения. Според мене

особена важност добива и въпросът за определяне на минимални „базисни“ стойности на проектантските хонорари, за да може в условията на засилващата се конкуренция и на свободно договаряне да се защити качеството на архитектурния проект.

А: Как преценявате нежеланието на голяма част от делегатите на конгреса САБ да изпълнява и синдикални функции?

Д.К.: Струва ми се, че се получи недоразумение при формулировката, която беше поставена на гласуване. Голяма част от делегатите не схванаха, че им се предлага възможността да избират свободно дали да членуват само в творческото, само в синдикалното или пък и в двете направления на САБ. Аз лично съм убеден, че съюзът трябва да провежда и синдикална дейност, за да може да защити в новите условия както архитектите на гържавна служба, така и наемните архитекти в частния сектор.

А: Какво мислите за Архитектурната камара?

Д.К.: Категорично смятам, че тя е необходима. Тя би могла да съдейства за уреждане на редица професионални проблеми и да изиграе на първо време много важна роля за опазване и пренасяне на архитектурната професия през предстоящия период на стагнация. Мисля, че това е един особено важен проблем, който трябва да ангажира всички нас. Във връзка с това бих се върнал отново на въпроса за базисните стойности на архитектурните хонорари. Тяхното чувствително повишаване — в унисон със световните стандарти — би гарантирало не само повече време за проектиране и по-високо качество на проектите, но заедно с това и равномерно разпределение на задачите върху по-голям брой архитекти. Само така българската архитектурна професия би могла да получи нормалния статут на скъпо платена професия (какъвто отдавна постигнаха българските художници) и да се опази от опасностите, които я застрашават. Смятам, че именно в това отношение Архитектурната камара би била изключително полезна.

Разговорите проведе Анастасия Константинова

3, 4, 5
В Двореца на културата и спорта във Варна през конгресните дни
At the Palace of Culture and Sport in Varna during the Congress days

АРХИТЕКТУРА

ISSN 0324-1254

СПИСАНИЕ ЗА АРХИТЕКТУРНО ТВОРЧЕСТВО, АРХИТЕКТУРНА ТЕОРИЯ
И КРИТИКА ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТУРИТЕ В БЪЛГАРИЯ

НОСИТЕЛ НА ОРДЕН „КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ I СТЕПЕН

СЪДЪРЖАНИЕ

CONTENTS

- ИЗВЪНРЕДНИЯТ ОСМИ КОНГРЕС НА САБ
Дневник на конгреса 1 THE EXTRAORDINARY 8TH CONGRESS OF UAB
Proceedings of the Congress
- Решения на конгреса 2 Resolutions of the Congress
- Моралът и законът са безусловно обвързани
ХРИСТО ГЕНЧЕВ (интервю) 3 Ethics and Law Are Unreservedly Connected.
KHRISTO GENCHEV (an interview)
- Архитектурната камара би била
изключително полезна
ДИМИТЪР КРЪСТЕВ (интервю) 3 The Architectural Chamber
Would Be Very Useful.
DIMITER KRUSTEV (an interview)
- Представяме Ви* 7 *We Present You*
Туристическата база „Стражите“ в Банско
Strazhite Tourist Base at Bansko
- Почивният дом „Рила“ в Семково 10 Rila Holiday House at Semkovo
- Централният диспечерски пункт
на асоциация „Енергетика“
в София 15 Central Control Post of Energetika
Association in Sofia
- Новата пътническа речна гара във Видин 18 The New Passenger River Station in Vidin
- Проекти* 22 *Projects*
Бургаско общоградско средище
Bourgas Town Centre
- Земля и архитектура*
Устройването на България
с оглед на някои международни
и политически проблеми
ХРИСТО ГЕНЧЕВ 24 *Land and Architecture*
Structuring Bulgaria with
a View to Some
International and Political Problems.
KHRISTO GENCHEV
- Селскостопанските сгради
и селищата ЕМИЛ ЦАНКОВ 27 Farm Buildings and the Settlements.
EMIL TSANKOV
- Международна панорама* 31 *International Panorama*
- Творби и проблеми*
Абланската черква „Св.Димитър“
МИНКО ГЕЧЕВ 37 *Works and problems*
The St Dimiter Church at Ablanitsa.
MINKO GECHEV
- Споровете около националния
библотечен комплекс
„Св.св. Кирил и Методий“ —
Св. Климент Охридски“
ЛЮБЕН КОНСТАНТИНОВ 38 About the National Library
Complex Sts Cyril and
Metodii — St Kliment
Okhridski.
LYUBEN KONSTANTINOV
- Творци на българската архитектура* 40 *Champions of Bulgarian Architecture*
- Теория*
Пространството в архитектурата
ЛУИС НОЕЛ ДЕ МЕРЕЛЕС 44 *Theory*
Space in Architecture.
LUIS NOEL DE MERELLES
- Форма и отношение в архитектурата
БЛАГОВЕСТ ВЪЛКОВ 46 Form and Relation in Architecture.
BLAGOVEST VULKOV
- Архитектура и индустриализация* 50 *Architecture and Industrialization*
- История на архитектурата* 64 *History of Architecture*

ПЪРВА КОРИЦА:
Фрагмент
от новата пътническа речна
гара във Видин

3'90

ГОДИНА ТРИДЕСЕТ И СЕДМА

ДА ОЦЕНИМ ИЗКУСТВОТО ДА СЕ ТВОРИ КРАСОТА И ПОЛЗА

Повлияни и увлечени от общия дух на времето, което отрича всичко, свързано с тоталитарната епоха и сътворено за и край нея, и ние — архитектите — сме готови да хулим и отричаме сътвореното и изграденото през миналите години.

Отричането, което вече се прояви в някои изказвания и публикации в печата, не е лично. То е насочено към сътвореното от други колеги, то е самоотричане и самоохуване като цяло за архитектурната колегия.

Това явление се основава на твърде елементарното заключение, което се появи по страниците на освободения печат, че архитектурата е точно, адекватно отражение на обществения живот и обществените отношения. Естествено и логично е освободената от всякакви задръжки „критика“ да насочи своите стрели срещу партийните домове, срещу резиденциите, срещу НДК, срещу пешеходните зони и други обекти, които се свързват с тоталитарния режим и командно-административната система.

Тази „критика“ обяви за грях на архитектите дори и такива неархитектурни действия, като създаването на селищните системи и административните реформи в страната.

Така увлечени, забравяме, че архитектурата не е пряко, а опосредствено отражение на социалните отношения, че тя е преди всичко изкуство, а не политика и идеология.

Елементарното схващане за съответствие между архитектура и политическа надстройка води до отрицание на утвърдени в историята на архитектурата творби, които са създадени при диктаторски режими и са служили на диктатори.

Така ще отречем доказаните архитектурно-художествени качества на дворци, замъци, резиденции, мавзолеи, паметници, пантеони, паркове и други шедьоври на световната архитектура през вековете.

Но нека си спомним за „пролетарската култура“

и за други подобни отрицания в историята.

Нека си спомним, че са правили тази грешка и преди нас. Нека си спомним, че и ние отричахме модерната архитектура като буржоазно увлечение, а след това също така категорично отрекохме култовската архитектура. Нека си спомним, че и ние искахме да разрушим двореца и сградите по бул. „Руски“ в София. Имаше конкурсни проекти, разрушено бе кафенето („Цар Освободител“). Нека с болка си спомним за унищожените центрове и главни улици на нашите градове, за съборните стари сгради, за свалените корони и кръстовете от архитектурни и скулптурни творби.

Ще сваляме ли сега други атрибути? Ще унищожаваме ли пак. Ще охуляваме ли архитектурни творби заедно с техните автори заради това, че са били поръчани от властелините на тоталитарния режим, че са им служили, че са били средство за възвеличаването им и символ на тяхната власт?

Ще съумеем ли да оценим архитектурните достойнства на тези творби, постигнатото в тях професионално ниво, новаторство и авангардност, така дефицитни за нашата архитектурна действителност? Не трябва ли да оценим всичко това?

Въпреки болката, родена от сивотата на масовата архитектура, от архитектурната недостатъчност на нашата жилищна и градска среда, въпреки болката от сивотата на нашия живот.

Нека да оценим архитектурата като архитектура, като нещо повече от идеология и политика, като изкуство да се твори красота и полза.

Нека не отричаме хубавото, изящното и красивото — независимо на кого и за какво са служили. Те са архитектурен факт и действителност. Бъдещето ще ги оцени по-вярно и по-точно от нас, които сега сме накупяли от пристрастия и неудовлетвореност.

Петко Еврев

СЛЕДВАЩА
ПРОЙ: ↓

Уставът на САБ
Седемнадесетият конгрес на МСА в Монреал; в рубриката „Представяме ви“ — резиденция „Перла“ на Черно море, хотел-ресторант „Шумен“, два здравни обекта във Велико Търново; продължава поредицата статии за земята и архитектурата — „Архитектурата, ориентирана към земята“ от Петко Еврев; един оспорван доклад за АЕЦ от Христо Генчев; творчески портрет на Никола Лазаров; основните принципи на новата жилищна политика в България; страници от „Ентропия“ на Джеръми Рифкин и Тег Хоуърд

Издание на Съюза на архитектите в България, Адрес на редакцията: София 1504, ул. „Евлоги Георгиев“ № 1 тел.: 46 31 03; 44 29 76; 44 22 37 За пощенски пратки: София 1000, п.к. № 1345

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:
Председател: Николай Ненов
Заместник-председател: Людмил Банев
Главен редактор: Здравко Генчев
Членове:
Лилко Ангелов, Рашел Ангелова,
Константин Бояджиев, Димитър Засилев, Благовест Вълков, Христо Генчев, Искра Данголова, Петко Еврев, Бойко Кадинов, Никола Кара-

димов, Методи Класанов — заместник-главен редактор, Светослав Куцаров, Иван Мавров, Мария Милева, Румен Михайлов, Константин Мрянков, Любомир Панчев, Лило Попов, Павел Попов, Стефан Попов, Негялко Сребрев, Георги Станишев, Пенялонт Стефанов, Николай Тонев — заместник-главен редактор, Румен Шабков, Илия Николов
Отговорен секретар: Росен Вълков
Редактори: Зорница Цонева, Мариана Русинова, Илия Щерева
Художник: Любомир Купенов
Фотограф: Иван Димитров

Технически редактор: Невена Коларова
Коректор: Уляна Петрова
Снимките в броя са на: Иван Чехларов, Иван Димитров и др.

Печат: ДФ „Г. Димитров 90“, София 1184, бул. „Делия“ № 113, Формат 1/8 — 70/100 Печатна цена 9,50, издателска цена — 12,20 Турецка година 6000 Персонален абонамент — 6 кн. годишно 30 лв. полугодишно — 15 лв. За лични абонаменти — 33% отстъпка Цена на броя — 10 лв. Банка № 421 121 821 001 1 БНБ СГК и 185/11 5027. Ръкописи не се връщат

A Journal of architectural design, architectural theory and criticism. Published by the Union of Architects in Bulgaria. Address: Bulgaria, Sofia 1504, 1 Evlogui Gueorguiev st. Phone: 46 31 03; 44 29 76; 44 22 37. PO Box 1345, Sofia 1000, Bulgaria

Foreign Trade Organization „Hemus“, Bulgaria, Sofia 1000, 7 Levski st. Phone: 87 03 65. Telex: 22267; 23700. For next year — 62 US \$ by cheque or bank transfer to our account № 5000004000 at the Bulgarian Foreign Trade Bank, Sofia. 6 issues per year. Summaries in Russian, English, French and German.

ТУРИСТИЧЕСКАТА БАЗА „СТРАЖИТЕ“ В БАНСКО

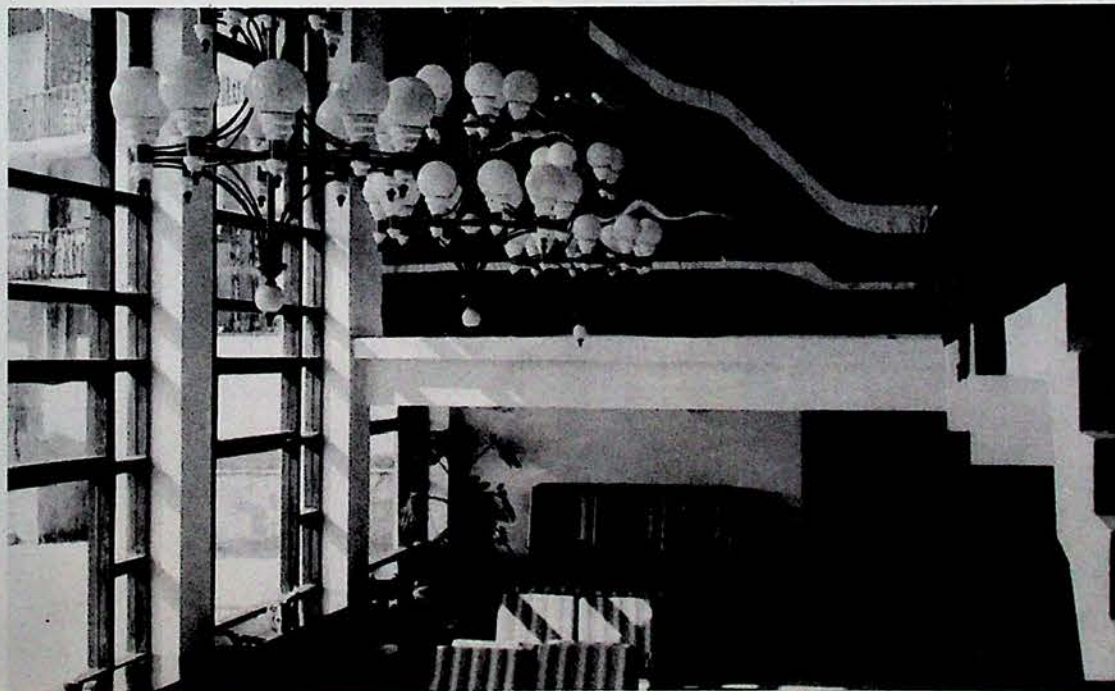
Автори: арх. Елка Рибарова и колектив

Арх. ЕЛКА РИБАРОВА е родена през 1939 г. в София. Завършила е Архитектурния факултет на ВИСИ през 1962 г. Работила повече от двадесет години в „Главпроект“. По нейни проекти са реализирани олимпийската база в Созопол, учебната база на ВМЕИ — Варна, общежития за чуждестранни студенти в София, сградата на БНБ в Ловеч (в колектив) и в Габрово, музеят „Н.И.Валцаров“ в Банско, много общежития в страната, жилищни сгради в Панагюрище и др. Авторка е на проектите на представителния дом на бившите БПС „М.Шатаров“ във Велинград (с колектив), на административен център в ЖК „Люлин“, на университетски сгради на ВИЗВМ в Стара Загора. От 1968 г. е хоноруван преподавател във ВИАС.

1
Общ изглед
„Strazhite“ Tourist Base
in Bansko, arch. Elka
Ribarova and team.
General view

2
Изглед от централното
фоайе
View of the central lobby

Проектиране — 1981-1983 г.
Строителство — 1984-1988 г.
Технически показатели: разгъната
застроена площ — 7495 кв.м.;
застроен обем — 23 093 куб.м.

В авторския колектив участват: арх. Здравка Вълчанова, инж. Иван Розев, инж. Мария Джери, инж. Райна Троянска, инж. Радо Велчевски, инж. Румяна Глурова, техн. Цветана Табакова, инж. Ани Христова, инж. Димитър Динков.
Художественият синтез е дело на: gobлени — Лиляна Найденова, Мария Ганчева; осветителни тела — Рангел Йосифов; керамика — Христо Михайлов; дърворезба — Иван Зографов; живопис и графика — СБХ, Благоевград

Много е трудно да се проектира за селище, към което човек изпитва особени чувства. Банско е много български град, защото неговата архитектура е изключителна, завладяваща, единствена, а историята му — нескончаем разказ за величаво и героично минало. Хората са обичливи, ведри, щедри, влюбени в миналото си, в града си, в изключителната природа около него. Могъщият силует на Пирин респектира не само живещите там, но и всички, които са се докоснали до него.

Всичко това прави трудни първите стъпки в проектирането за този град. Сградата трябваше да има богато съдържание, но обемът ѝ да бъде съобразен с мащаба на града, с традиционната банска архитектура, която се характеризира с

3
Ситуация: А — туристическата база; 1 — жилищен блок; 2 — приемен и жилищен блок; 3 — дневен блок и блок за хранене. Б — открити спортни и детски съоръжения. В — архитектурен паметник

Situation: A — tourist base; B — open-air sports and children facilities; V — architectural monument

4
Разпределение на първия етаж, кота — 1,40 + 0,00, + 1,40 : 1 — вход за туристическата база; 2 — регистрация; 3 — управител; 4 — домакин; 5 — регистратура — портиер; 6 — АТЦ; 7 — стълба от ски-входа; 8 — дневна телевизия; 9 — дневна; 10 — офис; 11 — WC; 12 — стаи с две легла; 13 — стая с четири легла; 14 — дневна за шумни игри; 15 — склад дневна; 16 — дневен бар — механа; 17 — подготвителна — дневен

бар; 18 — умивалня; 26, 27 — складове; 28, 29 — хладилни камери

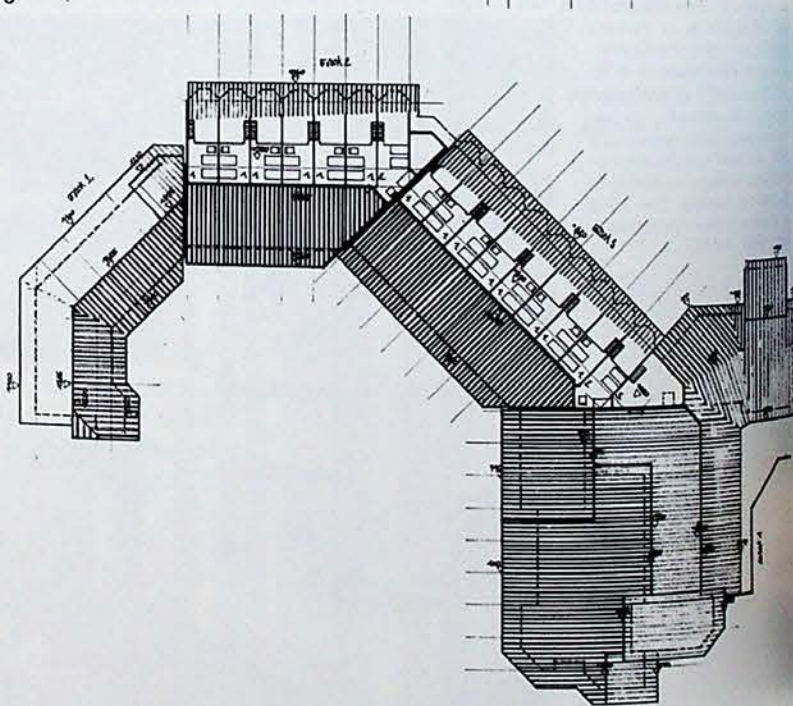
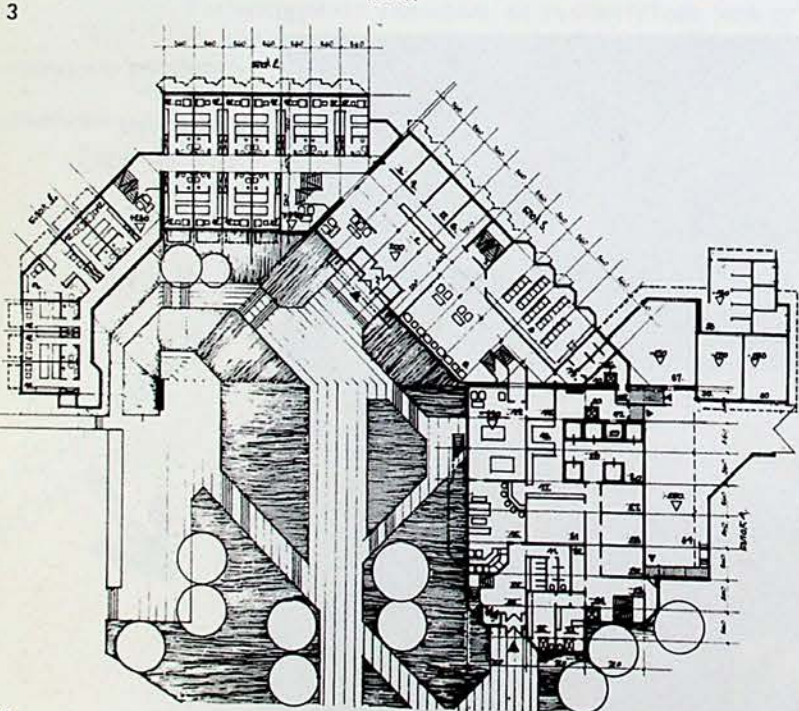
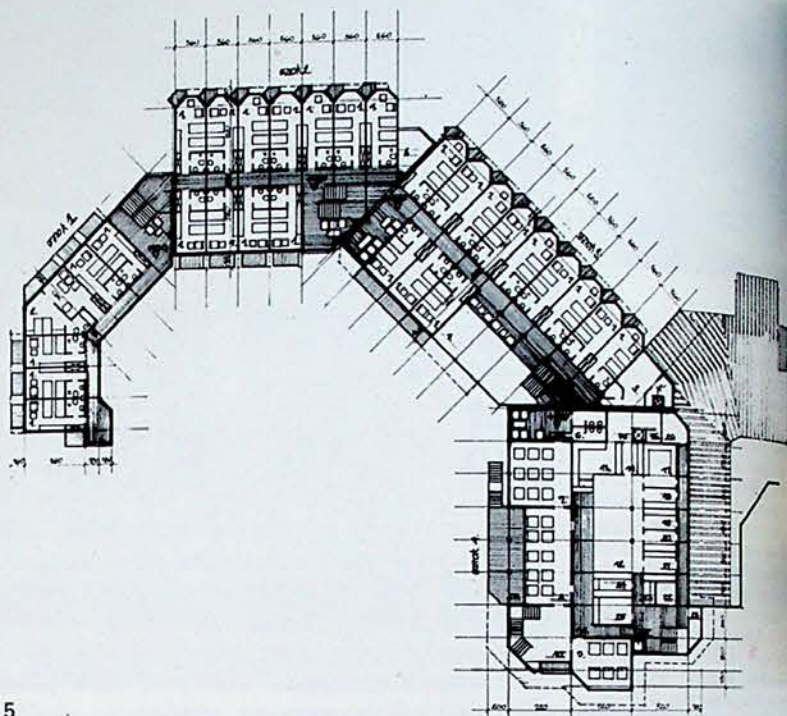
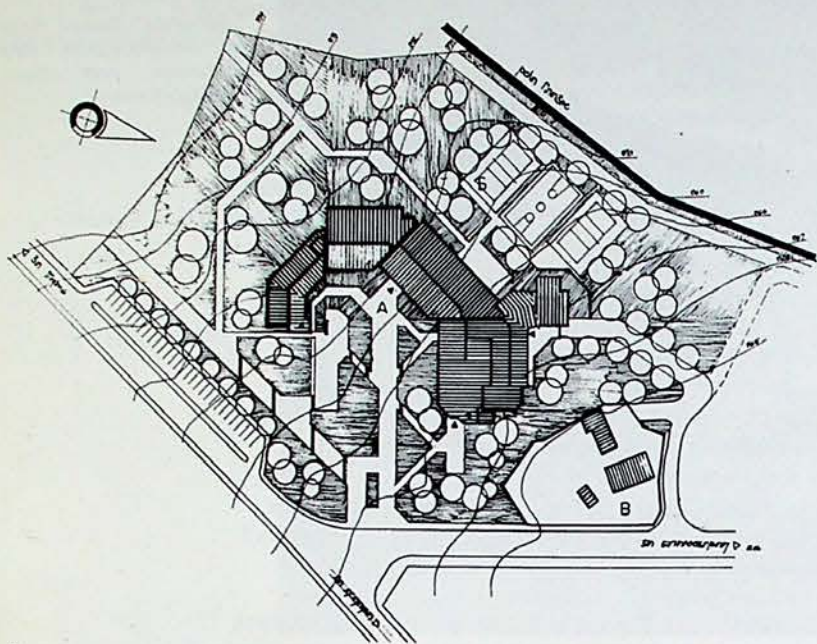
Plan of the first storey at — 1, 40, + 0,00, + 1,40 elevation

5
Разпределение на първия етаж, кота + 1,40, + 2,80, + 4,20, + 5,60 : 1 — стая с две легла; 2 — апартамент; 7 — зала с 36 м.; 8 — зала с 40 м.; 9 — зала с 24 м.; 10 — 25 подпокривния кухненски тракт; 29 — покрита тераса

Plan of the first storey at + 1,40, + 2,80, + 4,20, + 5,60 elevation

6
Разпределение на етаж : 1 — туристически стаи с 4 легла; 2 — туристически стаи с 5 легла; 3 — машинно отделение

Plan of the top storey

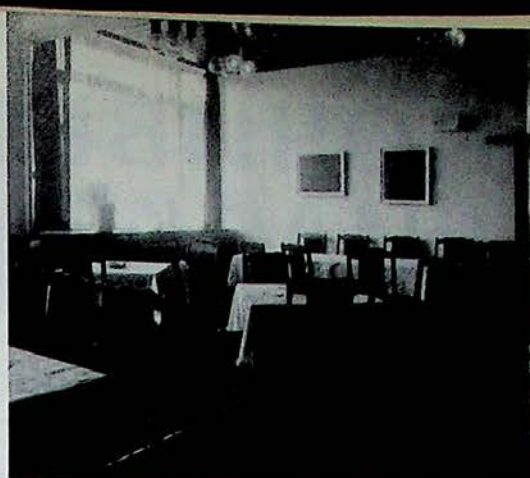
разчупени пространства, опростени фасади от камък, дърво и мазилка, двускатни покриви с големи стрехи. Причудливата идея сградата да бъде проектирана и изпълнена в една спирално развиваща се форма, както в план, така и в пространството, дойде от необходимостта тя да получи подходящо изложение от всички страни. Търсено беше всяка хотелска стая, дневна, столова да има поглед към Пирин, Предела, Рила или стария град. Конкавната страна на сградата създава уютен вътрешен двор, запазен от западните ветрове и отворен към подхода за Пирин. Денивелацията на терена даде възможност трактовете да се решат на различни нива и това обогати обемното решение.

Въпреки многообразието на форми и

разчупени обеми, сградата е изпълнена по строителна система широкоплочен кофраж.

Решението на жилищните стаи е с две легла с разтегателен фотьойл за деца. Идеята за използване на подпокривното пространство при спалните помещения доведе до създаване на мезонетен тип хотелска стая с галерия и обособени кътове за родители и деца. Коридорите не са решени само като комуникация, а са замислени с кътове за почивка и разговори. Формите им са разчупени, създават се пространства, въздействащи с различните изгледи към планината.

Сградата разполага с помещения с 200 легла. Съществува възможност за приемане и на още 70 деца. Изградени са дневна,

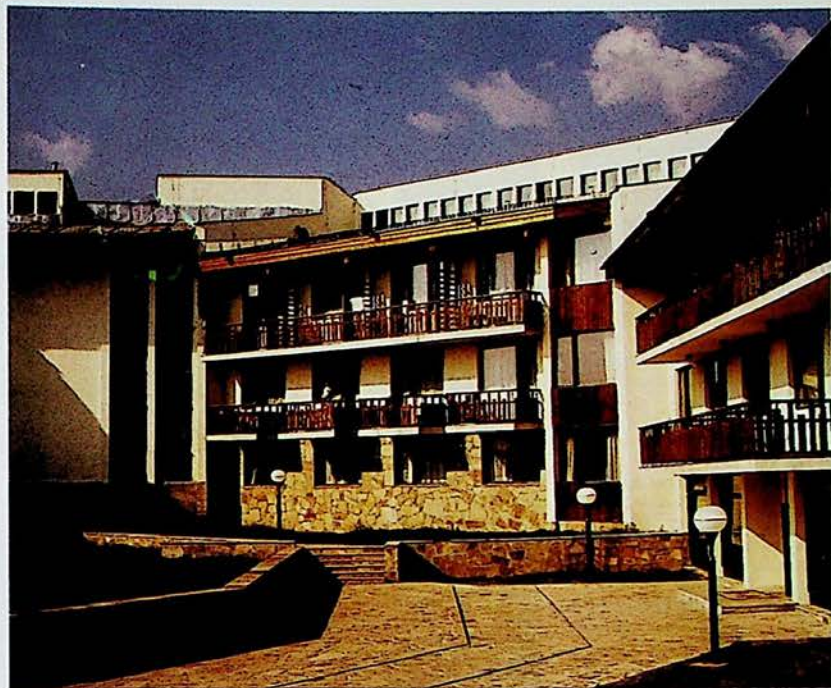

7, 10
Фрагменти от интериора
Fragments of the interior

8, 9, 11, 12
Фрагменти от екстериора
Fragments of the exterior

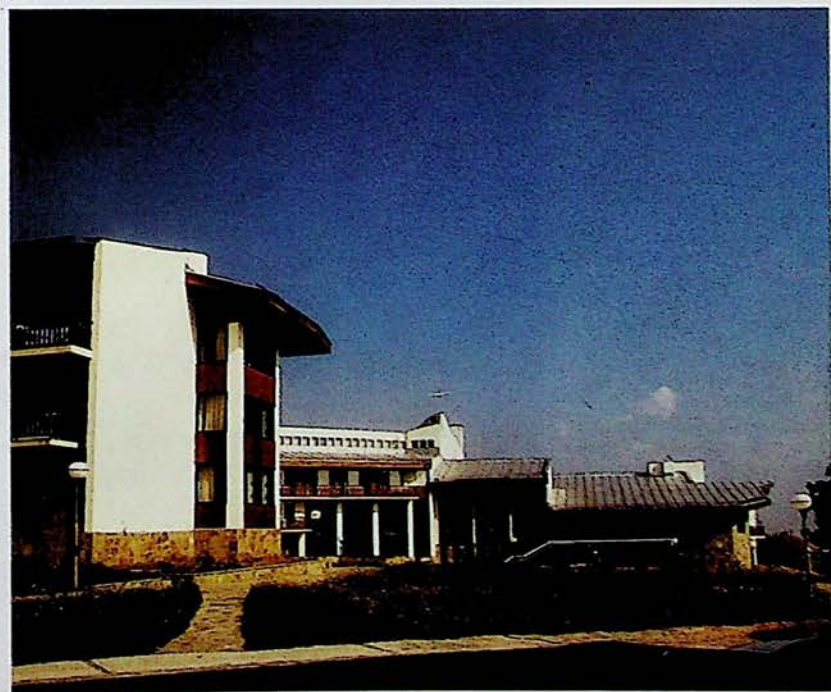
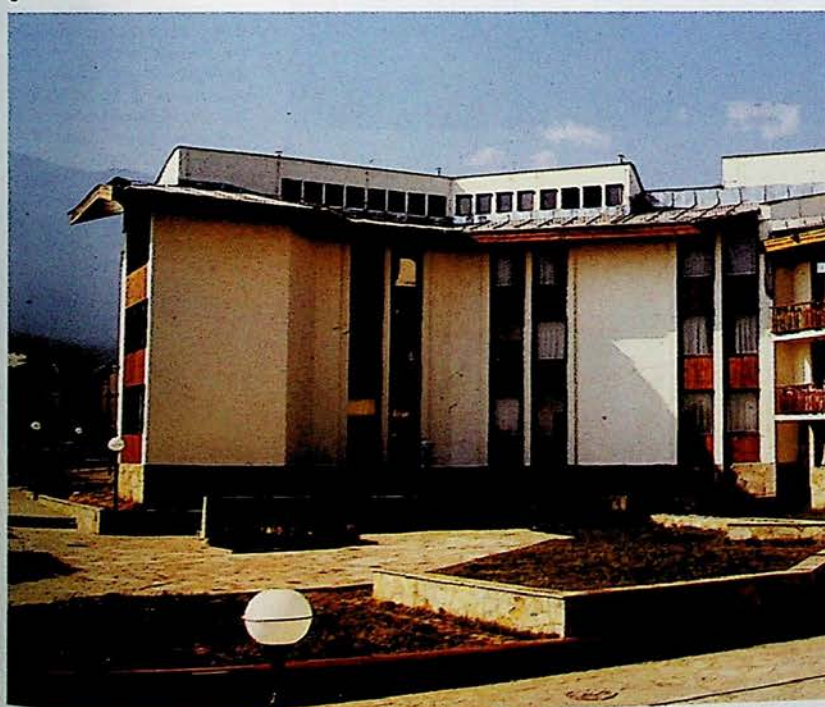
7

10

8

11

9

12

телевизионна дневна, библиотека, места за тихи и шумни игри, бар, столова за 200 души, скиорна и други. Това богатство от помещения за разнообразни развлечения създава възможност за целогодишен отгив в почивния дом.

В обработката на интериора усилията бяха насочени към претворяване на старинната банска вътрешна архитектура, която е мощна, силно въздействаща и без много детайли. В сградата дървото, макар и съвременно обработено, звучи по бански, но не повтаря, нито имитира оригиналите. За цветовото решение бяха използвани багрите на прочутите местни реснячи и шарени черги. Във външния образ отново беше търсено впечатлението на банската архитектура — строги форми, използване

на дърво, камък и мазилка.

Разбира се, тази сграда принадлежи на целия град. Това направи хората съпричастни и всички с огромно желание се включиха в строителството. Без такава обич нямаше да бъде постигнато това цялостно въздействие. Проектантите са благодарни на всички, които вложиха нещо от сърце за осъществяването на една мечта.

За съжаление изпълнена е само една част от проекта. За да може да функционира правилно домът, беше проектирано и битово заведение — „Валявица“. Това трябва да бъде реставрация на старинна валявица, където да се приготвят оригинални бански ястия.

Елка Рибарова

ПОЧИВНИЯТ ДОМ „РИЛА“ В СЕМКОВО

Автори: арх. **Стойчо Велковски** и арх. **Александър Александров**
 Конструктор: инж. **Михаел Иванчев**

Архитект **СТОЙЧО ВЕЛКОВСКИ** е роден през 1925 г. в с. Славейно, Смолянско. Завършил е Архитектурния факултет на ИСИ в София през 1954 г. Работил е в РПО—София и в „Главпроект“. По-важни проекти: градоустройствени решения на Балчик, Златоград и Смолян, в колектив — КК „Златни пясъци“, Видин и Русе; жилищни комплекси, почивни домове, производски комплекс на СМК „Ленин“ в Перник. Реализирани обекти (самостоятелно и в колектив): хотел „Диана“ и ресторант „Хавана“ — КК „Златни пясъци“, профсъюзен дом и жилищни сгради в Смолян, музей в Момчиловци, градски народен съвет в Горна Оряховица, профсъюзен дом в Добрич, културен център в Смолян — музей, картинна галерия и библиотека, ваканционно селище „Елени те“. Първопремирани конкурсни проекти: центровете на Смолян и на Разград, СМК „Ленин“ в Перник, ЦДНА в София, хотел „Велико Търново“ на Златни Пясъци и др. За жилищните групи в центъра на Смолян е удостоен с Димитровска награда за 1980 година.

Арх. **АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСАНДРОВ** е роден през 1951 г. в София. Завършил е Архитектурния факултет на ВИАС в София през 1976 г. Работил като проектант в „Химпроект“ — София от 1976 до 1978 г., след което постъпва в „Главпроект“. По-значителни му самостоятелни проекти и реализирани спортната зала и спортни спортни площадки към завод „Капитан Върба Никола“ в Габрово, сградата на ОБНС и партитен дом в Радомир (в строителство), централна част на културен център в Стражица (след специална първа награда в общ конкурс) и др. Съвместен участник в колективни проекти по разработването и реализирането на други архитектурни обекти и градоустройствени разработки, между които в почивният дом „Рила“ в курорта Семково (с арх. Стойчо Велковски).

1, 2
 Фрагмент от екстериора и общ изглед
 „Rila“ Holiday House at Semkovo, arch. Stoycho Velkovski and arch. Alexander Alexandrov.
 Fragment of the exterior and general view

Инвеститор: бившият ЦС на БПС
 Проектиране: 1980—1983 г.
 Гл. изпълнител: СМК — Благоевград — ОСП — Белица
 Строителство: 1983—1989 г.

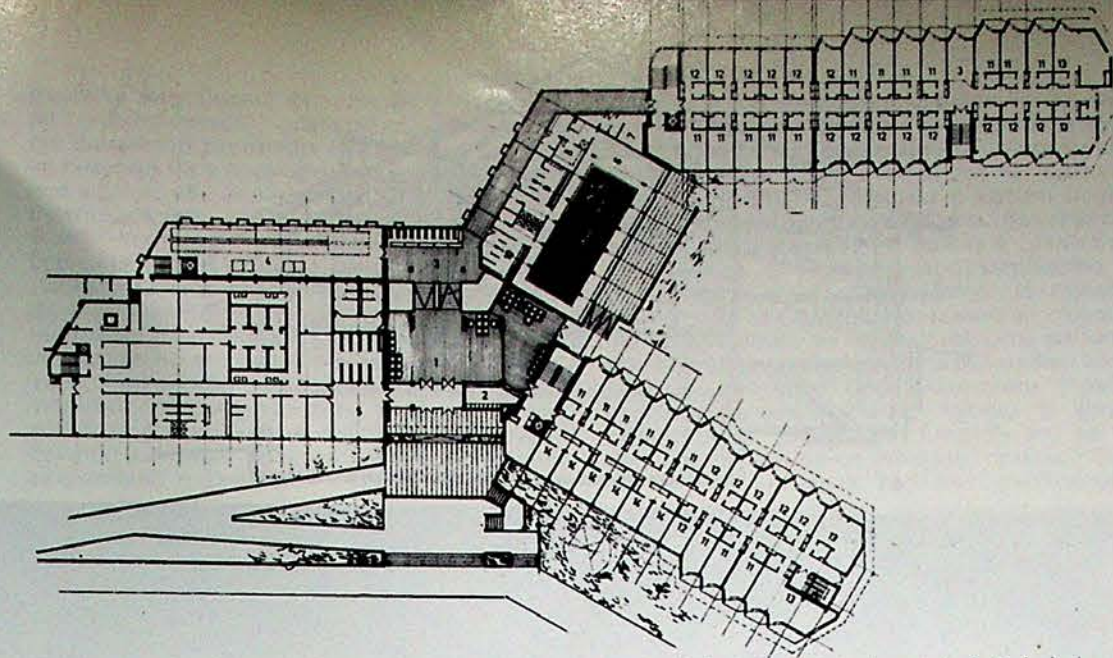
Технико-икономически показатели: 600 легла — 360 стаи с по две легла, 240 стаи с по три легла и 20 апартамента; ресторант с 240 места; столова с 80 места; кинозала с универсално използване със 180 места; кафе-сладкарница с 80 места; дневен бар с 50 места; видеозала с 60 места; зала за кегелбан; плувен басейн и сауна; зали за тенис и за обща физическа подготовка; скигардероб; дневни с кътове за гледане на телевизия; библиотека с читалня; детска занималня.

ЕДНА НЕСЕРИОЗНА РЕЦЕНЗИЯ?!

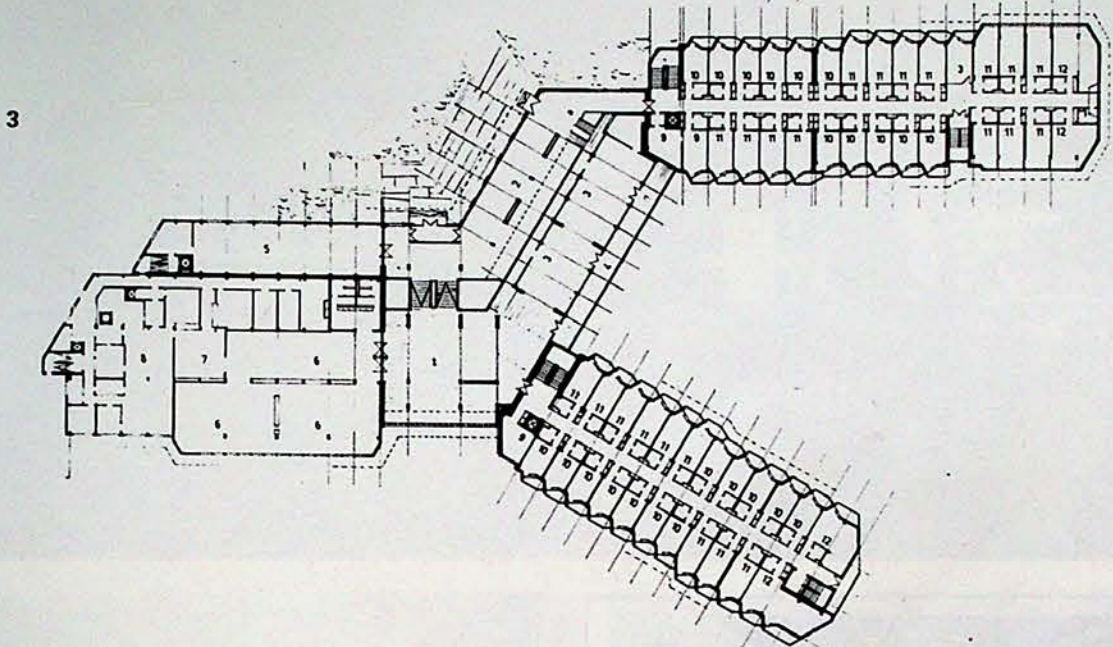
Семково е слънчев и все още тих курорт, разположен по южните склонове на Рила. Строителството на голям почивен дом на това място е свързано с перспективите, които се очертават за развитие-

В авторския колектив участват: арх. техн. Иванка Нучева, ел. част — Петър Игнатов ОВ — инж. Розалия Панова, инж. Невена Календрова, В и К — Йорданка Чамова, вертикална планировка — инж. Иван Николов, озеленяване — инж. Ваня Бонева.
 Автори на художествените творби: гоблени — Петко Петков, керамично пано — Ем. Пашкулска, каменно-мозаечно пано и декоративни рисунки — Йордан Марков и Димитър Касабов, екстериорна скулптура — Божидар Козарев.

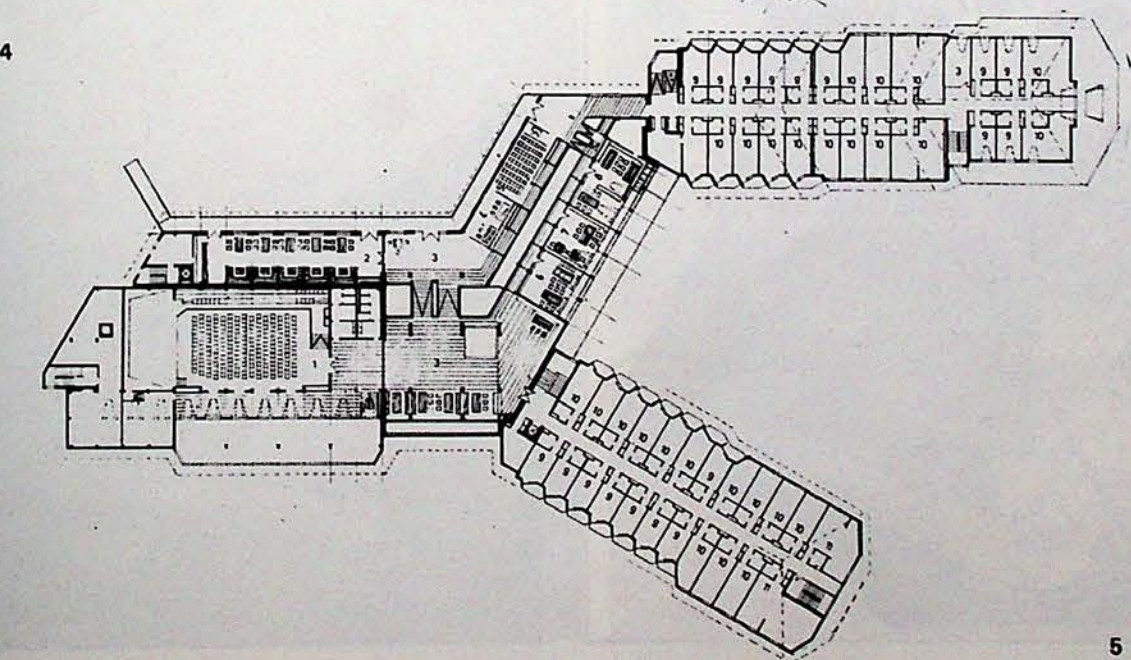
Представяме ви

Разпределение на кота
+ 1,43, - 2,86: 1 —
вестибюл; 2 —
днемна; 3 —
зала за кегелбан;
4 — гардероб; 5 —
басейн; 6 —
инторни вани;
7 — сауна; 8 — съб-
мени; 9, 10 — стая с 2
легла; 11 — стая с 3
легла; 12 — апарта-
мент; 13 — канцела-

4
Разпределение на кота
+ 0,00, + 1,43: 1 —
фоайе; 2 — днемна;
3 — зали; 4 — тераса
солариум; 5 — диско-
тека; 6 — стол; 7 —
офис; 8 — кухня; 9 —
офис; 10 — стая с 2
легла; 11 — стая с 3
легла; 12 — апарта-
мент
Plan at +0,00, +1,43
elevation

5
Разпределение на кота
+ 4,99, + 2,86: 1 —
зала; 2 — дневен бар-
сладкарница; 3 —
днемна; 4 — зала; 5 —
зала за телевизия; 6 —
зала за тихи игри; 7 —
зала за занимания;
8 — зала за детски за-
нимания; 9 — стая с 2
легла; 10 — стая с 3
легла; 11 — апарта-
мент
Plan at +4,99, +2,86
elevation

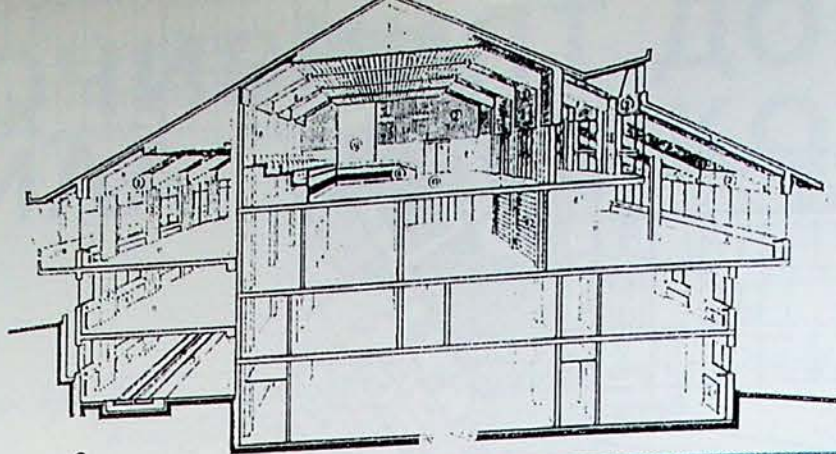
то му — сам по себе си това е проблем, който заслужава специално обсъждане и то на по-широка основа — главно екологична и социална. Но тъй като почивният дом е вече факт, независимо от подобно изискване, можем да разгледаме неговата архитектурна стойност.

Той е разположен на терен, който далеч не е най-привлекателният в тази местност — нисък, западно от пътя, в подножието на стръмни склонове от изток, но открит на юг към Пирин. Очевидно въпросът при ориентацията на обемите е бил, спалните трактове да се проектират така, че да е възможно двустранното разполагане на стаите (изток-запад), като едновременно се осигури добро изложение на общите части. На този въпрос проектантите са отговорили професионално и убе-

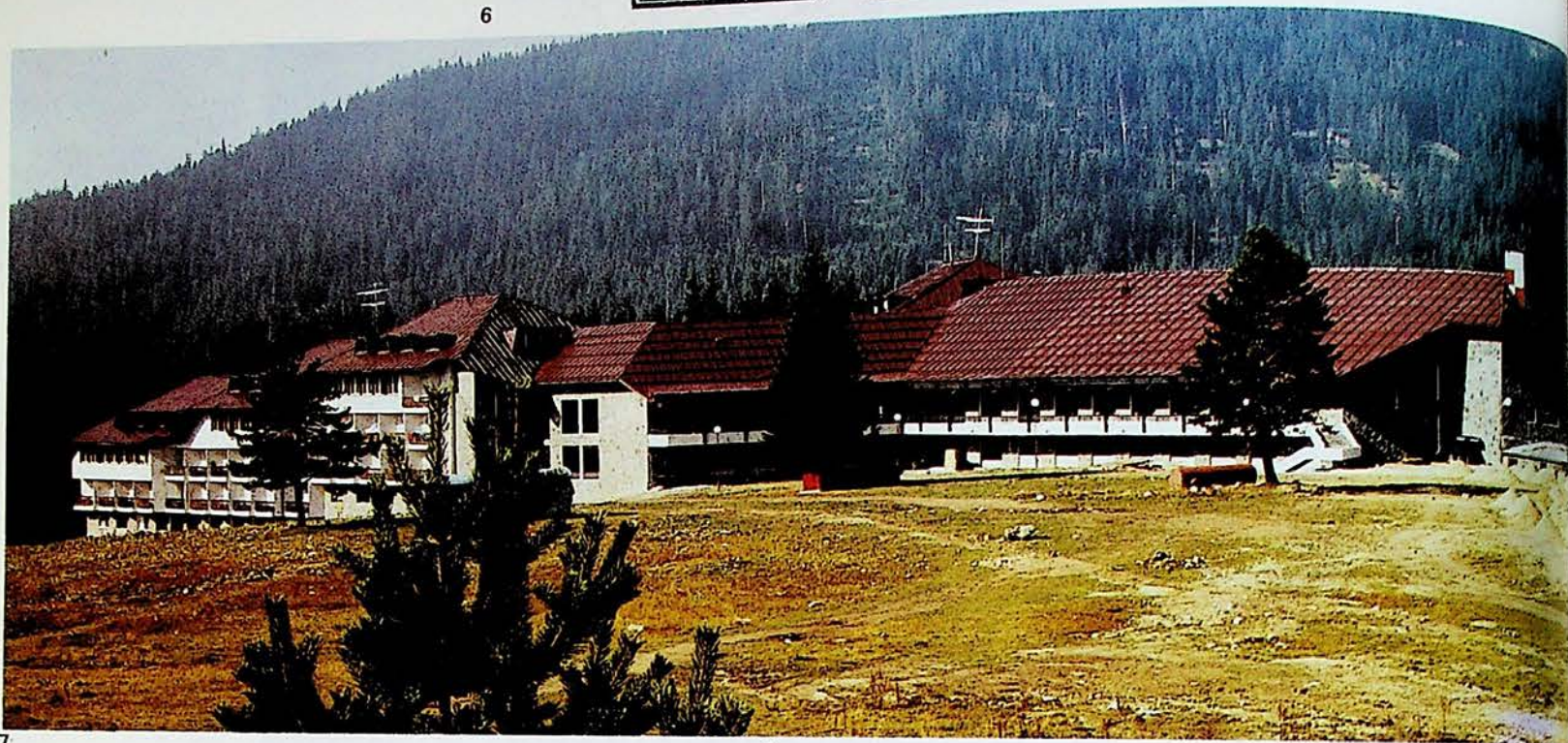
дително. Разчленяването на обемите формира две приемни външни пространства към пътя с паркинги и пешеходни подходи.

От приемната и дневната на изток се открива прелестна гледка, много точно намерена като композиция и характер. На запад остава спокойната и откритата част на курортното селище — пистите, кръчмата, старият път — изобщо движението. На север е предвидено обслужване в затворени, обобщени обеми. Пренебрегната е единствено грандиозната гледка на юг, откриваща се само от края на коридорите и от някои стаи.

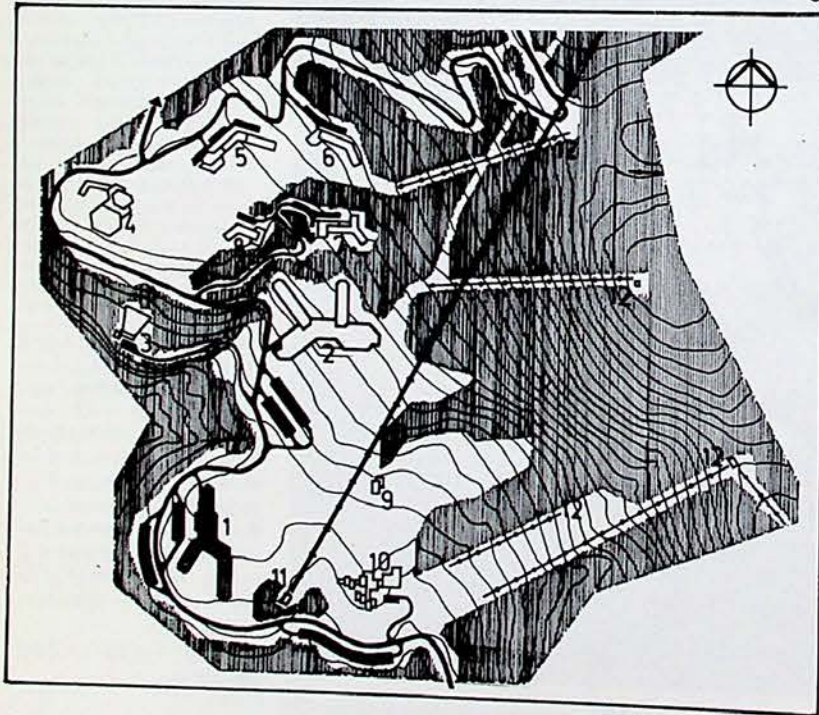
Не искам да описвам по познатата схема тази сграда — всеки професионалист ще прочете по чертежите нейните функционални и образни достойнства. По-скоро заслужава си да бъдат засегнати някои от

6

7

8

9

6
Напречен разрез
Cross section
7, 9
Външни изгледи
Outside views

проблемите, които тя поставя със своето осъществяване. Макар и познати, те са спорни и се открояват ясно на фона на архитектурното решение, което е безспорна сполука.

Първият от тях по своята същност е функционален, но също и социално-икономически. Той се състои в намирането на оптимално съотношение между обществения и спалния тракт в подобен тип сгради, не само като обем и съдържание, но също като качество, богатство и интерпретиране. Логичният „сценарий“ на едно пребиваване в почивен дом предвижда преди всичко общуване с природата и себеподобните чрез спорт, игри, разговори. В собствената си стая човек би трябвало, да остава само за почивка в тесния смисъл на думата. Ако това е така, защо, отивай-

ки на почивка, мъкнем книги, играчки, бързоварчета и прочее битови принадлежности? Защото досега почивните домове бяха по същество спални, евентуално с така наречената дневна — на практика използвана само за телевизия. Всеки пасажерски хотел предлага повече възможности за контакти и добро прекарване от почивния „дом“. Точно в такъв смисъл тази сграда е един скок, един обрат. Общата част на дома е замислена като негов възел, ядро, сърце. Не става дума само за функционалното богатство, а за неговото пространствено претоварване, за идейния смисъл на общност, за естетически и битов комфорт. Не ще описвам как е постигнато всичко, то е ясно от илюстрациите и най-осезаемо — на място. Но ако в сградата има виц, благородство и откритие, то е точно тук. Тази теза неминуемо ще пре-

театър; 4 — спортно-оздравителен център; 5 — почивна база; 6 — почивна станция на ВИАС; 7 — почивна станция на ВМЕИ; 8 — почивна станция на АПК; 9 — ресторант; 10 — мотел; 11 — седялков лифт; 12 — ски-влекове
Part of the situation scheme of the resort complex Semkovo, arch. Khristo Kovachev and team.

Представяме ви

дизвика недоволни физиономии (не само на инвеститори), изразяващи съмнения от финансов характер. Оскъпяването обаче сигурно не е пропорционално на социалния ефект, ако се замислим. Ето какво каза техническият ръководител Теохар Хаджиев, който е ръководил обекта през всичките седем години на строителство: „Оскъпяването заради пространствения и функционалния комфорт на този тракт е нищожно в сравнение с другото, което ни се налага по строително-технически причини: трудното доставяне на всички материали, отдалечеността и суровите условия за работа, да не говорим за осигуряването на вода, пречиствателна станция, захранване с електричество (осъществя-

„синтеза“ в подобни сгради — с непредставителни функции и с архитектура, сама по себе си красноречива и изразителна. Ако освен всичко това, те се намират сред природа, несравнима с което и да е произведение на изкуството, връзката с околна среда е много по-важна и силно въздействаща, отколкото присъствието на произведения на изкуството. И последно — това са сгради с нормално за страната ни качество на строителните работи, при което някои от паната включват като неволен елемент инсталационни тръби, електроразпределителни кутии и други „авангардни“ елементи. Струва ми се, че има основание да се твърди: присъствието на стенни пана, гоблени, дърворезба,

10

12

11

13

10, 11, 12
Вътрешни изгледи
Interior

но отчасти с хеликоптери) и съоръжаването на телефонна централа (дори за международни връзки)“.

Дневната част на тази сграда съдържа зала с многоцелево предназначение, боулинг, басейн със спортно-медицински тракт, различни дневни зали: библиотека, игрална, теле- и видеозала, детска дневна.

Дано всичко да се използва ефикасно и предимно от редовите членове на НКСБ (в което не се съмняваме). При това според нас социалният ефект ще бъде несравнимо по-голям от допълнителните капитални вложения.

Темата за комфортна почивка е дотолкова застъпена в тази сграда, че дори е по-натрапчива от необходимото, може би благодарение на „разкрасяването“. Това е вторият важен проблем — проблемът за

живопис и пр. в един интериор е излишно и бих казала дори вредно за архитектурата. Може би като резултат на подобно разточителство не са достигнали средства за съоръжаването на медицинско-оздравителния тракт — сега той е само оздравителен, снабден с маси за тенис, гири и други скромни пособия (без да е приспособен точно за това). Знае се, че „синтезът“ синтезира не толкова изобразителните изкуства с архитектурата, колкото интересите на творците от двете страни и няма да виним никого, докато съществува изкушението процентът за „синтеза“ да надвиши хонорара за сградата. Всъщност проблемът се свежда точно до това. И до наивността на алтернативата „лугите“ пари за „синтез“ да се вложат за прецизирането на детайла и по-ефективни материали, за по-доброто заплащане на вложе-

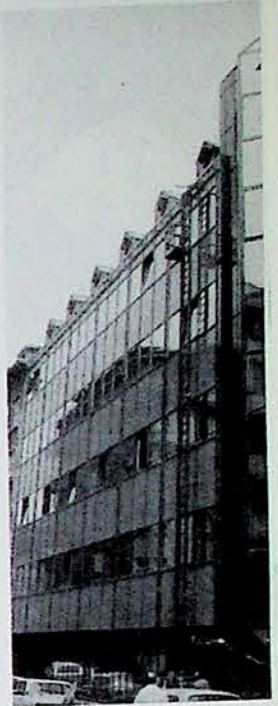
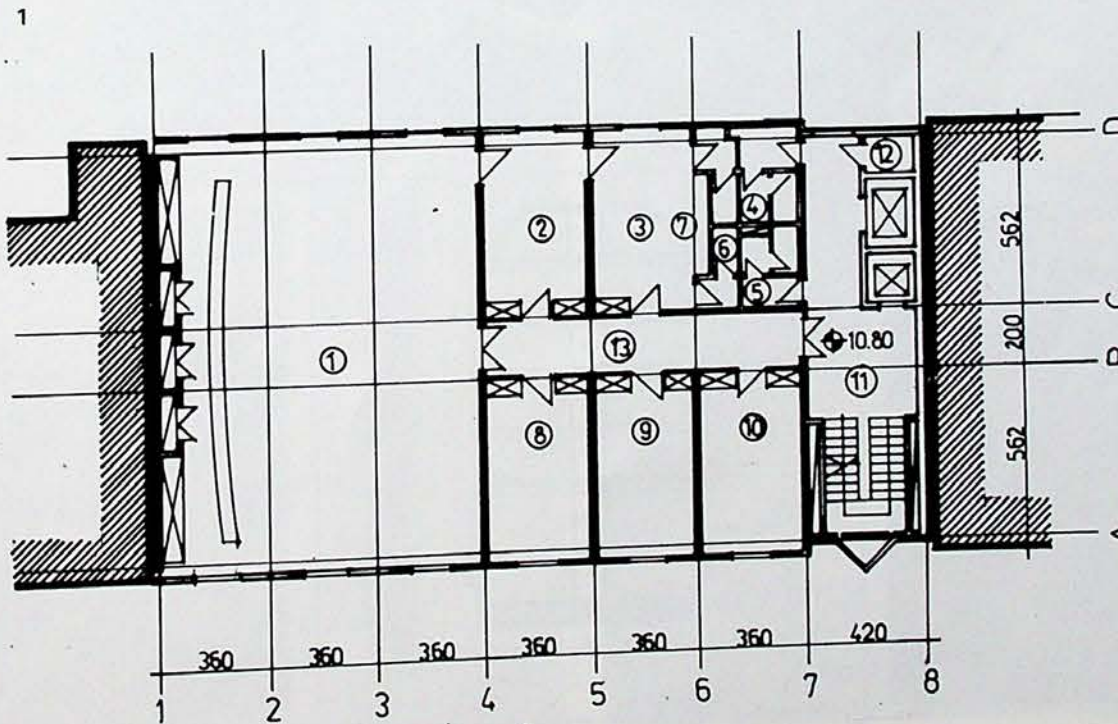
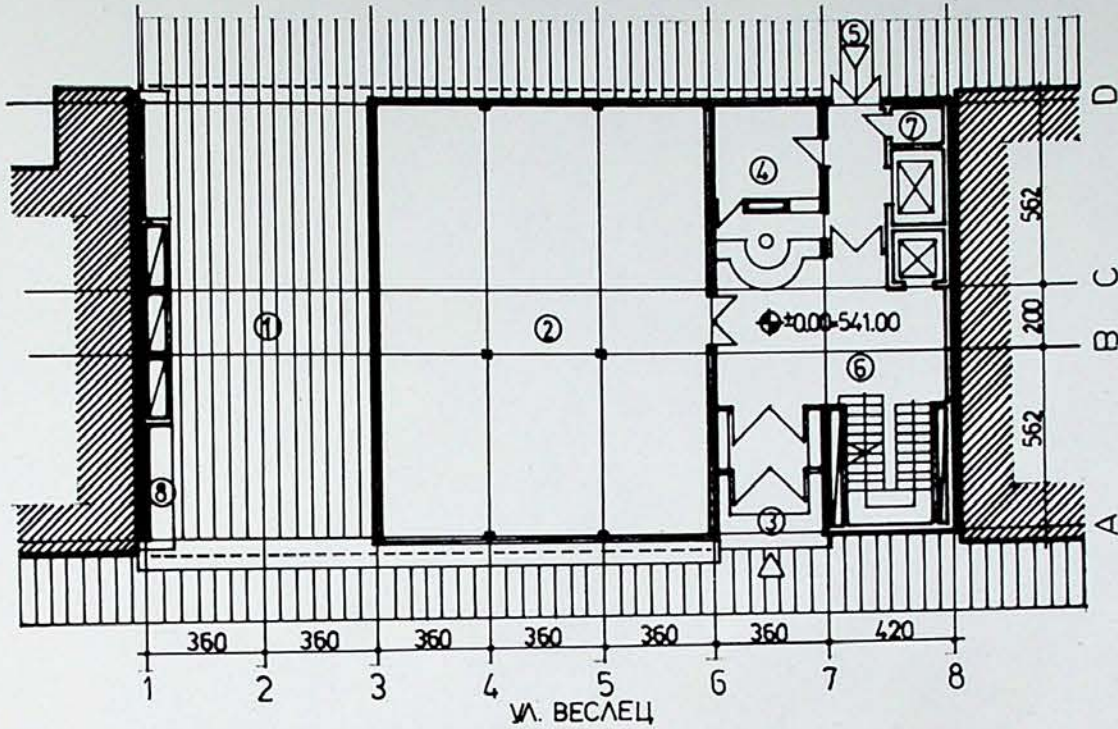
13
Фрагмент от екстериора
Fragment of the exterior

ЦЕНТРАЛНИЯТ ДИСПЕЧЕРСКИ ПУНКТ НА АСОЦИАЦИЯ „ЕНЕРГЕТИКА“ В СОФИЯ

Автор: арх. Станислав Константинов — главен проектант

Арх. СТАНИСЛАВ КОНСТАНТИНОВ е роден на 18.08.1944 г. в гр. Самоков. Завършва ВИСИ през 1968 г. Започва работа в център по промишлена естетика — 1968 — 1974 г., до 1976 г. е в КНИПИ „Главпроект“, а от 1976 г. работи в КНИПИ „Софпроект“ в ателието на арх. Атанас Азура. Участва в следните по големи разработки: околното пространство на НДК, пешеходна зона по бул. „Витоша“, пешеходни зони в Благоевград и Търговище, градоустройствено решение на зони „Г“ — централна градска част — София, градоустройствено решение на Благоевград, Ловеч, Тополовград.

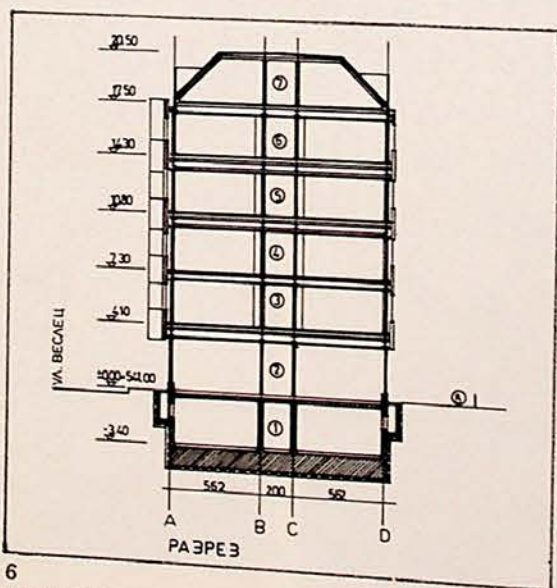
3
1
Разпределение на етажа + 0,00 : 1 - проход; 2 - ЛАЗ; 3 - главен вход; 4 - портиер; 5 - службен вход; 6 - входно фоайе; 7 - ел.табло; 8 - эксп. витрина

Central control post of the Energetika Association in Sofia, arch. Stanislav Konstantinov

2
Проектиране 1987 — 1988 г.
Изпълнител: фирма „Фьост Алпине Машиненбау“, Линц, Австрия
Строителство: 1988 — 1989 г.

За изграждането на обекта през 1988 г. бе сключен договор между „Енергоимпекс“ и австрийската фирма „Фьост Алпине“ за инженеринг, доставка на материали и съоръжаване, техническа документация и монтаж със срок на изпълнение девет месеца.
Първата копка бе направена в края на ноември 1988 г. и обектът бе завършен за по-малко от предвиденото — в края на юли, от средно 10 души работници.
Техническият проект по всички специалности бе изработен от колективът на КНИПИ „Софпроект“.
Работната фаза бе изпълнена съвместно със специалисти от фирмата и е напъл-

2
Разпределение на етажа + 10,8 : 1 — командна зала — ТДУ; 2 — телекс; 3 — битови помещения; 4, 5 — WC; 6 — WC и душ; 7 — микрорухня — диспечери; 8 — директор ТДУ Запад; 10 — режими — ТДУ; 11 — фоайе; 12 — ел.табло; 13 — коридор
Plan at +10,80 elevation
3
Част от фасадата
Part of the facade

4
5
6
но съоръжена с конструктивната система на фирмата — ос 7,60, на места достигаща до 14,80 м. монтажни стоманени колони от плътно сечение 10/10 см, стоманени греди и подове от рифеловата ламарина и бетонна плоча с шумоизолация.

Сградата е разположена на ул. „Веслец“ № 8 между калканите на две съществуващи жилищни сгради и е с много притеснена строителна площадка. По ул. „Веслец“ преминава трамвайно трасе, което не беше прекъснато по време на строителството.

Конструкцията на нулевия цикъл е стоманобетонна с прецизно изпълнена хидроизолация, както и стените към калкани-

7
те, асансьорните клетки и противоземетръсните шайби.

Фасадата е окачена и се състои от вертикални профили с топлоизолационен мост тип „Шуко“, стъклопакети със съответстваща на функциите характеристика и брестунги от поцинкована ламарина и топлоизолация.

Функционално сградата е подчинена на спецификата на обекта — зали с двойни подове и специфично съоръжаване с електрическа техника, лаборатории и две диспечерски зали. Особено внимание е обърнато на условията за работа и почивка на диспечерите, които работят геннощно. Всички зали са климатизирани и снабдени

Представяме ви

4, 5, 7

Фрагменти от сградата
Fragments of the building

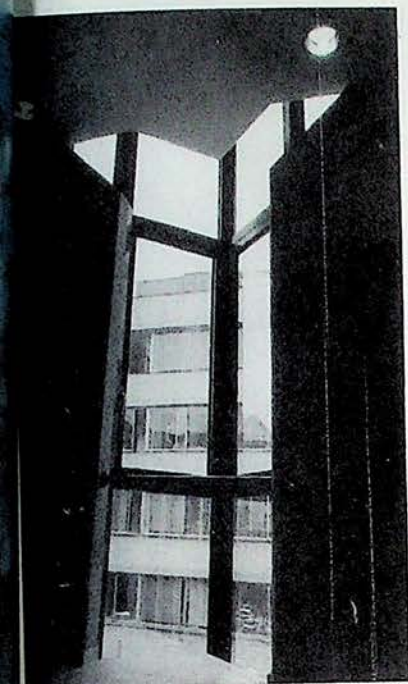
6

Разрез: 1 — инсталационни помещения; 2 — главен вход; 3 — електронен център; 4 — лаборатории; 5 — териториално диспечерско управление; 6 — централно диспечерско управление; 7 — климатична инсталация

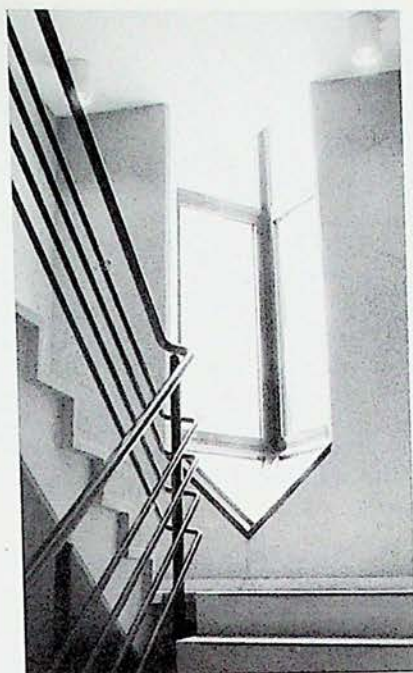
Section

8, 9, 10, 11

Вътрешни изгледи
Interior

8

9

10

11

с пожароизвестителна и пожарогасителна инсталация.

Особено внимание е обърнато на технологичното обзавеждане на сградата. Всички системи са проведени във вертикални колектори и достигат местопредназначението си хоризонтално над окачения таван или в двойните полове.

Непрекъснатият режим на действие е подсигурен от трансформатори, акумулаторни батерии и дизел-агрегати.

Проходът на нивото на терена е предвиден във връзка с цялото градоустройствено решение на квартал 8, което съдържа система от пасажни преминава-

ния, свързващи ул. „Веслец“ с ул. „Бачо Киро“ и ул. „Искър“.

Като първи елемент от бъдещата реконструкция сградата налага съвършено различен стил, въпреки събразяването с мащаба на съседното застрояване, и интерпретира характерния мансарден етаж с капандури, които изпълняват чисто технически функции.

Въвеждането на прогресивна строителна технология, съвременни материали и оцветяване е и една provocация, която би трябвало да ускори преустройството на тези изключително ценни градски части и връщането им към активен обществен живот.

НОВАТА ПЪТНИЧЕСКА РЕЧНА ГАРА ВЪВ ВИДИН

Автор: арх. Константин Костов

Инвеститор: „Агроводинвест“
Проектиране: 1975—1976 г.
Изпълнител: СП „Водно стопанство“
Строителство: 1980—1989 г.

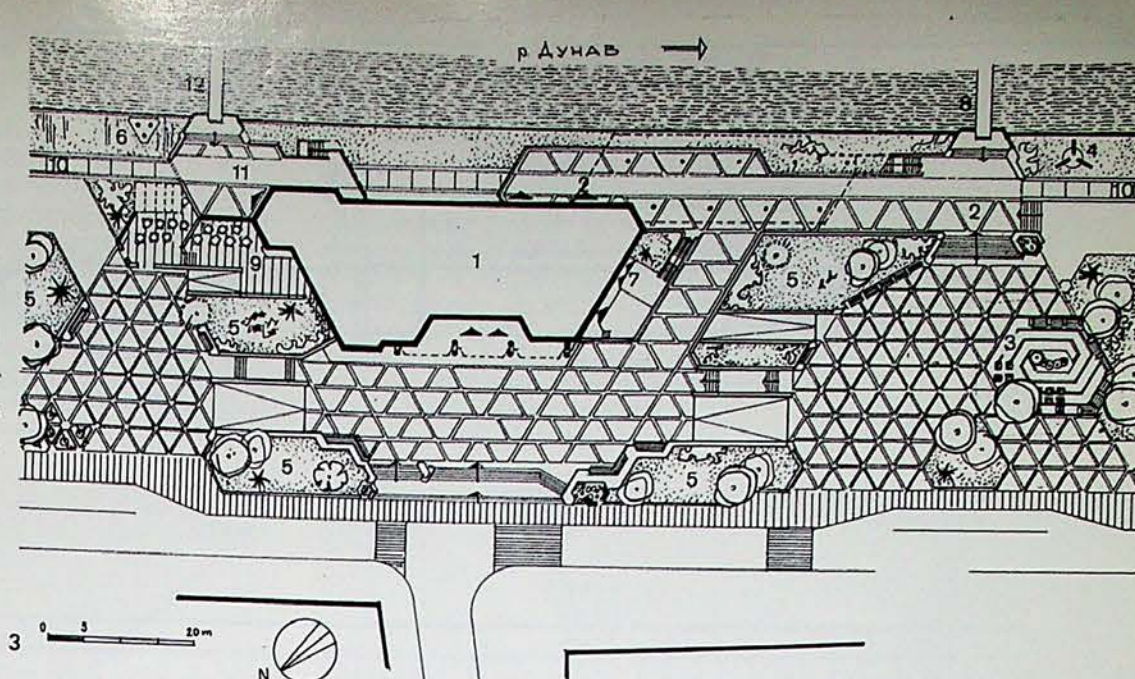
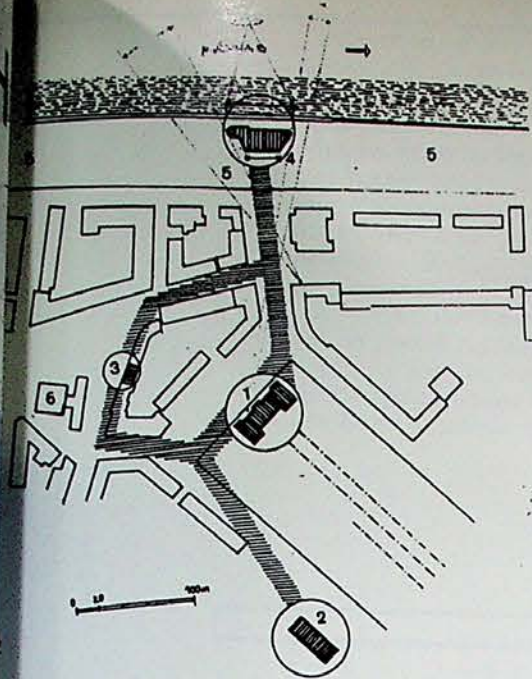
Технико-икономически показатели:
застроена площ — 1226 кв.м; застроен
обем — 15,700 куб.м; застроен обем/път-
ник — 26,60 куб.м; капацитет — 300 пътни-
ци на ден

През 1989 г. влезе в експлоатация но-
вата пътническа речна гара във Видин.
След тази във Виена, видинската бележи
кулминация в речните гарии по поречието
на Дунав.

Първоначално теренът, определен за
приемната сграда, по заданието за проек-
тиране беше в близост до хотел „Ровно“,
обстоятелство, което отдалечаваше
обекта от другите две гарии — жп и авто-
гарата. С активната си позиция — чрез
представените варианти 3 и 4, проектан-
тът успя да защити принципно правилно-
то виждане за единство и добра функцио-
налност в комуникационните връзки меж-
ду тези три пътнически транспортни
обекта в града и създаде къси пътища за
пристигащите и заминаващите пътници
без нужда от допълнителен автот-
ранспорт.

Необходимо е да добавим и това, че те-
ренът, върху който е изграден обектът, е

1
Общ изглед
The new passenger river
station in Vidin, arch.
Konstantin Kostov
General view

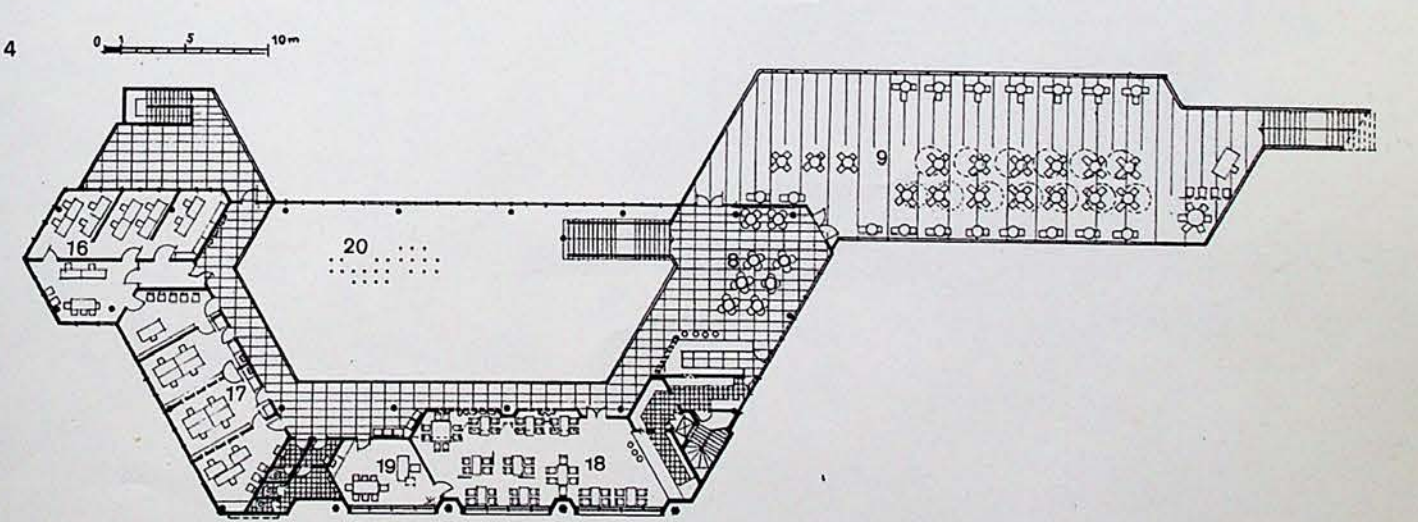
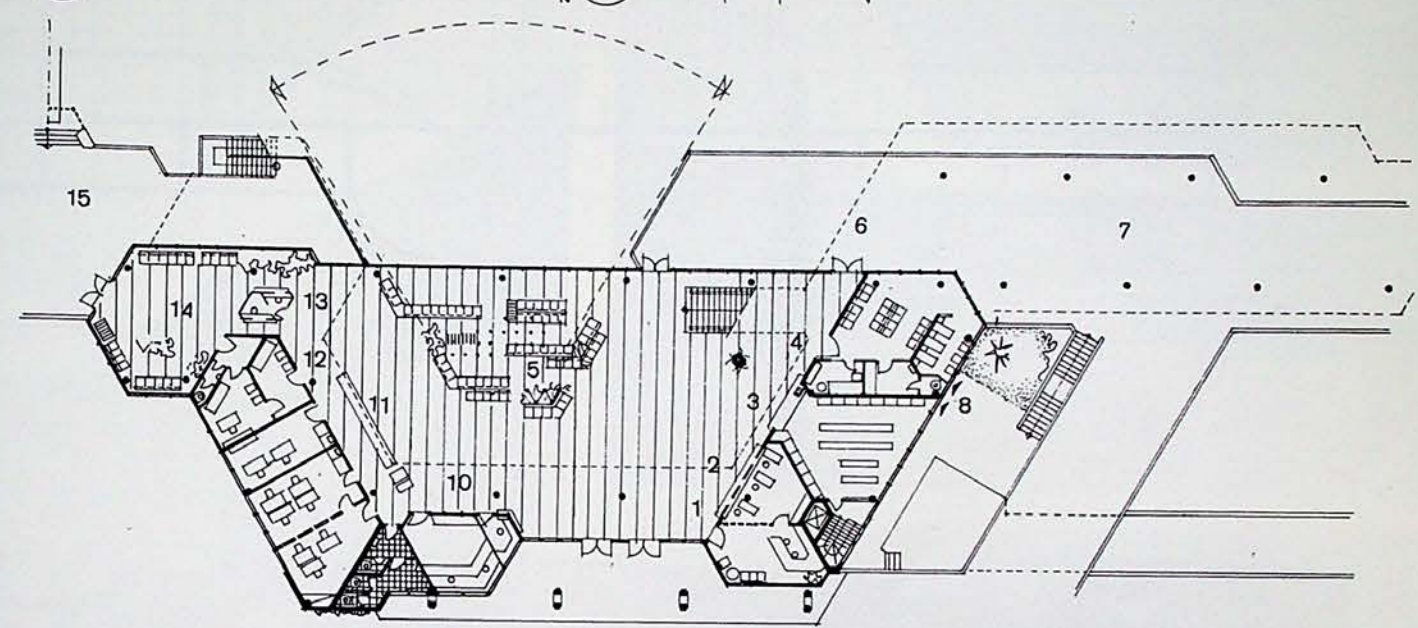

2
Ситуация: 1 — жп гара; 2 — автогара; 3 — терминал на въздушните линии; 4 — пътническа речна гара; 5 — крайречен парк; 6 — общински дом

3
Решение на гаровия площад: 1 — приемна сграда за речния пътнически транспорт; 2 — корабоплаване — вътрешни линии; 3 — чакалня на открито; 4 — входен знак от корабоплаването; 5 — крайречен парк; 6 — мачти за знамена; 7 — обществени тоалетни; 8 — към понтона — вътрешни линии; 9 — клуб на моряците; 10 — саваци (при повдигане нивото на ривката); 11 — корабоплаване — външни линии; 12 — към понтона — външни линии

4
Разпределение на партера и на етажа на приемната сграда: 1, 2 — сектор каси; 3 — гардероб; 4 — стая за майки с деца; 5 — чакалня; 6 — тераса за чакащи; 7 — към понтона — вътрешни линии; 8 — бюфет-кафе; 9 — тераса за изпращачи и посрещачи; 10 — щанд на РЕП, за сувенири и обмен на валута; 11 — митница; 12 — санитарен контрол; 13 — КПП; 14 — чакалня — външни линии; 15 — към понтона — външни линии; 16 — секция „Навигация“; 17 — секция „Инфлот“; 18 — интерклуб; 19 — кабинет на ръководителя; 20 — пенделна група

5
Plan of the ground and first floor

близо до старото място на речната гара, с което се уважава и традицията. Сега новата гара е на 120-130 м от пътническата жп гара — вместо на 430-440 м (което не е без значение за пътника със багаж), и е осъществена директна визуална връзка между двете пътнически гары.

Територията около гарата е решена на няколко нива — паркова среда, повдигнато ниво — партер, и ниво за зареждане на заведенятия за обществено хранене.

Важен „момент“ в комплекса е чакалнята на открито, обзаведена с пейки, табуретки, фонтан с вода, озвучена и вечер осветена.

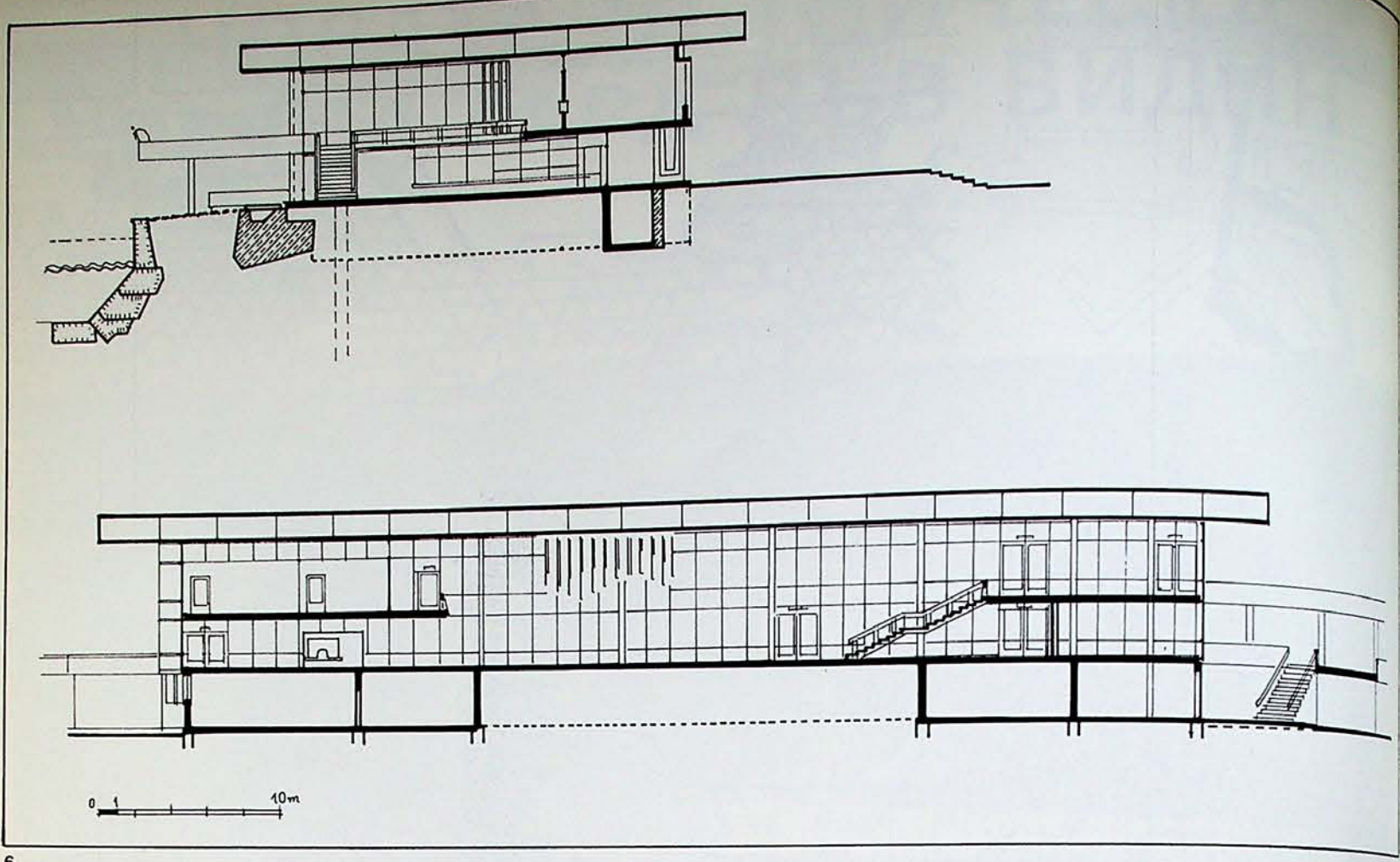
Концепцията, заложена в обекта, се характеризира с няколко особености. Първо,

разчленената форма в разпределението се обосновава от стремежа към малък фронт на сградата откъм сушата, за да не спира погледа към речния басейн, както и да не се разкъсва парковата среда, а да прелива отляво вдясно. Второ, формата на плана позволява откъм водоплаването (което е по международно условие и минава близо до речната гара) сградата да изглежда по-внушителна и с по-дълъг фронт.

Трето, трапецовидната форма на чакалнята за пътниците с дългата страна към Дунав осигурява по-добра взаимовръзка и по-широка речна панорама, което има редица психологически и информационни предимства за чакащите пътници.

Теренът е създал затруднения с изграде-

Представяме ви

6
 Разрези през приемната сграда — напречен и надлъжен
 Sections of the building — cross and longitudinal

7, 10
 Изгледи от сградата на речната гара
 Views of the river station building

ните покрай реката защитни съоръжения, които при повишаване на нивото на реката се повдигат. Необходимо е било да се осигури преминаването на пътниците над изправените съоръжения, което е постигнато от горната тераса на сградата.

Анализирайки планировъчното решение, както и нашия дългогодишен опит в проектирането на транспортни обекти, констатирам, че отделните групи на помещенията за пътниците и за службите са правилно съчленени с оглед на функционалните изисквания и интереси и на пътуващите, а и на гаровите служби.

Сложният организъм на приемната сграда е решен оригинално в два скосени лъча — единият вдясно посреща и изпраща пътниците от вътрешното корабоплаване, ка-

то е подходящо ориентиран към нашето крайбрежие, а другият е насочен към Западна Европа и обслужва международните линии. И двата лъча разполагат с необходимите служебни и пътнически помещения — каси, гардероб за багаж, помещение за майки с малки деца, митница, контролно-пропускателен пункт, медицински пункт и др. и всички са сигнирани с добре изработени пиктограми.

Капацитетът на приемната сграда е 300 пътници на ден, което е наложило да бъде отделена повече площ за гардеробното помещение, а връзката с интерклуба за транзитните пътници да бъде покрита. Този капацитет на сградата обаче може да бъде достигнат едва в близките 10 години.

Представяме ви

Архитектурата на сградата е изразителна, със съвременни белези и елементи, отговарящи на предназначението ѝ. Тя добре се свързва с околната среда както в обемно-пространствено, така и в архитектурно-градоустройствено отношение. Интериорът е решен така, че през двата етажа се получава обединяващо пространство. В архитектурната композиция на комплекса активно участват и кулата — входният знак на Видин (за идващите по Дунав пътници от вътрешните линии), както и мачтите за знамена (за пристигащите от чужбина в това първо в нашата страна дунавско пристанище).

риали: големите остъклени фасади са от елуксиран алуминий и цветно стъкло в стъклопакети; плътните стени са облицовани с балчишки камък в приземието и с врачански — в етажа, но трябва да се отбележи, че изпълнението на някои видове строителни работи не е на висота. Не са спазени редица детайли, в това число и парапетът на терасата, който в проекта е бил предвиден по-нисък — плътен, с прозрачна надстройка. Некачествена е и хидроизолацията на покрива, поради което вече са се появили течове, загрозяващи външния облик на сградата.

Недобро влияние върху обекта оказва и

8
Фрагмент от сградата
Fragment of the building

елементи, които оформят един завършен силует на комплекса. На кулата е предвидено с месингови букви да бъдат изписани мемориална информация за историята на пристанището, както и навигационни знаци и маркировка.

В конструктивно отношение сградата е изпълнена с носеща монолитна стоманобетонна конструкция, а покривът — с метална конструкция, което е позволило да бъде направена около 3 метра стряха. Използвани са интересни външни двойни колони, като едната носи покрива, а другата — междинната плоча. Вътрешните колони са изпълнени от етеритови тръби, свободно стоящи в пространството. В сградата са използвани следните мате-

9

10

лошото стопанисване. Предвид сезонните и по-ограничени приходи от речното кораблаване, Министерството на транспорта е прехвърлило собствеността на обекта върху Общинския народен съвет — Видин, а той от своя страна — на търговската организация „Вилмекс“, при което вече се забелязват тенденции на своеволно приспособяване на някои помещения за други цели. Според нас необходимо е Наредбата за авторското право за произведенията на архитектурата да се съблюдава с необходимата сигурност, в противен случай един интересно замислен и изпълнен комплекс може да бъде опорочен от некомпетентна интервенция.

9
Вътрешен изглед
Interior

Георги Пунев

БУРГАСКО ОБЩОГРАДСКО СРЕДИЩЕ

Пространството пред хотел „България“ и площад „Свобода“

Автори: арх. Росица Златанова, арх. Владимир Милков

Проектът за общоградско средище е „изведен“ от нас в два последователни бургаски пленара (през 1987 г. и 1988 г.), насочени към проблемите на бургаския център.

В основата си нашата идея е екологична. Ние разглеждаме отношението човек — град — море като основен мотив на разработката, изразен в схващането за булевард „Ленин“ като пълна връв на града с морската градина и морето, а „Пъпът на Бургас“ (местното название на центъра) — като бургаско общоградско средище.

Ние отдаваме особено значение на връзките в една среда, на възможностите за общуване на различни нива. Тогава се постига „проникновеност“, човек се самоосъзнава като част от една съобщност, свързана със специфична материална култура и природна среда, и в още по-голяма степен — като част от цялото човечество и целия този материален свят.

Комуникативността на една среда се обуславя изключително от кодираните в нейните архитектурни послания. В този смисъл нашата основна цел е да се изявят, дешифрират и пресътворят характерните архитектурни типове чрез пространствена трансформация която използваме като основен композиционен принцип.

В типологията на пространствата по бул. „Ленин“ най-изразени са Бургаският боскетен двор, откритата тераса и „капанчето“, които дешифрираме респективно като открито екзотично пространство, предназначено за отпих и съзерцание; междинно пространство със средиземноморски характер, предназначено за отпих и консумация, отделено от двора с един етаж; вариант на обществен атриум, предназначен главно за консумация и за общуване. Точно под формата на атриум, обаче, то („капанчето“) вече не съществува, заменено от нелепия архитип на металната бензиностанция. Но споменът и носталгията по него са достатъчно силни.

В повечето случаи изброените архитектурни съществуват зад плътната кулиса на фасадите. Те обаче носят в себе си смисъла на морето, морската градина и морския булевард. Чрез тяхното изявяване и свързване в единна пешеходна система с главната пешеходна ос бул. „Ленин“ се превръща в зелена променада, където пешеходецът не дефилира между фасадите, а търси, чувства, открива, общува. Морето преставя да бъде крайна точка,

то става присъствие... И ако морето е природната кулминация за търсеция общуване човек, където пешеходният поток се разсейва и човек се усамотява, за да се докосне до неизразимото, „пъпът“ обратно, концентрира антропогенния фактор и предполага междуличностни контакти. Тук е общоградското средище, което ние определяме като място за засилени социални контакти, като място на тотална демокрация.

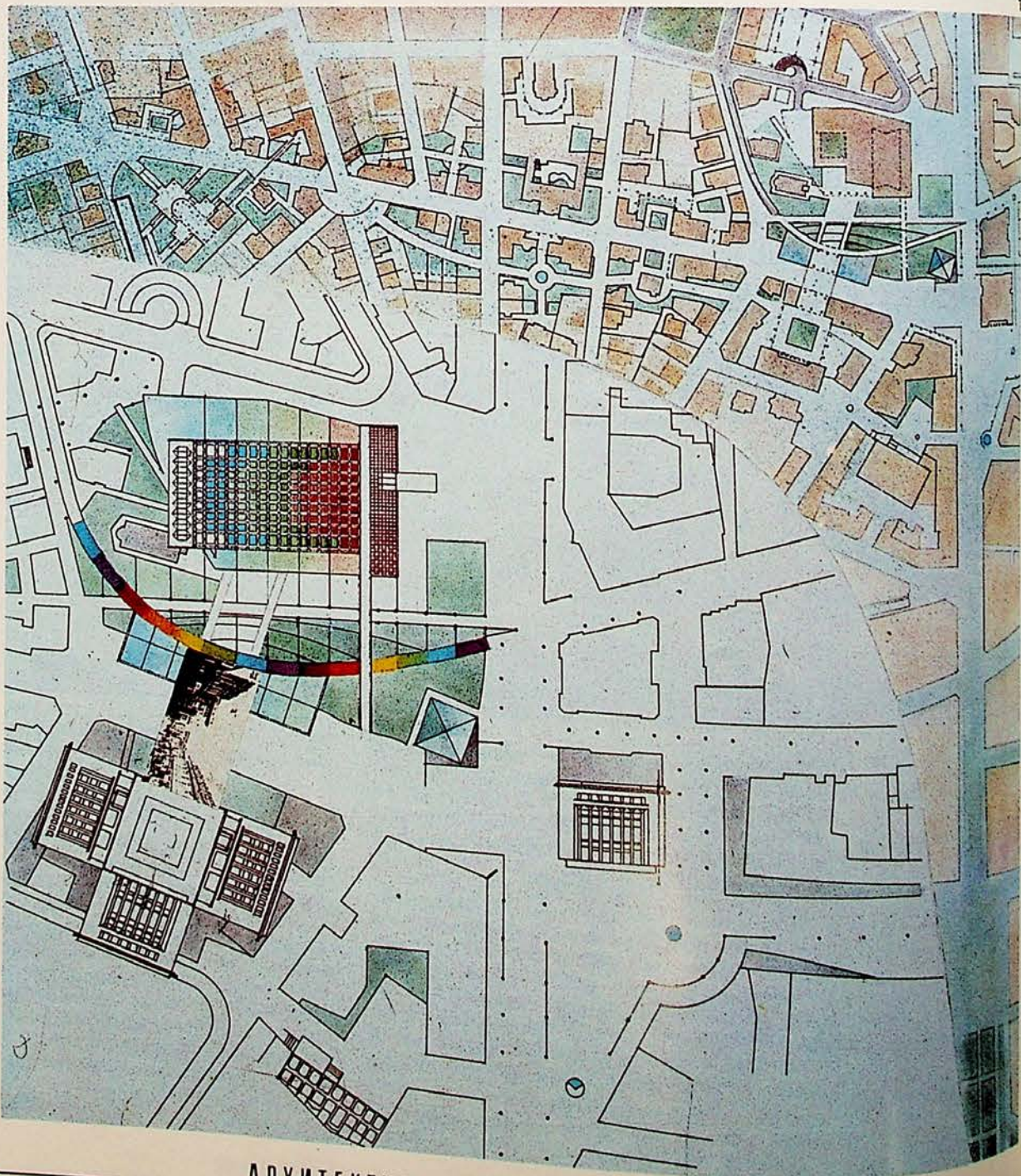
Нашата цел бе да превърнем понятието общоградско средище в архитектурна категория, да потърсим негови исторически аналози, да направим задълбочен анализ на мястото като изведем неговите архи-

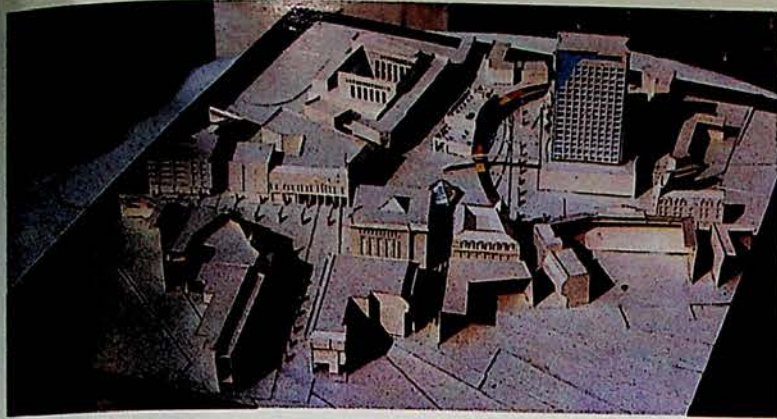
типове, да създадем методология за решаване на проблема и накрая да предложим прототип на общоградско средище в контекста на Бургас.

При извеждането на архитектурите на мястото се ръководим от принципа, че градските пространства не съществуват в рамка. Те се зараждат в самите сгради и носят техния смисъл и характер. Тяхното взаимодействие създава ново пространство, единно, но многолико, сложно и граматично, натоварено с посланията на отделните сгради и на целия град. В този смисъл ние особено се интересуваме от съществуващите сгради, формиращи основните пространства. Разглеждаме ги като „носи-

тели на генетичен код“. Така например сградата на общинския народен съвет (арх. Г. Обчаров) напомня храм, перипетер. Нейни очевидни прототипи са гръцкият булевартиер и римският табуларий. Тази сграда е с тържествен вход на север и е демократично разтворена на изток. Тя буквално създава ритуалното пространство на форума към ул. „Първи май“ и универсалното пространство на агората към бул. „Ленин“. Нейният образ е двойствен, изразяващ йерархичност, от една страна, и демократичност, от друга.

Обърнат наопаки, перипетерът се превръща в атриум, не място за поклонение, а място за общуване. Негов еквивалент

2
е културно-информационния център. Сюрреалистичното пространство на обратно поставената община ще предизвика допълнително емоционално натоварване.

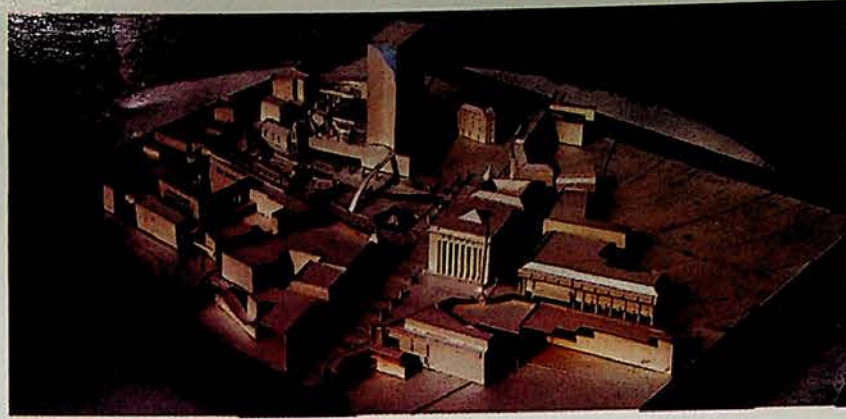
В тази среда има и реликви — старият часовник на ъгъла на изложбената зала, който отдавна е станал символ на мястото. Точно тук предлагаме да се избие колонада в сградата, обърната съответно към форума и към агората, която ще приюти традиционните „групи под часовника“.

Някога на мястото на пл. „Свобода“ се е издигала старата община с часовниковата кула. На мястото на кулата днес като странен символ бълбука фонтанче. Това е паметно мяс-

то. Тук е станал бунтът на жените в Бургас. Ние издигаме кулачешма в памет на поколенията.

Някога по булевард „Ленин“, там, където е хотелът, е имало ансамбъл и сградите от юг са били „отражение“ на сградите от север — един повод да се пресъздаде „отражението“ по нов начин.

И в тази натежала от спомени среда се издига хотелът — „България“ или „Рига“ — тук името няма значение. Хладен небостъргач, комерсиален по дух, двойствен по образ — с партер в земята и корпус в небето. Не можеш да го унищожш, трябва да го приобщиш. Затворен на запад, където е официалният му вход, и широко разтворен на север, той

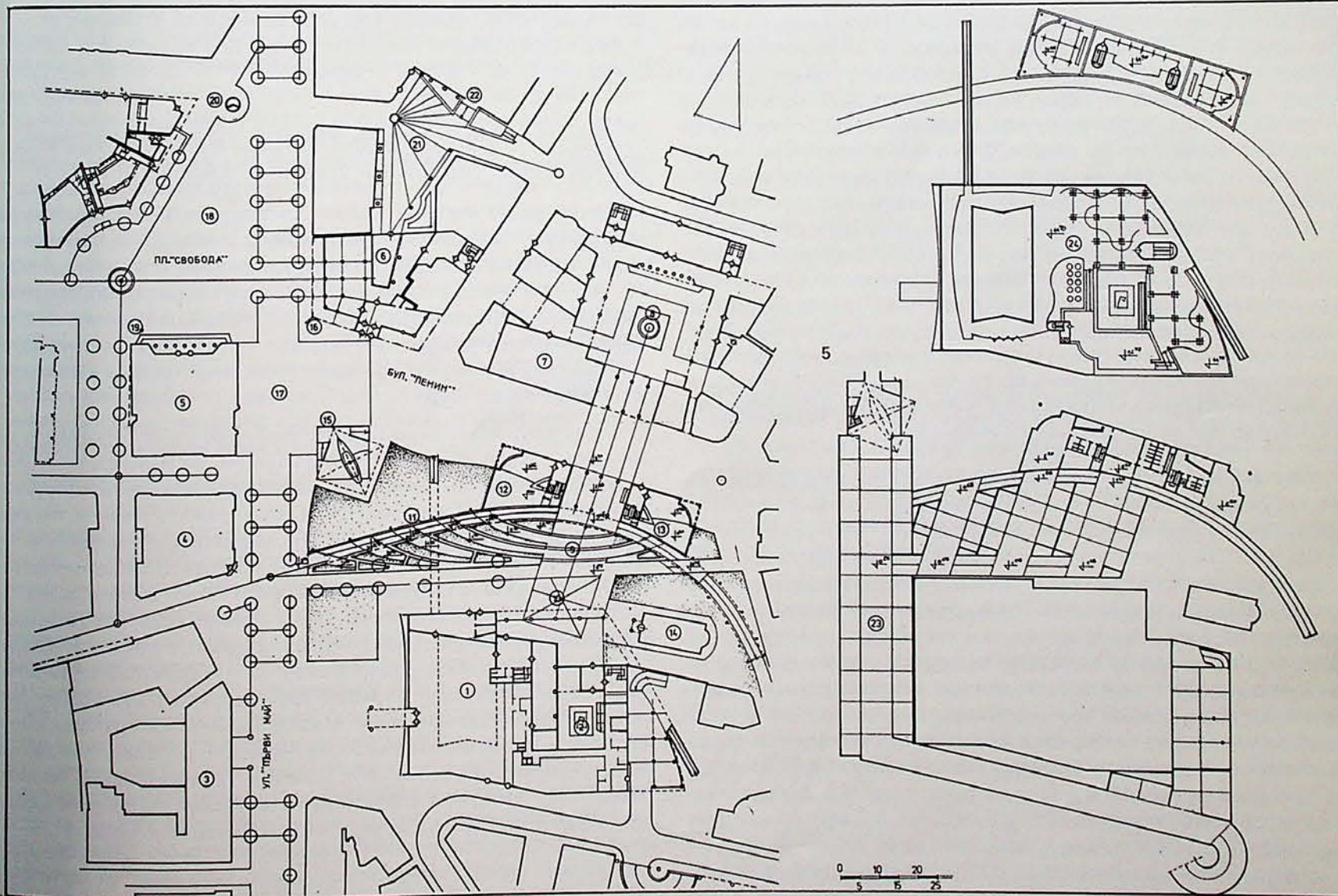
3
създава официалното обслужващо пространство на площада към ул. „Първи май“ и пространствена каскада на север, включваща една плацета, зелените тераси с цветната дъга на „Флора“ и културно-информационния атрий.

Идеята за зелени тераси с цветна конструкция, придружени с кафе и коктейл-бар, е в известен смисъл „регионализъм“. Още повече, че дъгата не случайно е дъга и не случайно е цветна. Тя е мостра от бургаската „Флора“. Тя очертава романтичната пътека, по която пешеходецът се издига на отделните тераси, подходящо моделиращи терена. Под нея в същата конфигурация е очертана рампа на подземния гараж.

В зоната на зелената площ, като знак на експозиционния комплекс (музей на Бургас, художествена галерия и изложбената зала с часовника) под стъклена пирамида плува „Тангра“ — яхтата на Николая Джамбазов...

Всичко е премислено, а всъщност е неуловимо, и се питаме къде е средището. И си отговаряме — средището е там, където са храмът и часовникът, центърът и средата, но то е също хотелът и атриумът, бул. „Ленин“ и ул. „Първи май“, и всички малки улички, които излизат на „Пъпа“, подмамени от нещо, за да се окаже, че то е само част от нещо друго...

Росица Златанова

1
Градоустройствено решение на зоната

2, 3
Изгледи от макета

4
Решение на площадно ниво: 1 — хо-

тел „България“; 2 — зимна градина; 3 — худ. галерия; 4 — Музей на Бургас; 5 — ОБНС; 6 — изложбена зала; 7 — сладкарница „Космос“; 8 — културно-информационен център; 9 — зелени тераси; 10 — арена; 11 — Дъга на Флора; 12 — коктейл-

бар; 13 — кафе; 14 — арменската черква; 15 — яхтата „Тангра“; 16 — място на часовника; 17 — агора; 18 — форум; 19 — пилон за националното знаме; 20 — кула чешма; 21 — галерия на открито; 22 — стена на модерното изкуство;

23 — подземен гараж; 24 — лятна градина (легендата е и за фиг. 5 и

5
Решение на лятната градина

6
Решение на подземно ниво

УСТРОЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ

С ОГЛЕД НА НЯКОИ МЕЖДУНАРОДНИ И ПОЛИТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ

— ЕДИН ВЪЗГЛЕД ОТ 1989 Г.

ХРИСТО ГЕНЧЕВ

ГЛОБАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПРИРОДНИ ПРОМЕНИ (ФЕНОМЕНИ, ДЕФЕКТИ)

Вече се очертават сериозни промени в глобалния климат на Земята. Те са от такова естество, че предизвикват широка международна загриженост; най-горещата година на столетието бе 1988, а следващите я по низходящ ред са: 1987, 1983, 1981, 1980 и 1986 — наистина симптоматично! Само допреди две-три години ексцентрично звучащите тогава опасения от прегряването на земята като последица от парниковия ефект днес вече отблъскват на втори план международната масова реакция, предизвикана от чернобилското нещастие. Както е известно, причината за това затопляне се корени в прекомерното отделяне на въглероден двуокис — CO_2 в атмосферата, а то от своя страна се дължи на изгарянето на органичните горива: петрола, въглищата, газта, дървата и други. Така световната енергийна криза премина в по-лошо качество: от страха, че няма какво да горим, към осъзнаване на необходимостта да престанем да горим. За да се ограничи затоплянето на земята през следващите 20 години само до 2°C (в предходните 30 години то е било само $0,5^\circ\text{C}$!), трябва количеството на сега постъпващите в атмосферата CO_2 -емисии да спадне наполовина. В 1990 г. се очаква вече да се публикува, а към 1992 г. и да се подпише международно споразумение, което да определя квотата на всяка страна за „парниковите“ газове, които тя може да отделя, както и темповете на намаляването ѝ в бъдеще. Това договаряне може да се окаже и не съвсем безкористно: „Американският жизнен стандарт не бива в никакъв случай да се разпространи в целия свят“ — „предупреждава“ своите Робърт Соколоу от Принстънския университет в заключение на разсъжденията си по глобалния парников ефект. За нашата страна, чиято „втора енергийна опора“ (проф. Николай Тодориев) са нискокалоричните лигнитни въглища, това означава преосмисляне на енергийната програма; наново актуалност придобиват атомната и водната енергетика, както и интелигентното оползотворяване на слънчевата енергия.

Вероятните устройствени мероприятия в отговор на описаните предизвикателства биха били: ново, много по-внимателно от досегашното противорисково устройване на териториите около АЕЦ и АТЕЦ, териториална преоценка на оспорвани водотехнически съоръжения от рода на язовирите „Места“ и „Турну Магуреле-Никопол“, усъвършенстване чрез електрификация на транспорта и превозите, внедряване на успокоен (ще рече: безвърхов) ритъм на всекидневните и другите периодични миграции, внедряване на по-взискателни енергоориентирани методи за архитектурно и градоустройствено проектиране и строителство, определяне на перспективите и месторазположението на черноморската водородна енергетика на основата на H_2S .

Северното земно полукълбо навлиза в период на трайно засушаване. Сахара и пустините на Средна Азия години наред разширяват очертанията си. Този феномен на глобалните климатични промени, който се обяснява с промени в енергийния метаболизъм придобива собствена динамика или както казва Денис Мидоус, авторът на „Границите на растежа“: „Вече е твърде късно.... скоро ние няма да можем да изхранваме даже и наличното население на света“. И наистина миналата година зърнените за-

паси на САЩ са били на най-ниското си равнище от десетилетия насам. В последните десет години цената на житото нараства по-бързо от тази на петрола и достига вече 150 щатски долара за тон. Скоро плодородната земя и чистата вода ще бъдат най-скъпото благо.

Вероятните устройствени мероприятия в отговор на тези „перспективи“ биха били: развитие на фонда на населените места само върху земи, които са неоползотворими за селско-горскостопански цели, селскостопанско оползотворяване на неоползотворените земи вътре в населените места (а може би и в жилищните комплекси), големи рекултивационни операции, значителни влагозадържащи залесявания във и вътре във населените места, увеличаване на водните запаси чрез строителството на нови и ремонта на стари водохранилища, саниране на почвените води, ремонт на напоителните и водоснабдителните мрежи, пречистване на дунавските и черноморските води.

Черно море загива. То е краен приемник на замърсените оттоци на Дунавския басейн и на големите руски реки. Срещу тревожните сигнали за покачването на равнището на заразените с H_2S води (-220 метра съгласно учебниците от преди десетилетия—100 преди години,—90,—70 сега) не се противопоставят никакви мерки освен препоръката да се смени селскостопанската технология на обилно торене и то тъкмо в страните, където съдбата на Черно море стои в дъното на приоритетите.

По северните скатове на Рила се появили първите белези на *Waldsterben*, причинено от далечни SO_2 и NO_x -замърсятели. Съществува опасността София да се окаже покрита с облаци от серниста киселина, произхождащи от бъдещите гигантски лигнитни електроцентрали на Косово, разположени само на стотина километра западно от българската граница. Това са само два примера на настъпващата всеобхватна деградация на въздуха, почвите и водите.

Вероятната наша защита на Черно море би се основавала на принципа *saive qui peut*: ограничаване на H_2S -заразата във или настрани от брега ни, нови начини на чисто оползотворяване на естествено защитените и новосъздадени езера и лагуни, индустриално (?) разлагане на H_2S . Защитата на почвите и на вътрешните води ще стане неизбежно по пътя на някакво частично възстановяване на т.нар. екстензивен модел на земеделие. За щастие териториалната и селищната организация на този модел веществено, (макар и демографски нахвърнен), е запазена. Колкото до презграничните замърсявания на въздуха и на водата пътят е един-единствен — на международното сътрудничество. Нашият собствен принос вътре в националните ни граници ще се сведе не само до нови технологии, но и до постигането на някаква приемлива чистота в семейния и в градския бит (уличният прах е този замърсител, който най-често и най-много превишава пределно допустимите норми на замърсяване в София).

ГЛОБАЛНИ, ЕВРОПЕЙСКИ И БАЛКАНСКИ ПОЛИТИЧЕСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Налице е промяна в степенуването на международните противоречия, които бяха смазващо доминирани от конфликта „социализъм—капитализъм“. Отрезвяването на ръководния елит на противостоящите си социалистически и капиталистически ст-

рани не само успокои обстановката в Европа, но и създаде възможността за доскоро недопустими вътрешносъюзни конфликти като унгаро-румънския и прекосъюзни съглашения като българо-гръцкото за ненападение. Наред с това станалите „класически“ плащдарми в Северна, Централна и Югоизточна Европа, в Източна и в Централна Азия придобиха нова стратегическа оценка. Ожесточиха се фундаменталистките течения, което предизвика войни като Ирано-Иракската и Ливанската, причини обществени кризи като тези в Косово, в съветското Закавказие и сред българските мюсюлмани. Под въпрос са поставени гаранциите за запазването на следвоенното статукво, осигурено от баланса на силите на НАТО и на Варшавския договор. За малките съюзни държави (с изключение на Унгария, където все по-често се говори за неутрализирането на страната) на договора това развитие крие значителни рискове. Такъв е случаят и с България, която би могла да се окаже политически обект на една нова „малка Антанта“, както двете световни войни. Може да се резюмира, че обратно на световната тенденция на успокояване на международните противоречия Балканският полуостров и граничните с него части на Азия продължават да бъдат източници на политически и военни, при това драматизирани се, рискове. Както и да се дефинират глобалните политически противоречия, било „Изток—Запад“, било „Север—Юг“, било „християнство—мюсюлманство“, било „Европа—Азия“, страната ни ще продължава да присъства във възела на евентуалните конфликти.

Това превръща сигурността на държавата в основно изискване; страната и занапред ще трябва да поддържа определена военно-оперативна и военно-производствена инфраструктура, която ще е непропорционално голяма за стопанските ѝ възможности. Териториалноустройственият принос при икономическото решаване на жизнената за нас дилема „несигурност или военни разходи“ би бил във формулирането на подходящи предложения за развитието на селищната мрежа и за устройването на страната.

Вероятните наши предложения ще имат за цел да улеснят обратната миграция към малките населени места, към ограничаване на демографския растеж на големите. Ще се търсят начини за изоставяне на обичайния засега твърд седмичен ритъм на работа в полза на преминаването към такива ритми, които разсредоточават работната ръка и населението; това ще се съпровожда от изграждането на „втора опора“ на бита и съществуването на всяко семейство. Трябва да се формулира и съзнателно да се култивира собствен стил на живот на българина, в който присъствието (а при възможност и трудът) на открито да са неговият съществен белег. Тези представи са желани и като общокултурен феномен, макар че генералщабният жаргон може да ги опише и като „размиване на целта“.

Ускоряващите се интеграционни процеси на континента са на път да създадат т.нар. крепост Европа. Това крие своите рискове за всички, които са отвъд нейните страни; лошото е, че този процес се съпътства от дезинтеграционни усилия вътре в СИВ: много от сделките между страните, членки на СИВ, се уреждат с доларови плащания или стават по най-примитивния начин — стока за стока, ще рече: бартерна сделка. Стига се до абсурдната позиция като тази на Унгария, поставила си за цел да намали (!) активното си салдо в търговията и със страните, членки на СИВ. Това бягство от парите (в случая от преводната рубли) води до самостоятелни опити да се осигури достъпът до свободния световен пазар, което често се изкупува с политически концесии и съюзническа нелоялност. Големите български производствени мощности за подемно-транспортни, електронни и химически изделия, създадени заради общия социалистически пазар, могат да се окажат без основания за по-нататъшно съществуване. Безспорно това са стопански проблеми, които лежат във обхвата на нашата компетентност, но какъв би бил териториалноустройственият отговор на въпросите, които поставят процесите на наднационално интегриране и дезинтегриране? Това ще е правото на свободно движение и заселване вътре в границите на евентуално преустроения СИВ. Това ще е правото свободно да избираш работата си и даже да създаваш работа за други

хора от СИВ. В този случай може да се очаква, че хилядолетно функциониращият модел на преселение от север към юг, към топлите морета ще възобнови действието си. Мнозина руси, поляци, че и немци и чехи ще пожелаят да се заселят трайно в България. Да не говорим за турците от Анадола!

Основното наше предложение би било да запазим българската земя и занапред като българска собственост. Трябва земята най-после да получи своята цена; това силно ще оживи изчезващите връзки между хората и притежаваната от тях или от техните родители земя. Трябва да се създаде миграционно законодателство, което да не допусне възникването на обособени културни общности, дължащи лоялност на чужди държави. Налага се по-интимното изучаване на културните общности, кои стопански монополи те контролират и как разширяват своята власт и влияние. Трябва да се изостави досегашният йерархично-функционален модел на изграждане на селищната мрежа и тя да се замисли занапред като основния културно-сплотяващ инструмент на държавата.

Другата група от наши предложения би била: да се упражнява една по-голяма предпазливост при стопанското интегриране на страната, по-голяма сдържаност при провеждането през страната на международни инфраструктурни инсталации, още повече, че те напоследък като транзитни замърсители печелят лоша слава (спора на ЕИО за товарния автомобилен транзит през Алпите с австрийското правителство). Да се насочат усилията предимно към вътрешно-българско интегриране на страната, която в момента е разкъсана на периферии и центрове, някои от които се превръщат в ядра, укрепващи етнокултурни общности.

Демокултурните „приплъзвания“, протичали тихо от десетилетия в страната и около нея, се превърнаха в политически факти. Една трета от населението на СР Македония се състои от албанци, те вече преобладават в откъдвардарската ѝ част. Започналото след Кафандарис обезлюдяване на Беломорска Тракия откъм християнско население доведе до надделяването на местните мюсюлмани. В Източна България, по дължината на стратегическия меридиан Одрин—Силистра, голяма част от мохамеданското население напусна страната. Турското правителство заселва идващите от България близо до устието на Марица при Къшан. Тези хора са билингвисти, а и са възпитани с трайните ценности на българския социализъм (нещо, което ги отдели от истинските турци, факт, който те тепърва ще осъзнават). Това са хора, които с времето ще стават все по-достъпни за българската културна пропаганда.

В Съветския съюз молдавците настояват не за прославянска, а за латинска културна идентичност, намерила израз в отказ им да използват занапред кирилицата. Като реакция на това развитие и благодарение на устойчивостта на българите в Молдавска ССР и в придунавската част на Одеска област, те са на път да възстановят културната си автономия, която са притежавали по императорско време.

Вероятните наши предложения в отговор на тези предизвикателства биха били: улесняване на междуличностните общувания вътре в страната и пряко границите ѝ, една от целите на което би била да се попречи на консолидирането на затворени културни общности, основани на религиозен или друг културен признак. За да се постигне това, е необходим нов замисъл за бързите превозни и преди всичко релсови връзки като алтернатива на досегашната провинциализираща страната (и части от нея като Северозападна, Североизточна България и Родопите) политика на инфраструктурните „пръстени“. Недостъпните днес Силистра и Кърджали трябва да се превърнат в два от трите културно-пропагандни центъра на страната, лъчещи наред в околността си и далеч на североизток, съответно югоизток. Трябва да се преминем към различен от досегашния седмичен трудов ритъм, осигуряващ по-големи порции от свободно време, което ще улесни по-далечните пътувания и по-дългите престои навън — на деле многократно ще разшири „изохрона“ на периодичните миграции. Това би било още един принос за размиване на границите на затворените културни общности.

СТРАНАТА И СВЕТОВНОТО СТОПАНСТВО

Навсякъде по света инвестициите в производството, транспорта и строителството бързо поскъпват. Това става и в резултат на повишени екологични изисквания и изисквания за сигурност. За времето от 1974 до 1989 г. у нас съоръжаването на единица мощ в АЕЦ е поскъпнало десетократно. Подобно развитие на цените на крайните промишлени продукти осигурява небивало благоденствие на високоиндустриализираните нации и същевременно прави модерните инвестиционни технологии на дело недостъпни за развиващите се страни. Това е не толкова последица, колкото съзнателно преследвана геополитическа цел — запазването на монопола върху най-модерното в технологиите. А там, където високите цени не се оказват достатъчно силно препятствие, се използват забранителни разпоредби, каквито са например списъците на КОКОМ. Изкуствено поддържаните високи цени на технологиите принуждават даже финансово силни страни като ФРГ да търсят начини за тоталното оползотворяване на инвестициите; там бързо се разпространява трудов ритъм, който е различен от класическия старозаветен седмичен ритъм, еднакъв за хора и мъртви фондове. Последиците от това върху другите области на живота като отмъртата и общественото обслужване, да не говорим за превозите и съобщенията, ще са толкова дълбоки, че у нас се утвърди убеждението: териториалното устройство ще трябва да изостави своето ограничаване в решаването на класическата си задача — локализация на функции, инвестиции и хора, и да я обогати превръщайки я в **бинома „локализация-ритъм“**.

Външната ни задължнялост нараства, от 1985 г. насам тя отбелязва „доларови“ темпове от по средно 1,4 млрд. долара/година. През 1989 г. за обслужване на външния ни „конвертируем“ дълг се изразходват 42 на сто от търговските постъпления от страните на Европейската икономическа общност. Брутна задължнялост на страната от 10 млрд. долара при само 1 млрд. резерви е над специфичното равнище, от което Румъния успя едва през 1989 г. да се освободи и то с цената на големи жертви. Положението на длъжник превръща страната ни в обект, спрямо който лесно може да се упражнява натиск. Погасяването на задълженията ни, както ни подсказа румънският опит, може да стане основно с традиционните селскостопански и хранителни стоки. Това може да стане само благодарение на тяхното увеличено производство, а не за сметка на нуждите на народа.

Нашето предложение е да се откажем от традиционната организация на бита и начина на живот като селски и градски, на населените места като градове и села, на стила на живот като на работник или като на селянин. Реминисценциите, които българският интелегент и работник носят от селото в града, трябва да се активизират, облагородят и да се включат в това, което ни се иска да наречем български начин на живот. Трябва да се крепят връзките на мигрантите, вкл. и тези на собственост, с техните „стари“ имоти на село. Трябва да се преустанови регулационното насилие в името на произволно формулирани устойчиви норми.

Във връзка с опитите на държавата ни да се вклини и да разширява мястото си в международното стопанство, преди години —

в това на СИВ, сега — на света, страничният на стопанската дейност наблюдател (а архитектите са тъкмо такива) не може да се освободи от усещането, че наред с положителните подбуди в тия опити участва и определен психологичен комплекс. Ще го наречем „свърхстрах от изолация“. Неговата проява е очевидна в желанието ни, ако не да стоим в основата, то поне да присъстваме навсякъде. Този комплекс нанася голяма вреда в областта на стопанските инициативи. Срещу огромния външнотърговски оборот на страната стои един от най-ниските жизнени стандарти в Европа. Това, което в личния живот е високоправствено: „Залудо работи, залудо не стой!“, подсказва някаква трескава, но слабрезултатна външностопанска активност на държавата. При това поддържането на нарастването на обема на обществения продукт (от който изнасяме една все по-нарастваща част) става успоредно със все по-значителното увеличаване на капиталовложенията и по-значителното изоставане на темповете на увеличаване на националния доход. Стопанската машина все по-често започва да превърта на празни обороти. Нейното (понякога) самоцелно задвижване става за сметка на внос на енергия и суровини, на замърсяването на средата и експлоатацията на биологичния потенциал на нацията. Грубо казано, колкото повече произвеждаме, толкова повече обедняваме (на първо време относително спрямо напредналите страни, а след време и абсолютно спрямо вече постигнатото от нас самите преди. Това отчасти се обяснява с влошаването на българските *terms of trade*: цените на това, което внасяме, растат по-бързо от цените на това, което изнасяме. Това е отчасти обективно обусловено, но говори и за нечия недалновидност (ННН-факторът на Валери Петров). Българската промишленост се отличава с производството на изделия, които са енерго- и материалоемки, при това с технологии, които изразходват повече енергия и материали от обичайното. Казаното дотук не е откритие на териториалното устройство; отдавна се правят опити да бъдат премахнати излишните тлъстини по тялото на българската икономика.

Очаква се това да доведе до намаление, но и до по-ефективно наше участие в световния пазар. В последните десетина години например унгарското стопанство поддържа „нулев растеж“, но и успя междувременно да стъпи с близо 1/2 от своя экспорт на „конвертируемия“ пазар. Аналогичното развитие у нас ще постави пред териториалното устройство проблем без прецедент в нашата действителност. Каква ще е съдбата на „умъртвените“ фондове (сгради, благоустройство, инфраструктура), които неэффективните производства ще оставят след себе си? А на селищата и на тяхното население, заради което се създадоха нови производства с безспорен, но само социален ефект?

Подходящите наши предложения би трябвало да се отличават от довчерашните ТСУ-реакции, които си бяха административно—(безсилно)—командни. Трябва да намерим средствата да активизираме интересите на хората, които не търпят опекунство. За да се постигне това, ще е необходимо

— да се създаде пазар на недвижимите имущества, включително и на земята,

— да се въздейства планомерно върху този пазар с помощта на инфраструктурни мерки с оглед на стратегическите цели на държавата.

септември 1989, София

СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ СГРАДИ И СЕЛИЩАТА

ЕМИЛ ЦАНКОВ

В аграрния сектор на страната се натрупаха остри проблеми, в основата на които стои абсолютизирането на концентрацията и фетишизирането на организационните форми. Задържа се развитието на материално-техническата база, намаляха капиталовложенията като относителен дял и като абсолютни стойности. Имаше периоди на лимитиране на личната инициатива и дребното селскостопанско производство. Приетите впоследствие мерки не дадоха очакваните резултати. Силните миграционни отливи от селото към града доведоха до обезлюдяване на цели райони, до изоставане в икономическата, ду-

ховната, социалната и обслужващата сфера. На практика се провеждаше категоризиране на селищата с оглед на техните перспективи, както ги оценявах на този етап.

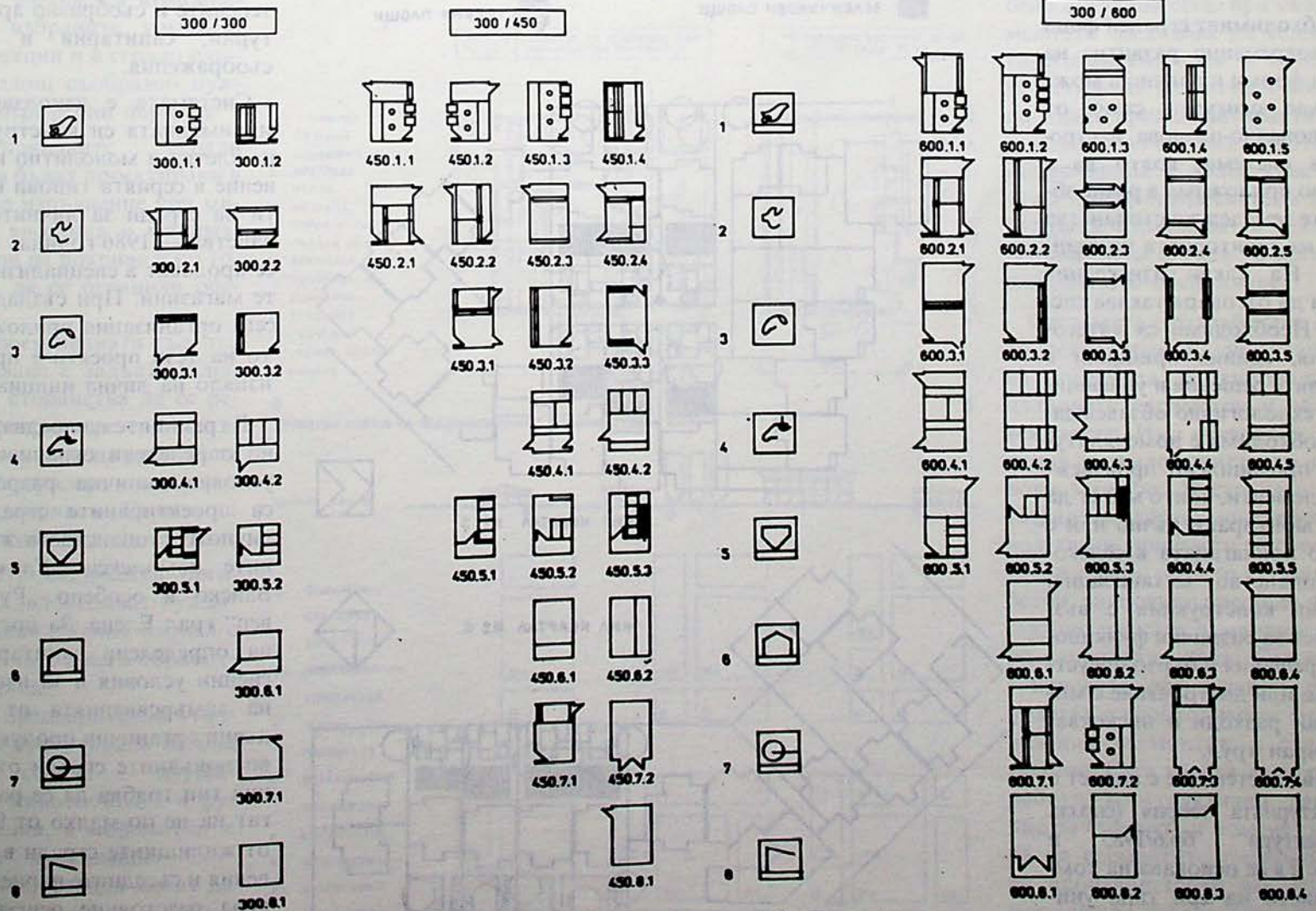
Сега започва политика на преустройство в аграрните отношения. Тя е основана на многообразие във формите за стопанисване и използване на земята. В селото се възражда кооперацията с действена система за икономическо управление, в центъра на която се поставят демократизмът, високата материална заинтересованост и защитата на интересите на всеки селскостопански труженик при активното му участие в производствения

процес. Концентрациите с положителни икономически резултати ще имат бъдеще и ще носят научно-техническия прогрес в селскостопанското производство. Създават се възможности за арендни стопанства, за формиране на колективни стопанства и колективни фирми на граждани, за нови по организация земеделски стопанства на неаграрни предприятия, за стокови индивидуални стопанства и фирми. Това многообразие от форми се обединява на териториален принцип в специализирани производствени зони при спазване на необходимите санитарно-защитни разстояния и с оглед на опазването на еколо-

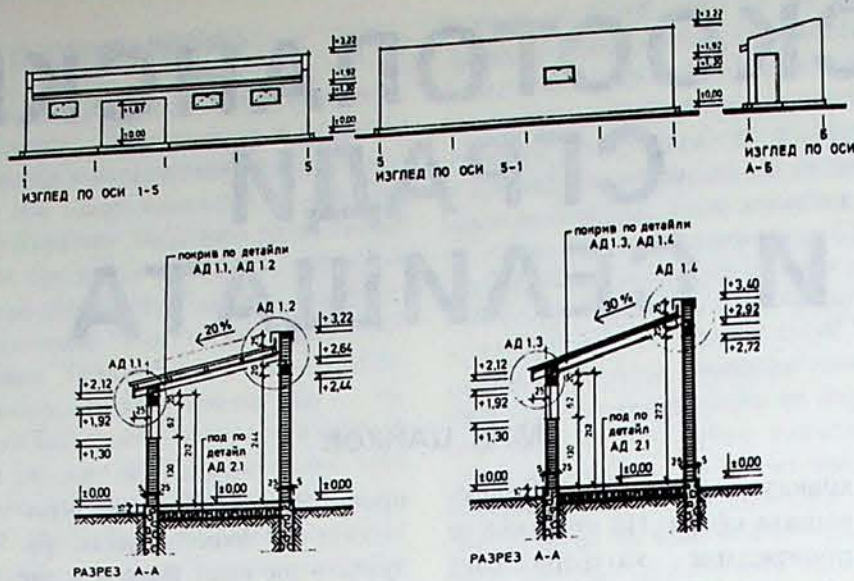
гическите параметри в обитаваната среда. В страната се водят на отчет 1,8 млн. лични стопанства с производство за собствени нужди и за стоковия фонд. Това е допълнителна трудова дейност на граждани-

1, 2
Технологично обзавеждане в основните направления на животновъдството. Унификация на параметрите и технологиите — вариантни схеми
Technological equipment in the main trends of stockbreeding. Unification of the parameters and technologies, variant schemes

УНИФИКАЦИЯ НА ПАРАМЕТРИТЕ И ТЕХНОЛОГИИТЕ ВАРИАНТНИ СХЕМИ

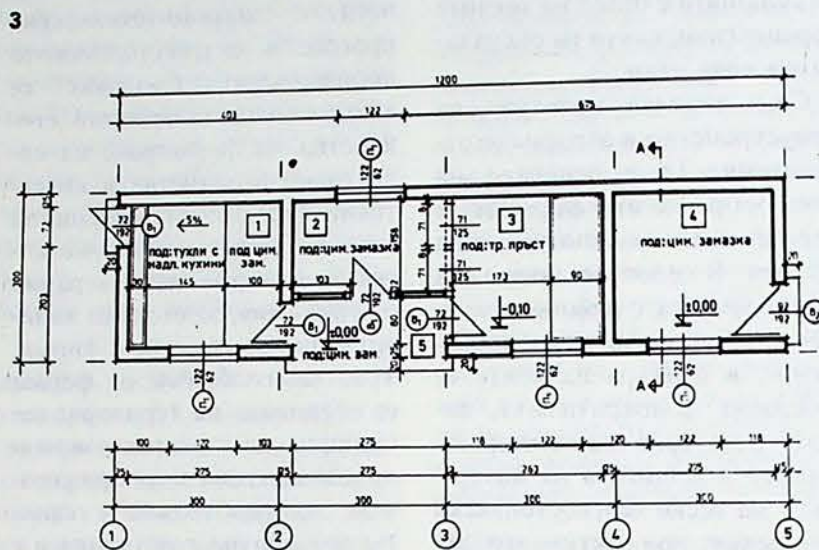
3. 4
Типови проекти на сгради за лични-
те стопанства
Standard models of private farm houses

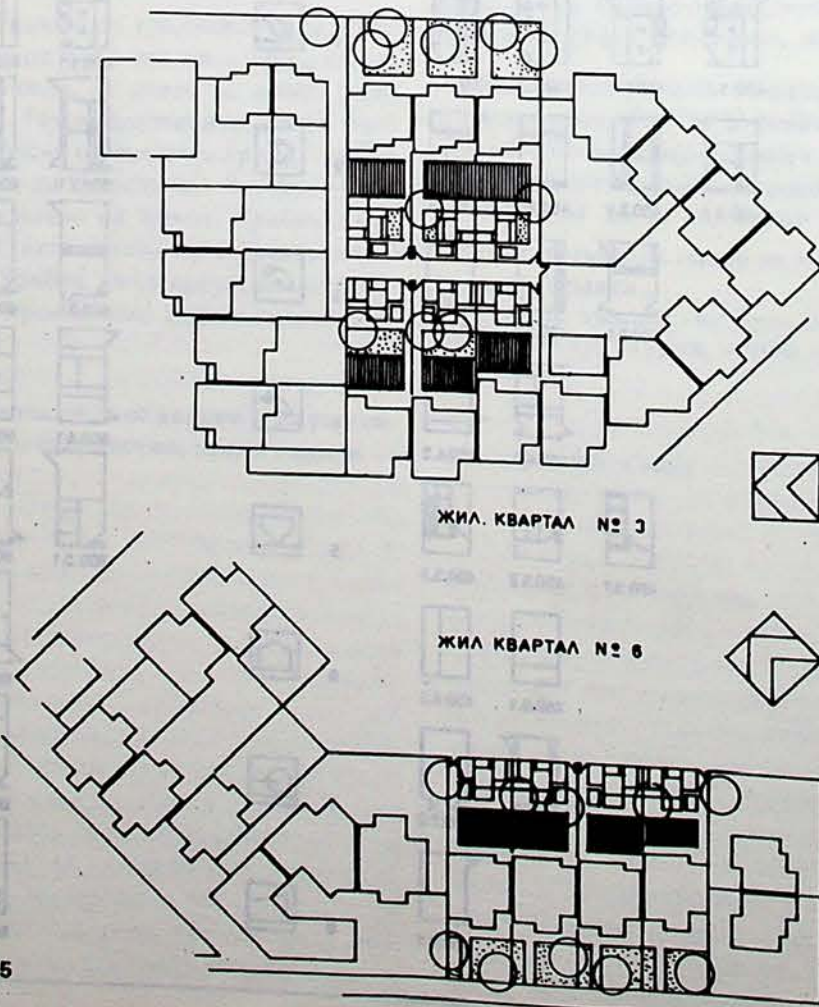
те и по традиция тези стопанства се разполагат в жилищните парцели. С това възникват проблеми по отношение на целесъобразните отстояния между жилища и стопански сгради, размерите на жилищните парцели и проектираната гъстота на обитаване, ефективността на инфраструктурите и нормативните уредби на тези въпроси. До каква степен да се реши стопанската дейност вътре в селищната територия или в отделни нейни части е въпрос на политика на дадената селищна общност и на конкретно проектиране. В страната има предоставени много терени за селскостопанско ползване. Тъй като обитаването е епизодично и във вилните зони, преобладаващо е производството на плодове и зеленчуци.

Необходимият сграден фонд за едновременно развитие на всички форми и равнища може да бъде осигурен само от функционално-планова и строителна система, която да е еднакво приложима в разнообразните земеделски стопанства и на територията на селищата. На какви изисквания трябва да отговаря такава система? Необходими са категоризация, единни принципи в плановите решения и унифицирано технологично обзавеждане. Необходима е номенклатура от промишлено произведени елементи, които могат да бъдат монтирани ръчно или с масово прилаганата в селскостопанство механизация, келетни конструкции с възможност за различни функционални решения и бързо преустройство или дострояване с минимални разходи и нискоквалифициран труд.

Такава система не е новост в архитектурната теория (спр.сп. Архитектура“ бр.6/1985 и /1987). Тя се основава на комбинирането на три типа унифицирани конструктивни клет-

ЖК „РУСИНКОВЕЦ“ ГР. ЕЛЕНА ЖИЛ. КВАРТАЛИ № 3 и 6
■ ЗЕЛЕНЧУКОВИ ПЛОЩИ □ ТРЕВНИ ПЛОЩИ

5
Възможности за изграждане на
минимални по обем животновъдни
сгради в жилищни квартали на ЖК
„Русинковец“ в гр. Елена
Possibilities for building stock-
breeding buildings in residential
districts of the Roussinkovets Housing
Estate in the town of Elena

ки с размери 300/300, 300/450 и 300/600 см. Възможностите за технологично обзавеждане в основните направления на животновъдството и съответните фуражни и инвентарни стопанства са над 70. Унифицираните са секциите и елементите на обзавеждането. Системата е приложима при проектиране на разнообразни сгради с ползване на компютърна техника. Възможностите за групиране на композиционните секции правят системата променлива по отношение на големината, конфигурацията и предназначението на отделните сгради. Тя е приложима при средното и дребното селскостопанско производство, независимо от местоположението на обектите, включително и при ограничаване на размерите и предназначението на терените и съобразно архитектурни, санитарни и други съображения.

Системата е използвана в минималната си конструктивна клетка и монолитно изпълнение в серията типови проекти на сгради за личните стопанства — 1986 година, които се продават в специализираните магазини. При създадената сега организация приложението на тези проекти е предмет изцяло на лична инициатива.

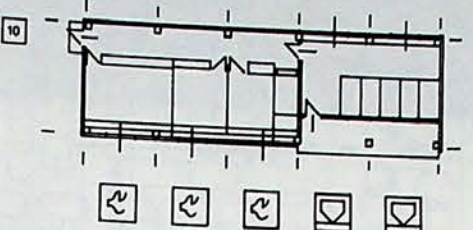
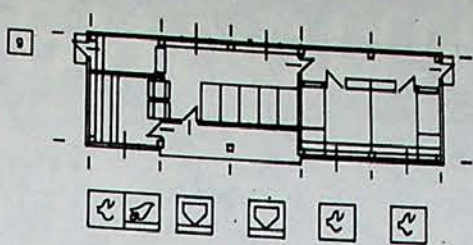
В границите на предварително определени ограничителни условия типични разработки са проектираните сгради на личното стопанство в жилищните комплекси „Глазие“ в Банско и особено „Русинковец“ град Елена. За постигане на определени санитарно-хигиенни условия и за изолация на замърсяванията от отпадъчни органични продукти животновъдните сгради от дадения тип трябва да се разполагат на не по-малко от 900 см. от жилищните сгради в съседния парцел и съседните парцели. Такава разстояние осигурява и нормално ослънчаване на

6 Комбиниране на секциите при определени направления в животновъдството
 Combining of sections in certain trends of stockbreeding

7 Принципи за групиране на композиционните секции: А — едноредно групиране; Б — двуредно групиране
 Principles of grouping the structural sections

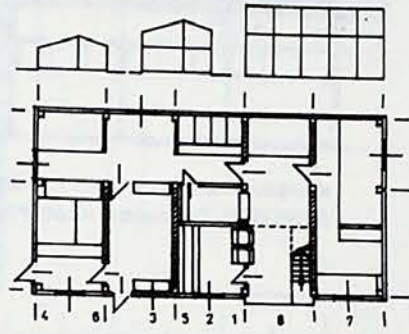
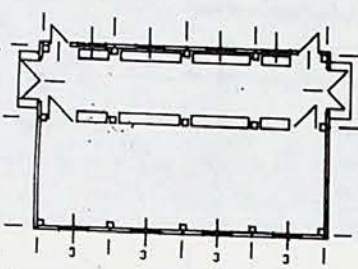
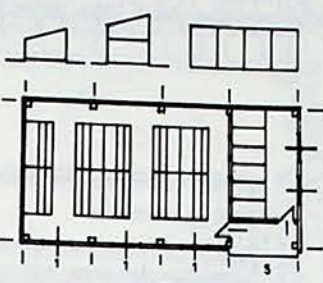
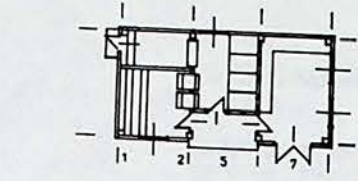
КОМБИНИРАНЕ НА СЕКЦИИТЕ • М 1:100

- ПРАСЕТА ЗА УГОЯВАНЕ - 2 БРОЯ
- КОКОШКИ НОСАЧКИ - 20 • ПОДР. 10 БР.
- КОНЦЕНТРИРАН ФУРАЖ - 5000 ЛИТРА
- СВИНЕ МАЙКИ С ПРИПЛОД - 2 БРОЯ

- ПРАСЕТА ЗА УГОЯВАНЕ - 10-12 БРОЯ
- ОТБИТИ ПОДРАСТВАЩИ ПРАСЕТА
- СВИНА МАЙКА С ПРИПЛОД - 1 БРОЙ
- КОНЦЕНТРИРАН ФУРАЖ - 5000 ЛИТРА

6 ПРИНЦИПИ ЗА ГРУПИРАНЕ НА КОМПОЗИЦИОННИТЕ СЕКЦИИ

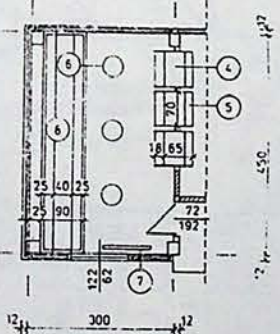
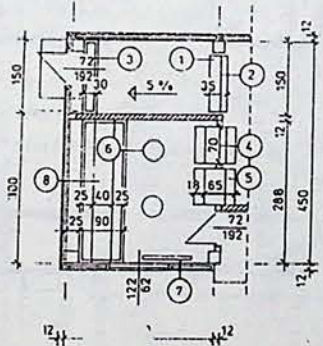

7 КОМПОЗИЦИОННИ СЕКЦИИ • М 1:30

ПРАСЕТА ЗА УГОЯВАНЕ 2 БР. КОК НОСАЧКИ 20 • ПОДР. 10

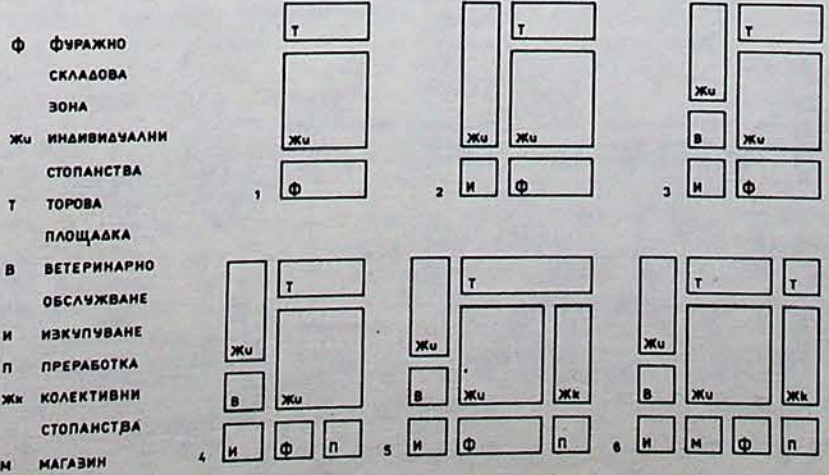
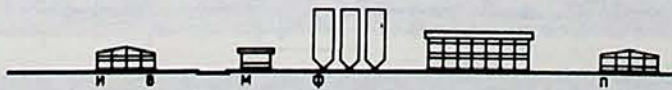
КОКОШКИ НОСАЧКИ 30 БР. ПОДРАСТВАЩИ 15 БР.

- 1 ХРАНИЛКА
- 2 МЕТАЛНА ПОВИЖНА ПРЕГРАДА
- 3 ЧЕЛНА МЕТАЛНА ТОРОВ КАНАЛ
- 4 ГНЕЗДА ЗА ЯЙЦА
- 5 ХРАНИЛКА УНИВЕРСАЛНА БУНКЕРНА
- 6 ХРАНИЛКА УБЪСНА
- 7 ЛЕЙНА ПОИЛКА
- 8 КАЦАЛА

8 ПРИМЕРЕН СЪСТАВ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ ЗОНИ

СИЛВЕТ ТИП 6

- Ф ФУРАЖНО СКЛАДОВА ЗОНА
- ЖИ ИНДИВИДУАЛНИ СТОПАНСТВА
- Т ТОРОВА ПЛОЩАДКА
- В ВЕТЕРИНАРНО ОБСЛУЖВАНЕ
- И ИЗКУПУВАНЕ
- П ПРЕРАБОТКА
- ЖК КОЛЕКТИВНИ СТОПАНСТВА
- М МАГАЗИН

8 Композиционни секции — за птици
 Structural sections for poultry

9 Примерен състав на специализираните производствени зони
 Model composition of the specialized production zones

дворните площи в периодите на активна селскостопанска дейност, както и нормална вентилация на пространствата между сградите. Това условие дава възможност за строителство на минимални по обем животновъдни сгради дори при относително плътно жилищно застрояване и минимален размер на парцелите.

Липсата на транспортна достъпност до стопанските зони на жилищните квартали и стремежът да се ограничи количеството на отделяните фекални маси определя размера на животновъдните сгради до две композиционни секции 300/450 см., минимален брой птици и прасета за угояване. Необходимо е при определените направления в животновъдството да се проучат възможните едноредни комбинации на избраните композиционни секции и в сгради с по-голяма площ съобразно нуждите на периферни парцели.

Животновъдните сгради трябва да бъдат проектирани в монтажено изпълнение при минимална височина и минимален наклон на покрива и по този начин да се ограничи обемът им.

При проектираната гъстота на обитаване е задължително на сточните стопанства да се решават в закрити резервоари и водно промиване на работните площи. Резервоарът е унифициран със серията „Сгради на личното стопанство“ от 1986 г.

Получените количества органичен тор задоволяват нуждите на индивидуалния парцел с проектираните в него обработваеми площи.

С тези предварителни уточнявания е проектирана базова стопанска сграда — двусекционна, с животновъдна и фуражна секция, в монолитно и монтажено изпълнение. Секциите на тази сграда могат да бъдат заменени в дадените технологични решения. Обза-

веждането е унифицирано с обзавеждането на серията СЛС 86.

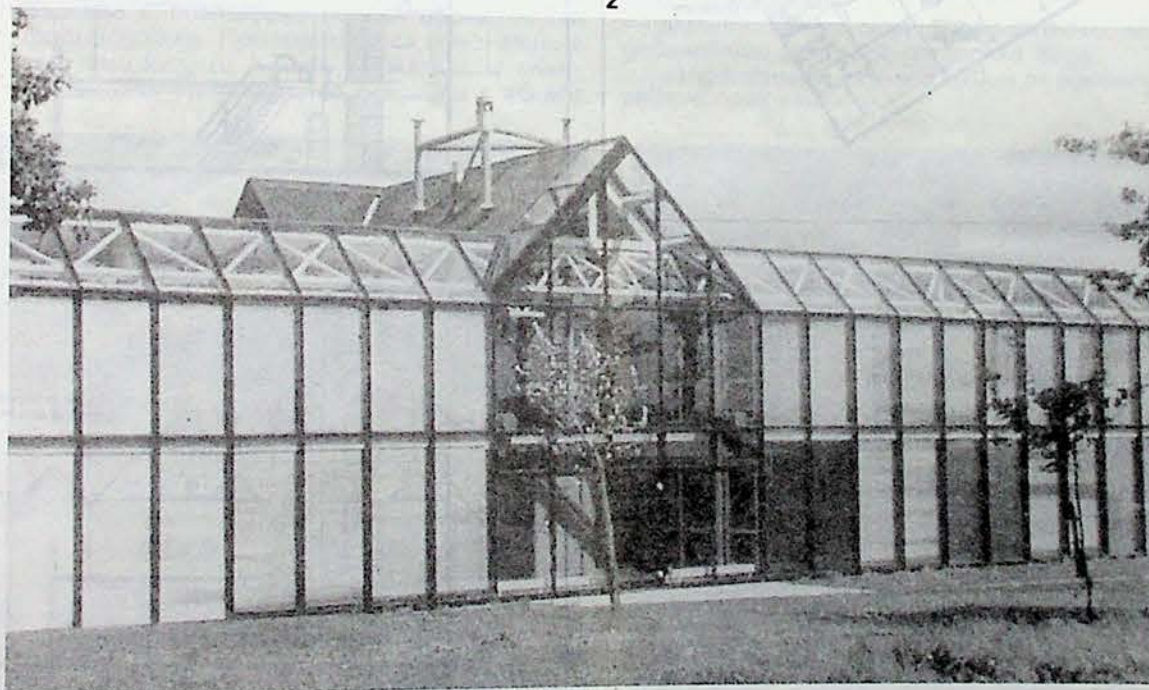
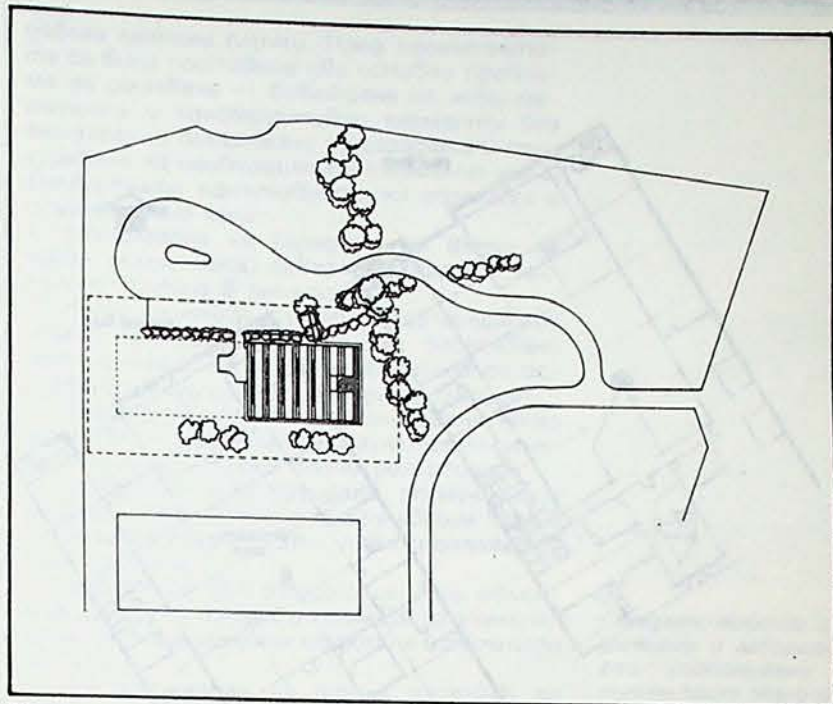
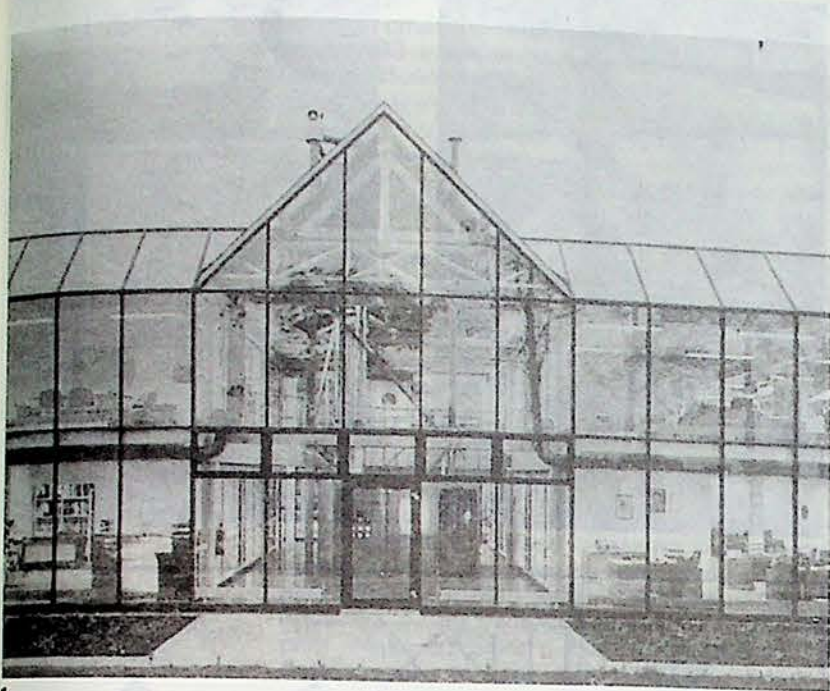
Принципите на системата експериментално са приложени в изграждането на специализирани зони във от селищните територии. Идеята е изграждането на групи от животновъдни сгради с интегрално торово стопанство, изкупуване, ветеринарно обслужване, фуражно стопанство и продажба на фуражи, преработка — манипулация, кланици, мандри и други. В такива зони трябва да намерят място и колективни форми на производство от типа на колективните стопанства, кооперациите или помощните стопанства.

Идеята за производствени зони на стокови лични стопанства е от 1984 г., но тя стана особено актуална сега, при съвременното състояние на селското стопанство у нас и модела за неговото развитие. Могат да бъдат прилагани практически неограничен тип животновъдни сгради. С възможностите на прилаганата система могат да се изпълняват и всички предвиждани сгради на производственото обслужване.

Системата е разработена като технология и унификация на решенията, функционално-плановите параметри и обзавеждането. Има обективни условия за приложението ѝ в широки мащаби. В страната са създадени достатъчно производствени мощности за строителни елементи — от стоманобетон, валцовани профили или студено огъната ламарина, едри строителни тела. Селскостопанските организации разполагат с необходимата механизация за монтаж и строителство. Сега трябва да се разработи конструктивно решение на сградите и номенклатура на елементите, технология на производството им, да се организира това производство и пласмента. Необходимо е да

ДЖЕЛ БИЛДИНГ

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРОИЗВОДСТВЕНА СГРАДА
В СТОКПОРТ, АНГЛИЯ

3

Сградата разполага с офиси и с производствена площ на фирма за контролно-измервателни уреди. Търсени са както ниско енергиен проект чрез използване на „пасивни“ технологии, така и приложението на контролните уреди, произвеждани във фирмата.

Архитектите са доказали, че намалените експлоатационни разходи не са за сметка на повишени капитални вложения, като са осъществявали сграда, която да може да се продаде на пазара. Проектът е носител на редица награди (архитектурни и за нискоенергиен проект).

Сградата е разположена близо до Манчестър, на 53 с.ш. и на 75 м над мор-

ското равнище. Средната януарска температура е 4 С, а през юли -15,5 С. Отоплителните генградуси са 3150 при база 18,3 С. Мястото е сравнително открито, с няколко високи дървета, осигуряващи известно засенчване през лятото.

Разработката е един от добрите примери за това как „нискоенергийното“ проектиране се съчетава успешно с естетиката на „хай-тека“ и предлага едно въздействащо възприятие. Непосредствено зад остъклената южна фасада се намират офисите, а производственото хале заема останалата част на сградата.

Конструкцията е стоманена, а стени-

3
Чрез остъкляване на южната фасада и част от покрива слънчевата енергия максимално се акумулира.

Maximum accumulation of solar energy through glazing of the south facade and part of the roof.

УЧЕБНА СГРАДА „МЕЛНИЦИТЕ“ В ИСПАНИЯ

Архитект и енергиен консултант: Игнасио Бланко Лопес

Проектът представлява учебна сграда с класни стаи и лаборатории, построена през 1983 г. в Кая де Ахорос, близо до Аликанте, Испания. Една от главните цели е да се демонстрира действието на пасивни слънчеви системи и да се премахнат традиционните отоплителни и кондициониращи системи. В същото време е постигната и връзка с характерния средиземноморски архитектурен стил.

Сградата е разположена на 50 км от Аликанте, 38° 15' северна ширина и на 300 м надморска височина. Средната температура е изложена на силни ветрове, а околната растителност не предлага съществена слънцезащита. Климатът е средиземноморски с мека зима и горещо лято. 10°C през януари и 24° през юли. Климатът е средиземноморски с мека зима и горещо лято. Сградата се състои от три крила, П-образно разположени около вътрешен двор, който е възлов момент в организацията ѝ. Той е отворен към изток, откъдето през лятото духат разхладителните бризове, а във вътрешността му се намират малка градина и езеро с фонтан. Конструкцията на сградата е с носещи стени от бетонни блокове и гредорег. Външно е поставена 50 мм изолация от фибростъкло. Прозорците са еднокатни с масивни капаци, които служат и за слънцезащита. Подовите са покрити с 40-мм

дебели глинени плочки. Пред проектантите са били поставени два основни проблема за решаване — въвеждане на нови материали и конструктивни елементи без значително оскъпяване на сградата и осигуряване на необходимата термична маса. Енергийната ефективност на сградата е осъществена чрез:

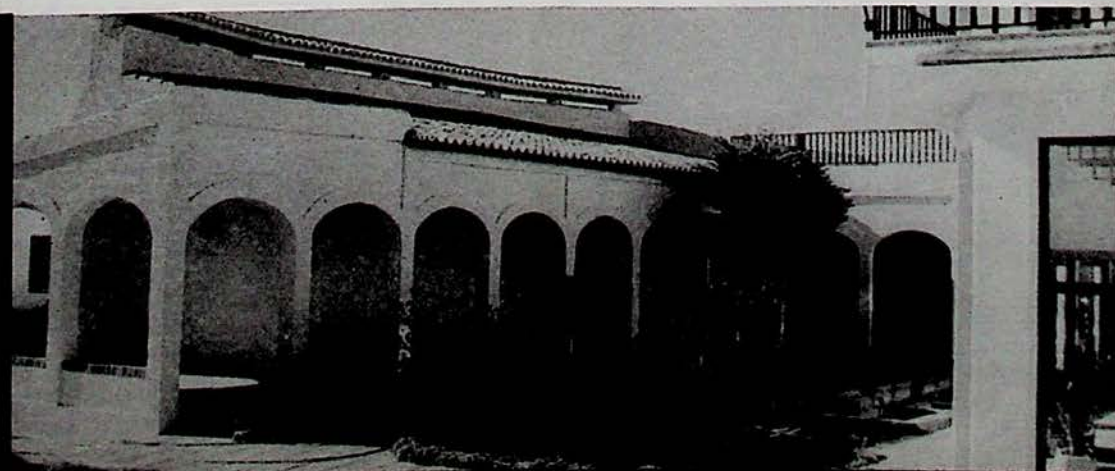
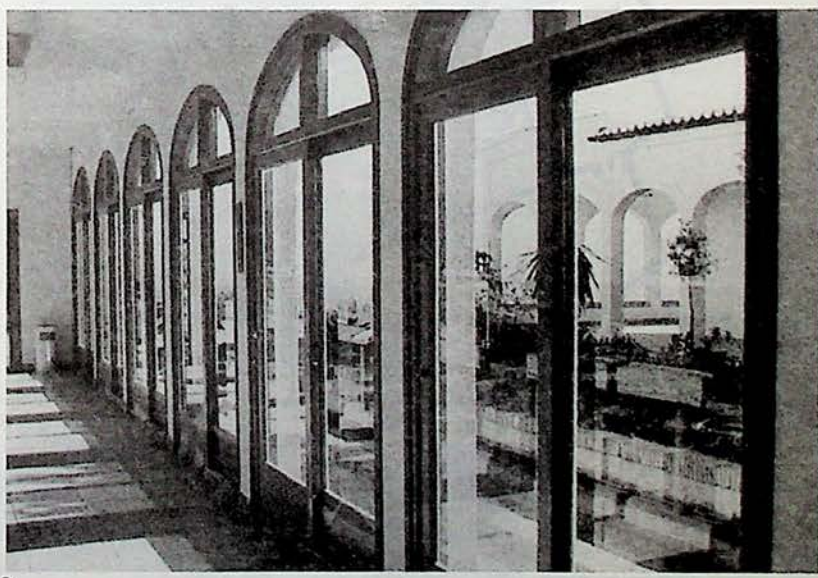
- разполагане на сградата на върха на южен склон, като северната част е частично вкопана в земята;
- пряка слънчева печалба през големите южни прозорци, ефективно засенчвани през лятото; на северната фасада са оставени малки отвори за проветряване;
- коридор и стълбища, използвани като слънчеви помещения с акумулация на слънчевата енергия чрез водни резервоари;
- специално конструирани акумулиращи стени с рефлектори, позволяващи както отопление през зимата, така и охлаждане през лятото;
- фонтанът във вътрешния двор овлажнява околния въздух и спомага за увеличаване на охладителния ефект на източните бризове;
- висока степен на топла изолация на външните стени;
- активни водни слънчеви колектори, задоволяващи нуждите от топла вода;
- използване на слънчев комин за проветряване през лятото.

3
Сградата включва аудитории и лаборатории, разположени в трите крила около патиото

The building has lecture-halls and laboratories, situated in the three wings around the patio

1
Изглед
The „Mills“ school building in Spain

2
Един от остъклените коридори
One of the glazed corridors

Приложени са различни пасивни системи, чието умело съчетаване е причина за високата термична ефективност на сградата. Директните системи са напълно традиционни, като са използвани външни капаци на прозорците както за слънцезащита, така и за топлоизолация през нощта. Коридорът и стълбището в северното крило играят ролята на слънчеви помещения, в които необходимата топлинна маса е постигната чрез използване на метални резервоари с вода. Най-сложната и ефективна пасивна технология е специално конструираната акумулираща стена — стената БЛАНКО. Тя се състои от наклонени под 60° прозорци с вътрешни отражатели и акумулиращи резервоари с вода.

Пред резервоарите са разположени още прозорци с външни отражатели. През зимата вътрешните рефлектори са в зална позиция и отразяват проникналата слънчева радиация върху акумулиращите съдове. Външните рефлектори са спуснати и увеличават топлинните притоци върху външната част на резервоарите. Слънчевият комин е затворен и са пуснати малки вентилатори за организиране на конвективен кръг в помещението. През нощта рефлекторите се прибират плътно до прозорците, като служат за подвижна им изолация. През лятото е поставено черно фолио на вътрешните рефлектори и те са в предно положение. Силно загрятият въздух предизвиква коминен ефект и излиза през отворения „слънчев комин“, като по този начин помещението се проветрява. Външните рефлектори през деня

са затворени, а през нощта се отварят, за да се охладят радиационно водата в резервоарите.

Активните водни колектори са с площ 7 м² и са разположени на покрива на коридора. Допълнителни отоплителни и климатизиращи системи няма. В периода октомври 1986—февруари 1988 г. са извършени подробни измервания за ефективността на сградата и за топлинния комфорт, който тя осигурява. Отзивите са отлични. Въз основа на измерванията могат да се направят следните изводи:

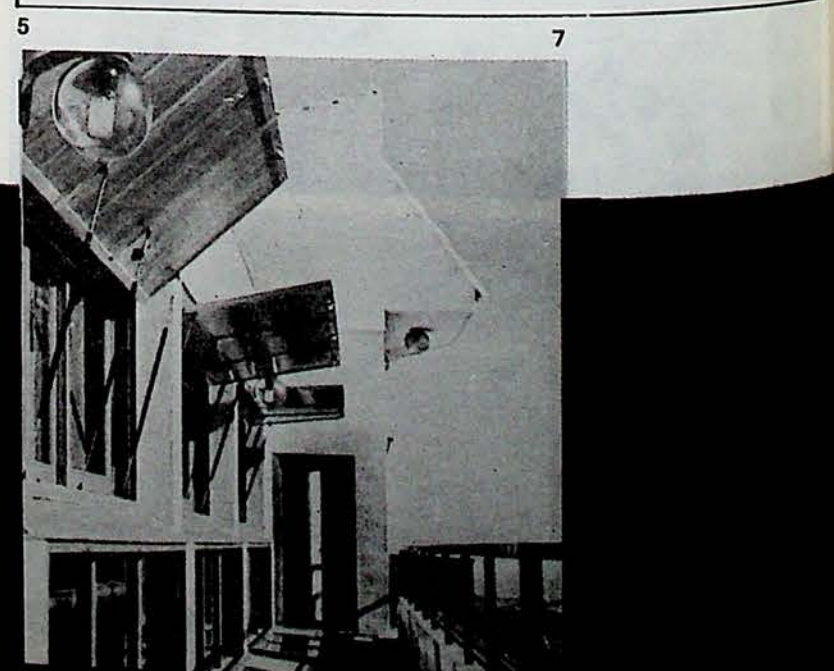
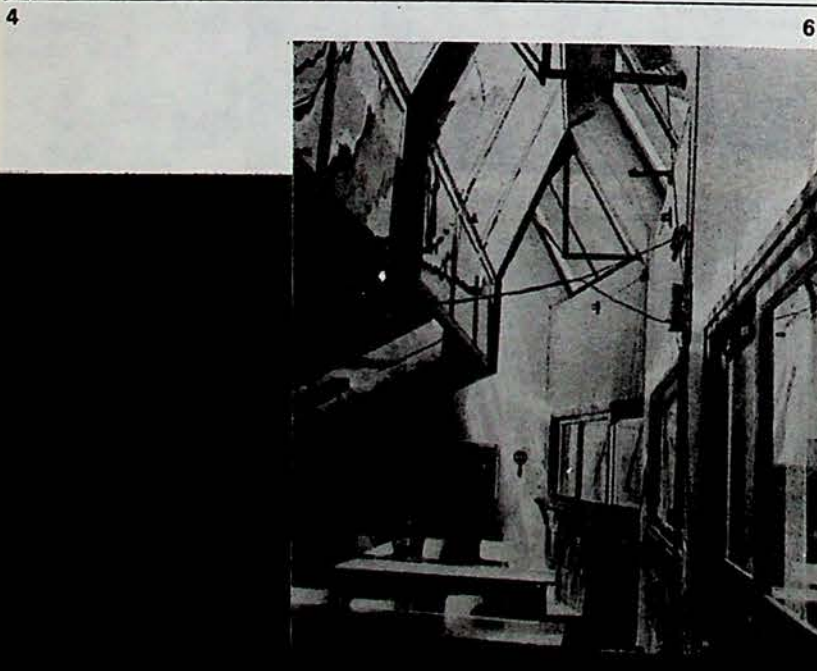
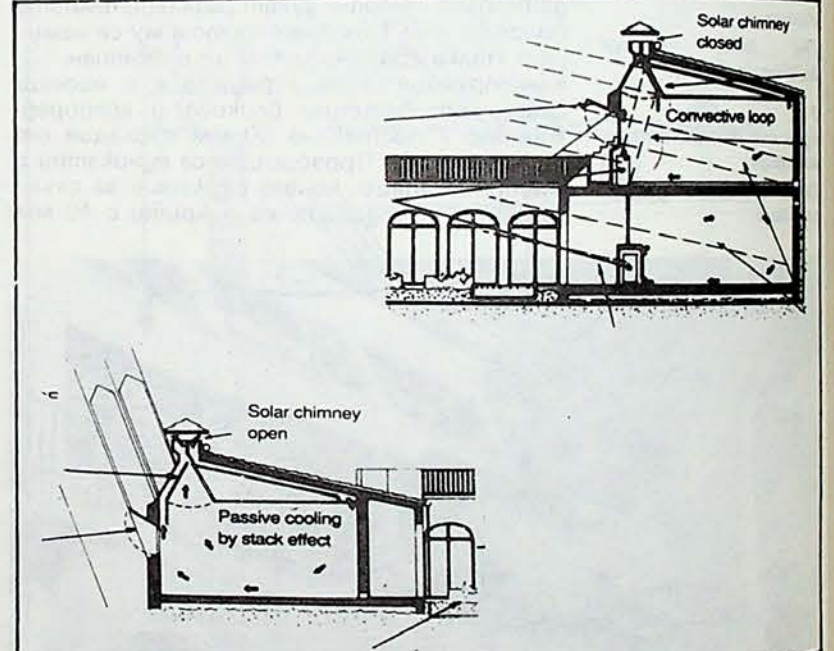
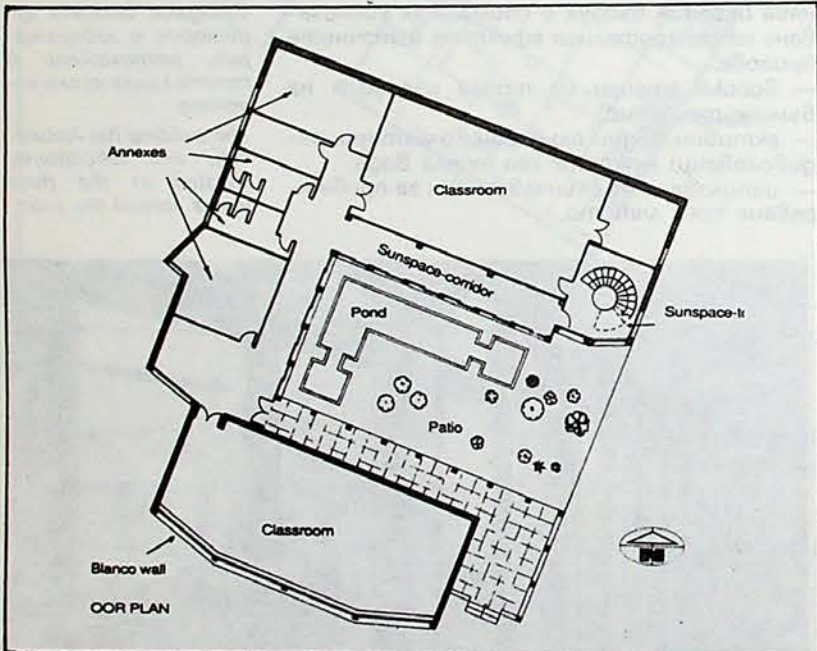
- всички пасивни системи работят добре, като сградата е комфортна през цялата година, въпреки липсата на допълнително отопление;
- печалбата от слънцето покрива 80% от необходимата за отопление енергия и е 1524 кВтч, като останалите 20% се покриват от вътрешни топлоизточници;
- охлаждането през лятото е достатъчно ефективно, като известно прегряване се е наблюдавало единствено в незасенчения коридор; препоръчва се някакво засенчване на коридора;
- оскъпяването на сградата е с 1,2 милиона песети, което представлява 5% увеличение на общата цена. Като се отчете отпадането на бойлери, радиатори и гр. се смята, че пасивните технологии, приложени още при проектиране на сградата, не водят нито до повишени експлоатационни разходи, нито до нарастване на първоначалните разходи за строителство (остъкляване, акумулиращи съдове, рефлектори и контролни уреди).

4 Разпределение на приземния етаж
Plan of the ground floor

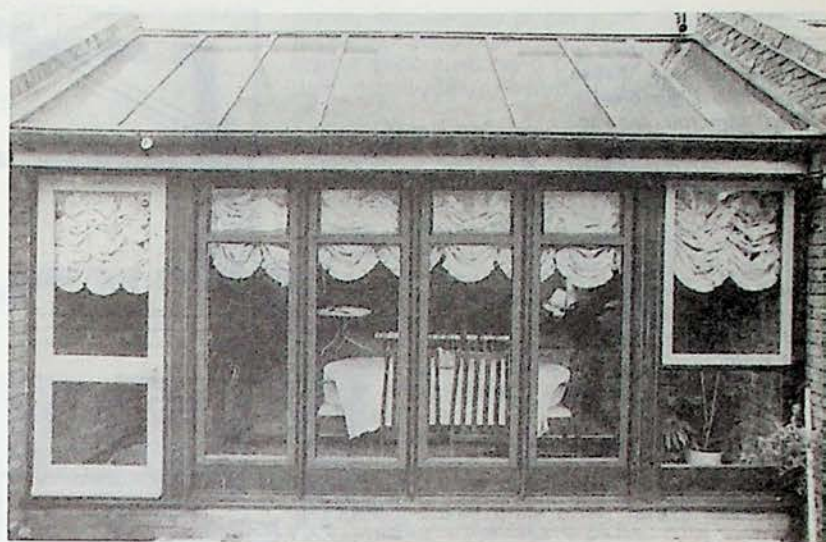
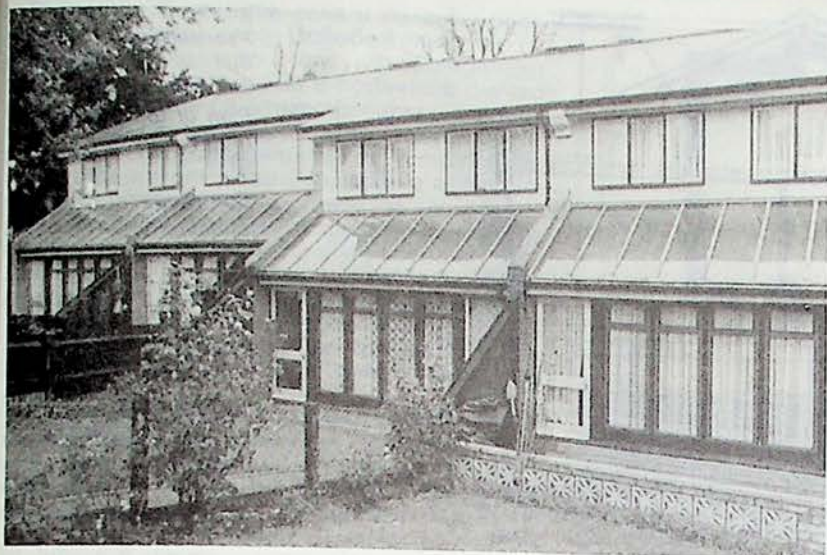
5 Режим на отопление през зимен ден; и през летен ден — режим на охлаждане
Heating regime in a winter day; in a summer day — cooling regime

6 Преграда тип „Бланко“ в южното крило на сградата
Screen, type „Blanco“, in the south wing of the building

7 Ограждане тип „Бланко“ на втория етаж
Enclosure, type „Blanco“, on the second storey

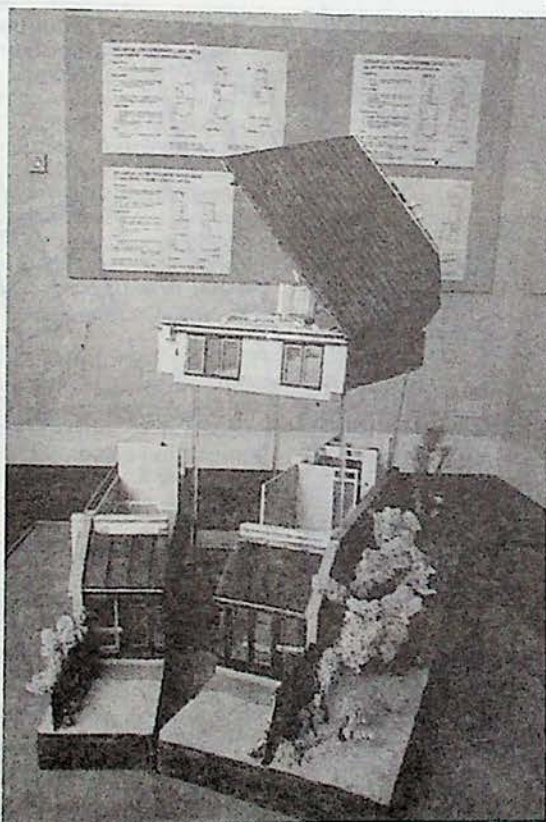

РЕДОВИ ЖИЛИЩНИ СГРАДИ В ЛОУРИ ПАРК РОУД В ЛОНДОН

1
Изглед
Terraced houses at
Lawry Park Road,
London

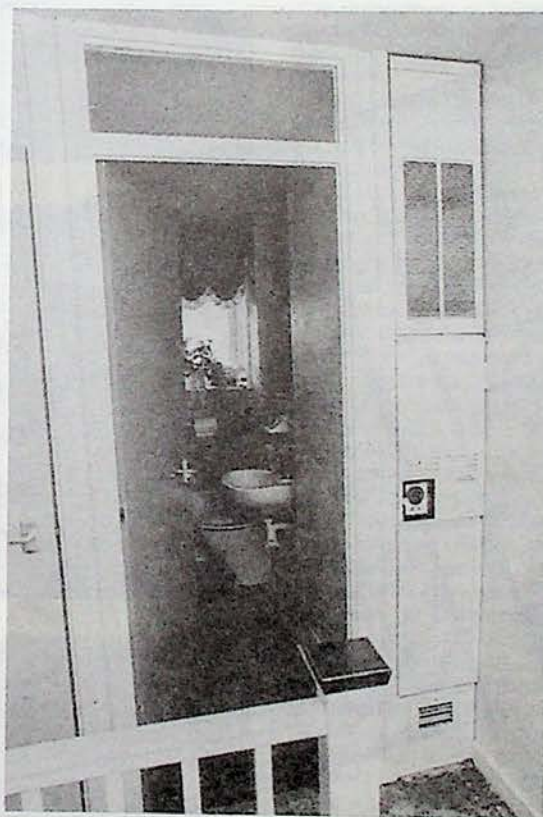
2
Остъкленото южно
разширение на дневна-
та е покрито със
слънчеви панели
The glazed south
extension of the living-
room is covered with
solar panels

3

3
Макет на дома
Model of the house

4
Система за затопляне
на въздуха от слънче-
вото греене
System of sun-heated air

4

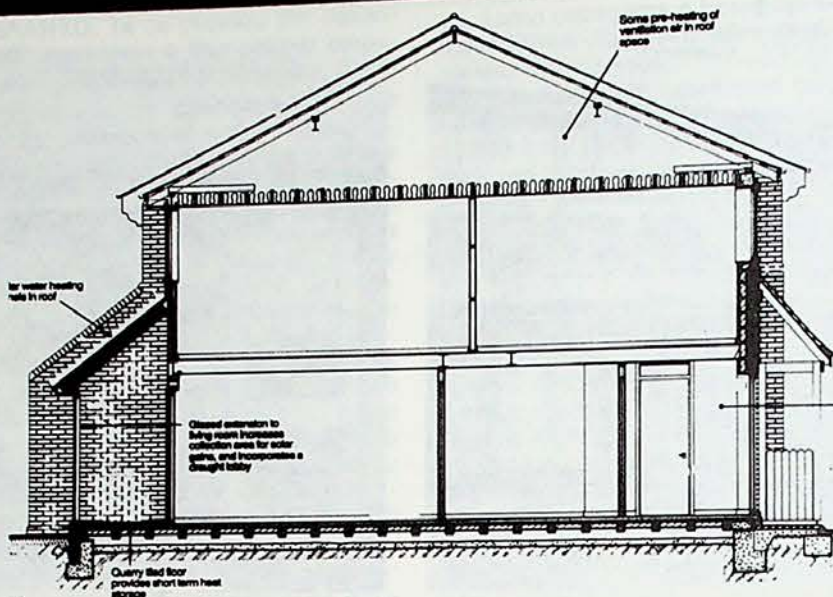
Построени са 18 семейни редови къщи в три групи. Целта на проекта е да се докаже, че енергийно ефективните сгради са както практични, така и икономически изгодни. Енергийните печалби са за сметка на прилагането на известни вече строителни технологии, които могат широко и бързо да се използват от строителите. Сградите са разположени близо до централната част на Лондон, на 52 с. ш. и 15 м надморска височина. Средната месечна температура през януари е 4,2 С, а през юли — 17,4 С. Къщите са редови двуетажни, с днев-

на и кухня на долния етаж и три спални — на горния. Конструкцията е: за стените — тип „сандвич“ (тухла, 50 мм стиропор и отново тухла); подът между етажите е гредоред, а покривът е добре изолиран с минерална вата. Остъкленото разширение на дневната е застлано с теракота за кратковременна акумулация на слънчевата енергия. Входовете на сградите са защитени с въздушни затвори за намаляване на инфилтрацията. Всички прозорци са двойно остъклени и специално уплътнени. Енергийната ефективност на сгради-

- те се осигурява чрез следните мерки:
- групирани на помещенията на север и юг, като обслужващите помещения се разполагат в северната част на сградата и изпълняват ролята на топлинен буфер;
- остъкленото разширение на дневната служи като слънчево помещение;
- водни слънчеви колектори за горещо водоснабдяване, монтирани на покрива на слънчевото помещение;

5
Ниското пролетно и есенно слънце влиза директно в дневната. През лятото слънчевите панели я засенчват, осигурявайки топла вода за битови нужди

The low spring and autumn sun enters the livingroom directly. In summer the solar panels cast a shadow ensuring hot water

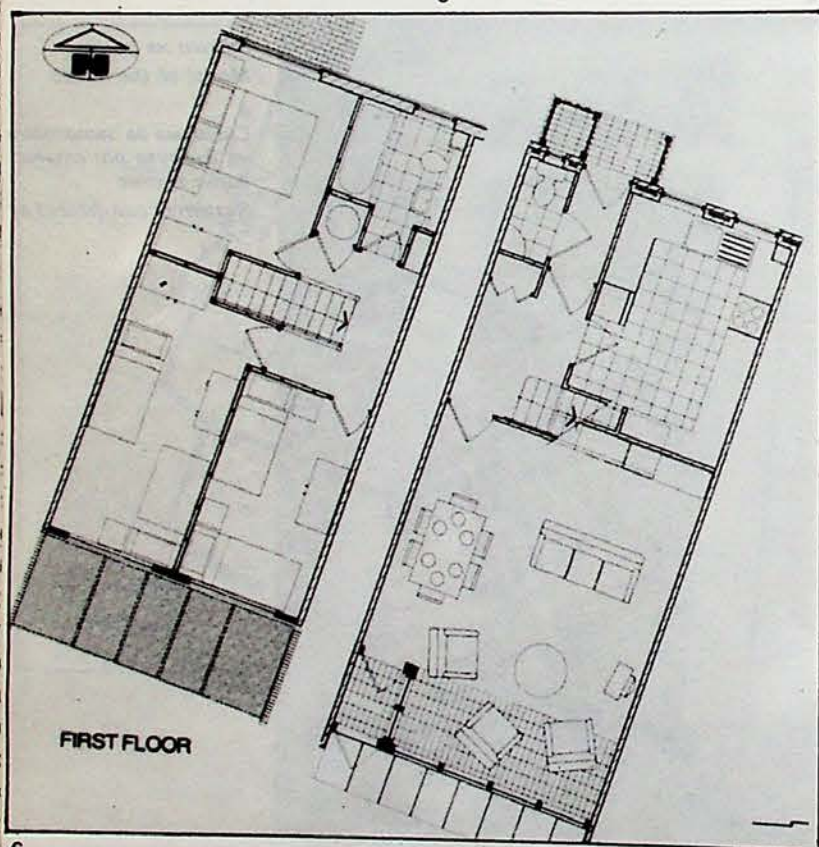
5

6
Разпределение на първия и на приземния етаж

Plan of the first and the ground floor

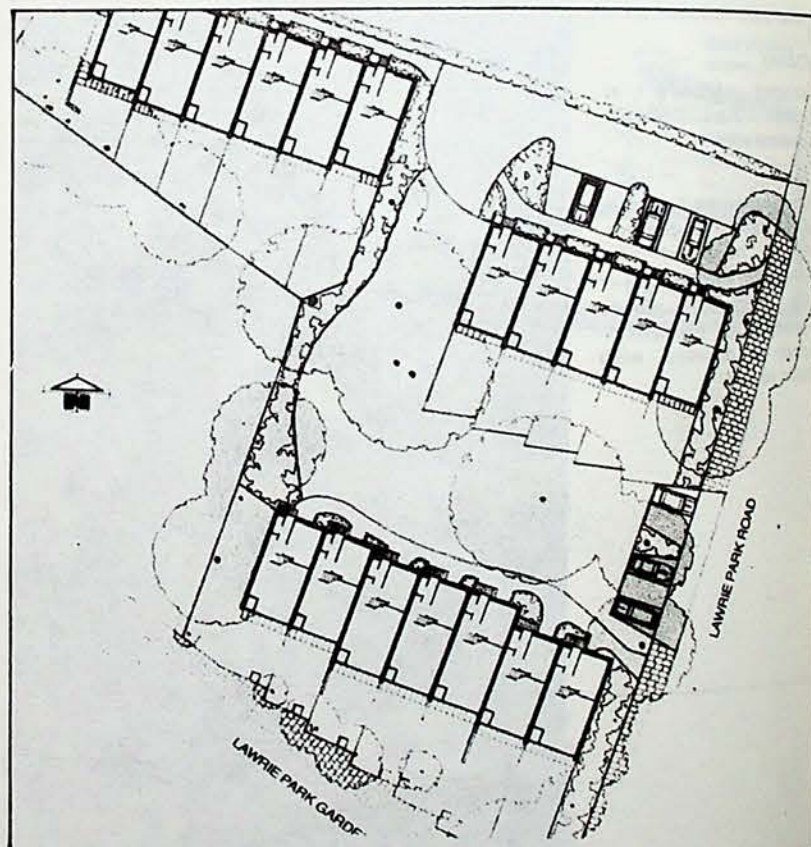
7
Ситуация

Situation

FIRST FLOOR

6

7

- полагане на допълнителна топлоизолация по външните стени.

През периода юли 1984 г. — декември 1985 г. са направени подробни измервания за оценка на енергийната ефективност на сградите. Налагат се следните изводи:

- енергията, необходима за отопление, е с 60% по-малко от тази, необходима за аналогична сграда, построена по британските стандарти;

- слънчевата печалба е сравнително малка — само 16% от общата енергия, 36% се покриват от печалбите от

- вътрешни топлоизточници и 48% от допълнителните топлоизточници;

- изплащането на допълнителните средства е за по-малко от 5 години.

Пасивните слънчеви системи в този проект са доста скромни, което се дължи на малкото слънчево греене в този район през годината. Те се осъществяват чрез слънчевото помещение в дневната и директната печалба в спалните.

Подготвил по материали от чуждестранния печат инж. НИКОЛАЙ ЖЕЧКОВ

АБЛАНСКАТА ЧЕРКВА „СВЕТИ ДИМИТЪР“

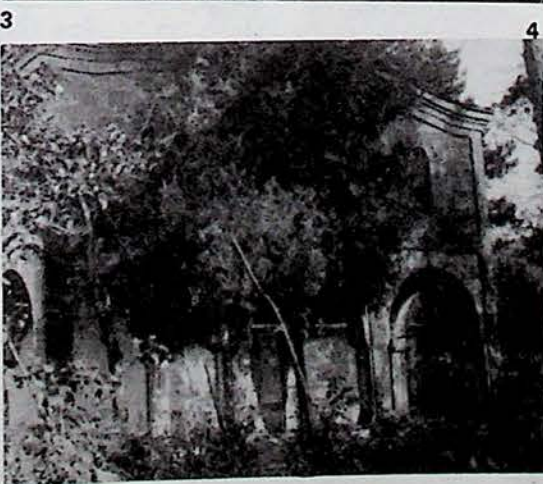
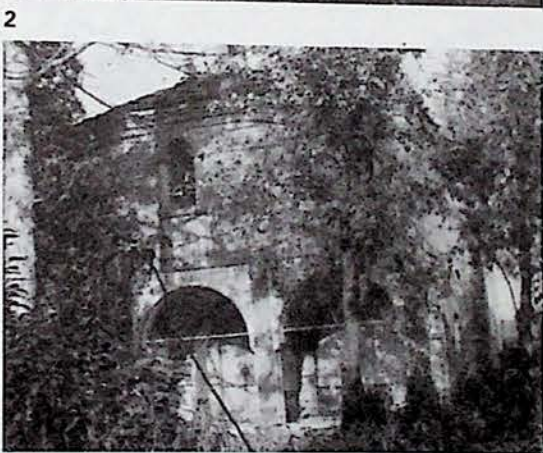
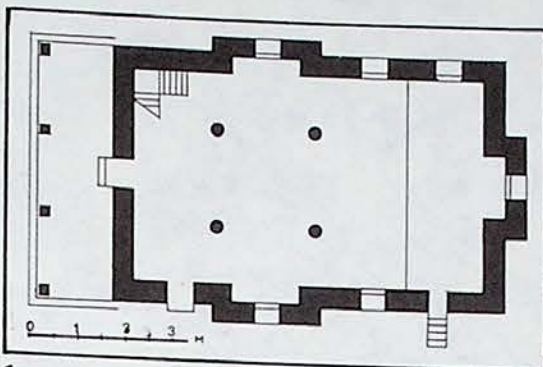
Сградите в нашите села и паланки през ранните години след Освобождението са строени предимно от възрожденски майстори. Поради това в повечето случаи те носят в себе си атмосферата и традицията на възрожденското изкуство и творчество, дарованието и устрема на преците ни от тази величава и градивна епоха. Значителен паметник на националната култура с такъв характер и такава стойност е изградената и украсена от талантливите възрожденски майстори — строителя Павел Колев от село Бижувци, Тревненско и резбаря и иконописца Тодор Генков (с помощта на братовчед си Иван Калчев) от Трявна — черквата в Абланица, Ловешко.

През последните няколко десетилетия на турско владичество, когато чуждото подтисничество е не по-малко свирело от потисничество му периоди, абланчани са били принудени да извършват верските (народните си) обреди в малка гробищна черквица в местността „Селището“. Тя е била опожарена или разрушена от поробителя около 1876 г., а нейните основи личат и до днес. След това народните обреди — кръщаване, венчаване, опяване се правели в параклис в българската махала (сегашния „горен“ край на селото), близо до взаимното училище в местността „Алийчовото“. Затова след Освобождението жителите на Абланица искали да си построят черква голяма и представителна, забележителна и красива, па макар и да се наложи да отгледат от залька на децата си. Те искали храм, който да повдига народното самосъзнание и самочувствие, българската вяра и надежда.

Според плана черквата трябвало да бъде 19,5 м дълга, 10,5 м широка и 7 м висока, а заедно с кубето 14,8 м — само с 20 см по-ниска от прочутата черква „Св. Богородица“ (1865 г.) в Габрово, дело на видния възрожденски строител Генчо Кънев от Генчовци — Тревненско. И такава я построили.

Павел Колев (1838-1936 г.) бил способен ученик на Генчо Кънев и осъществил своя проект напълно. И това било логично. Той е създател на изящната черква „Св. Троица“ (1871 г.) в Котел, която възхищава с каменната си пластика, и на още около 55 черкви във Варненско, Габровско, Ловешко, Русенско, Тревненско, Троянско, Шуменско. Между тях Абланската е сред най-сполучливите. В своя обет за качество на строежа, отразен в специалното възложително „Условие“, той заявява както бележития български майстор Никола Фичев от Дряново: „И като се постави камъка хубаво чисто ще бъде словен у другите камъни, без да има някъде дупки между един и друг камък на външното лице; освен това камъните ще се подбират малък с малък, голям с голям, щото като се погледне от едната страна на стената, да се виждат равни редове от камъните под равна линия“. И сега, след толкова десетилетия и след няколко силни земетресения, те са все тъй „хубаво чисто словени“.

Тази интересна творба, построена изяло с народни сили и средства, възплъщение на високо дарование и роголюбие е създадена с последни средства и усилия в години на непреодоляна още оскъдица, на бедност и неизлекувани рани, причинени от робството. Тя прави впечатление с внушителния си обем и архитектурен образ, с намерението за представителност и изящ-

1
Черквата „Св. Димитър“ в Абланица, Ловешко.
План
The St. Dimiter Church in Ablanitsa, near Lovech.
Plan

2, 3, 4
Фрагменти от фасадата
Fragments of the facade

ност, несъмнено родени от вкуса и стремежа на абланчани за въздигане на любимото героично село с дълга и бурна история, преживяло периоди на възход и погrom.

Четирите лица на черквата, най-вече западното и южното, са разработени като главни и будят истинско възхищение с пестеливо, но с вкус направения цокъл, с леката раздвиженост на стените чрез малко издигнати плоскости, които са очертани с въображение и мярка, с изискано поставените и оформени врати и прозорци с лекокрилите три корниза. Всички отвори са оброчени околоръст с дялани камъни, сводести отгоре, подредени в добър ритъм и напомнят някаква чудна каменна мелодия.

Вътрешността на сградата въздейства силно не само с размерите и оформлението, но и с изпълнението и украсата си. Прецизно е разпределена по функции: олтар, мъжка и женска черква.

Изкусен иконостас с дърворезбени врати, кръст и звезда преграждат олтара и подсилват въздействието на вътрешното пространство, покоряващо с необятния си обхват.

Царските врати — най-ценната част на иконостаса изглежда са позлатени по-късно, с което са загубили от своя чар. Тяната изработка е не само чудесна, но и съдържателна — типични български плодове, цветя, съдове, характерни дарове и творения на нашата земя и народ, лози, вази и амфори с рози и др.

Иконите от втория ред („Св. Димитър“, „Св. Йоан“, „Майката Божия“ и др.), както и другите, са ценни произведения на националното ни изкуство и при това запазени. Те са изработени от видния следосвобожденски иконописец Тодор Г. Зографов (1854-1922), син на възрожденския зограф Генчо К. Захариев. В продължение на 45 години той е нарисувал икони за около 160 черкви в Бургаско, Габровско, Ловешко, Старозагорско, Търновско, Ямболско и др. Абланските икони са сред най-добрите.

Вътрешността на храма обогатяват и няколко не дотам стойности като произведения на изкуството, но все пак оригинални като творби и особено интересни като национални символи, съставки: 10 малки и 1 по-голяма икона, окачени допълнително под втория ред на иконостаса; икона на св. св. Кирил и Методий; два хубави обли каменни свещника; неподвижно наредените по дългите стени дървени тронове (столове) в мъжката черква; дървената ламперия в женската черква и др.

Народният характер на тази творба на родната ни архитектура живописно, резбарско и каменогделско изкуство, създадена от известни майстори на народните занаяти с прякото участие на населението е увенчан и с въздушно дарителство. Освен дарените строителни материали някои по-заможни люде (местни и другоселци) са дали и пари — например за рисуване на икони.

Черквата е в сравнително добро състояние, но като образец на националното ни строителство и изкуство се нуждае от своевременно заздравяване и ремонт на покрива, вътрешните мазилки, фасадите, прозорците и др. Ние трябва да я запазим за поколенията като свиодно наследство от даровитите ни и роголюбиви деди.

Минко Гечев

СПОРОВЕТЕ

ОКОЛО НАЦИОНАЛНИЯ БИБЛИОТЕЧЕН КОМПЛЕКС
„СВ.СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ — СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ЛЮБЕН КОНСТАНТИНОВ

Народната и Университетската библиотека с основание възбуждат редица спорове от общокултурен и архитектурен характер, които продължават вече около 20 години. Тъй като често се злоупотребява с мнението на авторите проектанти, то чувствам се задължен да дам следните пояснения, които, струва ми се, ще бъдат от полза при окончателното решаване на този важен и неотложен въпрос.

Автор проектант и на двете библиотеки е нар.арх. Иван Васильов. Неговото становище по въпроса беше писмено изложено до управление „Архитектура“ към СГНС (входящ № А1-1-77 от 5 юли 1971 г.).

Точка 2 от 626 разпореждане на Министерския съвет от 31 декември 1970 г. гласи: „Да се продължи изграждането на северното крило на Софийския университет по ул. „Шипка“ и да се разшири Университетската библиотека.

За строрежа на ул. „Шипка“ имах готови планове, одобрени от всички инстанции и изработени лично от мен в Министерството на благоустройството през 1940 г.

През 1971 г. бях командирован в Новосибирск, за да проуча новопостроената по модерен начин библиотека в Академгородок. Постройката току-що беше завършена и беше проектирана на същия принцип, от който се ръководеше и арх. Иван Васильов при разширението на двете библиотеки в София, а именно: **книгоохранилището да е под земята — на няколко библиотечни етажа, а читалните — над земята.** При огледа на сградата силно впечатление ми направи, че авто-

* Арх. Л. Константинов е проектант на Софийския университет и на разширението на Университетската библиотека, съгл. 626 ПМС от 31.12.1970 г.

ДО СГНС
УПРАВЛЕНИЕ „АРХИТЕКТУРА“
ТУК

В отговор на писмото ви — изх. № А1-1-77 от 3.VII.1971 год., с което ме поканвате да присъствам на заседанието на съвета по П.И.Н.М. на 6.VII.т.г., отговарям Ви следното.

Съжالياвам, че съм възпрепятствуван да присъствам на съвета, но като автор-проектант на Университетската и Народната библиотека, считам за мое задължение да Ви изкажа мнението си за бъдещото разширение на двете библиотеки.

„Разширенията на Университетската и Народната библиотека трябва да стане по един и същ начин, а именно, като книгоохранилищата и на двете библиотеки се направят под земята, а надземните такива се преустроят в читални зали. Архитектурата и на двете библиотеки ще се запази напълно понеже се избягва прибавката на допълнителни обеми, които само биха увредили на цялостната концепция и на двете библиотеки“.

Като благодаря за вниманието Ви, указано ми с писмото Ви № А1-1-77 от 3.VII.1971 г., считам в заключение да добавя, че в интереса на самата работа е да се сондрира предварително мнението на архитекта проектант преди започване на каквото и да е проектиране за разширението на съществуваща обществена сграда.

С почитание:
София, 5 юли 1971 г. (народен арх. Иван Васильов)

матичните устройства още не бяха монтирани. Уредникът на библиотеката каза, че очакват да пристигнат от ФРГ и ще бъдат монтирани допълнително.

Библиотеката на Сибирското отделение на АН на СССР в Академгородок е подобна на вече построената по същия принцип университетска библиотека в Щутгарт, ФРГ.

През 1972 г. бях командирован в Щутгарт да проуча модерната университетска библиотека, която вече беше в експлоатация и служеше като прототип за проектиране на всички нови модерни библиотеки по цял свят, (каквото беше случаят в Новосибирск). В нея е приложен същият основен принцип: **книгоохранилище — под земята, читални — над земята, пълна автоматизация, която замества ръчния труд до възможния минимум.**

Като към немски възпитаник, ръководството на библиотеката бе много внимателно и отзивчиво към мен и ме снабди с всички книги и материали по строежа на библиотеката, за да ми послужат за разширението на Университетската библиотека към Софийския университет „Св.Кл.Охридски“.

Проектите за разширението на Университетската библиотека направих в „Главпроект“.

От управление „Архитектура“ към СГНС ме предупредиха, че няма да одобрят проекта, ако не се използва цялото подземно пространство на университетския парцел — не само за подземно книгоохранилище, но и за гаражи за леките коли на университета (поне за 30 % от ползващите сградата). Това наложи да се проектират гаражи под целия незастроен пар-

цел на университета до нивото на подпочвените води — кота 540,00. Бетонни шпундови стени, излети на 2 метра от основите на университета, гарантираха сигурността му при изкопните работи за двата сутерена.

При проектирането на разширение на Университетската библиотека използвах познатия принцип — **книгоохранилището под земята на няколко етажа до кота 540,00, а читалните — над земята при пълна съвременна автоматизация и пневматика на сградата.**

На насрочено специално за това заседание изработеният проект бе одобрен от всички технически инстанции: експертния съвет на инвеститора, управление „Архитектура“ към СГНС, Министерство на строежите и архитектурата и техническия експертен съвет при ГК на БКП.

Изкопът на ул. „Шипка“ бе направен още през 1972 г., но за срам и позор остана незастроен около 10 години заради интеграцията между БАН и СУ, която фактически беше цяло нещастие за университета.

Въз основа на тази интеграция инвеститор по проектирането на Софийския университет стана БАН, който започна яростна борба за пълното проваляне на изпълнението на 626 постановление на МС от 31.12.1970 г. за разширение на Университетската библиотека.

Като автор на проекта за разширението на Софийския университет „Св.Климент Охридски“ през 1940 г. и това на Университетската библиотека изказвам моето лично мнение:

● Смятам за **прибързано и неправилно** решението на МС — сградата на ул. „Оборище“ да послужи за разширение на Народната библиотеката.

1
 Книгохранилището на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София
 The book depository of the St. Cyril and St. Methodii Library in Sofia

дори и да се ремонтира за постоянно ползване.

● Смятам за **неправилно и недопустимо** сградата, обитавана временно от СБХ, да бъде използвана за разширение на Университетската библиотека след съответния ремонт и преустройство.

За най-правилното разрешение на тези проблеми правя следното

ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Въз основа на писмените искания на ръководствата на двете библиотеки да се изработи съответен проект, който да се одобри от най-висшите технически инстанции у нас:

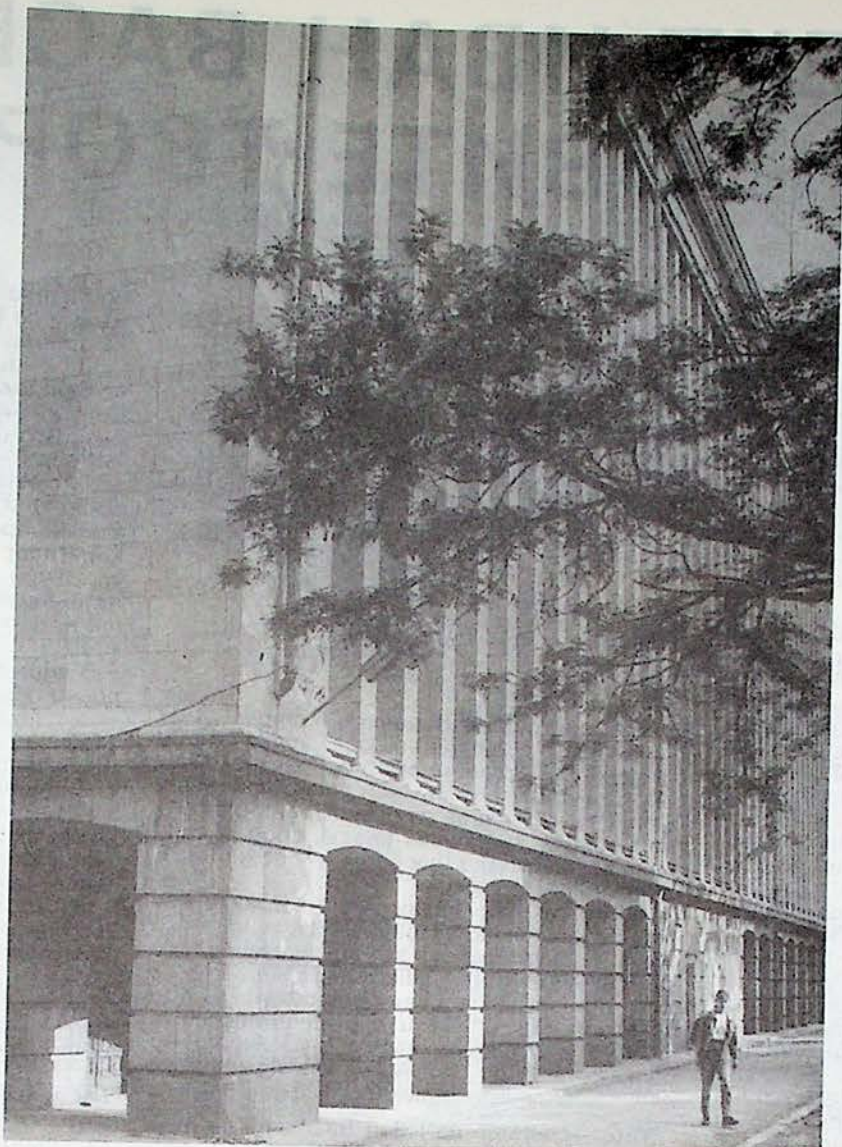
експертния технически съвет на инвеститора, управление „Архитектура“ към СНС,

Националния институт за паметници на културата и Министерство на строежите, архитектурата и благоустройството.

Да се изпрати в Министерския съвет за решение. Изпълнението трябва да стане по следния технологичен ред:

1. „Инжстрой“ да направи бетонните предпазни шпундови стени, отдалечени най-малко 2 метра от съществуващите основи на построените сгради, и да прокарат чрез тунел два нови канала, отводняващи бъдещото книгохранилище на изток до колектора „Димитър Полянов“ (ул. „Евлоги Георгиев“) на юг до колектора „Аксаков“.

2. Втори етап — истинско строителство. Да се направят изкопите зад вече готовите предпазни шпундови стени и отгоре надолу да започне де-

2
 Библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
 The Library of the St. Kliment Ohridski University in Sofia

монтажът на металните стелажки за книги в двете библиотеки, а след това монтажът във вече построеното подземно книгохранилище. Едва след това започва третият етап.

3. След като металните стелажки заедно с книгите бъдат пренесени в новото подземно книгохранилище, опразнените две книгохранилища над терена да се преустроят в читални, оборудвани със съвременна технология и пневматика.

По този начин да се създаде Националният библиотечен комплекс „Св. св. Кирил и Методий“ — „Св. Климент Охридски“, както в много страни в Европа.

Такъв комплекс е създаден в Берлин. Входът за народната библиотека там е от към „Унтер дер линден“, а входът на университетската библиотека е откъм обратната посока — от „Клара Цеткин щрасе“. Двете библиотеки образуват един комплекс и ползват общо книгохранилище с технологична връзка помежду си.

Съществува проект за разширение на Народната библиотека чрез долеяне на допълнителни обеми към съществуващата сграда, който се мотивира, че това било проектирано от автора арх. Иван Васильов още при конкурсния идеен проект.

Вярно е, че през 1936 г. (т.е. преди 54 години) подземно книгохранилище не съществувало, а се строяха само над терена, затова авторът проектирал надземно разширение. Но същият проектант арх. Иван Васильов, 36 години след това вече има друго становище по въпроса — книгохранилището да е под земята, а читалните — над земята.

АРХИТЕКТ ИВАН ВАСИЛЬОВ И НЕГОВИТЕ ТВОРБИ

единство. Естетическо виждане и практицизъм са в равновесие, характерно за Василка завършена творба.

Ще бъде несправедливо да не отбележа, че той има щастието да се сработи отразявало най-силното проектантско звено от два близки и сродни по дух таланти — архитекти от една школа, с еднакви способности, но с индивидуални качества. Всички проекти се работеха общо, но в някоя (напр. административната сграда на ул. „6-ти септември“, сега Министерството на Цолов, а в други (на бул. „Стамболийски“) — на Васильов.

В един интервал от 3-4 години са построени двете жилищни сгради на ул. „Климент Готвалд“ 48 (1932 г.) и ул. „Оборище“ (1934 г.) Изпъкват съществени разлики и ни карат да гадаем, дали вкусовете на собствениците са решаващи или архитектът е развивал нови идеи, да правим догадки около мъчнодоловимия процес в съзнанието на проектанта. Парцелът на първата сграда е сравнително малък. Малка градина я дели от улицата. Тя представлява красив подстъп, стила на подготовка към показната фасада на дома. Високият цокъл и строго симетричната фасада говорят, че животът е затворен вътре в дома. Сградата на ул. „Оборище“ лежи в голямото на обширен парцел. Само 3-4 стъпала я свързват с просторната затревена площ и широко остъкления хол. Архитектурата не е така строго класицистична и със скромности си характер отговаря много по-добре на функциите.

Две различни реализации в резултат на два различни подхода към една тема. Богатата вила в с. Баян, Карловско е оформена съобразно традициите почерпани от българската полска къща, но осъвременени в зависимост от промяната в битата, съчетани и претопени в ново съвременно виждане. Домът вече не е така затворен в себе си. Централният хол, широко остъклен, се разкрива към градината, оградена с високи зидове. Разпределението на помещението отговаря на повишени изисквания, асмата се е превърнала в пергола, стопанският двор е с отделен вход и гараж. Тук националното е само повод, организиращ по същество, принцип, не подражание, а по-скоро любов към родното.

Васильов вземаше редовно участие в големите конкурси за обществени сгради, но с променлив успех. Доста негови премирали обекти останаха неизпълнени.

Своите многостранни възможности той прояви и като ръководител на ателие в Главпроект след 1948 г. В различни периоди, с колектив от по-млади архитекти, проектира сгради като тези на бул. „Стамболийски“ 4, ул. „Софийска комуна“ 10 и дома на бул. „Руски“ 25. В последната сграда днес можем да припомним към п.нар. „постмодернизъм“ класическия портал. Навсякъде присъствието му е осезаемо.

Няколко години той работи като консултант в Заградпроект. През 1959 г. оформи интериора на паметника на Шипока. Неизпълнени останаха проектите му за Министерски съвет (1954 г.) и интериора на църквата в Перущица.

Широкият обхват на тема говори за висока професионална култура и високо равнище на неговите композиционни решения, обединени от един общ принцип — любов към хармонията и красотата, най-ценното качество на неговата същност.

Чувствителна и впечатлителна натура, от ранно детство той живее с красотата и с руините на римската крепост в Оряхово, надвиснала над Дунава. Още като гимназист в София все повече го занимава живописата. Под влиянието на учителя по рисуване Хорейши той рисува усилено, посещава художествени изложби и сказките на проф. Митов. Така в съзнанието му се насажда убеждението, че е роден за художник.

През 1911 г. той постъпва в Мюнхенската художествена академия.

В Германия Васильов попада в богата на изкуство и художествени традиции среда. В съзнанието му се натрупват впечатления и спомени от много шедеври на архитектурата и живописата. У него се формира заострено чувство за красота, форма и стил. В класическите творби той открива непознатата сила на въздействието в двете основни начала — хармония и красота, които са естетически постулат на всички върхови епохи в изкуствата. За цял живот той остава под въздействието на могъщата класицистична традиция със стремеж да я превъплъти в нови творби.

Талантът се измерва по най-високите постижения — шедевровете.

Искам да започна със сградата на Народната библиотека в София — съвместна работа с арх. Д. Цолов. Това е най-ценното произведение на арх. Васильов, в което той е вложил най-много и което разкрива най-добре неговата дарба. Тази творба ни завладява неугържимо с благородната простота и спокойното величие на главната фасада като акорд от класическа музика. Много малко са сградите в столицата, които създават такава монументално-внушение. Един запомнящ се образ, изграден с лаконични изразни средства, без акценти, хармония на пропорции и пестелив детайл. Арх. Васильов борави с елементи, общи за стила, но претворени с творческа приемственост и въображение. Чувства се ръката на архитектът със своя оригинална интерпретация и творческо отношение към първоизворите, а не шаблон, който познаваме като еkleктика. Класиката е пресъздадена с ново виждане. Масите са изградени в уравновесена композиция, съобразно предназначението им. Фасадите не са просто външен декор. Имате едно рационално решение, в което практическата страна на обекта е в единство с разработката на вътрешните пространства. Това наричаме композиционна цялост. Влизайки в сградата, посетителят — подготвен от тържествено показната страна — се озовава в естетически завършен свят в пълна хармония с пластичната композиция на сградата, т.е. хармонична цялост отвън и вътре.

Към най-хубавото, което е създал в класически стил, принадлежи и Градският дом на ул. „Московска“ 31-33. Една майсторска интерпретация на Класиката, с форми, изчистени от декоративни излишества. Вложено е високо майсторство, за да се постигне хармонична завършеност, за лаконични изразни средства. За съжаление сградата лежи някак встрани от централната част на града и навярно затова остава незабелязана и недооценена.

Първият му голям успех е катедралната църква „Св.Неделя“ в София (1929 г.), изпълнена по получената първа премия конкурсен проект. За да се постигне максимален обем и художествен ефект, камбанарията е с много малка височина. Тя дава възможност на мощния купол да доминира във външнопространствената композиция. С добре премислени пропорции е постигната художествена завършеност, много близка до традицията. С творческо отно-

шение към първоизворите и в стремеж да вложи нещо свое, той ги обогатява с нови елементи. Аркадите от бял врачански камък в контраст с тъмния бигор придават особено очарование на обекта, а при страничните фасади голям плосък свод обединява група малки засводени прозорци в централен мотив.

Умело са използвани характерните качества на материалите — структура и цвят. Това допринася за изразителността на формите и подсилва впечатлението за старинност. Вътрешното пространство въздейства с обема и пропорциите си, а фреските и иконостасът с иконите ни приличават до приглушената атмосфера на църковната архитектура.

Творчеството на Иван Васильов се развива на фона на един обрат в развитието на изкуствата — възниква модернизмът, нов художествен възглед, непочиващ на канон и система, в началото повече мода отколкото стил. Културният климат се определяше от големите политически и социални промени след Първата световна война. Икономическите условия повеляваха да се строи с простота и яснота, а изчистените от детайли обемите да се оформят с пластична изразителност. Вкусът към простота се превърна в художествено достойнство, в усилие да се излезе от строгите рамки на класиката и симетрията.

Арх. Васильов е от тези, които издигнаха новия стил на качествено по-високо равнище. Шаблонни кооперативни жилищни сгради определиха облика на столицата. Но неговите (на бул. Руски 27 и 33) се издигат над нивото. Наистина те са близки по звучение, но различни. Самостоятелните жилища (в Бояна, Княжево, Горнобаната и собственият му дом на ул. „Паскал Тодоров“ 14) той разработва с любов, голяма култура и усет за интимния живот за спокойния вътрешен свят на дома, в унисон с околната среда, оформена в свободен стил.

В сградата на Народната банка в София той обедини две на пръв поглед несъвместими школи — класика и модернизъм. Предложено е сложно съвременно функционално решение, продукт на историческо-художествения процес. В него откриваме положителните тенденции на новия стил и организиращата роля на класиката и задълбочено взаимодействие. В пластичния образ Васильов уравновеси двете начала като напусна строгите рамки на класиката. Нещо повече — с естетическа мярка включи „романтични“ елементи като стропанския портал с голяма фигура на себе-

Спецификата на задачата е диктувала вътрешното разпределение. Архитектът е успял да надхвърли рамките на практичната страна. Вярно чувство и художествен похват са сложили отпечатък върху оформлението на вътрешните пространства. Функция и форма са обединени в

2

3

4

1
Творби на арх. Иван Васильов (в съавторство с арх. Димитър Цолов). Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София
Works of arch. Ivan Vassilyov (in joint authorship with arch. Dimiter Tsolov). St. Cyril and St. Methodii Library in Sofia

2
Сградата на Българската народна банка в София
The Bulgarian National Bank in Sofia

3
Катедралната черква „Св. Неделя“ в София
St. Nedelya Cathedral in Sofia

4
Сградата на бул. „Ал. Стамболийски“ 12 в София
The building at 12 A. Stamboliiski Blvd. in Sofia

5
Къщата на Б. Пеев на ул. „Оборище“ 31 в София (1932)
The house of B. Peev at 31 Oborishte St. in Sofia (1932)

6
Сградата на СНС в София
The Sofia Town Council

7
Жилищна сграда на ул. „Софийска комуна“ 10 в София
Residential building at 10 Sofiiska Komuna St. in Sofia

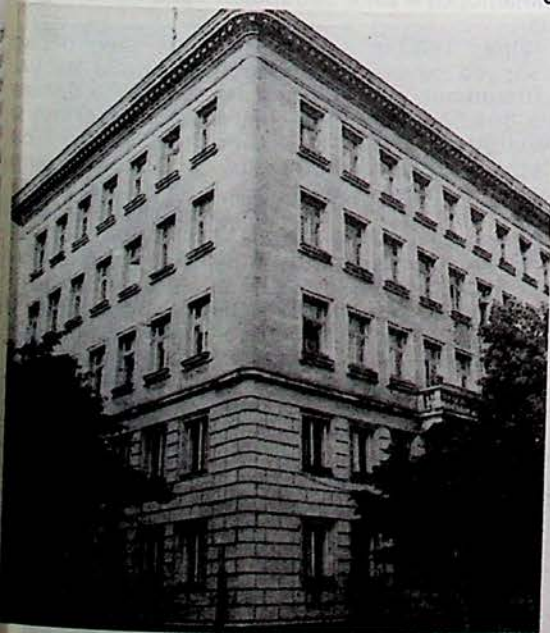
8
Административна сграда на ул. „6 септември“ в София — ЦСУ
Office building at Shesti Septemvri St. in Sofia

6

7

8

БЕЗКРАЙНО ОТДАДЕНА НА ПРОФЕСИЯТА СИ

Виктория Ангелова — Винарова — едно от големите
имена сред българските архитектки

Малцина са архитектите, които могат да мерят творческите си постижения с тези на арх. Виктория Ангелова-Винарова. През своя сравнително кратък живот тя проектира и строи много обществени сгради, приети като образци на нашата съвременна архитектура. Основната част от сградите са изградени след спечелени конкурси.

Арх. В. Ангелова се появява на архитектурното поприще през втората половина на двадесетте години. Още с първите стъпки в професията тя много бързо завоюва челно място, което запазва до края на живота си. Организираната ѝ трудова дейност преминава като служителка на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството. Успоредно със служебните си задължения тя намира сили и време да участва в почти всички обявени по това време национални конкурси, да „дели мездан“ с изявените архитекти И.Йорданов, С.Овчаров, Ст. Белковски, Ив. Данчов, Г. Овчаров, К. Николов и други. От публикуваните конкурсни проекти в сп. „Архитект“ (петнадесет на брой) много са класирани на първо място, след което на арх. В. Ангелова е възложено изпълнението на сградите. Единствено след спечеления от нея конкурс за Дома на българските правници на ул. „Трети април“ сградата се осъществява от авторите на второпремияния проект — арх. И.Йорданов и арх. С.Овчаров.

„Тя вършеше цялата работа на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството (МОСПБ), твърди арх. Д.Романов за арх. В. Ангелова. Това мнение споделя проф. Б.Стоянов, арх. Н.Паскалев и останалите колеги, влезли в служебен контакт с нея. Със своята изискана външност, с деловите си обноски, с постоянно запалена в устата цигара тя респектира със строгия си глас и особено с експедитивността си при преглеждане и одобряване на проектите, решава на часа въпроси от архитектурен и конструктивен характер. Арх. Брънеков си спомня, че още по време на студентските им години В.Ангелова сама е решавала стоманобетонните работи в архитектурните си обекти.

Арх. В.Ангелова притежава неизчерпаема енергия и творчески сили. Работният ѝ ден започва сутрин рано и приключва късно. След привършване на административните си задачи тя застава зад чертожната маса и работи по конкурси или служебно възложени ѝ обекти. В творчеството си отдава известно предпочитание на здравните и учебните сгради, без обаче да се чувства по-слаба и неподготвена в другите архитектурни жанрове. Това потвърждава с участието си в многобройните конкурси.

В отношенията си майсторите на строителния обект арх. В.Ангелова се проявява като ерудиран технически ръководител, безкомпромисен към изискванията за спазване на утвърдените плановете и детайли. Заедно със своя съпруг арх. Борис Винаров тя дръжи с архитектите Чавдар Мутафов, Георги Палазов, Георги Русев и др., с които ги свързват общи професионални интереси, с родственичките ѝ семейства на проф. Васил Златарски, Симеон Радев. В. Ангелова умело поддържа настроението на компанията. При нея домакинските задължения често отстъпват място на професионалните и обществените. Всичко, с което се захваща, тя завършва успешно и безкомпромисно.

ЛЕТОПИС

- 1902 г. — родена на 20 януари във Велико Търново
- 1920 г. — завършва средно образование в родния си град
- 1920—1921 г. — записва архитектура във Висшето техническо училище във Виена, Австрия
- 1925 г. — завършва архитектура в Дрезден, Германия
- 1926 г. — след спечелен вътрешен конкурс строи сградата на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството на пл. „Славейков“ в София
- 1926 г. — печели конкурса за Дома на правниците в София
- 1929 г. — след конкурс строи Окръжната палата в Кърджали
- 1930—1931 г. — след конкурс строи почивен дом на военнослужещите във Варна
- 1933 г. — омъжва се за арх. Борис Винаров
- 1934 г. — строи клиниката по кожно-венерически болести при Александровската болница (сега към МА)
- 1935 г. — строи сградата на II-ра хирургия при Александровската болница (сега към МА)
- 1936 г. — печели I и II награда на конкурса за морското казино в Бургас
- 1937 г. — строи жилищна кооперация на ул. „Московска“ 37 в София
- 1937 г. — строи сградата на Природонаучния музей в София
- 1938—1939 г. — строи Трета девическа гимназия (сега математическа гимназия) на бул. „Волгоград“ и ул. „Искър“
- 1939—1946 г. — печели конкурса и строи санаториума за гръдоболни в с. Рагунци
- 1942—1944 г. — открива с арх. Б.Винаров частно архитектурно бюро
- 1947 г. — почива на 27 декември в София

Виктория Ангелова е дъщеря на известния на времето великотърновски търговец Васил Ангелов. Той е учил в Англия и това определя избора на името на дъщеря му. Още от детските и юношеските си години Виктория, както я назовават близки и приятели, е организаторка и инициаторка на детските лудории, качество, което запазва и доразвива през целия си живот. В училище се проявява като художничка, а това по-късно я насочва към архитектурата. След завършване на гимназия учи два семестра във Висшето техническо училище във Виена. Поради това, че нейни

близки следват в Дрезден, тя се премества там и през 1925 г. завършва висшето си образование.

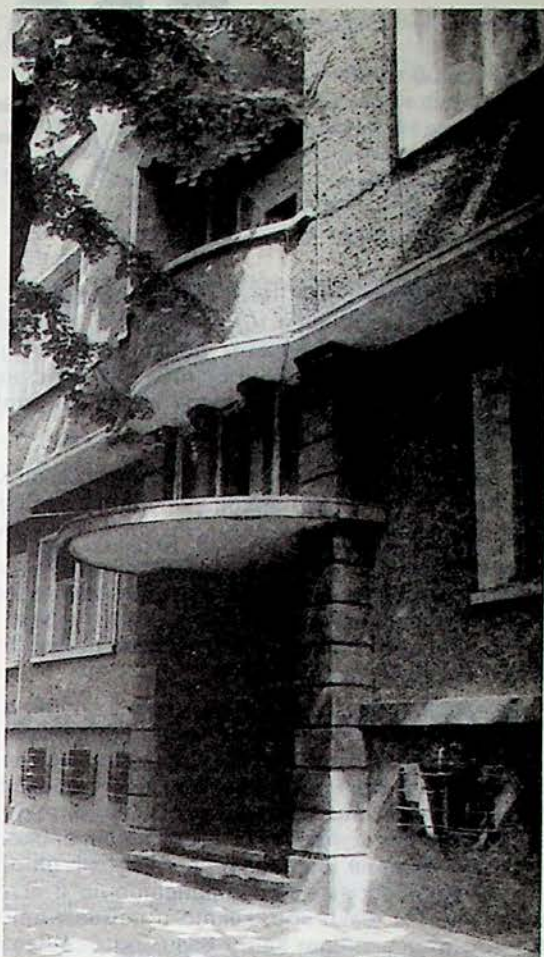
В София постъпва на работа като стажант-архитект в МОСПБ при арх. Пенчо Койчев. След проведен вътрешен конкурс, спечелен от младата и талантлива архитектка, през 1926 г. тя строи сградата на министерството, която по площ заема почти цял квартал. Главният вход от страна на пл. „Славейков“ и служебният от страна на ул. „Вл.Поптомов“ са майсторски подчертани с по две фигури на мъж и на жена, символизиращи строителството и трудолюбието на българския народ.

През същата година арх. В.Ангелова печели конкурса за Дома на правниците. Инвеститорът на обекта обаче смята, че е рисковано строежът да бъде поверен на млада и без достатъчно опит архитектка и го възлага на авторите на второпремияния проект (арх. И.Йорданов и арх. С.Овчаров).

През 1929 г. арх. В.Ангелова и арх. Ч.Мутафов печелят конкурса и строят Окръжната палата в Кърджали. През 1930 г. тя участва в конкурсите за Пощенската палата в Бургас (втора награда), за Главната дирекция на БДЖ (четвърта награда), за Военния клуб в Плевен — 1931 г. (трета награда), за Пощенската палата в Пловдив — 1935 г. (втора награда) и други. В конкурса за морското казино на Бургас (1936 г.) заедно със съпруга си тя се включва с два проекта, класирани на първо и второ място. За арх. В.Ангелова конкурсите са средство за благородно съревнование, за премерване на творческите сили.

Ако направим безъл преглед на всичко, проектирано и построено от арх. В.Ангелова, като обем и сложност на първо място трябва да поставим санаториума за гръдоболни край с. Рагунци, Казанлъшко. Не по-малко сложни във функционално отношение са и клиниката по кожно-венерически болести, II хирургия, Природонаучният музей в София и други. Санаториумът обаче се откроява над всички тях. На обявения конкурс през 1939 г. тя участва сама и проектът ѝ е класиран пред тези на арх. Н. Паскалев и на други известни архитекти. Строителството започва същата година. По причини от обективен характер (избухва Втората световна война) санаториумът е завършен през 1942 година.

През 1942 г. арх. В.Ангелова заедно със съпруга си арх. Б.Винаров открива на ул. „Позитано“ архитектурно бюро. По време на бомбардировките над София бюрото и жилището им на ул. „Сан Стефано“ 27 са сериозно засегнати. Унищожен е личният архив на арх. В. Ангелова и на арх. Б.Винаров. Те са принудени да се евакуират във Велико Търново. Там арх. В. Ангелова заболя от бронхопневмония. След оздравяването си се завръща в София и отново постъпва на работа в МОСПБ. Здравейто ѝ обаче вече е разклатено — след тежка продължителна болест тя умира преди да навърши четиридесет и пет години. Само три месеца след нея почива и съпругът ѝ. Така по един тъжен начин са почти заличени съществените извори, от които би могло да се черпят по-подробни сведения за живота и за творческия път на арх. Виктория Ангелова-Винарова — едно от най-големите имена сред жените архитектки в България.

1
Творби на арх. Виктория Ангелова — Винарова. Природонаучният музей към БАН на ул. „Г. Бенковски“ в София

Works of arch. Victoria Angelova — Vinarova. The Museum of Natural Science at the Bulgarian Academy of Sciences at G. Benkovski St. in Sofia

2
Сградата на II хирургия на бившата Александровска болница (сега МА)

The 2nd Surgery Ward at the former Alexandrovka Hospital (Medical Academy at present)

3
Кожна клиника при МА

The Skin Ward at the Medical Academy

4
Входът на жилищната кооперация на ул. „Московска“ 37 в София

The entrance of a block of flats at 37 Moskovska St. in Sofia

5
Сградата на Софийската математическа гимназия

The Mathematical Secondary School in Sofia

ПРОСТРАНСТВОТО В АРХИТЕКТУРАТА

ЛУИС НОЕЛ ДЕ МЕРЕЛЕС

За да разгледаме тази тема, трябва да предположим, че концепцията ни е позната. Въпреки това е необходимо да определим понятията, за да установим взаимно разбираема основа. Да започнем с определението на архитектурата като изкуство за изреждане на обиталища за човека.

И така с тази съвсем кратка фраза максимално обобщаваме понятието архитектура и намираме всички въпросителни, които са част от това изложение. В

действителност гумата изкуство ни връща към естетическия феномен, присъщ на орнаменталност, а понятието обиталище съдържа безспорно идеята за ограничаване (ограждане) и отпук на пространствата. Това са двете понятия, представляващи ядрото на тази разработка.

Въпреки това трябва да имаме предвид и други два аспекта, изразени в определението — от една страна, научния или технологичния фактор, включен в гумата строителство и основен за понятието архитектура, както и присъствието на човешките взаимоотношения в тази дисциплина съдържа верига от връзки с въпроси от историята, географията, икономиката, психологията и културата. Затова е необходимо да поясним, че независимо, че ще анализираме пространството в естетически аспект, материалните фактори, както и социалните са неразделна част и винаги присъстват като взаимовъздействащи.

Понятието пространство съществува от създаването на първото творение на архитектурата, а това е било пещера, приспособена за обитаване. Въпреки това любопитно е да се знае, че едва през XVIII в. това понятие се появява в изкуството и идеята за пространството като неразделно качество на композицията се развива едва през нашия век. Дълго време теоретиците се занимават със структурата, пропорциите и стила, а концепцията за триизмерното пространство бе пренебрегвана. Промяната настъпва приблизително към средата на XVIII в., като следствие от романтичните градини (1). Но през тази епоха, въпреки че понятието пространство вече се появява, не е намерено точно то му значение като триизмерно понятие. Това става едва в средата на XIX век. Тези въпроси са били разглеждани от английски и френски автори, но въвеждането на това понятие в историята на архитектурата става след използването му от немските теоретици през тази епоха.

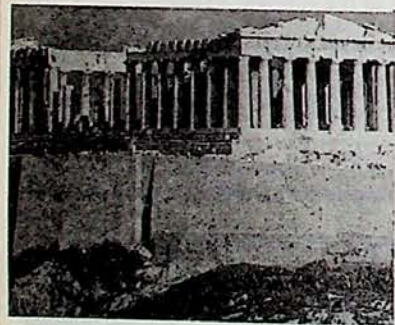

Вникването на немците в понятието за архитектурното пространство се дължи на тяхната проицателност и изразен интерес към темата. Тук трябва да отбележим и любопитното лингвистично съвпадение, че една и съща дума има две значения — пространство и помещение. В началото на XIX в. много учени, интересувачи се от естетиката, използват думата пространство със сегашното ѝ значение.

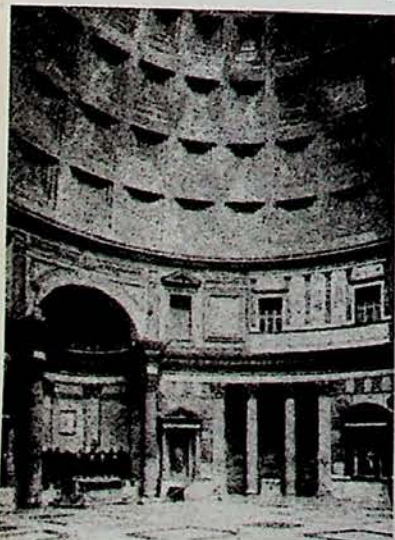
Трябва да посочим Хегел и неговата „Философия на изкуството“, където той определя сградите като „ограничавачи и затварящи определено пространство“. Това понятие, може би малко мистично, беше максимално развито като техника в критиката на изкуството от историка Хайнрих Волфлин и разработено в западния свят от неговите английско говорещи ученици.

Трябва да добавя, че немското понятие за пространство никога нямаше да придобие сегашното си значение без творческия стремеж и интуиция на Франк Лойд Райт. Този архитект остави настрана структурата като определящ момент в проекта и насочи търсенията в творбите си към отговора на функционалните и социалните нужди в пространството. Други пионери на понятието за пространство са Лю Корбюзие и Мис ван дер Роe с предложението за свободна планировка и преливане на вътрешни и външни пространства чрез широкото използване на остъклявания. И накрая не трябва да забравяме приноса на Зигфрид Гудион, въвел единството „пространство — време“ или четвърто измерение в архитектурата, което се прибавя към пространството, обогатявайки го с едно ново възприятие. Това ново предложение се отдалечава от нашето първоначално намерение и предлага нова концепция.

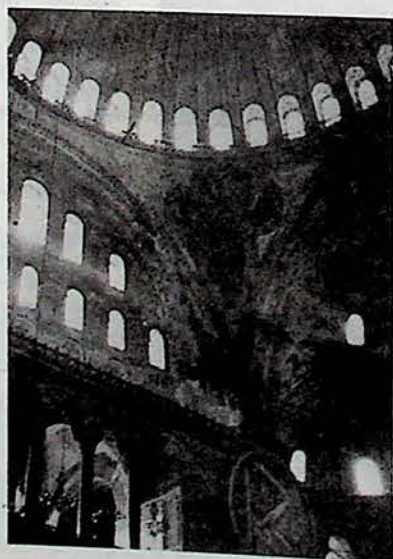
Ако се върнем към основния въпрос за естетическия анализ на пространството в архитектурата, ще се постарам да разграничим художествените компоненти от практическите, за да открием система за оценка, но без да предлагаме класическа система в архитектурата и очевидно, без да претендираме да изоставим техническата страна на архитектурата. Преди да правим заключения, установяваме „а priori“ факта, че е невъзможно да се намери, ако така можем да се изразим, рецепта както за извършването на едно строителство, което да достигне ниво на изкуство, така и за измерване на художественото му съдържание. Става въпрос за частичен успех, защото не може изкуство-

1

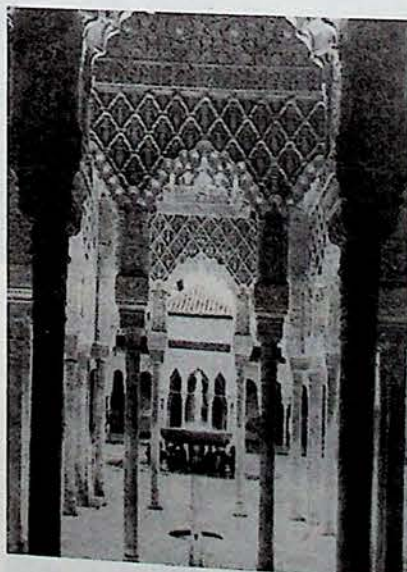

Теория

2

1 Партеонът в Атина
The Parthenon in Athens
2 Вътрешен изглед от Пантеона в Рим
Interior of the Pantheon in Rome
3 Вътрешен изглед на „Св. София“ в Истанбул
Interior of St. Sophia in Istanbul

3

4 Арабските градини, Испания
The Arab Gardens, Spain
5 Вътрешен изглед на римската черква „Св. Петър“
Interior of the Roman Church St. Peter (Bramante)
6 Вътрешен изглед на римската черква „Санта Мария Маждоре“
Interior of the Roman Church Santa Maria Maggiore

4

5

то в архитектурата да се открие напълно изолирано, но може да се постигне известно равнище на познание и оценка на естетическите стойности чрез анализ на редица присъщи нейни характеристики.

Първата би била обемът на изградения обект, а това е свързано с човека като отправна точка за сравнение, както и по относителност, което предизвиква нашето възхищение, въпреки че големият мащаб невинаги създава положителен ефект. Да си припомним, че монументалността не се създава от размери, а връзката с околната среда, външния вид и въздействието върху човека.

В обема на една сграда съществуват възможности да бъдат дадени много форми, чието проектиране изисква повече умение, сложно е и е свързано с нашето възприемане на архитектурата. Някои форми като пирамидата, обелуска или свода са по-привлекателни, но трябва да отбележим, че формите (като свода), които създават обема и ни подсказват връзката на обекта (свода), култериора, постигат по-добър ефект. Освен това знаем, че довършителните материали имат голямо влияние върху силата на формите, но колкото и да се възхищаваме на орнамента, той никога не може да замести архитектурата.

Сградите представляват две равнища на формата — равнище на главния обем, и равнище на всеки елемент, с който са свързани хармонията или дисхармонията, като определящи характера на всеки обект. Средствата, използвани за свързване на формите в едно цяло, са сходството, повторението и пропорцията. От тяхното съответствие ще се роди сполуката на проекта.

При създаването на една сграда, за да бъде постигнато нейното единство, важна роля играе сходството във формите, размера и характера. Друг определящ фактор при анализа на архитектурния проект е пропорцията, която има различни форми на изразяване, — от златното сечение до „модулор“. Този вид закони се обосновават на музикални, аритметични концепции или традиции, предлагайки богата гама от примери за прилагането им. Наред с простите техники на подреждане като сходство и модулност използването на определена система на пропорция е основното средство, с което архитектурата разполага в областта на пластиката.

Излагайки и други идеи, трябва да отбележим, че архитектурата никога не е съществувала в „празното“. Поради това трябва да се има предвид приспособяването на сградата към заобикалящата я среда. Това е важен за естетиката на една сграда елемент. Връзката с околната среда или с природата или с града може да се основава на интеграцията или на разграничеността, но важното е да се създаде подходяща среда. В такива случаи пейзажът като архитектурен елемент е помощно средство.

При анализа на други елементи от архитектурата като функция, възприемане и значение възниква въпросът за възможните връзки с естетиката. Тук става дума не за физически фактори, при които е възможно да се прилагат определени норми, а за концепции от интелектуален характер. Функцията е присъща и на монументалността; без нея тя би била само скулптура, поради

което естетиката на сградата само зрително ще отговаря изискванията за функционалност.

Що се отнася до възприятието, тук включваме висок процент субективност. Въпреки това то е чисто зрителен феномен, който проектантът трябва да владее, за да получи желаните резултати. Най-важното е не само да се възприеме един обект, а се възприеме правилно, в съответствие с неговото значение.

И накрая всичко това е пряко свързано със съдържанието на архитектурата и с необходимостта всяка сграда да разкрива човека функцията и характера си.

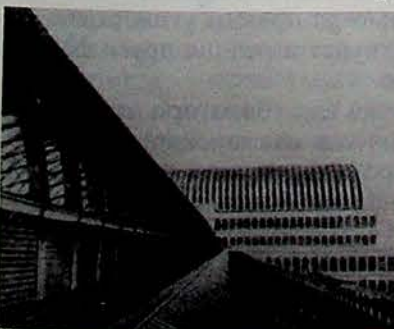
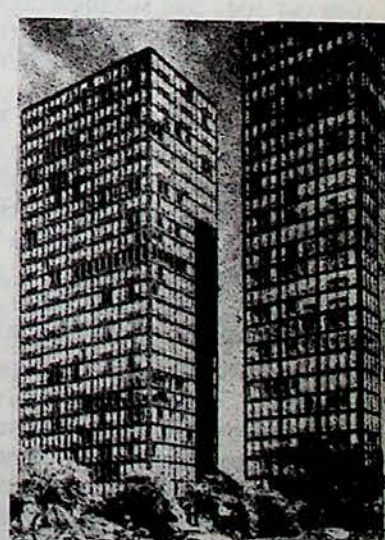
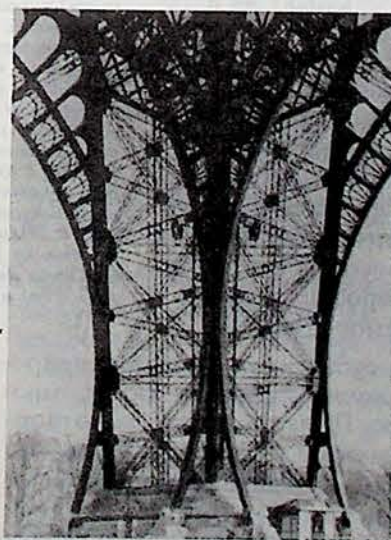
Накратко се постарях да определя естетическите аспекти на архитектурата, въпреки че в началото споменах, че е невъзможно артистичният феномен да се разглежда изолиран от практическата необходимост. Затова ще бъде необходимо да се позовем на три връзки, които ще ни помогнат при архитектурния анализ. На първо място това е връзката на обекта със заеманото от него място. И веднага възниква най-сложната връзка — на човека с обекта, при което влияят и елементи от психологически характер. Накрая е важно също така да се разгледа вътрешната съгласуваност на обекта.

Въпреки направените анализи и установените връзки художественият фактор съхранява нещо, не подпадащо се на систематични методи, служещо само като възнаграждение за онези, които изучават и ценят изкуството.

ЗАБЕЛЕЖКИ

- 1) Collins, Peter, Changing ideals in modern architecture. McGill Queen's University Press, Montreal, 1967, с. 285.
- 2) Ibid с. 285: Horatio Greenough говори за „научно подреждане на пространства и форми“ Constant Dufeux използва термина „разпределяне на пространствата“ в една разработка по планиране през 1849 г. През 1849 г. проф. Доналдсон посочва, че произходът на романската архитектура се намира в необходимостта да „покрива по-обширни пространства“ Auguste Choisy в своята История на архитектурата описва романската архитектура като техника за „моделване на пространства“.
- 3) Heinrich Wolfflin (1864-1945) през периода на своето формиране получил голямо влияние от Jacobo Burckhardt. Дисертацията му за докторантура през 1886, беше Prolegomena zu einer psychologie der architektur. Той посвяти живота си на преподавателска и изследователска работа. Между многобройните му трудове се откроява Kunstgeschichtliche grundriss der (Фундаментални концепции в историята на архитектурата) 1915, където включва различни художествени епохи според общото естетическо чувство на всяко поколение.
- 4) Франк Лоит Райт (1869-1959) сградата Ларкин се счита като първи израз на този нов идеал, въпреки, че Уок Парк Темпъл (1906) е произведението, което най-пълно показва приноса му в развитието на модерната пространствена архитектура.
- 5) При тази оценка е използвана като основа книгата на Stan Abercrombie, Architecture as art, an esthetic analysis. Van Nostrand Reinhold Co, която пояснява ясно и просто естетическите компоненти на архитектурата, предлагайки на проектантите метод за приложение, а критиците — за анализ.
- 6) IBID с. 165

Превод от испански Христина Йорданова

7
Вътрешен изглед на готическа катедрала
Interior of a Gothic cathedral

8
Домът на инвалидите в Париж
Dome des Invalides in Paris

9
Детайл от Айфеловата кула в Париж
Detail of the Eiffel Tower in Paris

10
Жилищни сгради в Чикаго (Мис Ван дер Роге)
Residential buildings in Chicago (Mies van der Rohe)

11
Кристал Палас в Лондон (Пакстон)
Crystal Palace in London (Paxton)

12
Къщата над водопада, Пенсилвания (Франк Л. Райт)
The House at the Fall, Penn. (Frank Lloyd Wright)

ФОРМА И ОТНОШЕНИЕ В АРХИТЕКТУРАТА

БЛАГОВЕСТ ВЪЛКОВ

Арх. БЛАГОВЕСТ ВЪЛКОВ е роден през 1946 г. в Благоевград. Завършил е архитектура във ВИСИ-София през 1971 г. От 1972 г. до 19.01. 78 г. е учил в ателието на скулптора Крум Дамянов. Специализирал е архитектура в Лондон през 1979 г. Работил е в „Софпроект“, а от 1972 г. е преподавател в катедра „Обществени сгради“ на Архитектурния факултет във ВИАС. Основател и член е на групата „МТ архитекти“ до разформироването ѝ през 1989 г. През същата година създава фирма „Бизарх“ и започва да проектира самостоятелно. През 1984 г. е защитил кандидатска дисертация на тема „Взаимодействие на архитектурата със скулптурата и живописата“. Има научни публикации в академични издания. Кандидат е на архитектурните науки. Занимава се с архитектурно проектиране, с проблемите на художественото творчество и архитектурната теория, на съвременната световна архитектура и синтеза на изкуствата. Автор е на проектите на ДНА в Сливен, на балнеосанаториум на ГУСВ в КК „Дружба“ — Варна, център за ангажирани изкуства „Гео Милев“ в Стара Загора, Паметник на защитниците на Стара Загора (в съавторство) и др.

Методологическият смисъл на теоретичното ледване е свързан с един парадокс. Същността на ледването предопределя изясняване на специфично терминология, особена (архитектурна) форма, поци проблеми, закономерности и белези. Такова ледване поставя формата в контекст, в отношения цели разкриването на мотивации и причинноствени връзки.

Методологическата модификация на теоретичното ледване в архитектурата изисква разглеждането ѝ о процес. Той се определя от особени, общи за уството като цяло, но специфични за отделния и изкуство, елементи и взаимоотношения.

„Отварянето“ на теоретичното изследване към цеса е с цел максимално да се изследват участва те елементи и връзки.

Обществената същност на творческия процес

Най-простото изпълнение на всички съждения от но сложната плетеница от предпоставки, състав взаимоотношения, трудно обяснимата природа архитектурата като процес, е теоретичният модел. Ючовото място в творческия процес заема художествената форма.

Особената мотивационна структура за създаване тази форма, както и начинът на възприемане чрез живяване са съсредоточени в израза и ѝ придават и съла на специфично отношение. Това от своя стна предопределя теоретичното изследване на архитектурата като процес. Самият процес може да се глежда като диалектика на субекта и обекта, като мплекс от външни (обективната действителност) и грешни (художественото формообразуване) еленти.

Субектът има две модификации — субект на авто и субект на възприемачия (публиката). Обективга действителност по отношение на автора и творкия акт, от една страна, съдържа света извън суга, явяващ се като обект — Космос, природа, обство, самоосъзналата се отделна личност, а от уга — субекта на възприемачия (публиката). орческият акт на художествено формообразуване, даването на художествената форма също има две рани — субект на автора и самата художествена рма. Между тези, най-общо изброени страни, съ ствуват особени и сложни взаимоотношения.

Обективният свят, светът извън субектите — Космос, природа, общество, както и отделната личност имат за автора много степенно мотивационно значение. Първата степен е „дотворска“ — в резултат на многостранните взаимоотношения със ета вън от него, човек се изгражда, формира, самоосъзнава и върждава като личност изобщо. Различните етапи от този процес предопределят и разликите в диалектическите по своята природа взаимоотношения със света. Решаващи са и мироглет, ценностната система, знанията и уменията, аксиологичеият подход.

„Творческата степен“ на взаимоотношения се опира на придоти знания и опит, на мисли и обобщения, чувства и преживяния. Особено значение придобиват чувствата. Появата им се ързва с възникването на особен род „напрежение“ от несъотгствието между „идеалния модел“, който творецът си изгражда за света, и реалното му несъвършенство. Развитата чувствителност на твореца, със свои особености, породени от специфичия начин на развитие на тази чувствителност посредством изство обуславя бързото и лесното възникване на чувства от

различните контакти на твореца със света. Тази своеобразна енергия бързо се превръща в мотив и стимул за творчески акт, за отреагиране чрез създаване на художествена форма с градивно-преобразуваща цел.

Можем да кажем, че личността отразява света посредством своя идея за него. Творческата личност притежава и свое особено, художествено отражение като в своеобразно криво огледало. За разлика от другите „изкривени“ отражения, особеното е, че се постига „поправящ“ подобряващ ефект, усъвършенстване и развитие.

В резултат на чувствата, породени от действителността, у автора възниква художественото отражение във вид на художествена идея. По-нататък тази идея придобива израз посредством художествената форма.

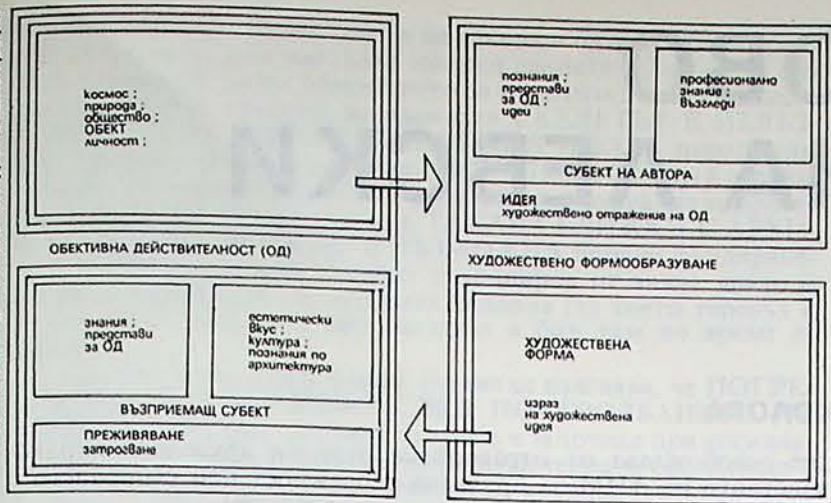
Формообразуващият процес, т.е. придаването на форма, означава съответствие между тази форма и онова, на което тя се явява форма — идеята, отношението. Самият акт, необходимостта от съответствие предполага избор на съответни специфични средства, съответна система от действия, изграждане на съответна структура за постигане на необходимата форма.

В архитектурата като предпоставено съображение се явява и характеристиката на средата и на пространството, в което ще се яви новата форма с неговите конкретни условия, белези и взаимоотношения. Архитектурната форма съдържа в себе си парадокс — от една страна, тя е необходима, за да се изрази идеята, но от друга, зависи от бъдещите взаимоотношения с другите

форми — с цел да се постигне желаният израз и преживяване. Преживяването, като специфичен начин за възприемане на формата, в изкуството изисква специално внимание, защото е смисъл и цел на творческия процес. Помощта на специалните науки осигурява доказателства за изясняване на природата на преживяването.

Основно и определящо обстоятелство са чувствата. Важно е да се отбележи особена значимост на специфичните, естетическите чувства. Връзката на чувствата с изкуството, както и последиците от особена им природа може да се представи най-синтезирано в следните обстоятелства:

1. От психологическа гледна точка произведението на изкуството е образно-емоционално-естетически модел на действителността, на взаимоотношенията между хората и обществените събития и е построено със специфичните пластически средства на изкуствата.
2. За изразните средства на изкуството по-важни са неврофизиологичните процеси, отколкото чисто рационалните, психически функции. По този начин чувствата имат определящо значение за изкуството. Едва ли е необходимо да правим уговорката, че всичко е много по-сложно, че участвуват и редица други фактори при възприемане на изкуството.
3. При субективните преживявания (по-точно при чувствата) възникват психически и физиологически отклонения в организма, които имат цел да се пренастроят функциите на личността за регулиране на нейната дейност на равнището на изискванията на обществото.
4. Чувствата имат емоционална проява, но съдържанието им е обществено. Именно то отличава чувствата от емоциите. Емоциите регулират функциите на организма с оглед запазване на

вътрешното му равновесие, т.е. имат в известен смисъл „сгочцентричен“ характер за разлика от чувствата — с по-висш и обществен смисъл. Емоционалната природа и на едните и на другите привидно ги уеднаквава, но тук е и обяснението за редица недоразумения като например „изкуство, разбираемо от народа“...

Чувствата се възпитават, а за развитие на чувствителността е необходимо отрано да се осигуряват многобройни и разнообразни преживявания. В изкуството това означава общуване с художествени произведения. Така се развива естетическият вкус, потребността от изкуство, способността то да се възприема, и да се разбира в дълбочина.

Това е особената диалектика в отношенията между двата субекта (на автора и на възприемащия) — изкуството се посвещава на другите, но те от своя страна трябва да се подготвят, за да го преживеят пълноценно.

И така чувствата имат обществено съдържание и на структурно равнище, определят целия творчески процес (като елементи и взаимоотношения).

Анализът на художествената форма разкрива идеята в дълбочина като тема на творбата. Атанас Натев определя темата като „онзи съкровен въпрос, който авторът отправя чрез затрогване“, т.е. явява се чувството, отношението, обществената същност в диалектическо единство със съкровеното...

Онези важни за изкуството черти на субекта, както и всички причини, които го свързват с изкуството най-кратко могат да се определят като отношение. Обектът от своя страна има стойност за творчеството само като система от сложни отношения, като предизвикателство за отношение, което в творческия акт също се изразява като отношение. Мотивационната природа, начинът на възприемане на художествената форма ѝ придават смисъл на отношение.

Форма и отношение

Доколкото пластическите средства, формообразуващите действия и структурата на формата се „избират“ с цел адекватно да изразят идеята, то при архитектурата се проявява и една определяща отлика — формата „работи“ адекватно само в съпоставка с исторически конкретизираните характеристики на пространството, в което се изгражда ситуацията. Следователно тук по парадоксален начин се обединяват противоположни причини — „вътрешно“ мотивиращи с цел израз и „външно“ предопределящи или „ограничаващи“.

Макар и структурата на екстериора да се е развивала исторически нормално и да има диалектическа природа, то тя от един исторически момент придобива достатъчна степен на идентификация и може да бъде разбрана, характеризирана и описвана. След този стадий на самоосъзнаване и определеност (отнасящо се и до отношенията на по-високите нива — ансамбъл, град и т.н.), структурата на екстериора в достатъчна степен предопределя поведението, ролята и връзките на всеки нов архитектурен обект. Следователно, първата и най-значима, но и най-скрита степен на „зависимост“ за всяка новообразуваща се форма се намира на структурно равнище.

Следващите степени са по посока на видимостта на взаимоотношенията — проблематиката твърде професионална, но и достатъчно обемиста, за да бъде обект на изследване в рамките на разглеждания тук проблем.

И още — независимо от относителната самостоятелност на екстериора и интериора, налага се проблемите да бъдат разглеждани по-абстрактно и общо за архитектурното пространство.

И така, всяко пространство и форма притежават скрита структура — вътрешни взаимоотношения и видима нейна проява, притежаваща и своя относителна самостоятелност.

Структурата означава организация, взаимоотношения. нейно равнище се разпознава вътрешното състояние на пространството, възможностите за намеса, художествено „правилни“ начини за намеса.

Този основен художествен закон на пространството е първата най-важна стъпка за постигане на свързаност, композиция поаята на нова форма и особено в случаите на видимо и труднообяснимо многообразие и противоречия на пространствените характеристики в ситуацията. В екстремните случаи като всяко видимо проявление на новата форма би могло да се одели като случайно и безотносително. Вътрешният критерий за характерът на връзките при мотивацията и преценката е възможността само на пределно общо, структурно ниво. Самата същност на структурата на формата (т.е. отношенията) категориално и на ниво може да се свърже с идея от вътрешно мотивационно ниво на творческия процес.

Структурата на архитектурното пространство в по-едър мащаб, обективно предопределена от някакви отношения, и икономично мотивирана от идеята (както беше изяснено — с обществена същност) определя положението на всяка нова форма в положението на обект в някакви отношения. А тези отношения крайна сметка определят и фактическото действие на вътрешно мотивираната форма от автора израз на художествената форма.

От тук би следвало да очакваме формиране на замисъла (бор на средства, действия и структура) на формообразуващия процес в две посоки — „отвътре“, за изразяване на художествената идея по необходим начин и отвън, съобразно предпоставките от „приемащото пространство“...

„Вътрешни“ и „външни“ обстоятелства определят архитектурната форма като своеобразен възел от отношения. Творческият процес е основан на чувствителността на автора, характерната обществената си същност, емоционално проявяваща се чрез различаваща се форма и придаваща на формата смисъла на едно отношение.

При изясняване на проблемите на художественото творчество всяко твърдение е относително вярно, а истината е многовариантна. Относителността придава особена „религиозност“ на истината.

Това добре се илюстрира с известната китайска приказка философията на Дао.

„... Княз Му, повелителят на Китай, казал на По Ло: „Много години тегнат вече на гърба ти. Има ли някои в семейството когото мога да взема на работа, че да ми избира конете вместо тебе?“ По Ло отвърнал: „Добрият кон се познава по вида и стъпката, но конят вихрогон — този, който не се докосва до земята и не оставя следи — е нещо тайнствено и неуловимо, неосезаемо като утринен въздух. Моите синове не са толкова надарени, могат да познават добрия кон щом го видят, но кон вихрогон не могат. Обаче аз имам един приятел на име Чу Фан Као, който говец на дърва и зеленчуци, който разбира от коне не по-малко от мене. Повикай го при себе си“.

Княз Му така и сторил. И не след дълго изпратил Чу Фан Као да му търси кон. След три месеца Чу се върнал и съобщил, че е намерил кон.

„Оставих го в Шаю“ — обяснил той.

„А какъв е този кон?“ — запитал князът.

„Сива кобила“ — бил отговорът.

Но, когато довели коня, оказало се, че това е черен като ран жребец. Крайно недоволен, князът повикал при себе си По Ло.

„Твоят приятел, когото изпратих да ми търси кон, съвсем посрами — казал княз Му. Че той дори не може да различа жребец от кобила и черно от сиво“.

По Ло въздъхнал с облекчение.

„Нима е постигнал такова съвършенство? — възкликнал той. — Тогава Чу струва десет хиляди пъти повече от мен. Не мога и да се сравнявам с него. Той прониква в строежа на духа. Интересувайки се само от същественото, забравя незначителното, прониквайки във вътрешните достойнства го предпоставя за външните белези. Той вижда това, което му е невидимо и не обръща внимание на ненужното. Чу е толкова мъдър, би могъл да дава преценка за много по-важни неща, отколкото за качества на конете“.

И когато довели коня, оказало се, че той наистина нямал конен венец на себе си...

Художествената форма чрез специфичните си качества, възможности и затрогване служи като особен мост към душевната дълбина и съществени въпроси. Всичко това се извършва като някакво тайнство.

Изглежда е вярно, че изкуството не казва, а подсказва неща, не доказва, а предполага истината.

ОТНОВО ЗА ГРОБА НА ЛЕВСКИ

НЕЛИ НИКОЛОВА

Установяването на гроба на нашия национален герой Васил Левски е само научна необходимост. Неговият вечен покой може и трябва да е място за всенародно поклонение, символ на демокрация, свобода и национално възпитание.

Та съжаление, гробът все още не е напълно и научно потвърден. Спорите продължават, търсят се нови доказателства. В обсъжданията се меси не само специалистите, но и цялата наша културна обществена. Напълно естествено е и архитектите, особено архитектите ирици, да не останат безучастни към този важен въпрос.

Тако дава място на статията на арх. Нели Николова, сп. „Архитектура“, вярно на своята линия да публикува различни — често пъти противоречиви мнения — предоставя страниците си и за други становища.

В списание „Музеи и паметници на културата“ (кн.3/87) бе публикувана статията на Георги Джингов „Археологическите проучвания в църквата „Св.Петка Самарджийска“ и проблемът за гроба на Васил Левски“. В нея той обещава — „като очевиден участник в разкопките ще изложи оценката по основните данни изводи на археологическото проучване“. Статията на Джингов, който по време на разкопките е бил студент дипломант — както другаде сам се нарича — „надничар“, можеше и да възприеме като сериозна научна обосновка, ако в БАН не се състояло през февруари 1986 г. официално обсъждане на същите изводи и данни на археологическото проучване от 1956 г. Плато на обсъждането е да се установи, дали доказателствата Николай Хайтов, че „Гробът на Левски е бил открит по време на разкопките през 1956 г. в църквата „Св.Петка Самарджийска“ основателни или трябва да се приемат отрицателните становища на Стамен Михайлов и Джингов, подкрепени през 1985 г. Секцията по средновековна археология (ССА) и Научния съвет на Археологическия институт с музей при БАН (АИМ). Решенията на секцията и на научния съвет, неубедителни поралипса на научни доводи в изказаните становища, са дали основание за назначаването на второ обсъждане в БАН. На него и те страни са имали пълната възможност да защитават своите и — дали Левски е бил препогребан в църквата „Св.Петка Самарджийска“ или това не може да се приеме за факт. Документацията от обсъждането в стенограми и другите документи, свързани с нея, възлизат на около 1000 машинописни страници. Стените по време на заседанията е записана и на магнетонна лента. Тези материали представляват изключителен принос към историята на търсенето на гроба на Левски. Те дават отговор на всички съществени въпроси, които Джингов отново поставя в статията си, като че ли за тях никога и никъде не е изисквано. На обсъждането в БАН той не е успял да защити своите доводи и те са били последователно отхвърлени. Скоро след това на II конгрес по българистика (юни 1986 г.) на срещи с раждани (1987 г.), както и в посочената статия той повтаря решителните си твърдения. Редно е да се запитаме — защо?

В заключение доклад на зам.-председателя на БАН — д-р Николай Тодоров, който е ръководил обсъждането, се дава „да се подготви в най-скоро време научно издание, съвместно всички документи, материали и извадки от стенограмите на обсъждането... Изданието да се отпечата до края на годината, с оглед на юбилейната годишнина на Васил Левски... Истинно това от настоящия доклад да се направи извлечение за „Гробовете“ (7 април 1986 г.). Научното издание на БАН не бе публикувано до края на 1986 г., както и през цялата юбилейна „Година на Левски“. То излезе едва след заглъхването на разгорялата дискуссия в печата, в която опонентите на тезата преобладаващо обсъждането в БАН. Съобщението за печата изобщо не бе публикувано. Досега не е излъчено по БТ заключителното заседание на БАН, заснето от неин екип, а на мен ми бе отказано да се добие най-бегла представа за обсъждането в БАН, ще публикувам следните оценки на акад. Н.Тодоров: „в хода на самото обсъждане не бе направено никакво усилие за научен анализ на съществуващата документация..., никакъв анализ на новите факти застъпниците на тезата, че Левски не е погребан в църквата; експертите, поддържащи тезата на Н.Хайтов, се бяха подготвили задълбочено и представиха многобройни нагледни и документални материали“. Откриването на част от находките

„не освобождава от отговорност отделни археолози и ръководството на АИМ за проявена небрежност при събирането и съхраняването на материалите и документацията“.

И така резултатите от обсъждането в БАН не станаха известни, освен от книгата на Н.Хайтов, а Комитета за култура не постави очакваната паметна плоча. Тези условия позволиха на Джингов и други заинтересовани лица отново да говорят по въпроси, които имат окончателен отговор.

Не можем да се съгласим, че проучванията за гроба на Васил Левски са от КОМПЕТЕНЦИЯТА САМО на археолози и историци, както те твърдят. Всички други опити за изясняване на истината те високомерно окачествяват като некомпетентни. Джингов пише: „Ще отбележа, че сме изправени пред некачествени пример на грубо вмешателство в една научна област, където дилетанти и лаици спорят и правят заключения“. — А нали точно при археологическото изследване скелетът не е запазен според изискванията на науката археология и при изричното предупреждение, че може да е на Левски! Отчетът на ръководителя на разкопките е наивен и неубедителен. В него липсват заснеманията на арх. Бобчев от олтарата на църквата. Колегите на Михайлов и Джингов не отдават значение на това. А самият Джингов в статията си спори и прави заключения по архитектурни и строителни въпроси!

За проучванията около гроба на Левски могат да допринесат както отделни лица, така и специалисти от различни области на познанието и никой не би следвало да си присвоява правото да ги отстранява.

Аз твърдя, че строително-техническият анализ на архитектурната среда, в която е намерен скелет № 95 от олтарата на църквата „Св.Петка Самарджийска“, е поне толкова важен, колкото и археологическите или историческите съображения. Чрез този анализ се решава основният въпрос — дали скелетът е съществувал на мястото си по време на строежа на църквата или трупът е внесен в олтарата след нейното изграждане. А това определя датировката на скелета и оттук можем да направим основното заключение! Затова ще изложа по-важните архитектурни и строително-технически условия, при които е изпълнявана основата на апсидната стена в олтарата и някои други съображения:

● В наоса (централното пространство на църквата) е документиран еднометров насип под настилката и около античния зид под нея. Това е доказателство, че основите са градени след направата на ОБЩ ИЗКОП, което е логично да се отнася и за олтарата, където пространството е тясно, а полукръглата форма на апсидата се спазва чрез шаблон.

● Част от основата (към олтарата) е изградена с фугирана зидария, наречена „лицева“, тъй като е видима от страната на строителя и при изпълнението ѝ отделните камъни се подравняват и фугират. За тази изработка е било необходимо да се осигури достъпност на стената от вътрешната ѝ, „лицева“ страна и това е било направено чрез ОБЩ ИЗКОП.

● Арх. Н.Мушанов — реставратор на църквата през 1972 — 74 г. обяснява в БАН, че основата на апсидната стена от външната ѝ страна в определена точка на кривината ѝ е подравнена с външния ръб на античния зид, който преминава косо под олтарата. — Така той в най-голяма степен е бил използван като здрава подложка на стъпилата върху него част от апсидната стена. Технически това е можело да се осъществи, само ако горната повърхност на античния зид е била видима, т.е. разкрита чрез ОБЩ ИЗКОП.

● Основата на апсидната стена в зоната на погребението — извън античния зид, с който тя се пресича — е изпълнена с т.н. „фундиране с пилоти“ (изграждане на основа с набити в терена дървени колове). Изкопът за него се прави ПО-ШИРОК от дебелината на каменната основа над пилотите и се изпълнява на по-голяма дълбочина от горния им край, за да е възможно тяхното набиване и подравняване. Между пилотите се нареждат камъни (със или без разтвор), а над тях е подложката, на която стъпва зидът. В случая над пилотите са били подредени плочи или по-широки камъни, а над тях, с отстъп, е изградена каменната основа.

Посочените обстоятелства доказват, че при строежа на църквата е бил направен ОБЩ ИЗКОП НА ТЕРЕНА, очертан по

външния ѝ контур. Дълбочината на изкопа в олтарата е била средно 82 см от тухлената настилка (според данните: 97 см — 15 см) или по-голяма, (според обяснението за пилотите). Ако е съществувал там преди градежа на църквата СКЕЛЕТЪТ Е НЕВЪЗМОЖНО ДА СЕ ЗАПАЗИ ПРИ ОБЩИЯ ИЗКОП, поради високото ниво, на което е открит — 65 — 75 см. От друга страна, от снимка се вижда, че ръбът на каменния зид визуално се проектира ВЪРХУ костите на краката. ТАКАВА БЛИЗОСТ С АРХИТЕКТУРНАТА СРЕДА НЕ Е ВЪЗМОЖНА поради фундирането с пилоти (при което изкопът е по-широк от зида), както и поради изпълнението на лицевата зидария (за което теренът е изкопан към „лицето“), ако скелетът е бил там по време на строежа.

От архитектурно-строителния анализ се изяснява, че **ПОГРЕБЕНИЕТО Е ИЗВЪРШЕНО СЛЕД ПОСТРОЯВАНЕТО НА ЦЪРКВАТА**. Логично изкопът за гроба е започнал при апсидната стена и на определена дълбочина строителната обстановка е подсказала решението: подпъхването на краищата в основата се е оказало лесно изпълнимо — това е зоната на каменния пълнеж около пилотите, неспособен с разтвор, от който без затруднение са извадени камъни и е оформена ниша в стената.

В БАН обширно е разглеждан въпросът дали в основния зид е била оформена ДУПКА (ниша) за краката на трупа. Наличието ѝ означава, че погребението е станало след строежа на църквата. През 1956 г. художничката Вера Недкова служебно е била изпратена да нарисова положението на скелет № 95. В писмената ѝ декларация е записано: „Стъпалата лежах в изкопана дупка в зида“. Оформената дупка в стената е заснета от арх. Сава Бобчев на скиците му от времето на разкопките. Тя се вижда и на снимки, предоставени едва през февруари 1986 г. Но Михайлов и Джингов твърдят в БАН, а Джингов и в цитираната статия, че дупка в зида не е съществувала! Декларацията на В. Недкова се премълчава, а арх. С. Бобчев е обявен за фалшификатор. Не се споменава също така и комплексната експертиза на д-р Й. Пейчев, П. Илчовски и н.с. П. ст. Р. Филипов от Научноизследователския институт по криминалистика и криминология (НИИКК) при МВР — ДНМ София, която гласи: „... на фигурата е изобразена една и съща ниша, където продължават част от долните крайници...; основите на църквата... продължават много по-надолу под нишата, където са лежали част от долните крайници...“ (протокол № 67 от 1986 г.).

Според Джингов дупките от изгнили колове в основата на стената са „изключително важен и убедителен довод... че гробовете са по-ранни от църквата... Някои от тези вертикално набити колове... са попаднали около и върху долните крайници на скелета. С установяването и на това, версията, че гробът може да е на В. Левски... отпадна“. Снимка, която да доказва, че костите са счупени от попадналите ВЪРХУ тях колове, липсва! Това той обяснява така: „... част от негативите не са намерени. Между тях са и негативите на заснетите дупки от пилоти, минали точно през долните крайници...“. Затова пък има снимка, от която личи, че контурът на едната дупка от изгнилия кол навлиза ПОД бедрената кост, а **КОСТИТЕ СА ЦЕЛИ!** (ето защо доскоро липсваха снимките!). Този факт според него не заслужава внимание: „И най-добрата снимка не може да замени точното и ясно описание на извършената работа и на резултатите от разкопките“. Значи трябва да се върва на дневника! Но когато в него липсва важна подробност — тя се подразбира, въпреки опровергавашата я снимка. „Възражението, че няма снимка и че в дневника не е отбелязано дали костите са счупени, са от формално естество... счупването на костите не е отбелязано, понеже то е логично и неизбежно следствие, щом като вертикално набитите дървени колове са минали **ТОЧНО ПРЕЗ ТЯХ**“.

Как да се оправим в лабиринта на „научната“ логика на Джингов?

Заключението на криминологичната експертиза по същия въпрос е: „... изобразената кръгла яма (дупка от дървения кол — б.м.) до дясната бедрена кост продължава, като част от нея се намира под костта“. Освен това, въпреки установената близост с пилотите, скелетът ни най-малко не е разместен. Джингов обяснява: „Фактът, че строителите на църквата са уплътнили с набиването на дървени колове пръстта и рушевините под основите, показва, че това място не е било достатъчно компактно и твърдо. Ето защо разместване и увреждане на костите от минали между тях колове нямаше“. Фундирането с пилоти тук е наложително по друга причина: както се каза, една част от апсидната стена е изградена върху античния зид, който е твърда и неподдаваща основа, а другата част от стената — върху земен пласт. Той е бил усилен чрез набиването на пилоти, за да се предотврати неговото слягане. В противен случай в апсидната стена над срещането на двата вида основи би се появила вертикална пукнатина. Що се отнася до факта, че при непосредствената близост с пилотите костите не са разместени или увредени, то отговорът може да бъде само един: **СКЕЛЕТЪТ НЕ Е БИЛ ТАМ, КОГАТО ЦЪРКВАТА Е СТРОЕНА!** Техническото обяснение е: при набиването на пилотите, те уплътняват почвата и създават странични движения в земния слой и движения нагоре — на повърхността, в зона, широка 3 до 5 пъти колкото диа-

метъра на пилотите. Уплътняването е за сметка на въздушните пори в почвата, като при влажност движенията са по-големи поради нехвиваемост на водата (инж. Добрин Денев, катедра „Земна механика, фундиране и инженерна геология“ на ВИАС). В разглеждания случай, диаметърът на пилотите е бил около 15 см, а почвата — с увеличена влажност.

От казаното дори само за пилотите се заключава, че **ПОГРЕБЕНИЕТО Е СТАНАЛО СЛЕД СТРОЕЖА НА ЦЪРКВАТА**. Това е основният дискуссионен въпрос. Следователно, **СКЕЛЕТЪТ МОЖЕ ДА Е НА ЛЕВСКИ**. Това е и изводът от обсъждането в БАН през 1986 г., както и основното твърдение на Николай Хайтов.

В статията на Джингов към покойния вече арх. Бобчев са отправени особено груби обвинения във фалшификации. Също се поддържа и от Ст. Михайлов. Обяснимо е — и двамата време на разкопките не са видели това, което Бобчев е видял, отбелязал в своите скици. Но за съжаление това прави и арх. Стефан Бояджиев на обсъждането в БАН и в други случаи. Не е достатъчно утешението, че друг български архитект не се присъединил към него! Почитта ни към арх. Бобчев се дължи на познанията и честността, на пословичната му скромност.

Защо арх. Сава Бобчев е неудобен за засегнатите лица? Негова отговораря пример, отбелязан в сп. „Архитектура“, във връзка с чествването на неговата 90-годишнина (бр. 9/82). В статията „Живот, отдаден всецяло на историята на архитектурата“, арх. М. Харбова, к.а.н. пише: „Особено показателен е примерът с най-новите археологични проучвания в Никополска ад Иструм Археологична група. Бобчев отива сам на мястото на разкопките, прави своите точни измервания и доказва правотата на своята хипотеза по безспорен начин... И когато години по-късно останките от античния град Никополска ад Иструм се заснемат по геодезичен път, при неговите чертежи за разстояния от 500 м. се явява разлика от 12 метра“. Важно за разглеждания тук въпрос е и разбирането на арх. Бобчев, отбелязано в същата статия: „Археологът може да разкрие останките, но архитектът трябва **ДА ВЪЗСТАНОВИ ИЗЧЕЗНАЛАТА ПРОСТРАНСТВЕНА СТРУКТУРА**“.

Джингов пише: „Още по-учудващо е, че на скиците се показва неща, които никой не е видял... В нея (нишата — б.м.) са показани и вертикално набитите дървени колове, макар че те бяха изгнили...“ Наистина ли Джингов не разбира, че арх. Бобчев правил възстановка на пилотите в тази зона? Според Джингов, „необяснима е и нуждата от фундиране с пилоти под зидария от двете тухли, при това сложени върху съществуващия под“. Според мен, щом късите пилоти са отбелязани от Бобчев под тухлената „пейка“, това означава, че той е установил тяхното съществуване. Явно старият майстор е решил да се подсигури срещу слягане на пресния насип, върху който е положен самият под, след като той ще бъде натоварен с тухли само по контура на апсидната стена. Беше доказано, че преди изпълнението на основата е направен общ изкоп, а след него и насип, а подът е изграден върху него. По обвинението, че Бобчев е изтривал скелета, когато го е чертал на скицата, трябва да се признае, че едва ли ще се намери архитект, който би начертал безгрешно един скелет от първи път, освен ако цял живот не е правил само това (Според Джингов „заблуда“ е и повтарянето на скицата с туши заради нейното отпечатване!) За Бобчев е бил важен фактът, че **ТОЗИ СКЕЛЕТ Е СЪЩЕСТВУВАЛ СРЕЩУ ДУПКАТА НА СТЕНАТА** и е бил **ПОДПЪХНАТ В НЕЯ**. Това е, което е отбелязал, а измерването на скелета е задължение на други специалисти. По техни данни в окончателните си чертежи с туши той трябва да **ТОЧНО** да начертае дължината на скелета, но за съжаление до такива чертежи не се е стигнало. Изтриванията с гуми при скицирането на скелета се дължат на неумението на Бобчев да рисува скелети, което се вижда и от самите рисунки.

Джингов вместо СЕГА да задава въпроси и да се учудва с скиците на арх. Бобчев е имал възможността сам да го попитва по време на разкопките и дори до последния ден на неговия поздравен живот! Точността на заснеманията на арх. Бобчев в олтарата на църквата е била проверена през 1986 г. от комисията от Геодезическия факултет на ВИАС с ръководители проф. Г. Колев и проф. Д. Димитров. Измерени са каменните блокове от основния ред на апсидната стена, които са видими и сега, скицата на Бобчев е сравнена със снимка на стената. Установено е пълно съвпадение с данните от скицата. Чрез геометрична проекция е установено съвпадение и вътрешната точка на апсидната стена е проверена важна дълбочина, отбелязана от Бобчев, разлика е 1 мм!

Остава огорчението, че именно Джингов си позволява да цитира **АПОСТОЛА** като „мото“ на статията си. „... на такъв никога няма да им поверим тайна...“ А през 1956 г. „тайната“ се е докоснала до „такъвиз“ и те не желаят сега да ни я съобщят, тъй като от всичко най-много обичат себе си!

¹ Доклад за обсъждането, проведено в БАН..., одобрен от Бюрото на Президиума и Научния секретариат на БАН, протокол № 10 от 24.4.1986 г.

² Изследване в памет на Карел Шкорпил, Стамен Михайлов, Църквата „Св. Пелагия Самарджийска“ в София, 1961 г.

НОВИТЕ ВИЖДЕНИЯ

ЗА ТИПИЗАЦИЯТА НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ СГРАДИ У НАС

В края на май м.г. в Съюза на архитектите се състоя творческа реща дискусия на членовете на секция „Нови строителни методи“ и на секция „Обществени сгради и комплекси“ във връзка с перспективите на типизацията на обществените сгради. За основа на дискусиата послужи предложението на секция „Нови строителни методи“ за подобряване метода на типизиране и на индустриализирано изграждане на обществените сгради у нас в бъдеще. Острите и противоречиви мнения, застъпени в някои от изказванията на участниците, предлагаме обобщено, използвайки направените тогава стенограми.

Арх. Антонов (от дирекция „Типизация“ при КНИПИАТ Главпроект“) в доклада си подчерта, че досега типизацията в строителството се провежда и в недалечно бъдеще ще остане като държавно-планова, ръководна и организационна политика, единена на съответстващия метод, познат ни и използван вече едини наред в нашата страна. Тя се осъществява само „отгоре“ — типологично и безадресно за конкретната практика, без се още да се вземат под внимание комплексните резултати от нейното широко и незадоволително прилагане в страната, въпреки че в повечето случаи глобалният ефект от нея е твърде отрицателен. Търси се предимно изпълнението на количествени показатели както и технологични и строително-производствени редимства. Икономическите фактори се оценяват ограничено и най-вече за сметка на архитектурните качества, индивидуалността и художествеността на образа. Дълго време типизацията се азвива според типологичните особености на сградите, при използване на **напълно затворен метод** на типизация.

За да бъдат избягнати някои от тези недостатъци, характерни за доскоронния метод на типизиране, се предлага в цялата система на инвестиционния процес да бъде прилаган мултипликационен метод — т.е. съществуващият метод се усъвършенства чрез възприемане на „отворена, унифицирана и взаимно координирана“ строителна система. Стремехът е да бъдат намерени позиционални планировки с по-ефективно използвани площи, обеми, олекотени конструкции, да бъде повишена степента на индустриализация, да се въведе усурен монтаж на връзки и елементи, по-висока степен на заводска завършеност и пр. Наложително е да се скъса със „затворената“ система на типизация и индустриализирано строителство. Прави се опит да се внедрят многофункционални тип сгради, като по този начин се избягват някои отрицателни страни на отделните видове сгради. Осъзнава се, че това е много бързо развиващ се процес, поради което непрекъснато трябва да навлизат нови технологии. На базата на кооперирането и интегрирането многофункционалните сгради изискват по-малко монтажни работи, като се постига икономия на площ и обем и гъвкавост във функцията и експлоатацията. Сичко това по категоричен начин доказва нецелесъобразността на създаването и прилагането на типови проекти за цели сгради. Трябвало да се използват отделни функционални или композиционни елементи, на основата на които да се проектира „индивидуалният“ обект. За да бъде решен този проблем, трябва да бъдат създадени универсални подсистеми за естетическо оформяне на сградите, съдържащи по-голяма палитра от необходимите елементи, даващи възможности и гаранции за архитектурно разнообразие.

Арх. Антонов смята, че е най-целесъобразно да се възприема начинът на съчетаване на отделни композиционни елементи в цели функционално-пространствени единици. По този начин ще се открие възможност да се използват типови проекти за отделни ети (блок-секции) или за цели сгради, композирани от тях. Това се приема като най-добрата възможност, която би отговорила на многостранните изисквания към архитектурата и строителството на обществените сгради със средствата на типизацията и индустриализацията.

Арх. Ив. Станишев обаче обърна внимание, че трябва категорично да се установи дали една типова сграда действително има висока стойност от една индивидуално проектирана. Ако се осни, че по-ниската стойност е в резултат на съкратеното време за проектиране и изграждане, като се пренебрегват архитектурните достоинства ще бъде погрешно да се предпочитат типовите сгради.

За въпроса на арх. Б. Камиларов какви методи за типизация прилагат в развитите страни в света (САЩ, ФРГ, Япония, Англия, Франция) докладчикът отговори, че там изобщо не се използва такъв вид типизация като у нас. Отделните строителни

фирми разработват и прилагат по места типизация, ако сметнат, че това е необходимо и икономически изгодно. Осигурено е обаче широко производство на разнообразни стандартизирани материали с фабрични модулни размери, които свободно се използват в практиката.

Според арх. А. Малчев при търговските сгради най-подходящо е типизацията да се прилага за супермаркетите, търговските складове, столовите, ресторантските кухни, бар-бюфетите и други подобни.

Арх. Д. Аврамов се съгласи, че при жилищните сгради въпросът с типизацията е по-добре изяснен. При използването обаче на отворената система на типизация с отделни типизирани елементи, а не на цели сгради, ще се улесни още повече тяхното свързване с терена и с околната градоустройствена среда. Затова при обществените сгради типизацията се търси в два основни случая — когато бързо трябва да бъдат изградени повтаряеми обекти и то в големи серии, и когато има недостиг на проектантите.

В изказването си арх. Й. Йосифов изрази становище, че типизацията в индустриализираното строителство трябва да бъде средство за решаване на архитектурно-строителните задачи, а не, както напоследък за съжаление става, да се превърне в цел. Една отворена универсална строително-конструктивна система трябва да осигурява гъвкавост на функционалното и плановото решение, ефективност в процеса на експлоатацията, да разкрива широки възможности за приспособяване към съществуващата среда, тя може да позволи и богато, разнообразно архитектурно оформяне, да улесни постигане на индивидуален образ. Тя е особено необходима за обществените сгради при използване на типизиране в индустриализираното им изпълнение. Такава олекотена и безадресна, насочена към практиката, строителна конструкция е удобна за масово прилагане при отделните комплексни сгради и трябва да бъде създадена в най-близко бъдеще, тъй като досега прилаганите системи, въпреки всичко се оказват все пак твърде несъвършени. Тя трябва да бъде отворена, с гъвкави функционални и планови възможности, позволяваща лесни и бързи промени в композицията и структурата на отделните видове сгради, (независимо от конструкцията), което ще я направи удобна, дълготрайна в „морално“ отношение и необходима при динамичните условия на развитие в обществения живот.

Арх. М. Кюранов решително отхвърли досегашната и новопредлаганата от арх. Антонов цялостна държавна организация на типизационната дейност, „спускането отгоре“ на един определен метод на типизация в архитектурното строителство. Той смята, че досегашната дейност в тази насока трябва да се прекрати като ненужна, откъсната от практиката и пазарното търсене, икономически и архитектурно-строително отдавна вече неправилна, особено при разкриващите се нови стопански изисквания и свобода на пазара. Утвърждаващите се нови строителни фирми ще използват своя, конкретно обоснована типизация. Освен това е необходимо бързо да бъде развито стандартно промишлено производство на по-разнообразни строителни материали. Така проектантът ще бъде улеснен при създаването на най-икономичните и рационални като качество и архитектура сгради. Това отдавна с голям успех се прилага във всички развити в техническо отношение страни в света. У нас специалистите трябва да заявят на държавата, че трябва да се типизира не „централно“, а „отдолу“. Съюзът на архитектите в България трябва да играе не само образователна роля, а да бъде опонент и съветник на държавните органи и като такъв на демократична основа да формира мнения, които са в полза на нашето общество. У нас сега типизацията в архитектурата е изродено явление.

Инж. Хр. Рашенов се опита да защити направените от арх. Антонов и арх. Аврамов предложения. Той изтъкна, че ще бъде непростима грешка да се преустанови веднага използването на сега прилагания типизационен метод, въпреки че са известни неговите слабости. Нови методи може и трябва да бъдат утвърждавани, но тогава, когато нашата икономика и новосъздадените строителни фирми ще бъдат напълно годни да поемат архитектурното строителство по предлагания тук нов начин на типизация и изграждане. Според него това е дълъг, сложен и комплексен път на държавна и стопанска политика в индустриализираното строителство на обществени сгради в страната.

ИНДУСТРИАЛИЗИРАНО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ СГРАДИ

ПЕРСПЕКТИВИ И НОВИ ПРОБЛЕМИ

ЙОСИФ ЙОСИФОВ

При динамичните промени и широките социални контакти на населението изискванията за ефективно обществено обслужване налагат да се интегрират функциите и пространствата в сградите, да се подобрява организацията на архитектурната среда. Отделните обслужващи звена (сгради) могат да се обвързват в единна архитектурна система (Ботевград, Смолян, Толбухин, Ловеч, Враца и др.).

Формират се и многофункционални комплекси с подходящо съчетаване на основните пространства (фоайе с изложбена зала, зрително помещение с вестибюл, кулоари със сценични помещения). Постига се общеност на композицията, при което свързващите елементи често се натоварват с допълнителни функции, като се превръщат постепенно в равностойни по значение на основните помещения. Търсят се вариантни възможности за формообразуване и разнообразна тектоника — израз на различни изисквания, предпоставки и технологии. За обществените сгради видът, формата и пространствената структура съществено подпомагат промените, водещи до преодоляване на моралното им „стареене“. Подчертават се характерни страни в типологията и в жанровата им изразност. Убедителни примери са редица сгради и комплекси за търговия, образование и култура, управление, туризъм и здравно дело. Възникващи в съответствие със закономерността на интеграционните процеси, те предоставят възможност за изява на **два основни принципа на вътрешно преоформяне** — чрез **подмяна на обзавеждането** в резултат на дейностите в различни основни звена или чрез **използване на подвижни стени** при оформяне на свободна, безкоридорна планова схема, като само някои отделни елементи (санитарни ядра, стълбища, кухненски и бюфетни звена) са типизирани и точно обособени. Тези промени се овладяват най-добре чрез „отворена“ планова и пространствена структура, при която съществуват по-големи възможности за изменения, свързани с динамичните прояви и етапи на изграждане — за разлика от твърдостта, характерна за досегашните типизирани звена и сектори. Проблемът днес обаче е да се постигне цялостна гъвкавост, вниманието да се съсредоточи върху общата пространствена структура, като се създадат условия за взаимно функционално и пространствено проникване с оглед на по-пълно свързване, възможност за нарастване и трансформиране при формиране на разнообразен архитектурен облик (при условията на една конкретна конструкция на сградата).

По-перспективна обаче се оказва експлоатационната гъвкавост, която се постига по-успешно с универсални пространства, правилно оптимизирани при подходящо пространствено разграничаване. Да се създаде интегрирано архитектурно решение е от значение обаче не само за функцията на отделната сграда и нейните основни звена, но и за принадлежащата ѝ околна среда. Затова тази среда с основна се превръща в активно архитектурно пространство за обществен живот (отдих, социални, професионални контакти, култура). Така гъвкавостта на сградата се изразява главно чрез възможностите, кои-

то тя предоставя за различни многократно във функционално отношение, често несъществени по своя архитектурен и строителен характер промени:

● **Едната напълно запазва пространственото решение**, основаващо се на многофункционално и компромисно устройство при използване на съществуващата композиция и площ само чрез леко преустройство или пренареждане на мебелите и съоръженията във времето (при широкоплощно решение);

● **Другата, която също не засяга конструкцията, позволява основно преоформяне на неконструктивните пространства** с прегради, полове, тава-ни така, че когато пожелаем, те да **получат други форми и размери, предоставяйки възможност за нов начин на използване**.

Чрез правилно типизирани неархитектурни елементи и унифициране на инженерните и архитектурните изделия може да се повиши общият технически, архитектурен и експлоатационен ефект на сградата. Новото въздействие се прониква от типизацията, поставена върху единна модулна основа, като **строителната координираност става все по-необходима и търси своята системна и съвременна изява**. Това дава възможност да се разграничи въздействието на техническото съоръжаване, обзавеждането и декорацията, като всяка една от тези особености получава точно своето място и значение. С това нараства ролята и рационалността на инженерната и художествената мисъл, вложена при архитектурното творчество. Затова познатите ни в повечето случаи досега типологични конструктивни решения на обществени сгради биха позволили трансформиране само при осигурена предварително конструктивна възможност. Разбира се, по икономически съображения досегашното традиционно проектиране е нецелесъобразно, тъй като от самото начало не се осигурява пространствен резерв, който би бил необходим по-късно. Ето защо в бъдеще се налага обществените сгради да се проектират при усреднено, качествено ново инженерно-техническо решение. Добре е още в началото да се осигури и да се предвиди само геометричният пространствен резерв за влагане впоследствие на допълнителен „конструктивен материал“. Специалистите смятат такова решение възможно и икономически много целесъобразно за голяма част от масовия тип сгради. Това сега се осъществява обаче само в отделни случаи, при строго определени многофункционални пространства (зали, рекреации, вестибюли) и при сгради със скелетнобестрегов конструктивни. Тъй като този проблем е много широк и не се отнася само до решаване на въпроса за обективното увеличаване и трансформиране на сградата, той фактически е далеч по-сложен. Затова при осигуряване на условията за интегриране и функционално-техническа гъвкавост, той става един от най-значимите при нашата съвременност. В крайна сметка, за да бъде постигната основната цел — разнообразна архитектура, физическата дълготрайност на сградата трябва непрекъснато да се привежда в съответствие с динамичните ус-

ловия на нейната функция, структурна форма възможностите за далечно перспективна експлоатация. За да бъдат преодолените задържащите условия, се налага:

● **или голяма част от сградите да се формират като дълготрайни съоръжения с възможност за лесно, бързо и безконфликтно трансформиране, след като навлезат в етапа на морално остаряване в архитектурно и градоустройствено отношение, което препоръчваме;**

● **или да се изграждат за временни, не дълготрайни нужди, като при навлизането им в етапа на „моралния и архитектурния конфликт“ се подменят изцяло**. Вторият случай досега е по-често срещана практика у нас, въпреки че не се оправа дава от икономически съображения, още повече че такива обекти не са изграждани с намерение за временно използване. Осъществяването на предлаганата идея ще позволи те да бъдат използвани в бъдещ много години — до пределната им физическа годност, независимо от възможностите им за морално износване, като се осъвременяват по посочения съществено лек начин.

За съжаление такива принципи се прилагат у нас твърде ограничено, което проличава от неефективното реконструирано-наследствено на редица сгради. Това налага вече да се изостави широко практикуваната досега модулна типологична методика (при типовите проекти) и да се избвърши прелом в досегашните теоретически-практически основи на инженерното и архитектурното творчество. Явно е необходимо да се внедрят нови конструкции, и по-ефективни, масово достъпни модулно произведени строителни материали съвременна техника за архитектурно творчество. Така окончателно ще отпадне **типовият проект, характерен твърдата и неоправдана от архитектурни съображения досегашна типология и свързаната с нея блокосекционна система**. Ограничената строителна, експлоатационна и архитектурно градоустройствена гъвкавост, остарялата вече строга типологична разнообразност на сградите, голямото разнообразие типизираните им строителни елементи, технологиите **въпреки всичко не доведо до необходимата индивидуалност на формите, до рационалност в архитектурата и в строителното им изпълнение**.

Следователно необходимо би било в бъдеще да се създадат условия за многофункционална гъвкавост и дори универсалност на възможностите за развитието на обществените сгради при типизация, поставена върху широки модулни основи координация при използване на високоразвита строителна промишленост и компютърна техника. Това ще позволи да се постигне голямо разнообразие, висока продуктивност на изпълнението и художествени качества на образа дори при масовия тип сгради. Успоредно с досегашните методи за типизация и индустриализация трябва да се разработи и внедри нова отворена (универсална) и бездресна скелетна строително-конструктивна система, която най-ефективно би могла да задоволи нуждите от масов тип (дори и жилищни) сгради.

НАСОЧВАНЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ КАЧЕСТВА НА МЛАДИЯ НАУЧЕН РАБОТНИК

МАРГАРИТА ТОДОРОВА

Хората носят различен заряд интелектуална индивидуалност, натрупана жизнена енергия, човешки опит, предварителни знания, навици за самостоятелно мислене. Всеки по различен начин определя собствената си жизнена позиция, по самоизбран път изгражда собствената си личност и насочва битието си. Но нека не забравяме, че младите научни работници и аспиранти преди всичко са хора и ние трябва да им дадем условията за развитие на индивидуалните си човешки качества.

Особено важно е да се осигурят условията за развитие на индивидуалността са твърде важни. В някои случаи хората много трудно могат да се преобразяват, даже и да е необходимо в името на някаква голяма цел — напред и нагоре в живота. А това е често необходимо! Човечеството е богато именно със своето разнообразие от индивиди и съдби.

Не трябва да се създават шаблони за облик и характера на научния работник, нито да се стига до някаква уравниловка. За да не се получат псевдонаучни резултати и усъвършенстването на научната дейност, трябва да се обсъждат редица въпроси и да се изградят предпоставки за истинска архитектурна наука.

Във фантастичната повест „Минотавър“ на съветския писател Геннадий Гор в ролята на един персонаж — академик, се дава една истина в полшеговита форма, за която заслужава да помислим:

„Социолозите предсказват: след хиляда години цялото население на планетата ще състои само от учени.

Хубаво ли е това или лошо? Не зная, но рече, какво ще е тук лошото, ако даже пъртиерът ще има степен „кандидат на философските науки“. Но какви ще бъдат работата? И какви отношения ще възникнат между тях?
„Ето защо ме плашат прогнозите на социолозите.“

За многото години на своята работа аз обикнах да ценя хората по това как и какво знаят. Аз се приучих да гледам на хората, като че ли той стои на вратата и да своя ред да държи изпит при мен. Мисля за това, че цялото население на планетата ще се състои само от учени, мен смущава. Нека повече от половината от тях да са талантлив изследователи. Вече от половината, но не всички.

Коллеги научни ръководители, направете изводи. Изводите могат да бъдат различни — според вашата собствена интелектуална индивидуалност, която вие давате върху работата си с научни ра-

ботници в областта на архитектурата (и в другите области).

Трябва ли да се залавява индивидуалността на младия човек при насочването му в научната работа?

Печели ли обществото с формирането на един — единствен тип или модел на млад научен работник?

По какъв път да се насочи интердисциплинарното мислене, за да не се превръщат разработките в полунаука или в незагълбочено (дори дилетантско) изложение в специалната сфера?

Как да се събужда и насочва интересът към непрекъснато търсене и поставяне на нови, нерешени задачи?

Въпросите са много, но всички те фокусират в допирните точки между младия научен работник и ръководителя, уточняват се в контактите им и преминават в окончателната разработка на дисертацията, като определят приноса, оригиналността, приложимостта. В много случаи не попадаме ли и ние в ситуацията от повестта на съветския фантаст?

До каква степен трябва да се консумират или натрупват готови знания и къде е пределът за преминаване към самостоятелни изводи? По какъв начин се натрупват знанията? От нула ли се започва винаги и в такива случаи до какви граници може да се стигне? Определяща и фатална ли е предварителната подготовка на индивида? Само наследствените качества и предварителните предпоставки ли определят качествата на научната работа? Може ли аспирантът (научният работник) сам да гради характера си, да се развива и расте по определена от самия него линия? Въпросите са много и различни. Най-важното е предварително да не се изработват еталони и да се установи атмосфера на взаимно уважение към разностранните търсения, даже и на тези с недоказана актуалност или приложимост.

Нивото и обхватът на изложението в научния труд зависят от предварително поставената задача. Например, когато се пише учебник, не е необходимо целият текст да съдържа нова и неизвестна досега информация, която да е личен принос на авторите към дадената наука. В учебниците като разяснение или илюстрации могат да се привеждат и различни примери от други автори (с цел да не се отвлече вниманието на читателите, цитираните автори могат да се посочват накрая). Педагогическата задача е да се научат чита-

телите на самостоятелно логическо мислене на базата на цялостна информация и едва по-късно да се стигне до лични комплексни оценки на основата на получената информация.

Когато се пише научен труд (дисертация) трябва да се подхожда по друг начин — да се изведе проблемът като динамичен исторически процес или поне като даден момент от него. Проблемът трябва да бъде изведен и решен на базата на комплексна оценка на всички фактори и последици от взаимодействията им. Изложението трябва да отразява определената цел.

При научните разработки не е необходимо винаги да се започва от самото начало — авторът не може да има големи претенции за принос или оригиналност в мисленето, в обобщенията.

За съжаление съвременното научно ниво на дисертациите в областта на архитектурата е все още неуточно и много от научните ръководители не насочват аспирантите по най-правилния път на научно мислене, по методологическа последователност по законите на логиката. Те се насочват към разглеждане на ограничени частни въпроси, свързани с усъвършенстване и разширение на обучението, проектантски задачи, решавани ежедневно в практиката от всеки съвременен архитект или теоретични задачи без уточнена научна цел, а само водещи до някои нови, но безцелни анализи.

Научните работници могат да се занимават и с научно-популяризаторска дейност и с писане на учебници за общо обучение, но те обезателно трябва да са усвоили изискванията и подхода към научната работа и логиката на научното мислене.

Както архитектурата е всеотнасна съвременна дейност, така и съвременният архитект трябва да може да насочва мисленето си в различни направления. Затова не всеки добър архитект може да бъде и добър съветник по научните въпроси или научен ръководител (още повече това се отнася и до самите педагози, които в различна степен притежават качества за добри научни ръководители).

Архитектурата не е само творчество, както мислят мнозина. Тя е и начин на мислене — в много случаи водещ и до начин на действие.

Уважаеми научни ръководители, не се старайте да обезличавате оригинално мислещите (инакомислещите) в областта на архитектурната теория и непременно да ги довеждате до нивото на практицизма! Просто е необходимо тези мисли и изяви да се насочат в научно русло!

КОНКУРС ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ЖИЛИЩНАТА СРЕДА

Архитектурните решения се влияят от различни обстоятелства. Формулировката на задачите, организацията на инвестиционната дейност, нормативите за проектиране и строителството са в състояние да стимулират многообразни решения, но също така и да ограничат възможностите за варианти на проектите. Тези отговорности на регулиращите механизми са поводът за обсъждането им на конкурсна основа. От пет години КТСУ и САБ обявяват поредица от конкурси за разработване на организационно-управленски решения за определен кръг проблеми на жилищната среда. Целта на конкурсите е да се проучат повече гледни точки, да се изследва приложението на нови принципи за организация и не на последно място да се култивира сред архитектурната колегия определено отношение към управленските проблеми и нормативната уредба.

Темите на проведените конкурси са:

— 1985 г. „Организация на инвестиционната дейност при новостроящи се жилищни територии по ездата на единен инвеститор“;

— 1986 г. „Организация на инвестиционния процес при обноваване на жилищни структурни единици в централните градски части“;

— 1987 г. „Концепция за организация на дейността при обноваване на първото поколение едропанелни жилищни сгради“;

— 1988 г. „Концепция за формиране на среда за съвместно обитаване на няколко поколения родственици“;

— 1989 г. „Организиране и изграждане на среда за труд в жилищните територии“ — (в процес на журиране).

Въпреки необичайната тематика, конкурсите станаха популярни. На шега ги наричат „научните конкурси на КТСУ“, тъй като по същество разработките са изследователски.

Участието в тях е контрастно. Тази форма по принцип се оспорва от архитектурната колегия. От една страна, тя пречи за привличането на по-голям брой участници, от друга — гарантира на обявителите,

че ще получат състоятелни отговори на поставените задачи. За да се създаде възможност в конкурса да участват повече колективи, през последните години бе възприета практиката контрактиите да се определят чрез анкета. Задават се няколко въпроса, близки до темата на конкурса, и се разпространяват за отговор чрез дружествата на САБ. През 1988 г. за обявените 6 контрактии (всяка по 2 000 лв., за всички проведени конкурси) чрез отговорите си по анкетата се състезават 9 колектива, през 1989 г. за обявените контрактии се конкурсират 22 анкетни отговора. За съжаление от провинцията на анкетите не откликва никой. Във всеки конкурс се обявява, че на премиран колектив, който се явява на общо основание, ще бъде изплатена и контрактията.

В досега проведените конкурси са участвали общо 31 колектива, 4 от които — в по-двете различни издания на конкурсната поредица.

Предмет на направения тук коментар са резултатите от четвъртия конкурс за съвместно обитаване с родственици. В него интересът на обявителите е насочен към перспективните проблеми на масовото жилищно строителство. Целта е да се обсъдят градоустройствени, строително-технически, юридическите и други предпоставки, които трябва да се създадат, за да може изграденото от едно поколение жилище да задоволява перспективните потребности на семейството. Задачата не е да се съберат проекти за жилища на роднински семейства, а да се очертае посоката на жилищната политика, при която да се удовлетворяват индивидуалните потребности на обитателите. Конкурсната програма е съставена така, че всеки колектив може свободно да изрази мнението си, без да се ограничава от формата и обхвата на изложението. В резултат на това, нито една от изложените концепции не прилича на останалите. Някои са силни в обобщенията, други в съставянето на типични характеристики. За едни проблемът е решен главно чрез законодателни преустройства, за други — чрез нови принципи за функционална организация на жилището.

Нито една концепция не е фрагментарна, но разглеждани поотделно, всяка е елемент от общото решение на проблема. Съвместното обитаване с родственици не се разглежда изолирано от останалите проблеми на жилищната среда. Всички колективи приемат, че задачата се състои в това, как да се повиши жилищният стандарт, как да се осъществи правото на избор по отношение на вида, големината и териториалното разпределение на жилището.

Накратко за изложените теми.

Отличенията с втора награда (първа не се присъжда) колектив с ръководител арх. Паскал Паскалев

Смята, че жилищата трябва да се проектират с ясното съзнание, че потребностите на семейството се изменят. Авторите са обосновали как могат да се прогнозира, а чрез това и да се регулират евентуалните промени в състава на семейството, какви са най-често срещаните случаи, водещи до преразпределение, нарастване или излишък на жилищна площ и как пространствата на жилището могат да се трансформират в зависимост от нуждите на семейството. В архитектурния проект се предвиждат съобразените с динамиката на перспективните потребности места за бъдещи санитарни възли, проходи, стълби и пр., плановата схема и организацията на отделните пространства също са съобразени с възможностите за бъдещото им разделяне или обединяване.

Тезата, която излага колективът, е убедително доказана чрез примерни решения на едропанелно жилищни сгради (по действащата БП'89 Гл) и на индивидуални жилищни сгради при различни типове застрояване.

Изменения на нормативната уредба според авторите не са необходими, тъй като резервите на съществуващите норми все още не са изчерпани.

В резултат на получената награда на авторския колектив е възложено да разработи идеята си чрез проектиране на серия от трансформирани се жилища с гъвкава планировка.

Колективът с ръководител инж. Георги Стамболиев

е на противоположна позиция. Авторите смятат, че

нормативната уредба на инвестиционната дейност трябва да се промени, като строителството на жилища се приспособи към пазарния механизъм на стоковото производство. Във връзка с това предлагат механизми за по-дълбочено проучване на потребителското търсене, за активизиране на участието на обитателите в строителството на жилища, въвеждат се стимули и облекчения за поощряване на свободната инициатива на гражданите.

Предлаганите механизми съобразени с две категории обитатели — платежоспособни и неплатежоспособни. Писателите сочат как първата категория би могло да се осигури свободен избор на жилища по вид, големина и местоположение. На втората категория се поръчва да се обръща към териториалните органи на самоуправление за настаняване в общински жилища.

За активните граждани предлага да се въведат диференцирани условия за кредитране на строителството съобразно доходите и социалното положение.

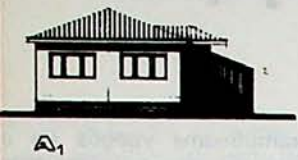
Според колектива на автор Тодор Карамочев

жилищният проблем обостря поради несъобразяването с потребностите и предпочитанията на обитателите. Чрез усреднени показатели елементи на жилището и стандартни функционални схеми масовото жилищно строителство предлага еднотипна среда, която не съответства на многообразието от навици, умения, култура и пр. на различните по състав семейства.

Предложението на авторите е да се създаде информационна система за проучване и задоволяване на потребителския интерес. Препоръчва се показателите за жилището да се обогатят с присъщи за близкото минало дейности от сферата на труда и отдиха — работилници, ателиета, кабинети, помещения за забава, спорт игри и пр. Всяко семейство съобразно желанията и възможностите си, би могло да ориентира в конкретната градоустройствена ситуация задоволяващите го условия. Сродни семейства по роднинска линия или по интереси биха могли да обединят усилията за съвместно изграждане и ползване на допълнителните елементи.

2,3,4,5,6,7

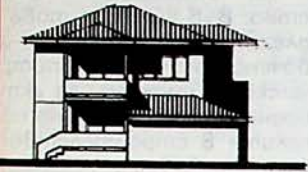
Проект на авторски колектив с ръководител арх. Паскал Паскалев, участник на втора награда/първа е не присъдена / Organization and Management of the Living Environment, a competition. Chief architect work, chief: arch. Paskal Paskalev, awarded second prize (first prize - not given)

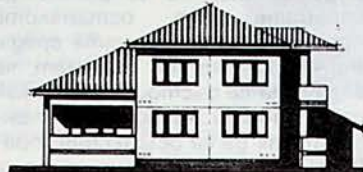
A₁

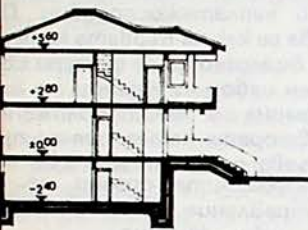
A₁-B₁

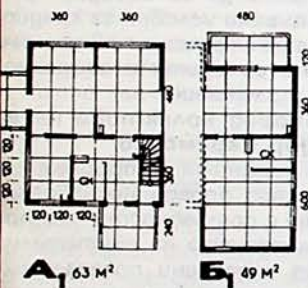
A₂

A₂
A₁-B₁

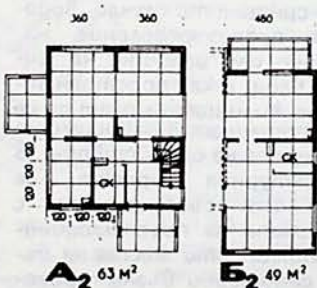

A₂-B₂
A₁-B₁

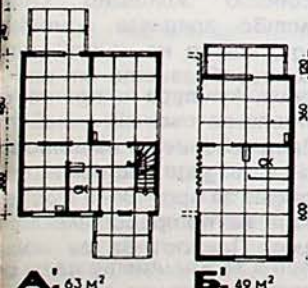
A₁ 63 M²

B₁ 49 M²

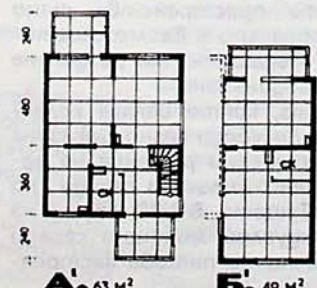
A₂ 63 M²

B₂ 49 M²

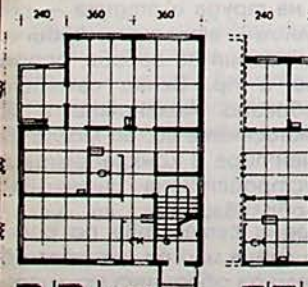
A₁' 63 M²

B₁' 49 M²

A₂' 63 M²

B₂' 49 M²

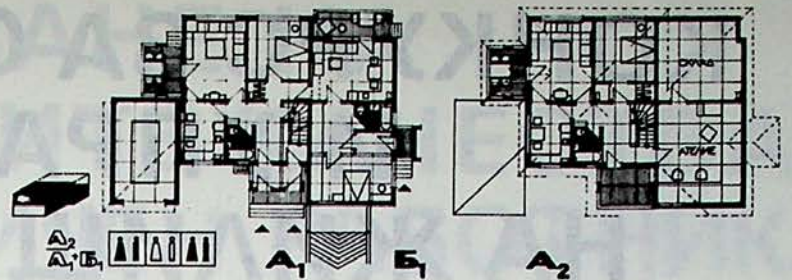

B₁-B₂ 104 M²

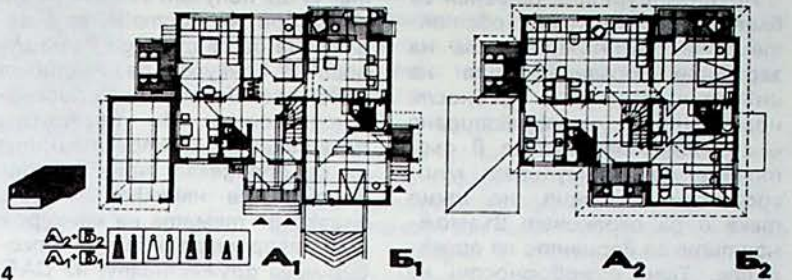
Gamma₁-Gamma₂ 61 M²

A₁-B₁ A₁'-B₁' I ЕТАЖ
A₂-B₂ A₂'-B₂' II ЕТАЖ

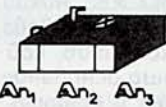
A₁E₁ A₂E₂ ...

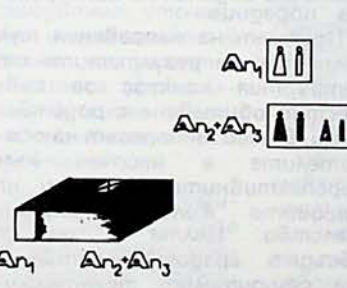
3

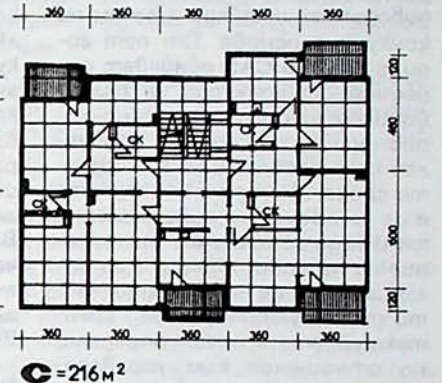
4

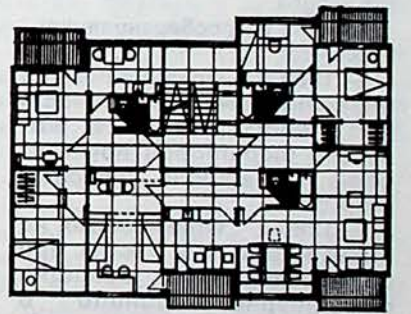
5

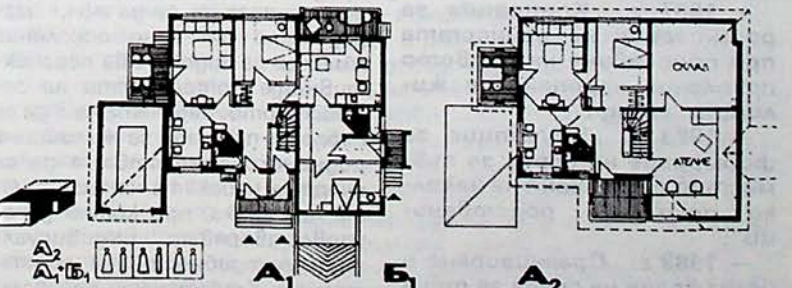
6

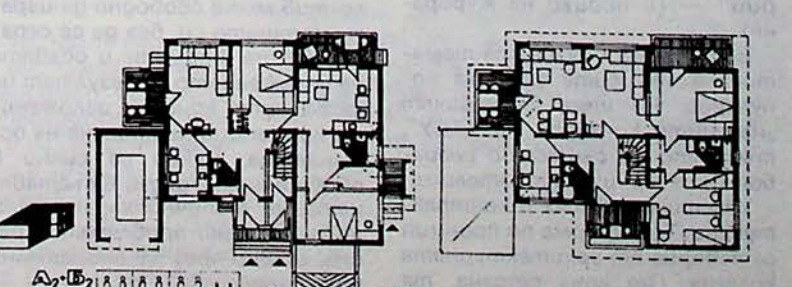
C=216 M²

7

6

6

Функционалната организация на жилищата с интегрирани пространства за допълнителни дейности е илюстрирана с многобройни примери, които показват и различни условия за изграждане и стопанисване.

Колективът с ръководител арх. Светослав Куцаров

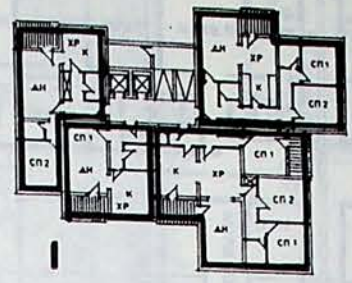
е отчетел проблемите, които влияят на изграждането и разпределението на построените жилища. Авторите предлагат смесена собственост на жилищата в колективните сгради, големите жилища, разчетени за 4-5-членни нуклеарни семейства, да бъдат собственост на обитателите, между тях да се изграждат малки жилища, които да бъдат гържавна собственост. При доказана необходимост малкото жилище се придава за временно ползване към някое от съседните големи жилища или служи за задоволяване на временни нужди на групи обитатели. Същият принцип за обособяване и приобщаване на отделните възрастови групи в семейството е въведен в организацията на голямото жилище с цел да се осигури удобство и психологичен комфорт. Авторите са разработили серия от плоски модули за осъществяване на предлаганата тема в случаите на ново строителство при различни по големина жилища, за различни конструктивни полета. Наред с това, те предлагат и оригинална строителна технология за преустройство на първото поколение египетски жилищни сгради, за помяна на външните оградящи стени и уширяването на жилищата навън, за вътрешни преустройства съобразно изложената идея за функционална организация на жилището.

Колективът с ръководител арх. Любомир Дончев

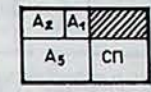
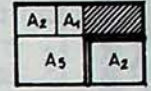
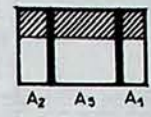
смята, че пречка за гъвкава жилищна политика са високият процент лична жилищна собственост, липсата на законени положения за свободна размяна и покупко-продажба на жилища, както и прекомерно голямото количество маломерни жилища. Според авторите най-голям ефект ще се постигне, ако слабите места в съществуващата ситуация се използват като резерв за усъвършенстването ѝ. Маломерните жилища например, които са много на брой, но не удовлетворяват потребностите на обитателите, би трябвало постепенно да се предоставят за изкупуване от:

- живеещите в непосредствена близост (съседите) за удовлетворяване на нуждите на порасналите деца или на възрастните родители;
- домсъветите на жилищните сгради за колективно ползване, за даване под наем, приходите от които да се използват за благоустрояване, ремонт и поддръжка на сградите;

8,9,10
Проект на авторски колектив
ръководител арх. Тод
Карамочев, носител на трета
степен
Team work, chief: arch. To
Karamochev, awarded third prize.

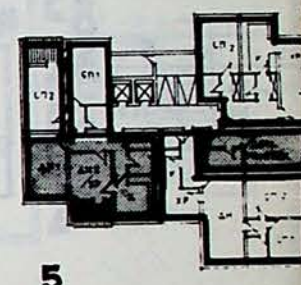
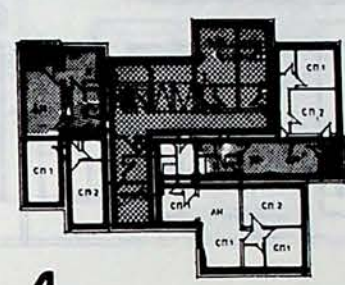
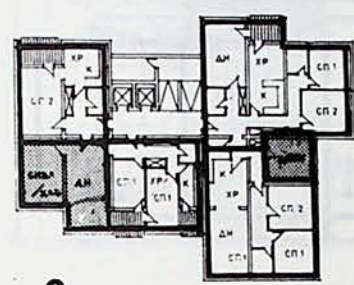
СЪЩЕСТВУВАЩО РЕШЕНИЕ

□ ПОЛЕЗНА ПЛОЩ
▨ ОБСЛУЖВАЩА ПЛОЩ

СПОРЕД НАРЕДБА N-5

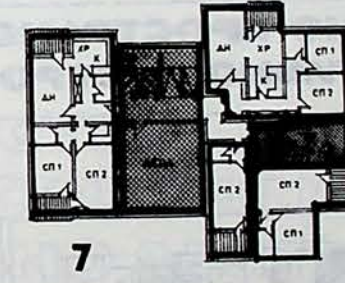
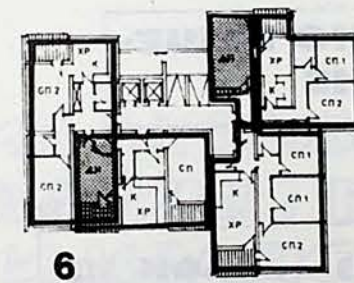
ПРИМЕРИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ С ОГЛЕД СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ

3

4

5

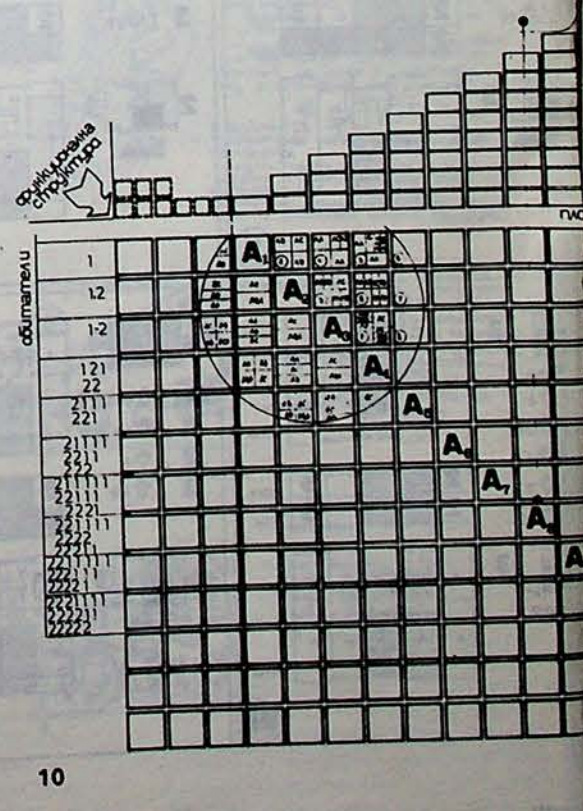
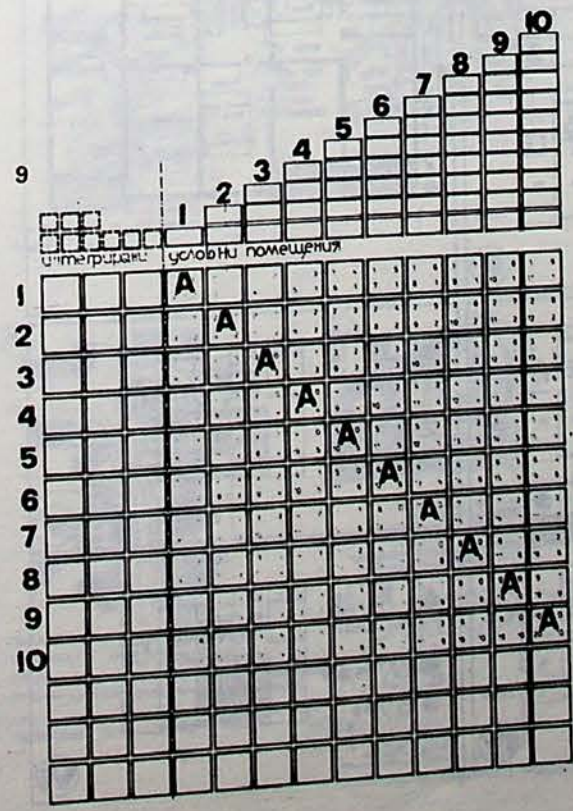
6

7

КОМПОЗИЦИОННИ

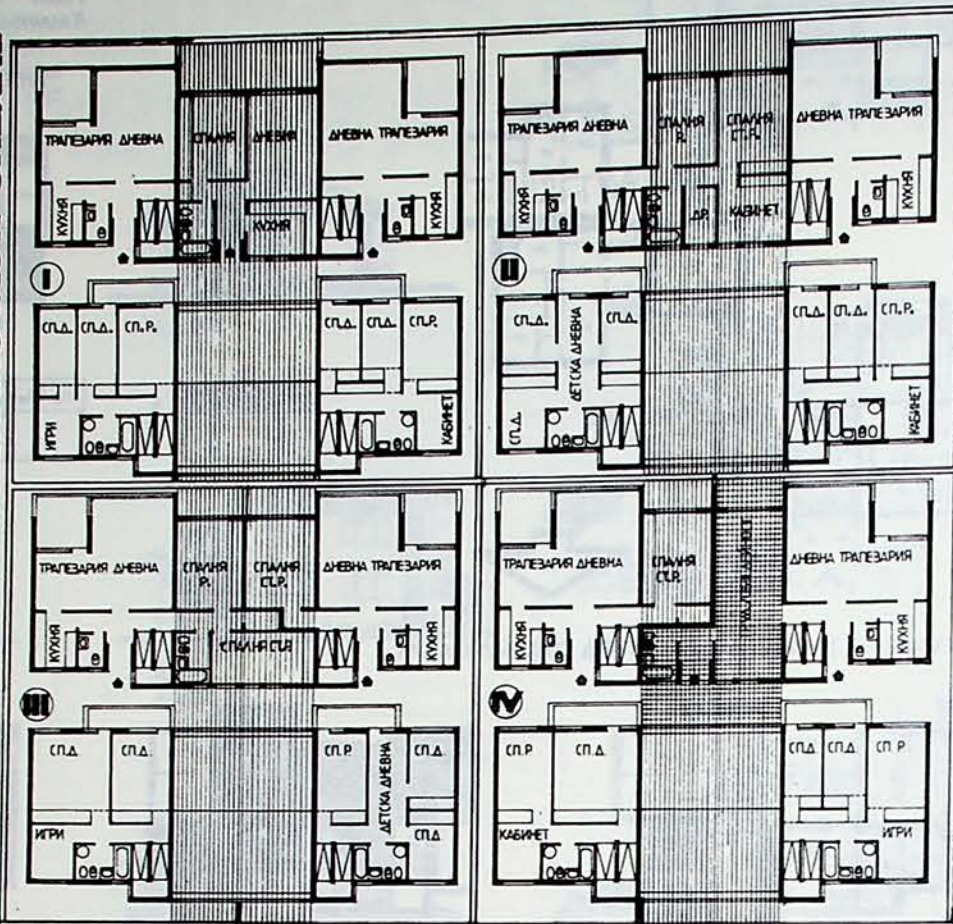
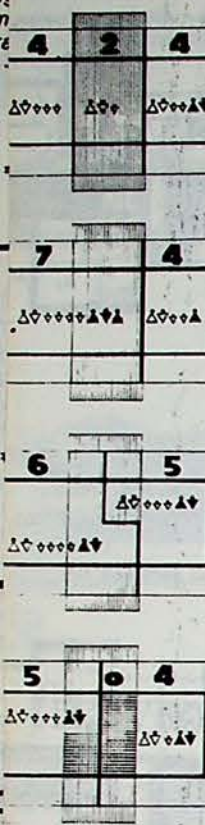
ПРОСТРАНСТ
□ СОБСТВ
▨ КЛЕКТ

8

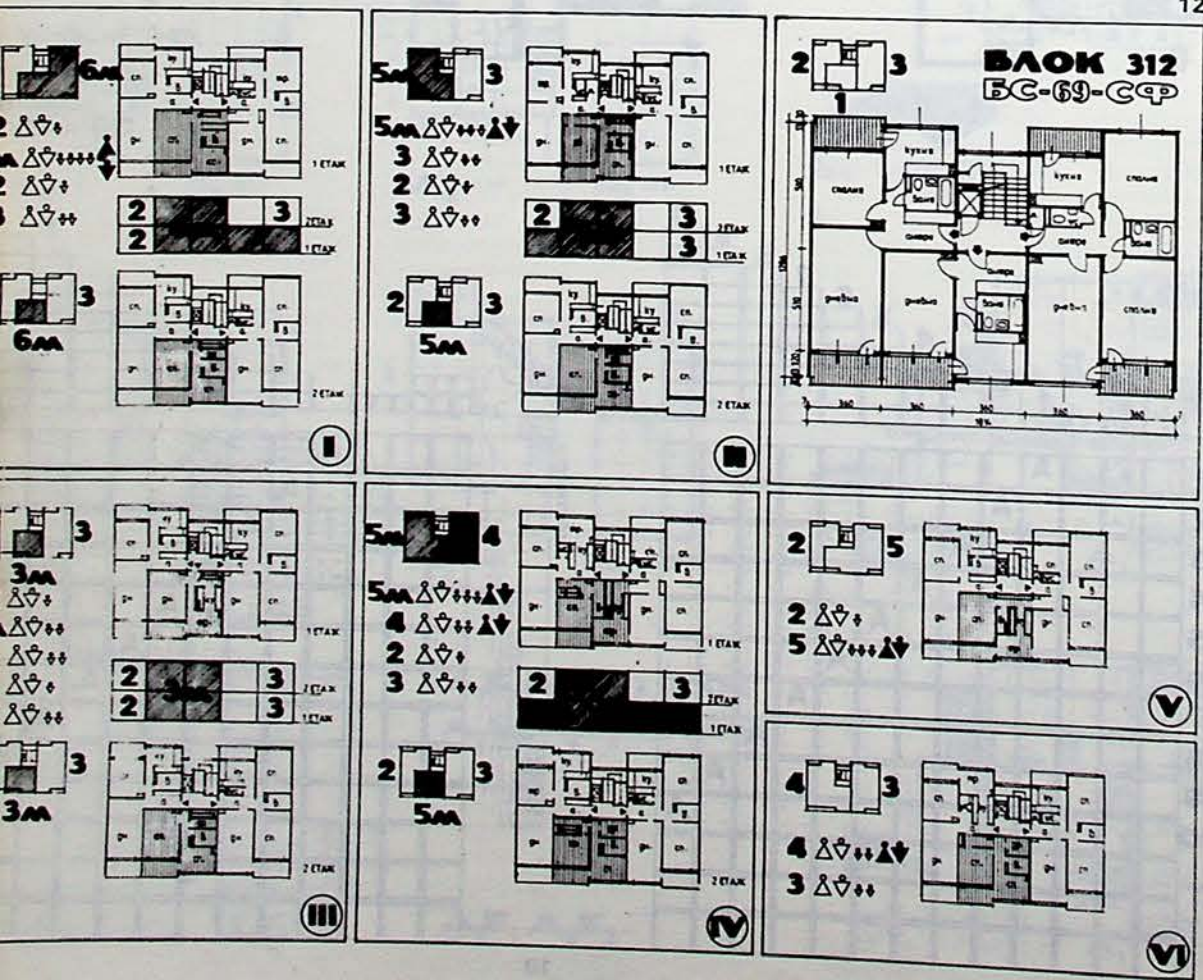

10

ФУНКЦИОНАЛНО-ПРОСТРАНСТВЕНО РЕШЕНИЕ ЗА ИНДИВИДУАЛНО ЗАСТРОЯВАНЕ

ФУНКЦИОНАЛНО-ПРОСТРАНСТВЕНО РЕШЕНИЕ ЗА КОЛЕКТИВНО ЗАСТРОЯВАНЕ

— предприятията, ведомствата или териториалните органи на самоуправление за задоволяване на неотложни жилищни нужди, за създаване на оборотен фонд.
 Разработката е илюстрирана с примери за хоризонтално или вертикално нарастване на основното жилище и за обособяване на елементи за колективно използване в сградите и в прилежащите пространства.

Шестият колектив (контракцията)

не се задълбочава в проблемите на конкурса. Авторите представят само обща структура на задачите, без да посочват как могат да се решат. Преценява се, че колективът не е изпълнил поставените от конкурсната програма изисквания, поради което не се допуска до журиране и му се отнема присъдената контракция.
 Концептуалните конкурси са вид „мозъчна атака“ за участващите колективи, за обявителите и за журито, което оценява качествата и приносните моменти на разработките. Все още е спорно кой тип предложения имат по-голяма стойност:

— дали това е точното определение на проблемите, макар част от проявите им да са общоизвестни, тъй като истинската им същност не се познава;

— дали се формулира архитектурна теория за организацията, въз основа на която да се моделират процесите, пътят и средствата за осъществяването им;

— дали има основание и възгледът, че идеалите на тази организация са зависими от конкретните прояви на провеждащите ги механизми, че теорията на управление е по-необходима в настоящия етап.

Засага, към тези конкурси се подхожда интуитивно. Рационалните подходи се търсят. Това възпрепятства прякото оползотворяване на получените предложения, но все пак тази пионерска дейност е полезна за архитектурната ни практика.

Следващият конкурс на тема „Организиране и изграждане на среда за труд в жилищните територии“ е посветен на проблемите за активизиране на трудова инициатива на гражданите, произтичащи от Указ 56, 17-то и 35-то ПМС. Предмет на конкурса са градоустройствените, архитектурните, строително-техническите и пр. предпоставки, които е необходимо да се създадат, за да се осъществява търговската, производствената, обслужващата и друга дейност в смисъла на споменатите правителствени документи в съществуващи и новоизграждани жилищни територии.

Таня Иванова

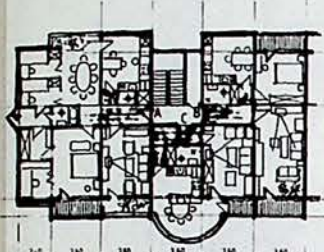
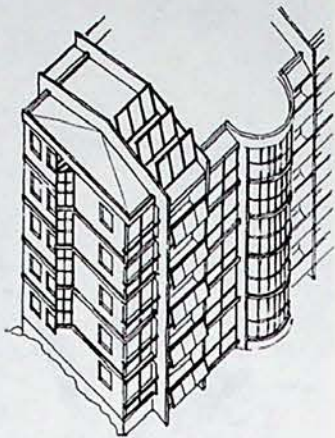
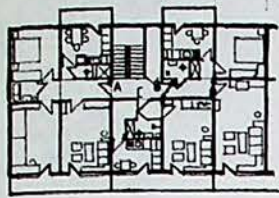
13,14,15

Проект на авторски колектив с
ръководител арх. Светослав
Куцаров
Team work, chief: Svetoslav
Koutsarov.

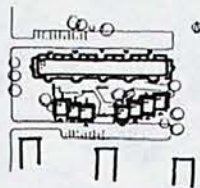
РЕКОНСТРУКЦИЯ

НОМЕНКЛАТУРА Б-У-ГА

СЕКЦИЯ 312-Ю-И

СЪБИРА СЕ
НОВО

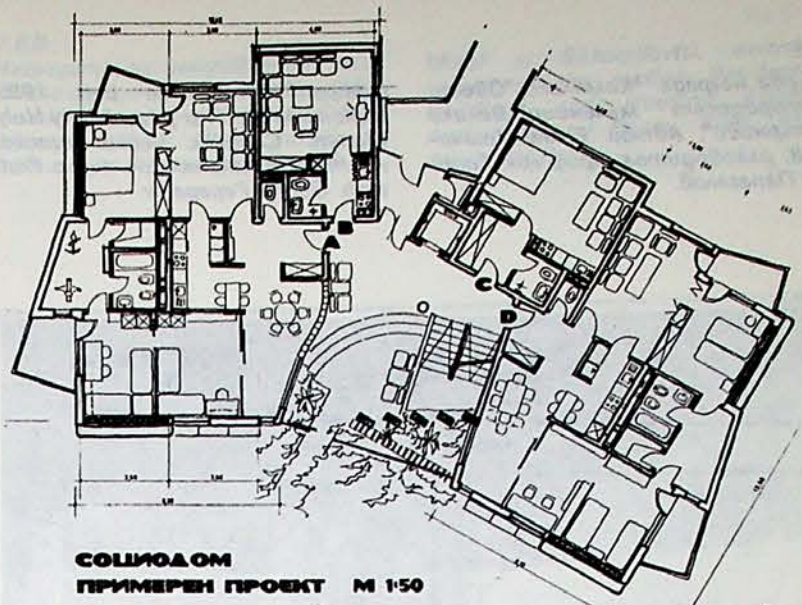

М 1:1000

13

16

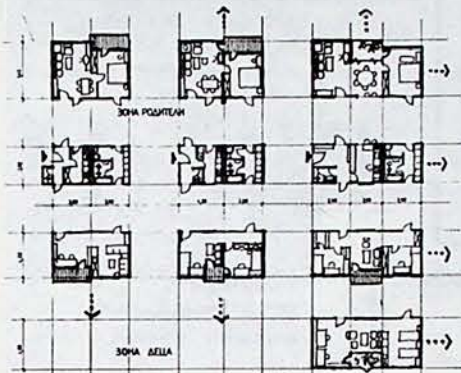
Проект на авторски колектив с
ръководител инж. Георги Стамболиев,
носител на трета награда
Team work, chief: eng. Georgi
Stamboliev, awarded third prize.

СОЦИОДОМ
ПРИМЕРЕН ПРОЕКТ М 1:50

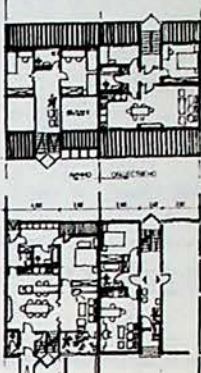
арх. СВЕТОСЛАВ КУЦАРОВ

14

15

КАТАЛОГ ОТ ПЛОЗНИ МОДУЛИ М 1:100

РЕДОВИ ЖИВНА М 1:100

КОНЦЕПЦИЯ ЗА СЪВМЕСТНО ОБИТАВАНЕ НА РОДСТВЕНИЦИ В УСЛОВИЯТА НА ИНДИВИД. И КОЛЕКТИВНО ЗАСТРОЯВАНЕ

1. НЕ АМЕРИКАНА ФОРМА НА УЛИЦА И НАСЛОВИОНА

2. А УЛИЧНО СЪОРТАНАТА

3. НЕ СЪОБЩА ПЕРИФЕРНА ЗАСТРОЙКА, А ПРИРОД. СЪОБРАЗНА

4. ТРИ ПР. ПРИ ОРИЕНТАЦИОННО СЪОБРАЗНО ЗАСТРОЯВАНЕ

5. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

6. ОБЩЕСТВ. ОБИТАВАНЕ - ЛИЧНИ ОБИТАВ. ОБЩИНА НА ОБЩИНА ЗА ПЕРИФЕРНО ОБИТАВАНЕ И ОБЩИНА ЗА ОБЩЕСТВ. ОБИТАВАНЕ ЧИСТ ОТ ЗАВИСИМОСТ ОТ ПЕРИФЕРИТЕ ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА ЗА ОБИТАВАНЕ ОТ КОЛЕКТИВНИ. ПОКАТ ДА БЪДАТ ОБЩЕСТВ. ОБИТАВАНЕ ИЛИ ПО АРХИТЕКТ. СЪБИРА НА ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЖИВ. И ОБЩЕСТВ. ТРИ В КИТАВАНЕ НА 35-70 ЛЕС.

7. В РЕЗУЛТАТ:

- РАСТВОРЯВАНЕ НА СИСТЕМА ЗА ОБЩ. ОБИТАВАНЕ
- ЗАСЪБИРА НАЧИН НА ЖИВОТ - РАСТВОРЯВАНЕ НА КОЛЕКТИВНО ОБИТАВАНЕ ОТ ОБЩЕСТВ. СИСТЕМА НА СЪБИРАНО НАЧИН В ЦЕНТРАЛНИТЕ ЧАСТИ НА СЕЛАНЕТА

8. РЕКОНСТРУКЦИЯ НА УЛИЦАТА КОРИДОР:

- ПРОЦЕДУРА ПРОСЪДИТЕЛНО-ВЪЗНАМИ ОТЕП. И ОРИЕНТАЦИОНА
- ФУНКЦИОНАЛНА НАКЪТНОСТ
- АРТЕРИИ НА ГРАДСКИ ЖИВОТ
- ЕСТЕСТВЕН ПОЕДИ В ПРОЦЕДУРАТА
- НАЧИНОВА СЪОТНОШЕНИЕ С ЧОВЕШКИТЕ ВОПРОСИ НА ПРОЦЕДУРАТО

9. ЗАПАЗВАТ СЕ И СЕ ДОПЪЛВАТ С ПОМОЩТА НА ОТРИЦАТЕЛ:

- ПРОЦЕДУРА ОБИТАВАНЕ - НЕ ПРОЦЕДУРА
- ОРГАНИЧНО ВЪВЕЖДАНЕ НА ЕКО. ПР. П. Е-ТИ
- ПРЕМАХВАНЕ НА СИЛНИ ТЕЧЕНИЯ И ПОСЛЕДНО ЗАСЪБИРАНЕ

10. РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ПРОЦЕДУРАТА

11. СЪОБЩАВАНЕ

12. ОТ АНТИКРИТИКОТО ЧИСТЕ ПРОЦЕДУРАТО

13. СЪОБЩАВАНЕ НА ОБЩЕСТВ. ОБИТАВАНЕ

14. РЕКОНСТРУКЦИЯ НА СОЦИАЛНИТЕ ОБЩИНИ

15. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

16. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

17. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

18. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

19. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

20. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

21. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

22. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

23. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

24. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

25. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

26. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

27. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

28. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

29. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

30. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

31. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

32. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

33. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

34. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

35. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

36. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

37. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

38. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

39. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

40. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

41. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

42. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

43. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

44. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

45. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

46. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

47. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

48. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

49. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

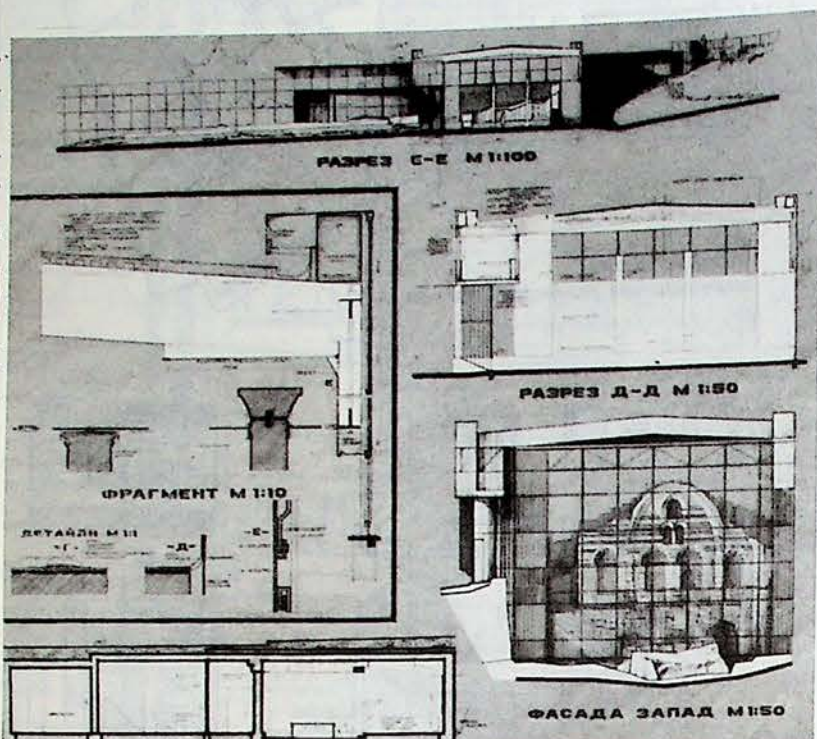
50. ОБЩИНА НА СЪОБЩ. В ПЪР. ИЛИ НА Д. НАСЛОВИОНА

16

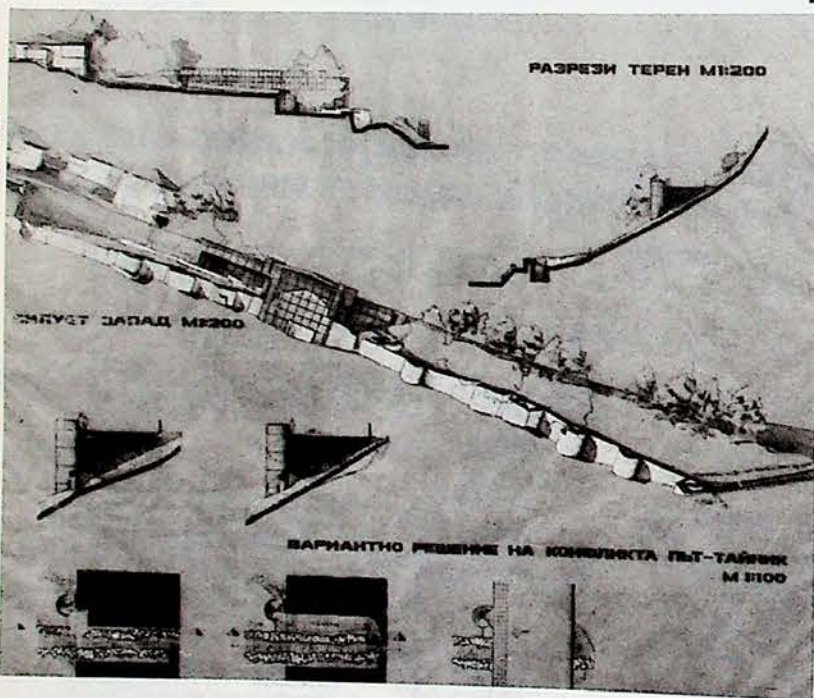
1,2

Първа награда: "Комплекс "Свети четиридесет мъченици"-Велико Търново". Автор: Емил Момчилов, ръководител: проф. арх. Георги Папагалов.

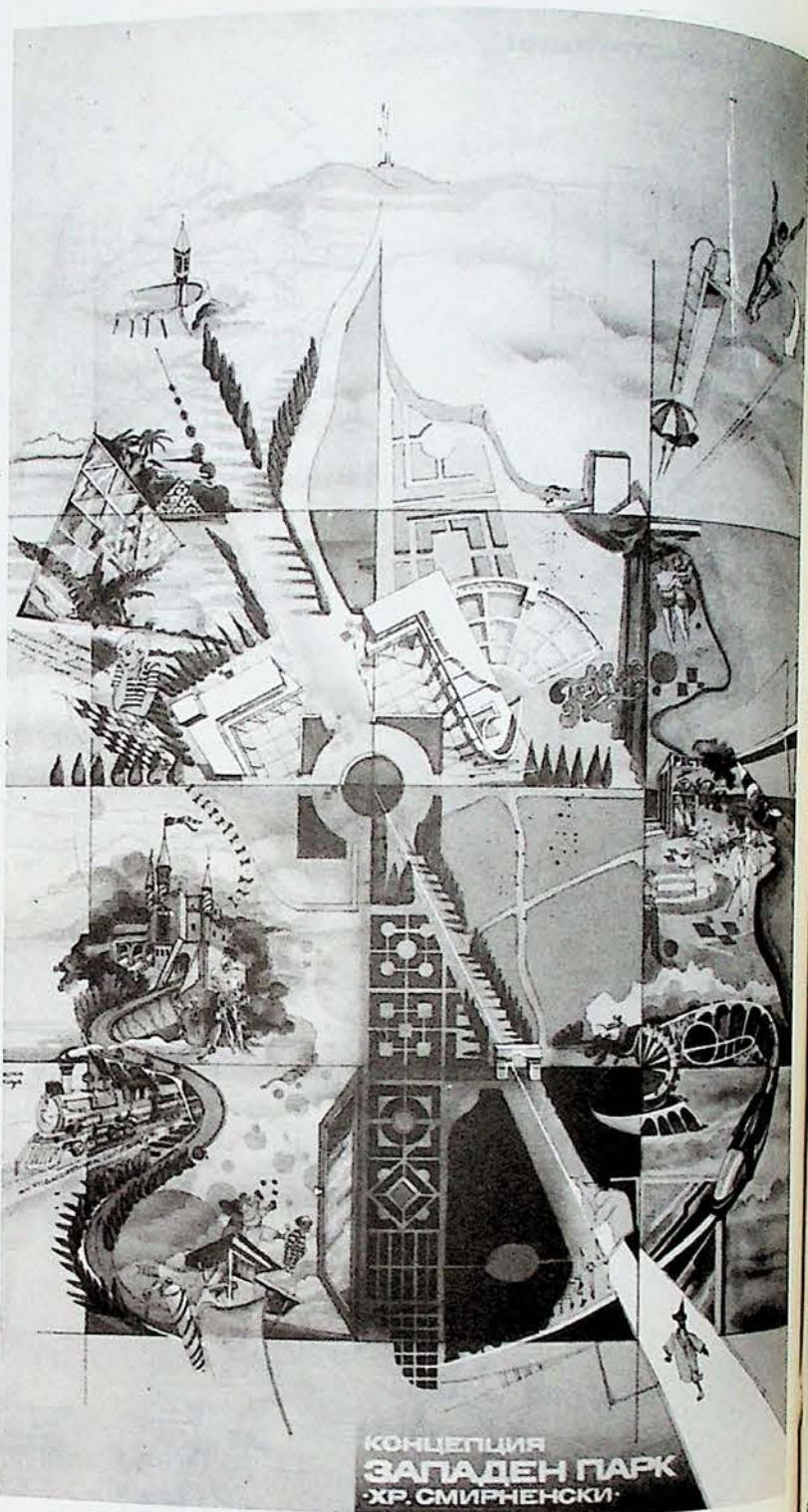
Competition for the best 1989 Diploma Work. First prize: "Forty Holy Martyrs" Complex, Veliko Turnovo. Author: Emil Momchilov, tutor: Prof. arch. Georgi Papagalov.

2

3

3 Награда на Ателието на младите архитекти – реконструкция на Западния парк "Христо Смирненски" в София. Автор: Светлин Маринов, ръководител: доц. арх. Веселина Троева.

Reconstruction of the Christo Smirnenki Park in Sofia, awarded project of the Studio of Young Architects. Author: Svetlin Marinov, tutor: Prof. arch. Vesselina Troeva.

УСПЕШНИТЕ ИЗЯВИ НА СТУДЕНТИТЕ ПО АРХИТЕКТУРА ПРЕЗ 1989 ГОДИНА

Завършекът на един от най-отговорните етапи от подготовката на архитекта — дипломната работа, е първата относително самостоятелна изява, осъществяваща прехода между студентското и професионалното творчество. Тя е своеобразно състезание за доказване на творческите способности и степента на овладените знания и умения, възможност за самоутвърждаване, независимо от нарастващото участие на студентите в на-

ционални и международни младежки и студентски конкурси през последните години. Дипломният проект, проучван и разработван в продължение на 130 дни, е финален етап на специализацията в едно избрано направление — териториално, ландшафтно и селищно устройство, жилищни сгради и комплекси, обществени сгради и комплекси, промишлени и аграрни сгради и комплекси, интериор и дизайн за архитектурата и архитектурно нас-

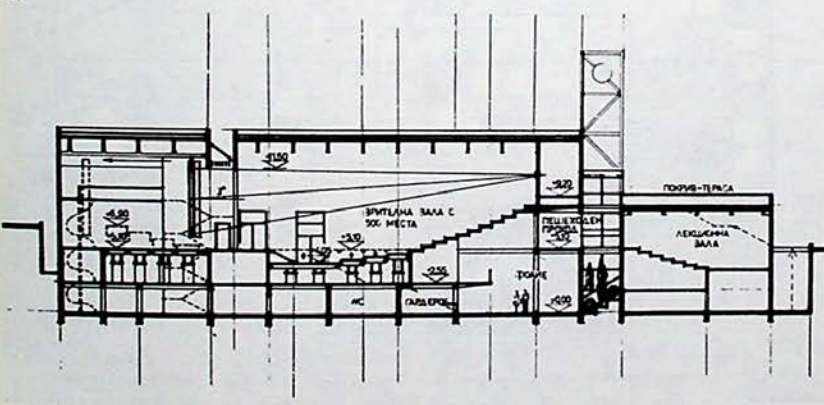
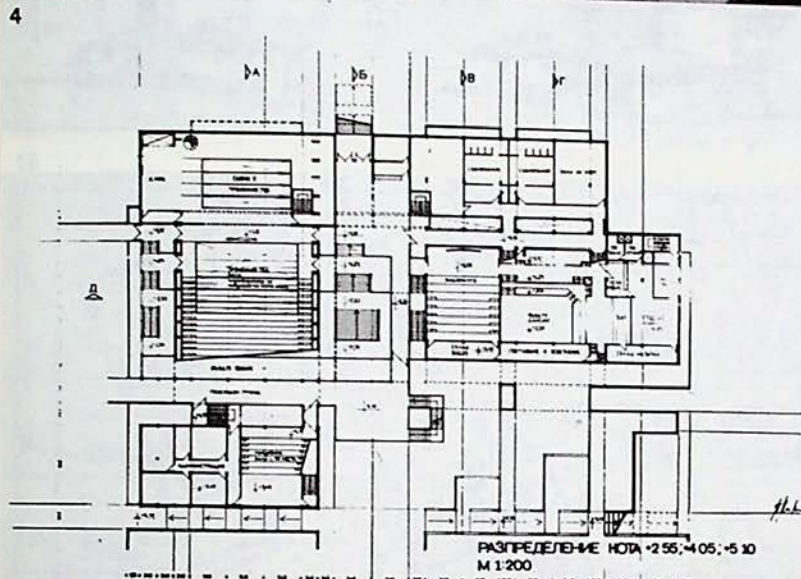
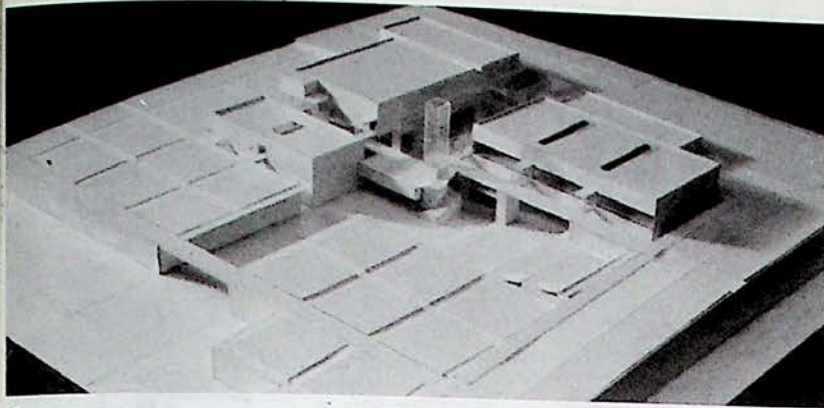
ледство. Въвеждането на тези специализации в учебния план на Архитектурния факултет през 1984 г. имаше за цел да отговори на потребностите от квалифицирани специалисти с по-големи професионални умения и с по-широки и задълбочени познания във всяка определена област на архитектурното творчество.

Отражение на постоянния стремеж за усъвършенстване на модела на архитектурното

образование са програмите за обучение във всички направления и темите за дипломна проектиране, които се актуализират всяка година в съответствие с тенденциите в развитието на архитектурата. Предпочитани от студентите са конкурсните или реалните задачи, а най-полезните контакти с проектантите и инвеститорите се осъществяват там, където последните предоставят пълна информация и изходни данни за проектиране.

4.5.6
Наградата на направление "Обществени сгради и комплекси" – Студентски дом на културата във Варна. Автор: Вихрен Бакърджиев, ръководители: доц. арх. Благовест Вълков и гл.с. арх. Георги Берберов.

Student Home of Culture in Varna, awarded project of the section Public Buildings and Complexes. Author: Vihren Bakurdzhiev, tutors: Prof. arch. Blagovest Vulkov and arch. Georgi Berberov.

6
без опасения от появата на „контрапроекти“.

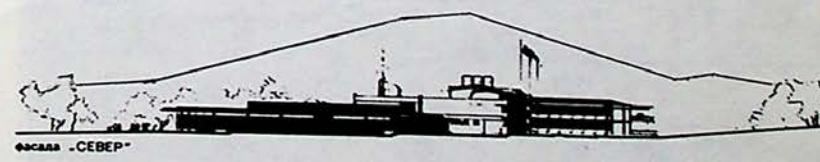
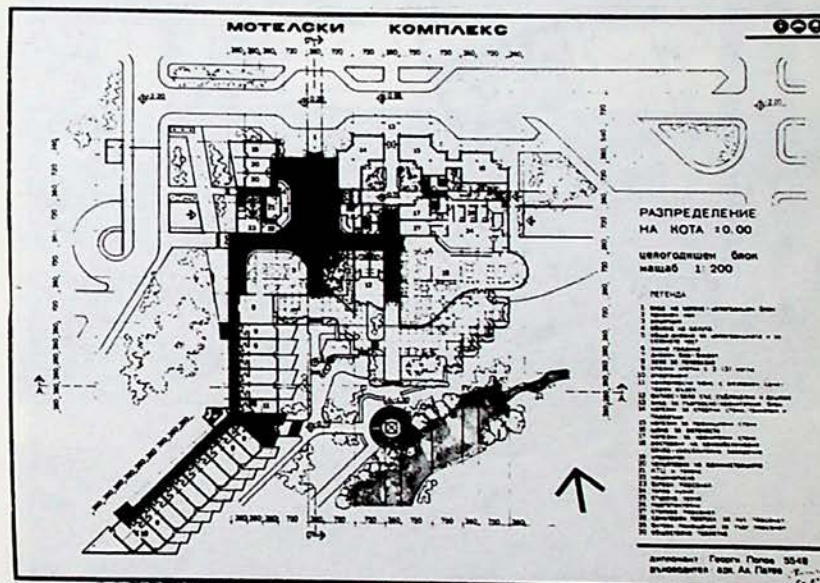
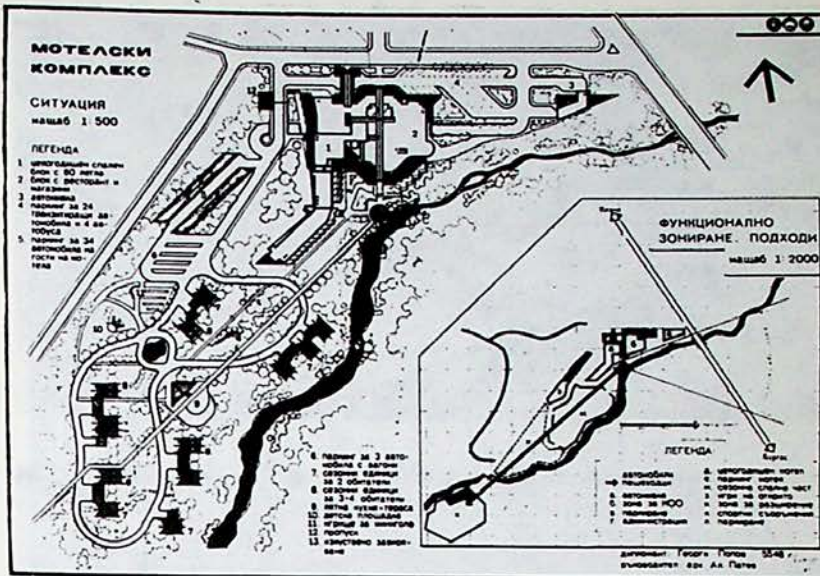
Свързани с актуалните проблеми на архитектурната практика са темите и от последната дипломна сесия — обновяване на градовете, реконструкция на градски и крайградски паркове, охрана и експониране на паметниците на културата, подобряване на работната среда, в промишлените предприятия, центрове за социално общуване, рекреационни комплекси, система от елементи за обзавеждане на градски пространства и други.

В дипломното проектиране намери отражение и разширяването се международно сътрудничество на факултета. Обменени са задания за разработване на дипломни и преддипломни проекти с Архитектурния факултет на Политехника-

та в Братислава, които ще послужат за размяна на изложби. В подписания с Московския архитектурен институт договор за сътрудничество в края на 1988 г. се предвижда обмен не само на дипломни задачи, но и на дипломанти, както и участие в провежданата в СССР международна изложба конкурс за най-добър дипломен проект. По изключение в някои категории се разработват и дипломни проекти по индивидуални задания за чуждестранните студенти, с цел да се подпомогне по-пълноценно тяхната бъдеща работа. Обсъжда се въвеждането на специализиран лекционен курс, който да обхваща специфичните условия за проектиране на сгради и комплекси в страните, откъдето са преобладаващият брой студенти.

7.8.9
Наградата на направление "Жилищни сгради и комплекси" – "Мотелски комплекс в Шкорпиловци". Автор: Георги Попов, ръководител: ас. арх. Александър Патеф.

Motel at Shkorpilovtsi, awarded project of the section Residential Buildings and Housing Estates. Author: Georgi Popov, tutor: arch. Alexander Patev.

9
Проверка за образователната система е станалият вече традиция конкурс на Съюза на архитектите в България за най-добър дипломен проект.

Той е и отражение на търсеното сътрудничество между единствения институт в страната, подготвящ архитектурни кадри, и творческата организация на архитектите.

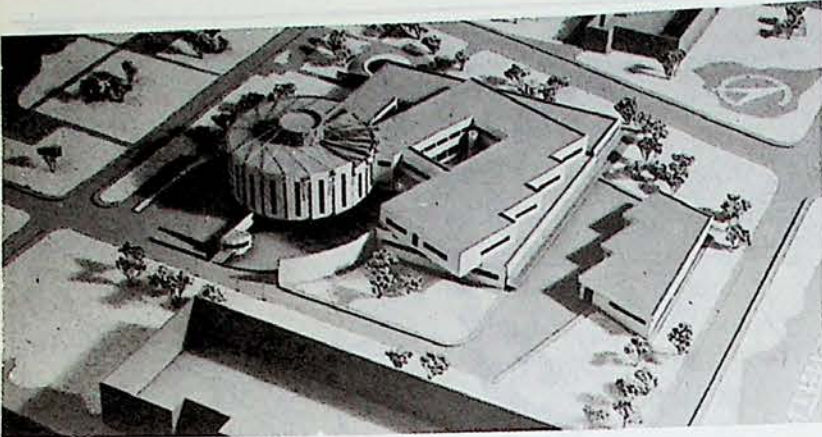
Тази година журито имаше сложната и деликатна задача да разпредели пет награди между седем направления, съобразявайки се със статута на конкурса да отличава най-добрия проект във всяко направление и преценявайки обективно възможностите на всеки проект да претендира за другите две награди — Голямата награда и учредената тази година награда на Ателието на младите архитекти. Това на-

ложи да се изяснят принципите за награждаване в подобен род архитектурни конкурси да се уточнят критериите за оценка на дипломните проекти — студентско майсторство, нестандартно мислене, оригинални творчески идеи, актуалност на темата и значимост на направлението на сегашния етап от развитие на архитектурата.

Конкурсът премина в деловата работна атмосфера, без представители на радиото, телевизията, а настъплението на строителите с добърши телните работи пред голямата аула попречи дори на нормалното подреждане на проектите и на обявяването на наградите. Голямата награда на Съюза на архитектите бе присъдена в направление „Архитектурно наследство“ на к. арх. Емил Момчилов за проект

10.11.12
 Наградата на направление "Промишлени сгради и комплекси" – "Фармацевтично предприятие". Автор: Юрий Ковачев, ръководител: проф. арх. Методи Писарски и гл.ас. Анна Аврамова.

Pharmaceutic Works, awarded project of the section Public Buildings and Complexes. Author: Yurii Kovachev, tutors: Prof. arch. Metodi Pissarski and arch. Anna Avramova.

12
 „Комплекс Свети четридесет мъченици“ във Велико Търново (ръководител проф. арх. Г. Папагалов, к.а.н.) поради актуалността на проблематиката, свързана с опазването и експонирането на културните паметници, за верния и съвременен подход при развитието на оригиналната концепция, проучена задълбочено на всички равнища – от териториално-устройственото до архитектурния детайл на защитното покритие.

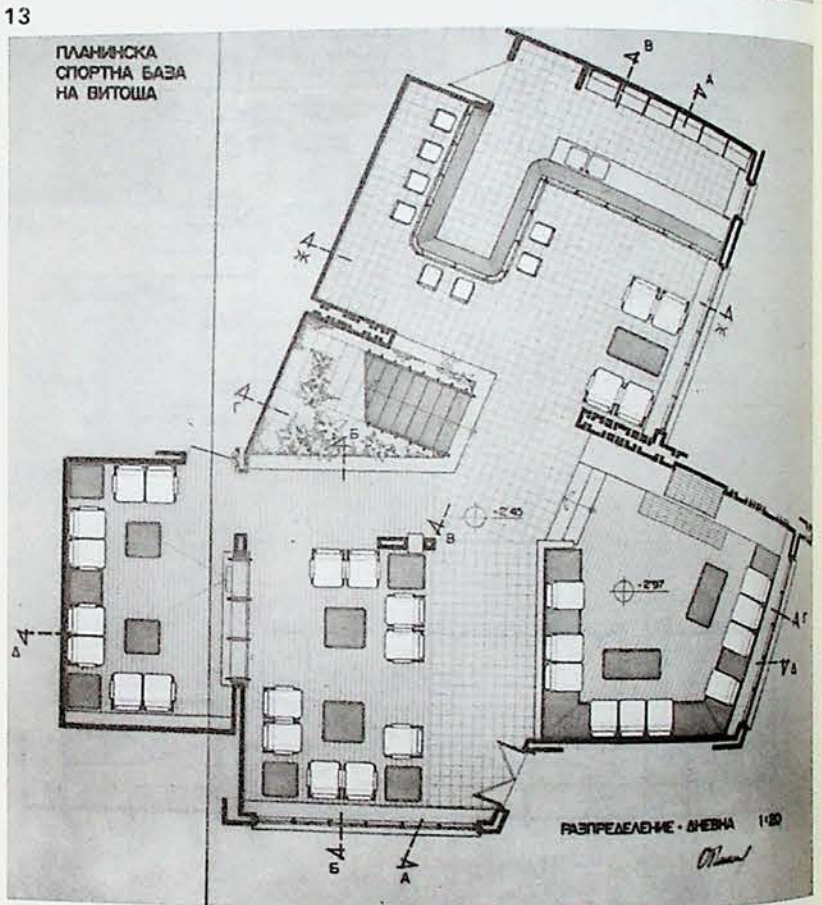
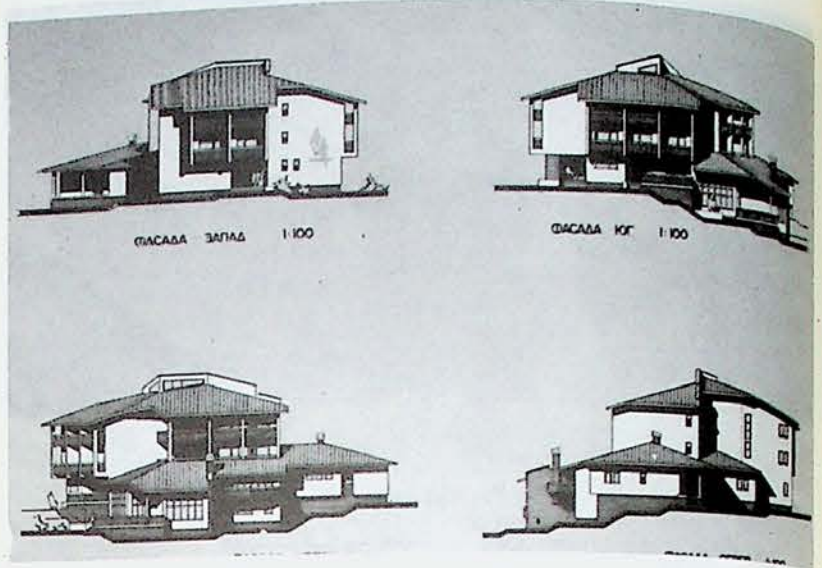
пространствено изграждане на парка.

Още едно направление изненада журито в този конкурс – „Архитектурни конструкции“. Разработен в 44 табла, проектът на канд. арх. Ангел Зафиров (ръководител гл.ас. арх. К. Цачев) бе отличен за показаните задълбоченост и изключително трудолюбие в изясняването на сложните проблеми в областта на типизацията и в извеждането на архитектурно-планировъчните и строително-технологичните принципи за изграждане на обшчествени комплекси към складови стопанства.

Като цяло на високо равнище бяха представените проекти в направлението „Обществени сгради и комплекси“ и „Архитектурно наследство“. Липсваха ярко изявени проекти

13.14
 Наградата на направление „Интериор и дизайн за архитектурата“ – „Планинска спортна база на Витоша“. Автор: Емил Пелитев, ръководител: гл.ас. арх. Огнян Грозев.

Mountain Sports Base, Vitosha, awarded project of the section Interior and Design for Architecture. Author: Emil Pelitev, tutor: arch. Ognyan Grozev.

14
 В такива важни области като „Жилищни сгради и комплекси“ и „Интериор и дизайн за архитектурата“. От това трудно се правят генерални изводи, тъй като качеството на дипломните проекти и успехът на техните автори непрекъснато варира през годините и в отделните направления. Налага се обаче изводът за необходимостта от промени по отношение на условията на конкурса, броя на наградите в едно направление, задължителното условие за отличаване на проект във всяко направление, дори когато липсват проекти с оригинални идеи.

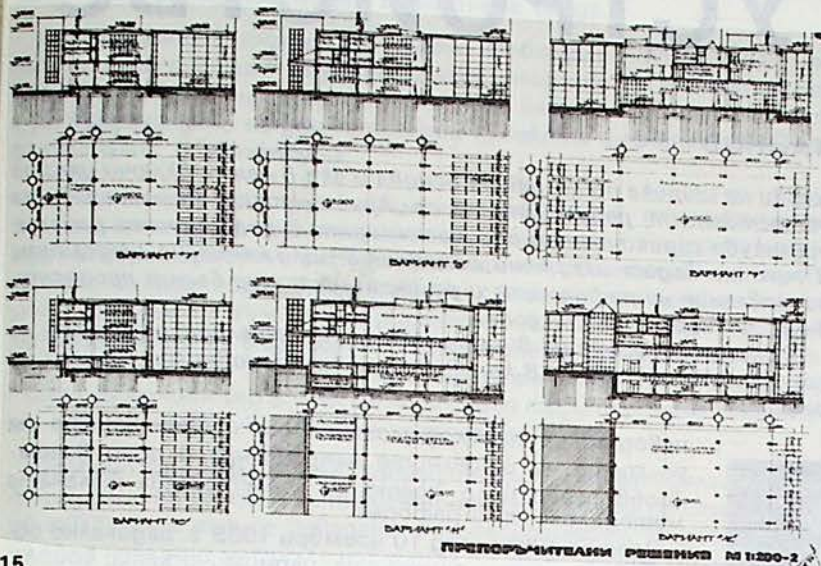
по архитектура участва активно и успешно. Поради участието на четири от предложените от Държавната дипломна комисия проекти в паралелно провеждания конкурс за разработка за София в изложбата не бе представено реално дипломното градоустройствено проектиране. В същия конкурс се състезава и проектът за подобряване на работната среда на промишлените предприятия в Северната промишлена зона на София на колектив от преподаватели към катедра „Промишлени и аграрни сгради и комплекси“ под ръководството на проф. арх. М. Писарски, предадени на инвеститорите веднага след приключване на дипломната сесия. Организаторите на този първи конкурс „Студентите за своята столица“ – Столичният народен

Приключилият конкурс на дипломни проекти не може да се разглежда изолирано от съпътстващите го прояви на младежко и студентско творчество, в които студентите

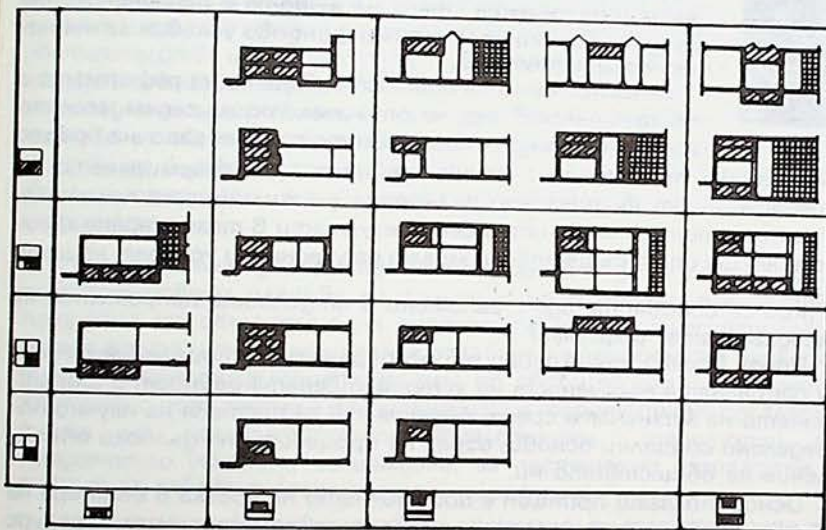
15,16,17

Наградата на направление "Архитектурни конструкции" – "Архитектурно-планировъчни и структурно-технологични проблеми при изграждане на обслужващи комплекси към складови стопанства". Автори: Ангел Зафиров, ръководител: гл.ас.арх. Калин Пачев.

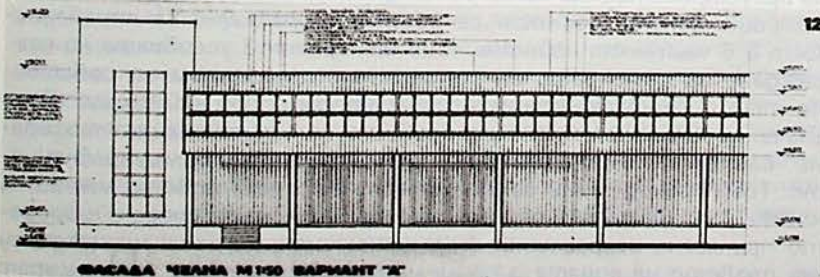
Architectural, Planning, Structural and Technological Problems in Building up Servicing Complexes for Warehouses, awarded project of the section Architectural Structures. Author: Angel Zafirov, tutor: arch. Kalin Tsachev.

15

16

17

свѣт, ИВСД „Авангарг“ и вестник „Студентска трибуна“, имат амбиция да го превърнат в традиция, а резултатите да се обявяват в навечерието на най-хубавия студентски празник — 8 декември.

В Националния преглед на българската архитектура три от наградените десет най-добри проекта на младите архитекти са дипломни — „Обществен център в Стражица“ на канд.арх. Васко Павлов с ръководители доц.арх. Бл.Вълков, к.а.н. и гл.ас.арх. Г.Берберов, „Интерпред-2“ на канд.арх. Татяна Глебова с ръководител гл.ас.арх. Т.Серафимов и „Жилищен район Братислава-юг“ на канд.арх. Миросвета Василева с ръководители проф.г-р арх. Ив.Никуфоров и гл.ас. арх.

Й.Тангъров (награда на секция „Териториално устройство и градоустройство“ на САБ).

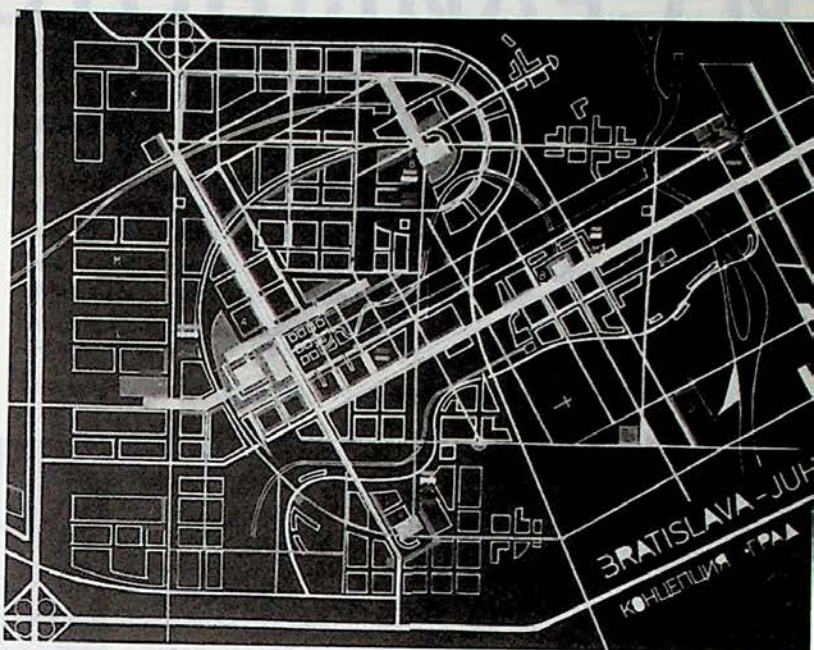
В раздела „Реконструкция на сгради“ на конкурса „Естетизация на жизнената среда в столицата — София '89“ първа награда получи студентката от IV курс на Архитектурния факултет Илиана Сандева за проекта „Социален център в кв. 537, община Оборище — София“.

Очаква се да се превърне в традиционна и проведената от 19 до 21 март м.г. по инициатива на клубния съвет на ТНТМ изложба конкурс на студентите по архитектура във ВИАС. С „отворения“ си характер тя приобщи към празничната атмосфера студенти и преподаватели от другите факултети, а ентузиазмът в ор-

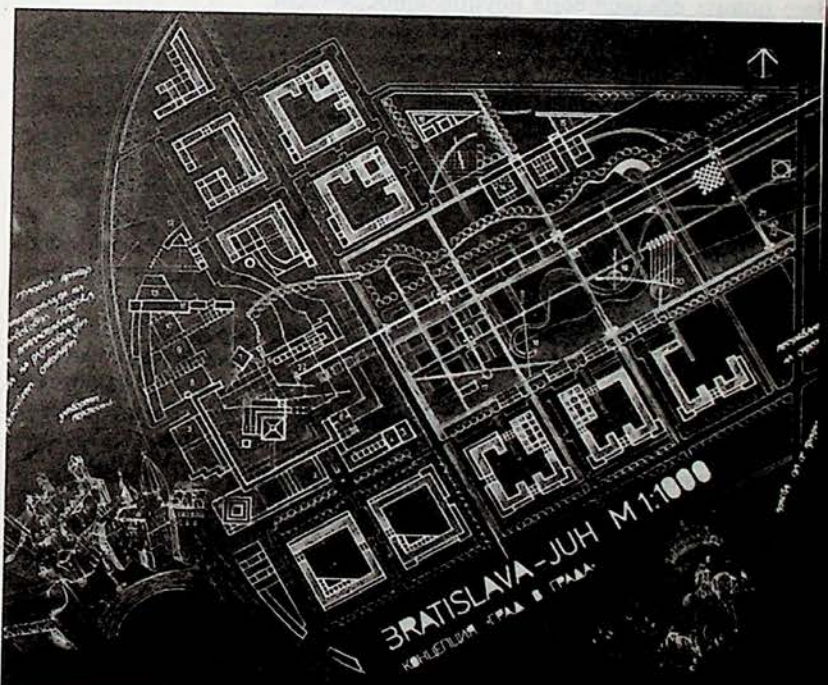
18,19

Наградата на направление "Териториално, селищно и ландшафтно устройство" – специална похвала за "Жилищен район "Братислава – Юг". Автор: Миросвета Василева, ръководител: гл.ас.арх. Йордан Търсанков.

Bratislava – South Residential Region, awarded project of the section Territorial, Settlement and Landscape Organization. Author: Mirosveta Vassileva, tutor: arch. Yordan Tursankov.

18

19

ганизирането и провеждането ѝ доказва необходимостта от възстановяването на една позабравена традиция. Някога пролетните балове на Архитектурния факултет, съпроводени от изложби на студентски проекти и рисунки, дружки шаржове, викторини, дискусии и беседи, сплотяваха студенти и преподаватели, целя факултет. Тази изложба постави и нови въпроси — за съгласуването на различните прояви на младежкото творчество, за необходимостта от зала за изложби, дискусии и творчески срещи, за овладяването, обзавеждането и рационалното използване на пространствата на сградата на ВИАС в съответствие с новите изисквания за учебния про-

цес и спецификата на факултета.

Успешните изяви на студентите по архитектура през тази година са един достоен отговор на често отправяните нападки, че Архитектурният факултет е изолирана, затворена система, която сама оценява своята дейност и своите постижения. Те са и доказателство за правотата на избрания път за преустройство и усъвършенстване на модела на образованието по архитектура чрез съхраняване на онези ценни традиции, които във всяка образователна система създават с векове.

Веселина Троев

ЗА КОРЕННА РЕФОРМА НА ТЕРИТОРИАЛНОТО И СЕЛИЩНОТО УСТРОЙСТВО

СТЕФАН СТАЙНОВ

Оценявайки кризисното състояние на териториалното и селищното устройство в нашата страна, в бившия Комитет по териториално и селищно устройство от началото на 1989 г. започна работа по подготовката на цялостна реформа на тази сфера. Очаква се работата да бъде продължена от новото Министерство за строителството, архитектурата и благоустройството.

Тъй като всяка реформа може да бъде успешна, само ако се под-

Нашето териториално и селищно устройство е един от съществените фактори, обуславящи качеството на живота, влияещи в значителна степен върху състоянието на природната среда и имащи голямо, макар и непряко значение за икономическото и социалното развитие на обществото. В устройството на територията и изграждането на жизнената среда, както и в останалите обществени сфери особено през последните години отрицателните белези взеха превес над положителните резултати и предизвикват остра обществена неудовлетвореност.

Не е налице необходимият за една цивилизована страна порядък в устройството на територията, протичат процеси на деградация на ландшафта, висок е относителният дял на териториите и селищата с влошена екологична обстановка, в много случаи жизнената среда не притежава необходимите функционални качества и комплексност и е лишена от духовни измерения. Тези фактори пораждават силно изявеният моноцентрализъм на всички териториални равнища с висока степен на точкова градска концентрация, обезлюдяването на значителни територии и възникването на явленията „център-периферия“, недостатъчните грижи за запазване на съществуващите структури и сгради в градовете, неефективното използване на поземлените ресурси и бързото остаряване на градоустройствените планове. Жизненият проблем се характеризира с недостиг на жилищни фондове и с недоброто им физическо състояние и техническа съоръженост, със значителни териториални диспропорции и количествени и качествени несъответствия спрямо реалните потребности по места. Едва ли е необходимо специално да се подчертае и обществената неудовлетвореност от архитектурата на жизнената среда и изключително ниската степен на благоустроеност на тази среда.

Много от причините за неблагоприятията в сферата на териториалното и селищното устройство се покриват с общите причини за кризисното състояние в цялата страна. Други причини са по-тясно свързани с досегашната система на централизирано социално-икономическо планиране.

Много са обаче и причините, които са присъщи на досегашната теория и практика на самата устройствена сфера и именно към тяхното отстраняване трябва да голяма степен да бъде насочена налагащата се методологична реформа. Това са преди всичко несъвършенства в методологията на устройственото проектиране. Силно неблагоприятно е отражението на строго прилагания директивен подход „отгоре-надолу“. В градоустройството методологическите недостатъци се отнасят до неправилния подход към града като към сграда и до изработване на градоустройствените планове на принципа на крайните цели, а не на създаването на условия за развитие. Сериозните проблеми на задоволеността с жилища и на жилищната среда са обусловени и от zostаването в материално-техническите условия за жилищно строителство, и от неефективните, а понякога и задържати икономически и управленски механизми и правова нормативна среда на тази сфера. На архитектурната колегия са известни комплексните причини, които обуславят неудовлетворителното състояние на архитектурата на жизнената среда.

Разработките с характер на търсения на нови подходи при устройството на територията и формирането на жизнената среда правят от различни колективи от няколко години насам и особено от 1987 година. Въз основа на техния анализ бе обоснован

готви на широка обществена основа и ако в нея се включи цялата общественост, редакцията на сп. „Архитектура“ възнамерява да публикува серия статии от участниците в досегашната работа. В тях ще бъдат изложени основните положения на отделните направления на реформата и по този начин ще бъдат предоставени за широко обсъждане.

В броя предлагаме на вниманието на читателите статията на арх. Стефан Стайнов, в която е изложен основният замисъл на реформата.

изводът за необходимостта от обединяването на усилията на отделните направления в едно взаимнообвързано цяло, което да представлява желаната методологическа реформа.

Започнато след 10 ноември 1989 г. радикално обноваване на политическата, икономическата, социалната и духовната сфера на живота в нашата страна създава всички необходими фондови условия за нейното осъществяване.

Благоприятно за осъществяването на реформата е обстоятелството, че от началото на седемдесетте години в западноевропейските страни започна процес

на дълбока преоценка на всички дейности от формирането на средата — от физическото планиране до жилищната политика. Постигнатите в това отношение резултати в тези страни и големият им опит съществено могат да улеснят и ускорят нашата работа.

Кои са основните идеи, заложили в отделните направления на предлаганата реформа?

Преди всичко, изхождайки от разбирането за социалния смисъл и социалната насоченост на устройствената дейност и формирането на жизнената среда, реформата се поставя на научно определени социални основи, израз на процесите на дълбоко обновление на обществото ни.

Основополагащ принцип е поставянето на човека в центъра на вниманието на реформата — той е едновременно и цел, и ресурс на преустройството. Като важен фактор за усъвършенстване на устройствената дейност се разглежда социалната справедливост и в частност нейните нови измерения в условията на изграждане на демократичен социализъм, плурализъм на собствеността и коренни икономически реформи. От най-съществено значение за реформата е преходът от тоталитарна „етатизирана“ система към общество на демокрацията и самоуправление. Този преход в най-голяма степен определя новото място на човека в системата на формиране на жизнената среда и широко прилагане на различни форми на партиципация, изхождайки от правото на хората и социалните общности да информират за своите потребности, да бъдат информирани за намерения, засягащи техните интереси, да участват във вземането на решения, да контролират осъществяването на взетите решения.

В обласата на териториалното устройство и развитието на селищната мрежа, подчинена доскоро на идеята за един териториалноустройствен план, се предлагат съществени изменения както по отношение на подходите и методите, така и от съществено естество.

Очертава се отказ от единното директивно планиране и се възприема подходът на повечето развити страни — чрез национална стратегия за териториално и селищно устройство, разработена в резултат на диалог с териториалните общности и отрасловите ръководства, да се формират националните приоритетни изисквания и ограничителни, с които да се съобразява устройствената политика на общините и регионите. Същността е, без да се пренебрегва предпоставящата и ограничаващата роля на икономиката, да се изяснява относителната автономност на дейността по териториалното и селищното устройство като социална обусловеност, а оттам и като целеполагащ механизъм, с който трябва да се съобразява икономическото развитие.

Изхождайки от постановката за превръщането на човека в реален субект на управлението на устройството на територията и на формирането на средата, се отхвърля предварителното

определяне и налагане от институциите на цели и представи за качествата на тази следа и това право се възстановява на териториалните и другите социални общности.

Въпреки продължаващата дискусия се предлага преход от моделен към процесно-адаптивен подход на териториалното и селищноустройственото планиране, преход, който вижда смисъла на това планиране много повече в създаването на условия за развитие, отколкото в насочването на това развитие към изграждането на определен модел на жизнена среда.

Измененията в подхода обуславят необходимостта от предлаганата нова система на устройствени планове. Тя е съществено опростена, като не се грати на строга йерархична подчиненост, а на въвеждането на две категории проектна информация — задължителна и указателна.

Що се отнася до съдържателните изменения, то по-съществено от тях включват: диференцирана политика по отношение на териториите с различна степен на урбанизация и откриването на териториални системи със специфична проблематика; ново отношение към агломериранията като обективен процес и превръщането му в средство за решаване на устройствени задачи; „отваряне“ на националното пространство към съседите и света, включително и чрез целенасочено териториално развитие на националната техническа инфраструктура.

Особено внимание в разработените проблеми е отделено на реформирането на градоустройството. Основните постановки на обновлението тук са извадени от разбиранията, че „развитието на едно населено място се извършва по волята и чрез действията на хората, които живеят в него и които го управляват“; че населените места изпитват постоянно влияние от изменящите се обстоятелства и в този смисъл изключително важно е качеството на адаптивност на градоустройствената стратегия; че ниската степен на осъществимост на подробните градоустройствени планове се обуславя от това, че при тяхното съставяне не се изисква да бъдат посочени движещите сили (конкретни физически или юридически лица), които ще организират реализацията на проекта.

С оглед на тези разбираня се предлага в бъдеще общите градоустройствени планове да бъдат с категорични постановки предимно по отношение на системите на техническата инфраструктура и транспорта и за опазване на природните дадености. Площоразпределението да има по-обобщен вид, като негова принципно нова задача е да категоризира териториите от гледна точка на реализаторските възможности: територии за предстоящо ускорено изграждане, за постепено изграждане и терени за забавено (задържашо) изграждане.

Подобни планове да се правят предимно за териториите за предстоящо ускорено изграждане, и то по заявка на общността, която поема инвестиционната инициатива. При такъв подход ще се опрости излишната многостепенност на градоустройственото планиране, ще се ограничи разхищението на творчески интелектуален труд, ще се увеличи реализационният шанс на градоустройствената политика. Съществени са предложенията за нов механизъм на формиране на планови задания, изразители на реална социална поръчка. Главното в случая е съчетаването на свободното волеизявление на гражданите с надеждни научни методи на интерпретирането му.

Предвижда се коренно да бъде обновена нормативната система — да се ограничи проблемният ѝ обхват, като повечето въпроси се решават с проектите; да се диференцират нормативите според големината и характера на населените места и на съставлящите ги структурни елементи.

За да се увеличи възможността за осъществяване на градоустройствените решения е замислено да бъде създадена нова система от икономически стимули на инвестиционната инициатива, включващи специфични правила и параметри на кредитирането, цените на терените и правото на строеж, наемите и вноските за народните съвети, данъците, таксите и други.

Важно направление на реформата е предложението за цялостното обновяване на жилищната политика. По своя обхват тя излиза далеч извън рамките на териториалното и селищното устройство, но едновременно с това е органически вплетена в него.

Може би най-същественото, което се предлага, е плурализъмът във всички компоненти на жилищната политика: формите на собственост на жилищата и жилищните терени, начините на задоволяване на жилищните нужди, начините на комплексно изграждане, градоустройствените и архитектурните концепции за жилището и жилищната среда, формите на организация на инвестиционния процес, видовете строителни системи и технологии. От тук следва принципно ново разпределение на правата, за-

дълженията и отговорностите между държавата, общините и трудовите колективи, гражданите и стопанските структури.

Поставянето на цялостната дейност на икономическа основа и в същото време последователното провеждане на социална политика обуславя жилищния и жилищно-инвестиционния пазар и държавното социално, правно и икономическо регулиране като основни движещи сили на решаването на жилищния проблем.

Основните положения на реформата естествено интегрират и горазвиват разработения съвместно със Съюза на архитектите в България и внесен в Министерския съвет проект за преустройство на проектирането и на икономическите условия за осъществяването му. Основното за архитектурното проектиране е разграждането (чрез допитване) на съществуващите организационно-производствени структури и доброволното формиране на творчески ателиета, бюра и групи гъвкави и динамични съвремни звена; утвърждаването на състезателния принцип — конкурси и търгове, като основна (а за определени обекти и единствена) форма на възлагане; поемането от архитекта на функции по ръководството на строителното изпълнение; създаване със закон статут на задължителност на проекта; въвеждане на независима от ведомствата експертиза на проектите.

Проектът за реформа предлага и редица нови подходи в благоустрояването на жилищната среда. Главното е извеждането на пространствата между сградите от безстопанственост, като се оформи кооперативна или друг вид колективна собственост върху цялото им неземно благоустройство. По този начин би се създал реален интерес за съвременното благоустрояване и заинтересованост за грижливо стопанисване и поддържане.

Ситуационният анализ показва, че начален тласък и правна основа на реформата трябва да даде един нов устройствен закон изграден на принципи, отличаващи се съществено от тези на действащия Закон за териториалното и селищното устройство.

Основополагащо значение имат следните три отправни постановки:

— правото на гражданите на рационално устроена и хармонично изградена жизнена среда да бъде оценявано като основно човешко право;

— да бъде отчитан междустрановият характер на дейността по устройството на територията и изграждането на жизнената среда;

— устройствените принципи и механизми (процедури) да се формират в съответствие с плурализма на собствеността, демократизацията на всички обществени сфери, хуманизацията на социалната насоченост на развитието, екологизацията на всички жизнедейности.

В съответствие с горните постановки се предвижда коренно преразпределяне на правомощията между държавата, общините и гражданите по отношение на устройствените инициативи. Вземането на решения; равнопоставянето на всички видове собственост с особена грижа за развитието на кооперативната собственост; въвеждането на режим на гласност и публичност на всички процедури по териториалното и селищното устройство и разширяване на формите на пряката демокрация при вземането на решения.

Предвижда се също така някои основни и всепризнати методически и устройствени принципи да бъдат утвърдени като едни основни (законови) норми.

В заключение е необходимо да се каже как се вижда осъществяването на замислената реформа на териториалното и селищното устройство след обсъждането и уточняването на основните ѝ положения.

Масабността на реформата и задачите, които си поставя, изключват възможността тя да бъде еднократно и предполага да се реализира в по-продължителен период от време.

За осъществяването на реформата се разработва цялостен проект за нейната „инфраструктура“ — повремено и съдържателно обвързване на задачите, свързани с необходимите научни изследвания, кадрово осигуряване (вкл. обучението и преквалификацията), информационно обслужване и усъвършенстване на управленските структури.

Реформата ще се осъществи в условията на ресурсни ограничения, сравнително висока неопределеност на социално-икономическия контекст и ще се сблъска с голямата инертност на устройствената материя. Това изисква да се прилагат принципите на адаптивното управление. Особено важно е да се намерят първоетапните мерки, които да сложат началото на действителни промени.

ЗА ИСТОРИЯТА НА АРХИТЕКТУРАТА

Едно от най-значителните и големи събития в нашия архитектурен живот е появата на бял свят на пълна, обективна и полезна за днешното и за идните поколения „История на архитектурата по българските земи“ от най-древни времена до наши дни. Тази „История“ не само ще ни представя пред външния свят. Тя ще даде вярна картина на многовековния архитектурен процес у нас и ще го увековечи като един от най-ярките изразители на цялата ни материална и духовна култура. Същевременно ще определи ясно както постиженията ни в балканската, близкотоизточната и европейската архитектура, така и връзките и взаимодействията ѝ с тях. Ако това се осъществи, „Историята“ ще се превърне в действителен учител по архитектура не само за нашата колегия, но и за цялата ни обществено-национална интелигенция. Ще се пресекат и някои опити за накърняване на нашите национални интереси и ще се спомогне за защитата на правата на българската култура и на целокупния български народ.

За съжаление процесът на съставянето на така необходимата и очаквана „История“ се е развивал твърде бавно и може би не съвсем плодотворно в продължение на повече от 25 години. Съществена грешка е, че работата по нея е била разисквана и замисляна от твърде тесен кръг специалисти, а не е ставала своевременно достояние на цялата наша архитектурна и културна общественост.

Работата по „Историята на българската архитектура“ е била предхождана от системното изясняване на някои важни организационни и теоретико-методологически въпроси: за нейното предназначение (тясно-специално или общокултурно), за нейния териториален обхват (в пределите на сегашните ни граници или в етническите ни граници), за нейния характер, за възможните подходи при разработването ѝ (историко-фактологически или историко-процесуален) и т.н. Не по-малко важни са въпросите за съчетаване на историческите факти, явления и процеси с теорията и реториката в архитектурата. Основни са и въпросите за преодоляване на субективизма, за влиянието на идеологията върху историческата истина, за периодизацията, за възрадоцентрализма и необходимостта от широко прила-

гане на сравнителното архитектурознание и т.н. Съществуват още и много други основни или по-маловажни проблеми, правилното решаване на които ще определи по-ниско или по-високото равнище на самата „История“.

Поради всички тези празноти, както и поради неоснователното мълчание и заобикаляне на потребността от изказване на различни мнения, редакцията на сп. „Архитектура“ и нейната редакционна колегия смятат за свое задължение да предоставят възможност на нашата колегия и на нашата общественост да изразят колкото е възможно повече и различни възгледи за нейното написване. За да започне този особено важен разговор, редакцията преценява, че е необходимо да постави тук някои от въпросите и то без претенции за систематичност, изчерпателност и точна научна формулировка. За да се възбуди по-голям интерес и да се подтикнат читателите ни към по-голяма целенасоченост и откровеност, повечето от тези въпроси са изложени алтернативно и дори малко провокационно. Ще бъде особено полезно и желателно, ако се засегнат и разискват и други проблеми и съображения, които не са споменати във встъпителната статия.

Разговорът би бил още по-полезен, ако в него вземат участие повече архитекти — творци, историци, теоретици, критици и администратори и строители. Основание за такъв призив е, че архитектурата се прави от много люде и е резултат от равнището на културата и управлението на нашата страна през различните периоди от нейното развитие. Демократичността изисква да се поканият за участие и историци от други области на изкуствата, въпреки че техните „Истории“ ще имат по-друг характер и друга специфика. Съображенията са, че са налице някои теоретико-методологически сходства, които могат да бъдат пренесени на полето на архитектурата и да бъдат използвани повече или по-малко пълноценно при написване на архитектурната история.

Но в архитектурата има сложна съдба и процесът на нейното развитие притежава някои специфични особености, отличаващи я от другите изкуства. Ето защо, трябва да си помогнем най-вече сами!

Проблеми и мнения

МЕТОДИ КЛАСАНОВ

Необходимостта от появяване на бял свят на многоотомна история на нашата архитектура едва ли подлежи на обсъждане. По-скоро е наложително да се очертае огромната вреда, която причинява нейното многогодишно отсъствие от сферата на науката, творчеството и българистиката.

След „Кратка история на българската архитектура“, работата по която бе завършена през 1963 г. от ивицата научна секция по теория и история на градоустройството и архитектурата при БАН и която излезе от печат през 1965 г., нашето общество и архитектурната колегия все още не разполагат с по-подробна и изчерпателна История на архитектурата, в която да се съдържа задълбочен анализ на архитектурата по българските земи от най-древни времена до наши дни и същевременно да се очертава още по-ясно тясното и значението на българската архитектура в рамките на алканската и европейската цивилизация, да се оценява справедливо и без увлечения българският принос в общото развитие на архитектурата.

Неоснователното забавяне на „Историята“ има сериозни последици. Нашите балкански съседи вече издадоха свои истории на архитектурата, значителни монографии и аналитични студии, които се намират на полиците на всички големи университети, институтски и общокултурни библиотеки в света и се ползват от много известни историци и теоретици в тази област. Поради липсата на достатъчно представителни български научни източници, тези трудове се цитират твърде широко, макар че в много от тях е пренебрегната истината за нашата архитектура и нашата обща история. Поради това, ако сме ограбени понякога в уховно, морално, културно, архитектурно и историческо отношение, то трябва да се сърдим преди всичко на себе си.

Положението се утежнява и от обстоятелството, че нашите исторически публикации не засягат съществено развитието на архитектурата в онези български територии, които днес се нами-

рат извън пределите на държавата ни. Изключение прави „Кратката история...“ и други трудове, разглеждащи някои отделни въпроси. Тази твърде пагубна самоизолация действа не само като исторически отказ от наши земи и от наши братя българи, но и като доброволно признаване на някои чужди стремежи. Тя не може да бъде оправдана нито от съображения за интернационализъм или за общност на балканските култури, нито пък от временната благоприятна или неблагоприятна политическа обстановка.

Вредите са много големи и необратими... Известно е, че една истинска история не може да изопачава или пренебрегва фактите, явленията и процесите. За да прояви своето истинско политическо, културно, образователно и професионално предназначение, тя трябва да бъде написана обективно, отговорно, съдържателно, аналитично, без никакви временни съображения. И това основно изискване се отнася за всички периоди в развитието на българската архитектура, включително и за най-новия. Поради изключителната си важност, тази постановка заслужава да бъде обсъдена много сериозно.

Досега у нас са написани няколко десетки исторически книги, които имат за предмет отделни периоди, факти или явления от архитектурата по българските земи. Ако прибавим към това и многобройните студии и статии, то ще се окаже че за почти всички периоди в българската архитектура съществува твърде голямо количество материали. Без да се впускам в подробен разбор на приносите и качествата на тези книги и статии, трябва да подчертая, че с някои изключения, те имат една обща слабост — описателност, малко фактологически данни, липса на сравнително архитектурознание и отсъствие на голямото обобщение и изследване на основните процеси. Често се спори по незначителни въпроси, а се изпуска същественото.

Така или иначе, ние притежаваме вече достатъчно материали, за да се премине най-сетне към отговорната задача — написва-

нето на подробна, разширена „История на българската архитектура“. Но преди да се поставят на осъждане най-съществените въпроси, не би било излишно бъдещият участник в споровете да бъде осведомен за дългогодишната история на самата „История“.

Досега нейното осъществяване е начевано пет пъти. Неин организатор първоначално е Институтът по теория и история на градоустройството и архитектурата при БАН (ИТИГА), в миналото Секция по теория и история на градоустройството и архитектурата при БАН (СТИГА). Но поради честата смяна на директорите на института, работата многократно е прекратявана и започвана отново. Променили са авторските колективи (голямата част от авторите не са щатни сътрудници на института), тематичните планове, броят и характерът на отделните токове. Обсъжданията са ставали в рамките на авторския колектив и по-рядко от научен съвет на института.

Първият опит започва след отпечатването на „Кратка история“ и завършва около 1975 година. Тогава директор бе проф. арх. Любен Тонев. Предвиждаше се шесттомна история, обхващаща древността, Средновековието, османското владичество, Възраждането, архитектурата ни след Освобождението и архитектурата на НРБ. Отпечатани бяха проспекти, които трябваше да се обсъдят от по-широк кръг специалисти. Положително явление бяха и издадените три тома материали по „Историята“, които запълваха някои „бели петна“ от различните периоди: „Архитектурата на България (1878-1944)“ и „Архитектурата на НРБ“.

Вторият опит е направен през 1976-1977 г., когато временен директор на института бе чл.кор.проф. Александър Обретенков. Тогава шесттомната история бе съкратена на четиритомна. Най-общо казано, древният и ранносредновековният период бяха обединени, а османският период бе разделен на две части: ранният премина към късното Средновековие, а късният — към ранното Възраждане. Основанието бе, че през този период няма достатъчно изявено архитектурно творчество. До подробни тематични планове и обсъждания не се стигна.

Трети опит за написване на „Историята“ започна по време, когато директор на ИТИГА стана проф. арх. Петър Ташев. Оформен бе нов авторски колектив и в рамките на установената вече четиритомна история бяха разработени подробни тематични планове. Направени бяха осъждания в обхвата на твърде голямия колектив и в научния съвет на института.

Четвърти опит бе направен, когато поста директор на ИТИГА зае проф. арх. Пейо Бербенлиев. Работата бе подхваната сериозно и в организационно, и в научно отношение. Направени бяха промени в състава на авторския колектив, а за четирите тома бяха разработени подробни тематични планове и проспекти. В разстояние на 4-5 години бе събрано огромно количество материал, особено що се отнася за архитектурата ни след освобождението на България от османско владичество и за архитектурата на НРБ. Под печат се намира цяла поредица от материали, отнасящи се до различните видове обществени, обслужващи, производствени и жилищни сгради и комплекси. Тези типологични изследвания имат редица недостатъци от гледна точка на архитектурния анализ и действителните постижения на българската архитектура. Но те могат да послужат като подстъп за по-нататъшните изследвания на явленията и големите общокултурни и архитектурни процеси в нашата страна.

По това време бе проведен и краткотраен методологически семинар, който поради ограничената си тематика, времетраене и недостатъчни обсъждания не даде особено големи резултати.

Петият пореден опит е в началото си. Съгласно договора с ръководството на БАН, той започва от 1989 г. и трябва да завърши през 1993 г., при това с голямо участие на щатните сътрудници на ИТИГА. Новият директор на института проф. арх. Рашел Ангелова може би ще направи промени в авторския колектив и в самата организация на работата по съставянето на „Историята“. Неколкократните опити общо взето си приличат. Те създават впечатление за необосновано бавене, за тъпчене на едно място, а в някои отношения — за недостатъчна заинтересованост и желание. Някои смятат, че това е резултат на научна безпомощност... Вниманието на щатните сътрудници историци бе заето повече с написване на монографии, студии и пр. по отделни видове сгради и периоди. Но до конкретното написване на „Историята“ не се стигна.

Цялата тази история на „Историята“ продължи повече от две десетилетия. Тя изкарва наяве както успехите, така и недостатъците по организацията на тази дейност и научната методология.

● Основният и все още нерешен напълно въпрос е **теоретико-методологичният**. Не е тайна, че архитектурната история у нас все още не е изградена напълно като наука. До голяма степен тя се намира в преднаучен, подготвителен период. Все още основната дейност, с малки изключения, се състои в систематизиране, описване и излагане на факти, явления и обекти, в писане на биографични очерци, на трудове с албумен характер, в събиране на материали и т.н. С една дума, архитектурната ни историческа наука, въпреки че е най-старата и най-развитата, с най-добре

подготвени специалисти, все още не е изяснила напълно своята същност и особености, не е създала окончателно своя обща методология, а липсват и подходящи частни методи за изследване на архитектурните явления, обекти и процеси.

Очевидно е, че без здрава теоретична основа, без ясни цели и принципи, историята на архитектурата може да се превърне в безкраен списък от недобре подбрани обекти с ниско равнище на архитектурния анализ, без така необходимите големи обобщения. Ако една история не се издигне над фактологията и историческото любопитство, над описанието и безпринципната възхвала, тя няма да осъществи своите най-важни цели. Историята на архитектурата не може без фактите, без сградите и комплексите. Но има факти, които свидетелстват за пропуснати възможности, за погрешни действия, за елементи на антихуманност в архитектурата. Те не трябва да се възхваляват. Имат сгради и комплекси (като някои от жилищните) големи по обем, но незначителни като архитектурно творчество. Ето защо **селекционирането на фактите** е основна методологична задача. Всеядността, безкритичността, конюнктурността и нагаждачеството съвпадат на една научна история. Оттук и необходимостта от правдива архитектурна критика в историческото изследване. Тя трябва да прониква във всички периоди на историята на архитектурата. Накратко — историята трябва да върви ръка за ръка с теорията и критиката. Ако има противници на това основно положение, то те трябва да изложат аргументирано своето становище.

За да се избегне субективността и се осигури научност при изследване на процесите в архитектурата, би трябвало да се прилага по-широко детерминизмът. С негова помощ ще могат да се обяснят по-добре явленията с оглед на тяхната обективна обусловеност, причина и следствие. Разбира се, веднага трябва да се допълни, че в индивидуалното творчество има подбудителни съображения и действия, които не могат да се обяснят чрез детерминизма или само с материалното и духовното състояние и изменението на обществото.

Опирайки се на елементарния детерминизъм, някои историци приравняват периодите на архитектурното развитие с периодите на социално-икономическото и обществено-политическото развитие. Те не се досещат, че периодизацията в историята на изкуствата, в т.ч. и на архитектурата, би трябвало да бъде резултат от изследването на цялостния процес, а не да се поставя като предварително условие или даденост. Същата методологическа грешка се забелязва при установяването на приноса, приемствеността, новаторството и т.н. С този похват каруцата се поставя пред коня.

При изследването на архитектурните процеси могат да се приложат различни подходи, всеки от които, ако се абсолютизира, може да доведе до едностранчивост, до пресилен или погрешен извод. Така например, ако се възприеме **социологичния** подход, „Историята“ рискува да затъне най-вече в общокултурното и идеологическото развитие и да обяснява всички процесни явления и факти предимно от позициите на класовите отношения, класовата идеология, психологията, връзката на архитектурата с обществото, хуманизма и т.н. — нещо, което ще бъде недостатъчно за сложните архитектурни процеси, свързани както с духовния, така и с материалния живот на обществото, зависещи и от интелектуалното равнище на творческите и ръководните личности.

Ако се приложи **техничко-икономическият** подход, то до голяма степен архитектурата ще бъде омаловажена като изкуство, ще се анализира като обикновено строителство, ще се даде тежест на организацията, на икономиката, на развитието на техниката. Количественият анализ ще преобладава над качествения, творческия, а почти всички факти и явления ще бъдат обяснявани нормативната и количествената страна на архитектурата. На тази методологическа основа ще се степенуват и успехите, и неуспехите в нашата архитектура. Подобен подход се забелязва в проспектите на „Архитектурата на НРБ“.

Като се даде тежест на **естетико-психологическия** подход, „Историята“ ще се насочи най-вече към естетически размишления и анализи, към анализиране на индивидуалните качества на твореца архитект, на неговата психология, школа, възгледи, духовно и житейско битие. С това ще се пренебрегват останалите, може би по-важни елементи на цялостния архитектурно-исторически процес.

За да се отговори по-пълно на особеностите на една история на архитектурата, може би ще бъде най-добре да се създаде **своена методология**, която да включва най-необходимите елементи от посочените по-горе подходи (може да се окаже, че съществуват и още много други), да ограничава увлеченията и да осигурява комплексност при установяване на историческата истина.

● Съществен въпрос, който чака своя отговор, е какъв трябва да бъде териториалният обхват на „Историята“. Спорът за неговото заглавие — „История на българската архитектура“ и „История на архитектурата по българските земи“, не е нищо формален, нито софистичен. Без да е шовинистичен, той е и национален, и научен. Въпросът се свежда до отразяване на ист

рическата истина за доста злополучната съдба на нашия народ. Известно е, че ние сме може би единствената държава в света, която условно казано до известна степен граничи със собствения си народ. Тази неповторима особеност би трябвало да ни помогне, когато даваме отговор на поставения въпрос. Трябва да се има предвид, че историята на България е твърде спорна, неясна, а в някои периоди така измислена, че е в наша собствена вреда. Поради това всяко лекомислие или несъобразителност може да има големи последствия за българския народ. А идните поколения ще произнесат своята присъда за нашите действия.

● Поставеният на разискване по-горе въпрос води от само себе си към друг основен и не по-малко важен — за историческата истина.

Първата теза е, че колкото и да ни е неприятно, историческата истина трябва да преминава като червена нишка през цялата история на българската архитектура. Фалшивите преценки и изопачаването на истината би ни довело не само до морален и професионален упадък, но и до обърканост и застои в развитието на силата, която не е в състояние да премахне създаденото недоверие и разочарование... Втората теза е, че в интерес на някои временни или други обстоятелства, истината може да бъде преувеличена или пренебрегната в интерес на идеологията, на обществото или на отделни личности. Тя може да бъде изопачена и в желанието да се възстановят повече паметници на архитектурата с оглед на вътрешния и международния туризъм или на патриотичното възпитание на народа.

Ползата и вредата от двете възможни тези подлежат на обсъждане. Но трябва да се има предвид, че истината и лъжата не могат да се прилагат едновременно. Те взаимно се изключват.

● Досега в трудовете по история на българската архитектура е забелязва и друго явление — **българоцентризмът**. В желанието да се подчертае по-добре и по-силно българският принос в областта на архитектурата много от авторите пресилват някои оценки и изводи, без да се съобразяват с постиженията на световната, европейската и балканската архитектура в разглеждания исторически период. За да бъдем убедителни, за да имаме спехи и авторитет, нашата архитектурна наука трябва да се изгражда на основата на **сравнителното архитектурознание**. Тогава ще се очертаят ясно и влиянията, и засмките, и собственият принос в общото развитие на архитектурата. Няма да покажем непознаване на световните постижения, няма да изпаднем в отблъскваща необективност и смехотворно положение.

Българоцентризмът не бива да се смесва с патриотизма и с елите на българистиката. Той може да доведе до вредна историческа самоизолация.

Обратната теза е, че българоцентризмът не само че е полезен, ащото повдига националното самочувствие, но и показва на света какво може и какво е направил българският народ през епохите в областта на архитектурата. Трябва да се подчертае, че този вид „научни“ изводи са по-лесни, по-повърхностни, но с върде слаб международен ефект. (Преди известно време ливийският президент Кадафи направи изявление, в което съобщи, че Лекспир бил ливиец. Това съобщение възбуди всеобща съжалиелна усмивка и очевидно имаше отрицателен отзвук сред световната общественост...)

● **Периодизацията на българската архитектура**, за която бе споменато вече по друг повод, също подлежи на по-обстойно обсъждане. Поради липса на последователност в изследванията, досега по нея съществува неяснота и голямо различие в мненията. Колкото повече се приближаваме до съвременния период, толкова повече се засилва многообразието. Спорно е дали периодите в архитектурата съвпадат напълно с политико-икономическите и обществено-културните промени в нашата страна. Вторият въпрос е дали тези периоди не издребняват в сравнение с действително големите исторически периоди и дали те повече или по-малко не са обусловени от временни обстоятелства, които от гледище на историята после ще се окажат незначителни. Това се проявява например в изкуственото надребняване на периодизацията при отделните видове сгради, особено що се отнася до незавършилия период на архитектурата през социализма. Това е толкова надребнена, че лишава изследователя от възможността за по-големи научни анализи и исторически обобщения. Очевидно трябва не само да се изясни методологията, но и да се определи точно какво е исторически период, какво е етап и какво е историческо явление или исторически процес.

● Във връзка с периодизацията и обхвата на историята е необходимо да се разиска и по **структурата на историята** и то както съдържателен, така и в количествен аспект. Както бе споменато, първоначално „Историята“ бе замислена като шесттомно издание. После тя бе сведена до четири тома. Доказателствата са и „против“, доколкото ги имаше, не получиха обществена признателност. Последните варианти на четиритомната история практически я превърнаха в петтомна, тъй като четвъртият том, отнасящ се до архитектурата на НРБ, бе разделен в два обемисти тома — „Градоустройството на НРБ“ и „Архитектурата на комплексите и сградите в НРБ“. Този акт дава основание и за друг основен въпрос: следва ли в една история да се отделят градоустройствените от архитектурните явления и процеси? Градоу-

стория на архитектурата

роителите смятат, че градоустройството има достатъчно особености, собствена територия и обхват, за да бъде изследвано и исторически самостоятелно, и независимо от общото развитие на архитектурата. Други са на мнение, че градоустройството е неделима част от архитектурата и поради това, особено при изследванията в „Историята“, те трябва да се разглеждат в ограничена връзка помежду си. Към това се прибавя и съвсем основателното твърдение, че разделянето на градоустройството от архитектурата ще доведе до излишни повторения, еднакви изводи и обобщения.

Все във връзка с разискванията по структурата на „Историята“ възниква и друга не по-малко важна методологическа постановка — по какъв начин да се изследва исторически архитектурата. И тук съществуват най-малко две възможности, които трябва да бъдат обсъдени от по-широк кръг специалисти.

Първо, да се приложи **историко-типологичният** подход. Неговите корени трябва да се търсят в проектантските методи. Той дава превес на изследването на всеки вид сгради поотделно, като в края на всеки раздел се правят съответни исторически обобщения. Подобна теза се поддържа и от някои градоустроители, които разбиват градоустройственото развитие по видове селища: села, специализирани селища, малки, средни и големи градове, София и т.н. При този подход не са изключени повторения — за всеки вид сгради или селища ще се започва отначалото на съответния период и ще се стига общо взето до едни и същи изводи. Разлики може да се появят в количествено отношение и в някои отделни творчески постижения.

Второ, да се използва **историко-проблемният** метод. При него се дава предпочитание на историко-архитектурния анализ в очертаването на явленията, постиженията и архитектурно-историческите процеси. Отделните видове селища, комплекси и сгради служат като необходим доказателствен материал при строг оценен подбор. Привържениците на този метод за написване на „Историята“ се смятат за онзи тип истински историци, които не само събират материали, но се стремят и да извличат максимален смисъл и полза от тях. Те са за органично съчетаване на историята, теорията и критиката, тъй като то служи най-добре на споменатия исторически подход.

Съществува възможност за прилагане на **трети, смесен** подход. Прави се опит за съчетаване на описаните два основни похвати, които по своята същина са противоположни един на друг. Смята се, че е възможно след всеки историко-типологичен раздел да се правят обобщения и да се очертават основните явления и процеси за даден период от време и за даден вид селища, сгради и комплекси. Някои са на мнение, че за да се осъществи този принцип, е необходимо да се извърши предварително по-голямо уедряване на типологията — напр. да се разглеждат по-общо сградите за труд, за обитаване, за почивка и за обществено обслужване.

При разискванията върху този въпрос трябва да бъде напълно ясно, че възприемането на една от възможностите е решавашо както за целите и качеството на „Историята“, така и за нейната структура и броя на томове.

● Накрая може да се постави и един колкото организационен, толкова и научен въпрос — за **качествения и количествения състав на авторския колектив**. Съществуват най-малко две възможности: **многоброен или малоброен колектив**. Многобройният колектив е необходим при историко-типологичния начин на съставяне на „Историята“, тъй като всеки вид сгради и комплекси ще се разработва от съответен автор, добре познаващ типологията и миналото на същите тези сгради през изследвания период.

Споделящите мнението за малоброен колектив смятат, че много специалисти са необходими само при първата фаза на работа — при събирането, документиранията и обнародването на материалите по исторически периоди. В последствие големият колектив (около 30 души) създава съществени проблеми: трудности при намирането на достатъчно добре подготвени историци, трудна управляемост, трудно постигане на научно-методологическо и стилово единство. Най-голямата опасност в случая се крие в механичното сбиране на текстовете и още по-трудното редактиране също от разнороден и не малък редакторски състав. В резултат може да се получат добре съставени сборници или очерци по история на българската архитектура, но не и органични томове на тази история. Поради това привържениците на това мнение предлагат всеки том да има един, най-много двама автори, които не се крият зад колектив, а носят цялата научна и морална отговорност за „Историята“. Те категорично смятат, че историята на архитектурата се прави от мнозина, но трябва да се пише от малцина.

Независимо от това обаче дали колективът е многоброен или малоброен, освен безспорни научни, той трябва да притежава и големи морални качества и духовна сила — необходимо условие, за да се осигури историческа истина, обективност и строга принципност, да се противостои на външни давления от страна на някои институции или отделни личности. Освен това авторите трябва да притежават ясни позиции, здрав мироглед, реалистичен подход и изключителна упоритост, за да доведат делото до благополучен край.

ИСТОРИЧЕСКАТА ИСТИНА

ЖЕНИ ХРИСТОВА

Всяка епоха овладява и развива на едно по-високо ниво предходното и това е процес на преобразуването на света, в който всеки резултат е едновременно последното от една степен на развитие и началото на следващата. Осъзнаването на единството на миналото, настоящето и бъдещето и стремежът на човека да бъде намеси целенасочено в развитието на света засилват интересите му към миналото.^{1/}

Опознаването на миналото става индиректно, чрез други явления, наричани „исторически източници“. Това са, както пише Марк Блок, „следа“ — т.е., достъпен за нашите сетива знак, оставен от феномен, който сам по себе си е недостъпен^{2/}. Затова възстановяването на миналото е интерпретация на историческите източници, при която обаче смисълът не може да съществува отделно от фактите, тъй като обектът на историята не е просто събитие, а мисълта, изразена в него. Стремежът да се избегне влагането на съвременни идеи при интерпретирането на информацията за отминалите епохи и желанието да се обясни най-изразително това, което е искала, чувствала и мислела другата епоха, е сравнително нов. Едва през XIX век историческото познание добива научни измерения и стремеж да обвързва всичко с фактите, да търси обективност.

Но в историческото изследване, за съжаление, фактите „не говорят“, а концепциите не изплуват сами от доказателствата. Те се разкриват напълно само чрез добрите хипотези, т.е. те „говорят“ само тогава, когато историкът говори с тях^{3/}. В този диалог историкът безспорно внася определена субективност при оценката, която прави на миналото, при интерпретацията и степенуването на фактите по значимост. Това е негово право. Но трябва да подчертаем, че между многото права, които историкът има при работата си с изходните материали, той „няма право да напуска науката и да създава митове и легенди“^{4/}, защото историята е необходима на човечеството.

В историята се търсят отговорите на много трудни въпроси на всяка съвременност; чрез нея се осъзнава продължителността на развитието и човекът се включва в него. Това му помага да не се чувства случаен в света. Познанието за миналото формира историческото съзнание у индивида. Оpoznатото и осъзнатото минало стабилизира човека, стимулира развитието на неговата творческа същност, увеличава социалната му отговорност^{5/}. Човекът без минало е социално необвързан. Откъснат от своите корени, той „става разрушителна стихия“, пише Хегел във „Философия на историята“ и дава пример с българските еничари^{6/}.

За да осъзнае и формулира жизнените си цели, човекът трябва да познава своето минало — цялата истина за него. „Затова в историята и най-ниската истина е по-скъпа от „благородната“ лъжа“^{7/}. „Почистената“ история не може да служи за нравствено възпитание. Това е по-скоро път към духовното разлагане на личността, към възпитание в цинизъм и лицемерие. В подобни случаи не ни спасява и „формулата на премълчаването“. Ако за човека остане скрито нещо от миналото, той или иска да узнае скритата истина (и следователно да разобличи тези, които в случая го правят на глупак), или в него се поражда дълбоко недоверие и отращение от историята.

Именно затова всеки исторически факт, лишен от мистификация, е позитивна ценност. „Ние можем да имаме негативно отношение към дадено събитие, но се чувстваме задължени да знаем за него истината, само истината, цялата истина“^{8/}.

Действително проблемът за истината и лъжата в историческото познание е свързан с развитието на човека и обществото. Настоящото не може да намери опора във фалшифицираното минало. Необходимостта от истината за пълноценното социално развитие е толкова безспорна, че е призната дори от теоретици, които гледат nihilistically на възможността да се достигне достоверност на историческото познание.

Нише пише: „Как би могло нещо да възникне от своята противоположност? Например истината от заблудението? Или стремежът към истина от стремежа към измама?... Самоотверже-

ността от користоловие?... Такива явления са не възможни... Същността на високите ценности трябва да има свой собствен произход“^{9/}.

Същевременно да се твърди, че истината е нещо веднъж завинаги дадено, означава да отречем диалектиката на развитието и да се върнем към неподвижното време на античността с неговите „вечни ценности“ или към теологичната концепция на средновековието за неподвижния в основата си свят, в който

истината е неизменна и вечна.

„За диалектичката философия няма нищо веднъж завинаги установено, безусловно, свято“^{10/}. В развитието на познанието нещата постепенно разкриват своята същност. Истината е процес, при който противоположните категории като „истина и заблудение, добро и зло, тъждество и различие, необходимост и случайност... имат само относителна валидност... Това, което днес смятаме за истина, има и своя погрешна страна, която по-късно ще се прояви — също както това, което сега сме познали като заблудение, има и своя истинна страна, по силата на която по-рано е могло да минава за истина“^{11/}. Всяко равновесие между тези две противоположности е относително. Самата истина е стойност и определеност, тяхното „абсолютно значение“ е валидно в пределите на извънредно ограничена област^{12/}. В процеса на развитието на историческото познание „границите на истината на всяко научно положение са относителни“^{12/}.

Постъпателното разкриване на истината в сложния и противоречив процес на диалектичкото развитие на познанието няма нищо общо с теориите за непознаемостта на света. Това, което познанието се изменя, не означава, че няма истина. Истина има и в историческата реконструкция на отминалите събития, въпреки че това е процес, който не подлежи на наблюдение и проверка, който е невъзможна историческата проверка.

Историческият процес е сплав от общото, закономерното и повторимото с единичното, уникалното и неповторимото. Затова неговото опознаване е трудно. Тази трудност се увеличава и от наличието на субективни моменти във всяка историческа интерпретация. Именно „обстоятелството, че един и същ предмет се пречупва различно в различните индивиди“^{13/}, обуславя различията между отделните исторически интерпретации. Но това не означава, че източникът на историческото познание изменя своето съдържание. Историческият реликт носи неизменна информация за времето, през което е създаден. Изменчив е само прочитът на тази информация. И „за да се вършат нишките на времето“ в общото и непрекъснато развитие, източникът трябва да се изменя, да се преработва, да губи своята автентичност и истинност.

Съзнателното изменение на историческия източник при трансформирането на неговата истинност е своеобразно претъпнение спрямо бъдещите поколения, защото тогава те няма да получат представа и познание за времето, през което е създаден историческият паметник, а ще получат само информация за неговите нишките, може би неверни, представи за това минало. Историческата интерпретация не означава, не изисква и не налага морално или физическото унищожаване на източника на познанието. Това не само може, но и трябва да запази своята достоверност в процесите на постъпателното му опознаване, независимо от включването му с историческата интерпретация. Нещо повече, ако тази интерпретация трябва да унищожи неговата истинност завинаги и ако това е неизбежно в конкретния случай, то тогава самата интерпретация е недопустима от гледна точка на цялостното историческо развитие, на бъдещето и прогреса.

При опазването на истинността трябва да се има предвид, историческата интерпретация често се насочва от актуални проблеми на развитието. Стремежът да се изведе максимална ползност от историческото знание за дадена актуална ситуация или проблем често изтласква изследователя в неверна посока, която, както пише Маркс, въпросът вече не е „дали тая или от теорема е вярна, а дали тя е полезна или вредна...“, удобна или неудобна, забранена или не. На мястото на безкористни

изследвания идват препирните на платени драскачи, на мястото на безкористното научно изследване — недобросъвестната и злонамерена апологетика^{14/}.

Проблемът за историческата истина е централен за развитието на историческото познание — не само защото чрез истината се осъществява продължителността на развитието, а и защото главните социални функции на миналото (формиращи и стабилизиращи човека) в съвременността са немислими без истината.

Но включването на миналото в развитието на човека и обществото не винаги се реализира чрез истината, въпреки че тя единствена може да премине проверката на времето и да осъществи приемствеността. Заблудите и илюзиите, които понякога човечеството търси и намира в своето минало, също имат определени социални функции. Те, също като истината, могат в особени моменти на социалното развитие да формират мирогледа, съзнанието, човешката индивидуалност, културата. За тази особена „потребност“ Ницше пише, „че често най-лъжливието от съжденията е най-необходимото, че без допускането на логическите фикции, без измерението на действителността чрез един измислен свят... човечеството не може да живее... Но признаването на неправдата като необходимо условие за живот — това не означава да се поставим отвъд доброто и злото“^{15/}.

Марксистката диалектика на познанието доказва, че ако в основата на породените и съществуващи социални илюзии и заблуди стои изопаченото минало (съзнателно или от липсата на достатъчно познания), то тази фалшификация говори за определен страх от истината, за бягство от нея, което се прави с определена социална цел. Това специфично „целенасочване“ на миналото влиза в противоречие със стремежа към обективност на научните възгледи.

Желанието да се отделят „деформираните“ представи за миналото от научното историческо познание е тласнало възгледите на някои автори до противопоставяне на миналото и историята.

Така според Плъмб „историята не е минало. Миналото е винаги създадена с цел идеология, замислена да контролира индивида, да подбужда народите, да вдъхновява класите. Нищо не е било така изопачено използвано, както концепциите за миналото. Бъдещето на историята и историците ще почисти разказа на човечеството от измамните възгледи на „целенасоченото“ минало. Мъртвата на миналото ще бъде полезна за историята“^{16/}.

Страхът от истината поражда най-опасните фалшификации на историята и самоизмамните, извлечени от тях, често могат да имат фатални последици за развитието. „Най-опасните от всички самоизмами са тези, които възникват от фалшификацията на историята, направени в интерес на националния и военния мошл. Те носят най-големи страдания и се заплащат най-скъпо“^{17/}.

Позитивният ефект от фалшификациите и заблудите е краткотраен, а отрицателните последици се изживяват дълго и често значително. Защото „камуфлираната история не само скрива рещките и недостатъците, които иначе биха могли да се лекуват, но и поражда фалшиво доверие. А фалшивото доверие лежи в основата на най-голямата част от неуспехите“^{18/}.

Осъзнаването на илюзиите, измамите и фалшификациите на миналото е кризисен момент в развитието на човека и обществото. Това са моменти на колебание в развитието, които може да имат катастрофални последици или да доведат до застой, до обратни движения“ на историята, до регреса в развитието.

Проблемите за историческата истина са същностно свързани процесите на опазването на културното наследство — със съзнанието на неговата автентичност. Разрушаването автентичността създава имитация, която е неотличима от оригинала само за ниските степени на културна грамотност. При имитацията метникът се запазва само привидно, защото той губи по-голямата част от социалните си функции.

Опазването на автентичността е различна при различните исторически реликви и паметници на културата. При повечето видове ценности няма тежки проблеми, защото тяхната интерпретация не засяга автентичността на оригинала. Например една картина, една музикална творба може да се приеме, да се отрече, да се критикува, да се интерпретира различно, но остава такава, каквато е била сътворена. Нищо не прави негативно нейното изменение. Такива възможности създават повечето произведения на изкуството. По-различно е положението на архитектурните паметници. Те не винаги запазват най-интересния си образ (това поражда споровете за включването на по-

късни промени). Често губят и първоначалното си предназначение, но това не намалява социалните им функции на исторически реликви, докато не бъдат грубо преработени или некомпетентно адаптирани към новите форми на социален живот. Тези сложни изисквания при опазването на недвижимите паметници на културата поставят редица методически и практически проблеми, на които е необходимо да се отдели специално внимание.

Миналото се включва в съвременността като опит^{19/}, придобит от предходните поколения, като културни ценности, участващи директно или в интерпретирани форми в следващото развитие, като идеал в периодите на социални кризи, когато мисълта за бъдещето поражда страх. Миналото е в основата на символите на всяка култура, на митовите на всяка съвременност. То идва до нас чрез историческото наследство, затова е важно контактът с него да не е формален.

За да се влезе в реален контакт с различните паметници от миналото е необходимо да се овладее съответният „културен език“, да се разчете съобщението, заложено в историческия реликт, да се разбере това, което Маркс окачествява като „човешко“ в него^{20/}.

Контактът не произтича по естествен начин от предметността, защото макар и видима, много често тя е знак, чието значение може да остане напълно неразбираемо, ако не се „дешифрира“. Непрочетеното в паметника остава настрана, невключено в сегашното развитие, защото самото присъствие на материалния носител на историческата информация не е достатъчно, за да се реализират социалните функции на културното историческо наследство. Погрешно е да се мисли, че подготовката за общуване с културното наследство е необходима само на специалистите.

Днес във всяка сфера на културата е необходим един минимум от знания, който създава възможността да се влезе в реален контакт с културната ценност. Незнанието прави неразбираемо и недостъпно културното съдържание. Нещо повече, при ниските степени на културна грамотност се заличават границите между миналите епохи. Това поражда безразличие към историята. И когато екскурзоводът „съобщи“ на посетителите на един квадратен двор на колеж от XVIII век, че е построен преди „хиляди години“, те се задоволяват с това сведение. За тях Тревър-Ропър пише: „те преминават през готическата катедрала или през двор на Паладио, както минава през музея човек, който не знае нищо за изобразителното изкуство и е неспособен да различи един примитивист от един импресионист, или Рембранд от Гойя. Ако липсва познанието, ако не притежаваме нещо, което позволява да се ориентираме, ако липсва чувството за прогресивното изменение на света, как би могло да бъде другояче. Тогава всички векове се сливат в едно време, което е над тях, във време извън мисълта, самото то без измерения“^{21/}.

Овладеяването на историческото познание е необходимост в нашата съвременност. То е средство за преодоляване на негативните явления в развитието, породени от незнанието и невежеството. Да знаеш е необходимо и възможно. Затова можем да завършим с мисълта на Платон: „Невежи са само тези, които искат да останат такива“^{22/}.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА И БЕЛЕЖКИ:

1. Този проблем е особено актуален през последните две десетилетия.
2. Марк Блок, Апологии истории, М., „Наука“, 1973, с.33.
3. Edward Hallett Carr, What is History?, New York, Alfred A. Knopf, 1962, p. 151.
4. Гулыга А.В., История как наука, М., „Наука“, 1974, с.22.
5. В САЩ със социологически наблюдения и изследвания е доказано, че тези, които най-рано са напуснали бащиния дом и са скъсали със своите корени, най-често не плащат своите данъци и оставят други да поемат отговорността за техните постъпки.
6. Гегел, Соч., VIII, М., 1935, с.402.
7. Гулыга А.В., История как наука, М., с. 27.
8. Пак там
9. Ницше, Ф., По ту сторону добра и зла, С.Петербург, 1907, с.с. 4,5.
10. Ленин, Маркс, Енгелс, Марксизъм, С., 1946, с. 12.
11. Маркс, Енгелс, Избр. пр., т.2, с.42.
12. Ленин, Събр.съч., т.18, с.129.
13. Маркс, Енгелс, Съчинения, С., 1957, т.1, с.7.
14. Маркс, Капиталът, т. I, с. 11.
15. Ницше, По ту сторону добра и зла, с. 6.
16. Plumb J. H., The Death of The Past, Ed. Macmillan and co Ltd, London, 1962, p. 17.
17. Liddel Hart V.H., Why don't learn from History?, Ed. George Allen&Unwin Ltd, London, 1972, p.26.
18. Пак там, р. 27.
19. Някои автори като Паскал, Конт и Кондорсе смятат опита, човешката колективна памет като източник на самото развитие.
20. Вж. Маркс, Енгелс, Соч., т. 42., с. 121.
21. Trevor-Roper Hugh, Que serait la vie sans une connaissance de l'histoire, dans „Historien entre l'ethnologue et le futurologue“, ed. Mouton, Editeur La Haye, Paris, 1972, p.200.
22. Мъдростта на вковете, С., 1971, с. 199.

Русский • Русский • Русский • Русский • Русский • Русский • Русский • Русский • Русский • Русский • Русский

Внеочередной восьмой съезд союза архитекторов Болгарии стр. 1

Съезд состоялся с 29 по 31 марта н.э. в Дворце культуры и спорта в Варне при демократическом регламенте участия — взять участие в его работе получили право все архитекторы — члены САБ. Готовность обсуждать будущие изменения в устройстве союза и его задачи выразило около 1600 человек, которые в течение трех дней, иногда до поздней ночи, с жаром обсуждали пути разрушения тоталитарной схемы, которая не обошла и их творческий союз. Неподнявшись преговорительному жесткому сценарию, с трибуны съезда и у трех микрофонов в зале, участники обсудили доклад Центральной контрольной комиссии САБ, платформу союза, его функции и структуру, Устав САБ и Моральный кодекс архитектора. После того как были высказаны резко противоположные мнения о структуре Союза архитекторов Болгарии, съезд принял формулировку добровольной, независимой, творческо-профессиональной организации на основе федеративных принципов и под руководством выбранного съездом председателя и правления. Было решено, что в состав правления САБ входило 24 члена союза, выбранных съездом, и все председатели первичных союзных организаций, входящие по праву. Съезд утвердил Устав, платформу САБ и решения Восьмого съезда архитекторов Болгарии. Тайным голосованием был выбран состав правления. Выборы председателя союза прошли в два тура и среди девяти претендентов участники съезда большинством голосов поручили руководство своей организацией архитектору Христо Генчеву. В номере публикуется дневник съезда, состав правления и контрольной комиссии, решения съезда, а также интервью с новым председателем САБ — Христо Генчевым и с одним из его основных конкурентов на этот пост — архитектором Димитром Крыстевым.

Устройство Болгарии с учетом некоторых международных и политических проблем стр. 24

Христо Генчев

Основной вопрос, который ставит в своем исследовании автор — это вопрос о тех инфраструктурных начинаниях, которые отвечали бы нынешним проблемам территориального устройства и устройства поселений. В ходе изложения эти проблемы рассматриваются прежде всего в связи с глобальными и региональными изменениями — потеплением климата, засухами, сокращением пахотных земель, с гибелью Черного моря и лесов на склонах горы Рила и т.п. Встречные устройственные меры в ответ на это, по мнению автора, — новое значительно более защищенное от возможного риска устройство территорий вокруг атомных электростанций, территориальное реструктурирование водохозяйственных сооружений, совершенствование транспорта путем электрификации — все это в связи с необходимостью пересмотреть энергетическую программу; развитие населенных пунктов в местах, неexploзируемых в сельскохозяйственных целях, освоение бесхозных земель в населенных пунктах, увеличение запасов воды путем строительства новых и ремонта старых водохранилищ, очистные сунайских и черноморских вод; внедрение новых технологий и т.д. Вторая группа устройственных мер, к которым, по мнению автора, в будущем наши специалисты должны обратиться в этой области, продиктована глобальными европейскими и балканскими политическими тенденциями. В последней части исследования статья подкашивает те устройственные реакции изменения, которые дадут лучший ответ на попытки нашей страны расширить свои связи в международном хозяйстве.

Сельскохозяйственные здания и поселения стр. 27

Эмил Цанков

Многочисленные проблемы в аграрном секторе хозяйства страны преимущественно являются следствием абсолютной концентрации. Это привело к обезлюдению многих районов страны. Поэтому сейчас необходимо приступить к новой, в корне отличной политике перестройки

аграрных отношений на основе многочисленных форм хозяйствования и использования земли. Статья рассматривает проблемы строительства хозяйственных зданий на личных участках, которые дают продукцию для удовлетворения собственных потребностей и товарного фонда страны. Проблемы возникли по поводу определения целесообразного расстояния от жилых домов до хозяйственных построек, по поводу размеров участков и проектной плотности обитания, по поводу эффективности инфраструктуры и их нормативного устройства. Необходимы конструкции, позволяющие осуществить разные функциональные решения, быстро перестраивать и достраивать с минимальными затратами и нисколько квалифицированным трудом. Автор описывает изменяемую систему, позволяющую группирование композиционных секций технологического оборудования в основных отраслях животноводства и соответствующих фуражных и инвентарных построек. При строительстве хозяйственных зданий нужно принять во внимание отсутствие транспортной доступности в хозяйственные зоны жилых кварталов и необходимость ограничить загрязнение. Очень подробно обоснована точка зрения, согласно которой необходимы группы зданий для животноводства, состоящих из навозного хозяйства, ветеринарного обслуживания, фуражного хозяйства и продажи фуража, скупки, переработки (скотобойня, сыроварня и др.). Система разработана как технология и унификация решений, функционально-плановых параметров и оборудования. Разработаны и пять строительных режимов, которые могут стать исходной базой для деятельности по координированию и для конкретных подходов в политике общин при учете природо-климатических, почвенных и других условий, традиций, структуры поселений, занятости и качества рабочей силы, условий реализации продукции или условий ее переработки.

Вокруг национального библиотечного комплекса „Святые Кирилл и Мефодий“ — „Святой Климент Охридский“ стр. 38

Любен Константинов

Дискуссии о создании северного крыла здания Софийского университета на улице Шинка и о расширении университетской библиотеки продолжаются уже 20 лет. Так как автор этой статьи является и автором проектов этих зданий, то он делится трудностями при проектировании и по ходу строительных работ. При проектировании расширения университетской библиотеки использован принцип: книгохранилище — под землей, читальня — над землей при полной современной автоматизации и пневматике здания. Этот принцип использован при строительстве библиотеки в Академгородке в Новосибирске, СССР, университетской библиотеки в Штутгарте, ФРГ. Автор считает неправильным использовать здания на улице Обориште или на улице Шинка (пока его населяет Союз болгарских художников) для расширения университетской библиотеки даже и после ремонта. Он вносит предложение — на основе требования двух библиотек выработать проект, а после того как его одобряют высшие технические инстанции, приступить к строительству и создать национальный библиотечный комплекс „Святые Кирилл и Мефодий“ — „Святой Климент Охридский“.

Архитектор Иван Василев и его произведения стр. 40

Владимир Брынеков

Его детские годы прошли в г. Орехове, на берегу Дуная, славящимся красотой руин старой римской крепости. В школе в Софии оказался под магическим влиянием живописи и в 1911 г. числился в Мюнхенскую художественную академию, но очень скоро был okolдован архитектурой и перешел учиться в Карлсруэ к знаменитому в то время архитектору проф. Остендорфу. Василев попадает в богатую традицию и искусство среды, которая формирует его обостренное чувство красоты, формы и стиля, и всю жизнь испытывал воздействие традиций классицизма.

Его дарование лучше всего раскрывается в создании народной библиотеки в Софии, построенной совместно с арх. Димитром Цоловем. Это запоминающееся здание благородной протомы и спокойного величия, созданные лаконичными средствами выражения, без акцентных отличающихся гармонией пропорций и с простотой деталей. Среди его лучших произведений и городской дом на улице Московской (счас Софийский народный совет) в классическом стиле, кафедральный собор Святой Недели в Софии (проект получил первую премию на конкурсе), здание Народного банка в Софии — первое объединило две на первый взгляд несместимые школы — классику и модернизм также и многие жилые дома. Его произведения показывают широту его многостороннего рования и объединяются общим принципом любовью к гармонии и красоте.

Беспредельная верность профессии стр. 41

Иван Аврамов

В этом номере рубрика „Создатели болгарской архитектуры“ знакомит нас с одной из крупнейших архитекторов-женщин — Викторией Ангеловой-Винаровой. В своей сравнительно короткой жизни (1902—1947) она спроектировала построила много общественных зданий, которые и поныне считаются образцами современной архитектуры. В статье упоминается что арх. Ангелова вышла на архитектурное поприще во второй половине двадцатых годов прошлого века. Еще с первых шагов она завоевала репутацию и сохранила его до конца своей жизни. Она служила в Министерстве общественных зданий, дорог и благоустройства, параллельно находила силы и время участвовать почти всех объявленных тогда конкурсах, начиная с самых известных архитекторов среди мужчин. По мнению автора, В. Ангелова отдает свое предпочтение здравоохранительным и учебным зданиям, но не чувствует себя неподготовленной и в других архитектурных жанрах. Беспредельно влюбленный в свою профессию творец — вот ее общая характеристика, как статья оценивает профессиональную судьбу арх. Виктории Ангеловой-Винаровой.

Пространство в архитектуре стр. 42

Луис Ноел Де Мерелес

Основной вопрос, который рассматривает статья, связан с эстетическим анализом пространства в архитектуре, при этом автор старается ограничить художественные компоненты от практических, в целях создания объективных оценок. Что это за характеристики архитектуры, которые позволяют оценить эстетическое достоинство данного творения. Прежде всего — это объем созданного объекта если сопоставить его, с одной стороны, с веком — как отправной точкой для сравнения с другой — с полюбными зданиями. Наряду этим должны быть исследованы и формы здания, их объединение в целое путем подбора, пропорция и пропорциональности. Нельзя забывать и связь объекта с окружающей средой — это элемент, важный для эстетики данного здания. Анализируя другие элементы архитектуры как функцию, восприятие и значение, автор ставит вопрос о возможных связях с эстетикой. В статье выясняется, что речь идет о физических факторах, при которых можно положить определенные нормы, а речь идет о ладях интеллектуального характера. В заключение, автор подчеркивает, что несмотря на данные анализы и связи, художественный характер сохраняется то, что не поддается систематическим методам и является назрелым творением для людей, изучающих и ценящих искусство.

Форма и отношение в архитектуре стр. 43

Благовест Вылков

Статья является теоретической разработкой сущности архитектуры как искусства. Излагается специфическая терминология данной проблемы. Архитектура рассматривается процесс, который определяется особенно общими для искусства в целом, но специфичными для архитектуры.

РЕЗЮМЕ

ими для отдельного вида искусства элементарно и взаимоотношениями. Ключевую позицию в зорском процессе занимает художественная форма. Подробно рассматривается общественная суть творческого процесса. Специальное внимание уделяется переживаниям как специфическому способу восприятия формы в искусстве. По мнению автора, у чувств — эмоциональное проявление, но их содержание общественно и именно оно отличает чувства от эмоций. Как отношения определяются важные для искусства черты субъекта, а также и все причины, которые связывают его с искусством. Модернизационная суть, способ восприятия художественной формы придают ей смысл отношения. В заключение автор уточняет, что при выяснении проблем художественного творчества любое утверждение относительно верности, а правда многовариантна и приводит в пример китайскую сказку из философии Дао.

Словесность о могиле Левского

стр. 48

Элиза Николова

Половина со дня смерти апостола Левского планируется поводом вернуться к дискуссионному вопросу о месте его захоронения. Очень подробно автор рассматривает противоречия между выраженным Георгием Джинзовым в журнале „Музеи и памятники культуры“ — 3/87 мнением и обсуждением тех же выводов от данного археологического исследования 1956 г., состоявшимся в феврале 1986 г. Снова ставится вопрос о поисках могилы Левского, приводятся доказательства. Правда ли, что Левский перезахоронен в церкви Святой Петки Самарджийской или это нельзя принимать как действительный факт? Приводятся стенограммы дискуссий, акты, не изданные ранее, за исключением опубликованных в книге Николая Хайтова. Автор не согласна, что исследования о могиле Вала Левского могут вести только археологи и историки. Она делает структурно-технический анализ архитектурной среды, в которой был найден скелет в алтаре церкви Святой Петки Самарджийской. По мнению автора, этот анализ решает основной вопрос — был ли скелет на своем месте во время строительства церкви или мертвое тело внесли в алтарь после ее создания. Это определяет датировку скелета и таким образом решает спор. Из архитектурно-строительного анализа она делает вывод, что похороны совершились после строительства. Автор рассматривает и схему образования ниши для ног трупа, сделанной архитектором Савой Бобчевым во время раскопок и указывающей тезис поздних похорон. Она отвергает нападки Джинзова на арх. Бобчева и подчеркивает, что схемы Бобчева подтвердились в 1986 г. комиссией Геодезического факультета ВИАС под руководством проф. Г. Кова и проф. Д. Димитрова.

Индивидуализированное исполнение общественных зданий

стр. 51

Григорий Йосифов

Время динамичной перестройки жизни и широким социальным контактам населения требуют эффективного общественного обслуживания. Приводятся к интегрированию функций и организмов в зданиях, к улучшению организмов архитектурной среды, к поискам путей и средств преодоления морального устаревания этого вида зданий. По мнению автора, сегодня проблема состоит в том, как достичь общую цельность этих зданий и как сосредоточить внимание на общей пространственной структуре и в этом создать условия для взаимного функционального и пространственного прикосновения, возможность увеличиваться и трансформироваться при создании разнообразного облика. В большинстве случаев известные до сих пор типологические конструктивные решения общественных зданий позволяют трансформировать только при условии предварительно обеспеченной конструктивной возможности. Автор утверждает, что необходимо внедрить новые конструкции, а также и более эффективные, ступенчатые модули строительных материалов и строительную технику для архитектурного творчества. Так окончательно окажется лишним типовой проект, характерный своей твердостью и оправданной архитектурными соображениями типизацией и связанной с ней блок-секционной системой. В статье подчеркивается, что

параллельно с сегодняшними методами типизации и индустриализации нужно разработать и внедрить новую открытую (универсальную) неагрессивную скелетную конструктивно-структурную систему, которая могла бы конструктивно удовлетворить потребности массовых зданий.

Об истории архитектуры

стр. 64

Методи Класанов

Составление и издание многотомной исчерпывающей истории болгарской архитектуры с древнейших времен до наших дней, в которой будет ясно выделено место и значение многолетнего архитектурного творчества в нашей стране в рамках балканской и европейской цивилизации, объективно оценен болгарский вклад в развитие мировой архитектуры, вот уже целых 25 лет ожидает своего разрешения. Независимо от вышедших до сих пор многочисленных монографий, трудов, статей и публикаций, в которых предметом научных исследований и анализа являются отдельные факты, явления или периоды развития нашей архитектуры, необходимость полного, всеохватного, углубленного научного исторического труда абсолютно бесспорна. Отсутствие истории болгарской архитектуры несомненно представляет собой огромную пустоту в нашей национальной культурной и профессиональной литературе. Вот почему редакция считает своим долгом поставить на обсуждение некоторые из наиболее существенных и до сегодняшнего времени нерешенных проблем, которые в той или иной форме, в той или иной степени тормозили ее подготовку и издание. Наша цель, чтобы по данному вопросу взяли отношение известные болгарские творцы, историки, теоретики и критики, работающие в области архитектуры, которые бы своим опытом, компетентным мнением и рекомендациями могли бы очень помочь предстоящей серьезной и ответственной работе по составлению „Истории“, поставили бы все на здравые основы, так, чтобы без дальнейших проволочек ее выход в печать стал бы реальным фактом. Автор данной статьи начинает разговор на эту тему, желая припомнить многочисленные попытки положить начало написанию подобной многотомной истории, осуществляемые в последние годы. Он отмечает, что по инициативе в основном Института теории и истории архитектуры при БАН в различные периоды времени формировались коллективные специалисты, разрабатывались подробные тематические планы, проводились обширные типологические исследования, был собран огромный по объему материал, т. е. была осуществлена серьезная и в организационном и в научном отношении работа, которая по тем или иным причинам, безгласно указанным автором, не привела к особым результатам. Он пытается сделать определенные выводы из оказавшейся неэффективной в этом направлении деятельности и не претендует на исчерпательность, даже только в концептивном плане, пытается наметить наиболее важные вопросы, которые, по его мнению, должны быть объектом внимания более широкой дискуссии на страницах журнала до их окончательного выяснения, для того, чтобы наши ученые историки могли довести до успешного конца это столь важное для профессиональной и культурной жизни нашей страны дело. Сюда он включает прежде всего вопрос об основном теоретико-методологическом подходе при анализе архитектурных фактов, процессов и явлениях, о периодизации болгарской архитектуры, о самом охвате истории и ее общей структуре и т. д.

Историческая истина

Жени Христова

стр. 67

Опираясь на солидное количество философских сочинений и других теоретических источников, в своей статье автор рассуждает о проблеме истины и лжи в историческом познании, проблеме, связанной с развитием человека и общества. Истинное, по ее мнению, не может опираться

на фальсифицированное прошлое. Необходимость истины для полноценного социального развития настолько бесспорна, что признается даже теоретиками, которые нигилистически смотрят на возможность добиться достоверности исторического познания. В тоже время утверждать, что истина — это самое данное навсегда, означает отрицать диалектику развития — в процессе развития исторического познания, отмечается в статье, границы истины любого научного положения весьма относительны. Трудности в ознакомлении с историческим процессом вытекают не только из его характера сплава общего, закономерного и конкретного с единичным, уникальным и неповторимым, а и из наличия субъективных моментов в каждой исторической интерпретации, которые приводят к различиям между отдельными историческими интерпретациями. Однако по мнению автора, это не означает, что историк исторического познания изменяет свое содержание. Исторический реликт несет неизменную информацию о времени, в котором он создан, меняется только прочтение этой информации. Именно поэтому, сознательное изменение исторического источника и трансформирование его истинности является своеобразным преступлением в отношении будущих поколений, потому что в таком случае они не получают представление и знание о времени, в котором был создан исторический памятник, а только информацию о наших, может быть неправильных представлениях об этом прошлом. Историческая интерпретация, утверждает автор статьи, не означает, не требует и не вызывает морального или физического уничтожения источника познания. Он не только может, но и должен сохранить свою достоверность в процессах его поступательного ознакомления и если историческая интерпретация должна уничтожить навсегда его истинность, и если это неизбежно и конкретном случае, то тогда сама интерпретация недопустима с точки зрения целостного исторического развития, будущего и прогресса. При сохранении истинности необходимо иметь в виду, что историческая интерпретация часто направляется актуальными проблемами развития и стремлением извлечь максимальную пользу от исторического знания данной актуальной ситуации или проблемы часто толкает исследователь в неправильное направление. Однако учетывание прошлого в развитии человека и общества, подчеркивается дальше в статье, не всегда реализуется посредством истины, несмотря на то, что она единственно может пройти проверку временем и осуществить преемственность. Заблуждения и иллюзии, которые иногда человечество ищет и находит в своем прошлом, также имеют определенные социальные функции — они, также как истина, могут в особые моменты социального развития формировать мировоззрение, сознание и человеческую индивидуальность. Однако позитивный эффект этих фальсификаций по мнению автора кратковременный, а отрицательные последствия переживаются долго и часто мучительно. В заключении статьи отведено место существенной связи между проблемами исторической истины и процессами сохранения культурного наследия — с сохранением его автентичности. Существует разница при сохранении автентичности у различных реликтов и памятников культуры. У большинства проблем, ценностей не существуют тяжелые проблемы, потому что интерпретация этих ценностей не затрагивает автентичность оригинала — одну теорию, одну картину, одно музыкальное произведение можно принять, отрицать, критиковать, различно интерпретировать, но она остается такой, какой была сотворена. Однако вопрос с архитектурными памятниками стоит

совсем не так — они не всегда сохраняют свой первоначальный облик, часто теряют это, по первоначальному предназначению, однако это, по мнению автора, не уменьшает их социальные функции исторических реликтов, если не будут грубо переработаны или некомпетентно адаптированы к новым формам социального бытия. Эти более сложные требования к сохранению недвижимым памятников культуры выдвигают целый ряд методических и практических проблем. Для того, чтобы вступить в реальный контакт с различными памятниками прошлого, необходимо овладеть соответствующим „культурным языком“, расчитать сообщение,

SUMMARIES

relations common for art as a whole but specific for separate art genres. The artistic form has key position in the creative process. The public side of the creative process is examined in detail. Special attention is paid to experience as a specific way of perceiving form in art. According to the author of the article the feelings have emotional intensity but their content is a public matter and is distinguished from emotions. The traits of the subject, important for art, as well as all reasons that connect it with art, are defined as a relation. The motivation nature, the way of perceiving the artistic form lend it a meaning of relation. In conclusion the author of the article explains that in studying the problems of the artistic creativity each assertion is relatively true while truth is multivalent and gives a Chinese philosophical story as an illustration.

Once More about the Grave of Vassil Levski p. 48

ely Nikolova
The death anniversary of the Apostle of Bulgarian freedom Vassil Levski is an occasion to return once more to the controversial question about his grave. At some length the article examines the contradictions between the stand of Georgi Dzhangov expressed in his article in the journal "Museums and Monuments of Culture" (No 3/1987) and the public discussion in the inferences and data of the archaeological study of 1956, conducted in February 1986. Once more the search of V. Levski's grave is discussed and evidence for both theses is produced. Has Levski been buried in the St. Petka Samardzhiiska Church in Sofia? Opinion expressed at the discussion are quoted, as well as facts to be found exclusively in the book of Nikolai Zhaitov. The author of the article does not agree that the studies of V. Levski's grave are within the competence of archaeologists and historians only. She makes an analysis of the architectural setting of the church altar where the skeleton has been found. She thinks that this analysis solves the problem: was the skeleton at this place during the building of the church or the corpse was moved in the altar after its building? This determines the dating of the skeleton and settles the dispute. Out of the architectural and building analysis made she draws the inference that the burial has been done after the building of the church. The author examines also the draft of the moulded hole (bay) for the legs of the corpse made during the excavation work by arch. Sava Bobchev and that proves the thesis for a later burial. She refutes the attacks of Dzhangov against arch. Bobchev and stresses that the plans made by S. Bobchev have been confirmed in 1986 by a committee of the Geophysical Faculty of the Higher School of Architecture and Building with Prof. G. Kolev and Prof. D. Dimitrov at the head.

Industrialization of Public Buildings p. 51

Yossif Yossifov
As a result of dynamic changes in life and the broad social contacts the requirements for effective public services demand integration of functions and spaces in the buildings, better organization of the architectural setting and the search of ways and means for the overcoming of the moral "ageing" of these buildings. The author of the article thinks it imperative that today all-round flexibility of these buildings should be achieved, the attention being focused on the general spatial structure and opportunities should be provided for mutual functional and spatial penetration, possibilities for growth and transformation in creating varied architectural image. However, the typological structural plans of public buildings known in most of the cases up to now, would allow transformation only in preensured structural opportunities. The author thinks that new structures should be introduced, as well as more effective, easily available module building materials and building technique for architectural creativity. In this way the standard project will drop out once and for all, specific with its steady and unjustified from architectural point of view typification.

and the related block-section system. The article addresses that parallel with the typification and industrialization methods used so far, a new open (universal) and anonymous frame structural system should be worked out and introduced that should answer most effectively the needs of buildings of mass type. The author suggests that the production of such an universal building structure (system) should be worked out and introduced by a definite firm that can be set up and take the place of some of existing obsolete still unreconstructed state building works.

About the History of Architecture p. 64

Metodi Klissanov
The writing and publishing of a comprehensive history of Bulgarian architecture from ancient times till present days in which the place and significance of the centuries-long architectural work in this country within the frames of the Balkan and European civilization should be outlined and the Bulgarian contribution to the development of the world architecture should be objectively appraised, is a problem for 25 years awaiting its solution. Irrespective of the numerous monographies, studies, articles and publications published till now, in which object to scientific study and analysis are certain facts, phenomena or development periods of our architecture, the necessity of an all-round, comprehensive scientific historical work is undeniable. The lack of history of the Bulgarian architecture undoubtedly is a marked deficiency in our national cultural and professional literature. That is why the editorial staff of this journal consider it their duty to put for discussion some of the most substantial problems, unsolved till now, that have hampered in some way or other its preparing and publishing. It is expected that eminent Bulgarian scientific workers, historians, theoreticians and critics in the sphere of architecture should take up a position and with their experience, competent opinion and clever recommendations would be able to assist the future serious and responsible task for the writing of the "History" and its placing on a reliable basis so that without any protraction its publishing would be a real fact. With this article its author starts the conversation on the theme, wishing to remind us also of the several trials at beginning work on the writing of such a history, done in past years. He notes that on the initiative mainly of the Institute for Theory and History of Architecture at the Bulgarian Academy of Sciences teams of specialists have been formed during different periods of time, detailed thematic plans have been worked out, comprehensive typological researches have been made, materials in huge quantities have been collected, i. e. serious in organizational and scientific respect work has been done. However, due to one or other reason, treated shortly by him, it has not led to substantial results. From this activity that proved inefficient in this respect he tries to draw some inferences and without any claims for comprehensiveness he makes an attempt to outline in a concise plan the most significant problems that, as he thinks, should be object to attention at a broader discussion on the pages of this journal until their final elucidation. In this way the historians of this country should be able to bring to a successful end this so very important for the professional and cultural life of this country initiative. Here he includes, first of all, the problem of the basic theoretical and methodological approach in the analysis of the architectural facts, processes and phenomena, of defining the periods of Bulgarian architecture, the very scope of history and its general structure, etc.

The Historical Truth p. 67

Zheni Khristova
Basing herself on a solid number of philosophical studies and other theoretical sources the author of this article treats the problem of truth and falsehood in the historical knowledge, a problem related with the development of man and society. The present, she says, cannot find support in the falsified past. The necessity of truth for the all-round social development

is so irrefutable that this is admitted even by theoreticians who look nihilistically knowledge. At the same time to claim that truth is something fixed once and for all means denying the dialectic of development; in the process of developing the historical knowledge, notes the article, the bounds of truth in each historical situation are quite relative. The hardships in acquiring knowledge of the historical process proceed not only from its nature as an alloy of the common, regular and repeatable and the single, unique and unrepeatable nor from the presence of subjective moments in each historical interpretation that lead to differences among thinks the separate ones. This, however, as the author of the article does not mean that the source of the historical knowledge changes its content. The historical relic bears constant information for the time when it has been created, only the reading of this information is changing. That is why the conscious change of the historical source and the transformation of its veracity is a peculiar crime against the future generations because in such a case they would not receive any idea and knowledge of the time when the historical monument has been created but only information for our maybe wrong ideas of that past. The historical interpretation, claims the author of the article, does not mean, does not demand and does not impose moral or physical annihilation of the source of knowledge. It can and it must keep its authenticity in the processes of its gradual cognition and if the historical interpretation has to abolish its veracity and if this is inevitable in certain cases then the very interpretation is inadmissible from the point of view of the all-round historical development, of the future and progress. In preserving the veracity one should have in mind that the historical interpretation is often urged by the pressing development problems and the striving after maximum utilization of the historical knowledge of a particular topical situation or problem often forces the explorer into false direction. The including of the past in the progress of man and society, states further the article, is not always achieved by means of truth though it is the only one that can pass the check-up of time and lead to succession. The fallacie and illusions that sometimes mankind seeks and finds in its past, have also certain social functions. They, just like truth, at certain moments of social development can form the views of life, the consciousness and human individuality. The positive effect of these falsifications, according to the author's opinion, is short-lived while the negative results are of long duration and often quite painfully outlived. In the conclusion of the article the substantial link between the problems of historical truth and the processes of preserving the cultural heritage and the keeping of its authenticity is also treated. There is some difference in preserving the authenticity with the different historical relics and monuments of culture. With most kinds of valuables there are no heavy problems because the interpretation of these valuables do not affect the authenticity of the original — a theory, a picture, a piece of music can be accepted, denied, criticized, interpreted in different ways but it remains such as it has been created. The problem with the architectural monuments is something different. They do not always keep their initial image, often they lose their original function, too. The author of the article thinks that this does not decrease their social functions of historical relics on condition that they are not roughly remodelled or incompetently adapted to the new form of social life. These rather complicated requirements in preserving the immovable monuments of culture raise a number of methodical and practical problems. In order to make a real contact with the different monuments of the past it is necessary that the "cultural language" should be mastered, the note set in the historical relic should be deciphered. That which is unread, remains aside, it is not included in today's progress, the presence of the material bearer of the historical information is not sufficient for the realization of the social functions of the cultural historical heritage. That is why the author thinks that in each sphere of culture a minimum of knowledge is needed that should allow the contact with the cultural relic and the understanding and revealing of its cultural content.

français • français • français • français • français • français • français • français • français • français

le Huitième congrès extraordinaire de l'Union des architectes en Bulgarie... page 1
Le congrès s'est tenu du 29 au 31 mars dernier au Palais de la Culture et des Sports à Varna aux termes d'un règlement de participation démocratique — tous les architectes bulgares membres de l'Union ont été invités à prendre part à ses travaux. Environ 1600 par-

ticipants se sont déclarés prêts à discuter les futures changements devant être apportés aussi bien dans la structure de l'Union que dans ses tâches et ses buts; trois jours durant et parfois même tard dans la nuit l'animation a été présente tout au long de la discussion concernant les voies à suivre pour désagréger le schéma totalitaire dont a eu à souffrir leur organisa-

tion créatrice. Nullement limités par quelque scénario «rigide» préalablement mis au point, les participants au congrès, du haut de la tribune et par le biais des trois microphones, ont pris position sur le rapport de la Commission centrale de contrôle de l'Union des architectes en Bulgarie, la plate-forme de l'UAB, ses fonctions et sa structure, les Statuts de l'UAB et le

code moral de l'architecte. A l'issue d'une âpre confrontation d'opinions sur la structure de l'Union des architectes en Bulgarie, le congrès a décidé qu'elle soit une organisation créatrice professionnelle, bénévole et autonome, conçue sur des principes fédératifs et dirigée par un président et un conseil d'administration élus par le congrès. Il a été décidé que le Conseil d'administration de l'Union soit constitué par 24 membres élus par le congrès et par les présidents des sociétés de l'Union admises de droit. Il a été procédé à l'approbation des Statuts de l'Union, de sa plateforme et des décisions du Huitième congrès de l'Union. Le conseil d'administration a été élu au scrutin secret. L'élection du président de l'Union s'est déroulée en deux tours, les candidats ayant été au nombre de douze. Les participants au congrès ont confié à la majorité des voix la direction de leur organisation à l'architecte Christo Guentchev. Ce numéro renferme le journal du congrès, la composition du conseil d'administration et de la commission de contrôle, les décisions du congrès et une interview accordée par le nouveau président de l'Union — l'architecte Christo Guentchev — et par l'un de ses principaux rivaux pour ce poste — l'architecte Dimitre Krastev.

La structuration de la Bulgarie à la lumière de certains problèmes politiques et internationaux page 24

Christo Guentchev

La principale question posée par l'auteur dans son étude est de savoir quelles sont les initiatives et mesures d'infrastructure susceptibles de se révéler adéquates face aux problèmes de l'organisation du territoire et des localités peuplées en ce moment. Suivant l'ordre dans lequel ils sont exposés dans l'article, ces problèmes se trouvent liés avant tout à des changements de la nature d'ordre global et régional — réchauffement de la planète, sécheresse, diminution des terres fertiles, départissement de la mer Noire et des forêts sur les versants du Rila, etc.

En réponse à ces défis, les mesures d'organisation probables se résument selon l'auteur à une structuration du territoire nouvelle, sans risques et beaucoup plus précautionneuse que celle en cours jusqu'à présent; cela concerne tout particulièrement les territoires attenants aux centrales électriques nucléaires; également à une reconsidération territoriale d'équipements hydro-techniques contestés jusqu'à présent chez nous; à un perfectionnement des transports par voie d'électrification tout cela en rapport avec la nécessité d'une nouvelle approche au programme énergétique; développement du fonds immobilier uniquement sur des terrains inutilisables sur le plan agricole; mise à profit des terrains non utilisés à l'intérieur des localités peuplées, reboisements d'envergure pour retenir l'humidité à l'intérieur et hors des agglomérations; augmentation des ressources en eaux par construction de nouvelles retenues d'eau et réparation de celles déjà défectueuses; épuration des eaux du Danube et de la mer Noire; mise en oeuvre de technologies nouvelles, etc. Le second groupe de mesures qui, selon l'auteur, doivent être envisagées à l'avenir par nos spécialistes en ce domaine, se trouvent déterminées par des tendances politiques balkaniques et européennes d'ordre global. Dans la dernière partie de cette étude l'auteur laisse deviner celles d'entre les modifications et réactions structurelles qui correspondraient le mieux aux tentatives de notre pays d'élargir sa place dans l'économie internationale.

Les édifices d'usage agricole et les localités peuplées page 27

Emile Tsankov

Les problèmes qui se sont accumulés dans le secteur agricole du pays découlent en grande partie de la concentration absolue. Cela a abouti à un exode rural dans bien des régions du pays. C'est pourquoi il importe d'avoir recours actuellement à une politique nouvelle et radicalement différente en ce qui concerne la restructuration des rapports agraires, politique basée sur de nombreuses formes de gestion et d'exploitation de la terre. L'article considère les problèmes liés à la construction d'édifices d'usage agricole dans les exploitations individuelles, ceci aussi bien en rapport avec la production destinée à la satisfaction des propres besoins qu'avec celle prévue pour écoulement sur le marché. Les problèmes ainsi soulevés ont trait à la distance optimale entre la demeure et les édifices auxiliaires, aux dimensions des parcelles d'habitation et à la densité projetée de l'habitat, à l'efficacité des infrastructures et à la réglementation normative de ces questions. Il est indispensable de pouvoir disposer de solutions de construction susceptibles de se prêter à

différents usages fonctionnels et à de rapides remaniements ou agrandissements pour des frais minimes et des dépenses de travail peu qualifiées. L'auteur décrit un pareil système modifiable avec possibilité de regroupement des sections compositionnelles en vue de l'aménagement technologique dans les principaux secteurs de l'élevage, y compris les sections fourrage et outillage. La construction d'édifices doit avoir lieu en accord avec l'absence d'accès de moyens de transport — jusqu'aux zones d'activités économiques dans les quartiers résidentiels et avec la nécessité de réduire la pollution. C'est de façon détaillée qu'est exposé le bien-fondé du point de vue qu'il est indispensable de pouvoir disposer de groupes d'édifices destinés aux besoins de l'élevage et comportant des secteurs de stockage du fumier, d'achat, d'intervention vétérinaire, de stockage et vente de fourrages, de transformation — abattoirs, laiteries, etc. Le système est élaboré comme technologie et unification des solutions, des paramètres fonctionnels de planification et d'aménagement. Il y a par ailleurs mise au point de cinq régimes de construction pouvant servir de base de départ pour l'activité de coordination et les approches concrètes de la politique des municipalités, activité et approches conformées aux conditions pédo-climatiques et climatiques, aux traditions et à la structure résidentielle, au degré d'occupation et à la qualité de la main-d'oeuvre, enfin aux conditions de réalisation de la production ou aux conditions du traitement.

Au sujet du complexe national des bibliothèques «St. St. Cyrille et Méthode» et «St. Clément d'Okhrida» page 38

Luben Constantinov

Les discussions au sujet de la construction de l'aile nord de l'université de Sofia donnant sur la rue Chipka et de l'agrandissement de la bibliothèque universitaire se poursuivent depuis déjà vingt ans. Etant donné que l'auteur de l'article est aussi auteur des projets de ces édifices, il fait part des difficultés apparues lors de l'élaboration des projets et, tout au long des travaux de construction. Dans le projet d'agrandissement de la bibliothèque universitaire est appliqué le principe de stockage des livres sous terre et de disposition des salles de lecture au-dessus du niveau du sol, ceci dans les conditions d'une automatisation complète de l'édifice, y compris les dispositifs pneumatiques. Ce principe a été également appliqué lors de la construction de la bibliothèque à Academgorodsk et Novosibirsk (Union soviétique) et de celle de la bibliothèque à Stuttgart (République fédérale d'Allemagne). L'auteur estime qu'il ne serait pas judicieux d'utiliser les édifices sur la rue Oborichto ou celui sur la rue Chipka (actuellement occupé par l'Union des peintres bulgares) pour assurer l'élargissement de la bibliothèque universitaire, même après des travaux d'adaptation. Il propose, sur la base des demandes adressées par les deux bibliothèques, que soit élaboré un projet devant être soumis à l'approbation des instances techniques supérieures chez nous et que soient amorcés les travaux de construction d'un complexe national des bibliothèques «St. St. Cyrille et Méthode» et «St. Clément d'Okhrida».

L'architecte Ivan Vassiliov et ses oeuvres page 40

Vladimir Branékov

Son enfance s'écoule à Oriakhovo, au bord du Danube, parmi la beauté et les ruines de l'ancienne forteresse romaine. Ecolier à Sofia, il tombe sous la magie de la peinture et, en 1911, s'inscrit à l'Académie des beaux-arts de Munich; mais il ne tarde guère à subir l'attrait de l'architecture et se trouve admis dans la classe du célèbre en ce temps professeur-architecte Ostandorf à Karlsruhe. Vassiliov fait irruption en un milieu aussi riche en traditions qu'en réalisations de l'art qui contribuent à la formation de son sens de la beauté, de la forme et du style. Toute sa vie durant, il demeure sous l'effet des traditions classicistes. Ses dons de créateur se manifestent le mieux dans la réalisation, de pair avec l'architecte Dimitre Tsolov, de la Bibliothèque nationale à Sofia. C'est là une image dont le souvenir demeure vivace; réalisée par des moyens d'expression laconiques, sans accents, mais avec des proportions harmonieuses et des détails sobres, elle ne cesse de conquérir par sa noble simplicité et sa paisible majesté. Parmi ces oeuvres les plus marquantes figurent: l'Hôtel de ville rue Moskovska (actuellement Conseil populaire de Sofia), conçu en style classique; la cathédrale «Sveta Nédélia» à Sofia, selon un projet ayant reçu le premier prix au concours; l'édifice de la Banque nationale à Sofia, qui associe deux écoles à première vue incompatibles — classicisme et modernisme; beaucoup d'édifices résidentiels.

Ces oeuvres témoignent de l'ampleur de ses aptitudes créatrices et s'unissent sur la base d'un principe commun — amour de l'harmonie et de la simplicité.

Infiniment adonnée à sa profession page 41

Ivan Avramov

Dans ce numéro, la rubrique «Gréateurs de l'architecture bulgare» nous présente l'un des grands noms parmi les femmes architectes bulgares — Victoria Anguélova — Vinarova. Durant sa vie relativement brève (1902—1947), elle dressa les projets et dirigea la construction de nombre d'édifices publics qui, aujourd'hui, sont reconnus comme modèles de notre architecture moderne. L'article rappelle que l'architecte Anguélova fait son apparition dans l'architecture pendant la seconde moitié des années 20 de ce siècle. Des ses premiers pas dans la profession, elle ne tarde guère à se situer à l'une des premières places, à laquelle elle se maintient jusqu'à la fin de ses jours. Son activité comme fonctionnaire d'Etat est déployée au ministère des Edifices publics, des Routes et des Travaux publics. Parallèlement à l'accomplissement de ses devoirs comme employée au ministère, elle trouve un moyen de participer à presque tous les concours nationaux organisés pendant cette période et de rivaliser avec certains d'entre les architectes les plus connus. Selon l'opinion de l'auteur, Anguélova accorde une préférence aux édifices scolaires et aux établissements de santé, sans toutefois demeurer étrangère aux autres genres architecturaux. Créateur éperdument amoureux de sa profession — telle est la caractéristique la plus complète formulée par l'auteur de l'article pour apprécier l'oeuvre de l'architecte Victoria Anguélova Vinarova.

L'espace en architecture page 42

Louis Noël de Mereles

La principale question traitée dans cet article est l'analyse esthétique de l'espace en architecture. L'auteur tente de différencier les composants artistiques de ceux présentant une valeur pratique pour parvenir à un système d'appréciation. Quelles sont les caractéristiques de l'architecture qui, selon la définition de l'auteur, conditionnent l'appréciation de la valeur esthétique d'une oeuvre donnée? C'est avant tout le volume de l'ouvrage construit, comparé d'une part avec l'homme comme point de départ de comparaison et, d'autre part, avec des édifices pareils. Parallèlement à cela, il convient d'étudier aussi les formes qui reproduit un édifice et leur fusion en un tout par le biais de la similitude, de la répétition et de la proportion. Il faut ne pas oublier également le rapprochement de l'ouvrage au milieu environnant — élément important pour l'aspect esthétique de tout édifice. Lors de l'analyse d'autres éléments de l'architecture, tels que fonction, perception et importance, la question se fait jour des liens possibles avec l'esthétique. L'auteur explique qu'il s'agit non pas de faits physiques auxquels il est possible d'appliquer des normes déterminées, mais de conceptions de caractère intellectuel. Pour conclure, l'auteur souligne qu'en dépit des analyses et liens mentionnés, la face esthétique conserve quelque chose qui ne se prouve pas aux méthodes systématiques et qui constitue une récompense pour les seules personnes qui étudient et apprécient l'art.

Forme et rapport dans l'architecture page 43

Blagovest Valkov

L'article constitue une étude théorique concernant l'essence de l'architecture reconsidérée comme art. L'auteur élucide la terminologie spécifique relative au problème. L'architecture est examinée comme processus déterminé par des éléments et des rapports mutuels particuliers, mais communs à l'art considéré comme un tout et spécifiques pour chaque genre artistique considéré à part. La forme esthétique occupe une place clef dans le processus de création. L'auteur étudie dans le détail l'essence sociale du processus de création. Une attention toute particulière est accordée à ce qui a été vécu comme moyen spécifique de perception de la forme dans l'art. Suivant l'auteur, les sentiments se manifestent par l'émotion, mais leur contenu est de caractère social et c'est précisément ce contenu qui distingue les sentiments des émotions. Les traits du sujet importants pour l'art et toutes les causes qui le rattachent à l'art sont déterminés comme un rapport. La nature de la motivation et le mode de perception de la forme esthétique lui confèrent le sens

rapport. Pour conclure, l'auteur précise que, lors de l'élucidation des problèmes de la créativité artistique, toute affirmation n'est que relativement juste, alors que la vérité peut revêtir différentes variantes; c'est ce qu'il illustre par le biais d'un conte chinois tiré de la philosophie de Dao.

De nouveau au sujet de la tombe de Levski

page 48

Nelly Nikolova

L'anniversaire de la mort de l'apôtre Levski est une occasion de reconsidérer la question tant discutée de sa tombe. L'auteur examine de façon particulièrement détaillée les contradictions entre le point de vue de Guéorgui Djingov dans son article publié sur les pages de la revue «Muses et monuments de la culture» (No 3/87) et la discussion officielle des mêmes données et conclusions de l'étude archéologique effectuée en 1956, discussion ayant eu lieu en février 1986. C'est de nouveau que se pose la question de la recherche de la tombe de Levski et que sont fournies des preuves en faveur des deux thèses. Levski a-t-il été inhumé une seconde fois dans l'église «Sveta Petka Samardjiiska» ou cela peut-il être reconnu comme fait? L'auteur cite des stenogrammes de la discussion durant les séances et de faits demeurés inconnus si ce n'est qu'ils ont été mentionnés dans le livre de Nikolai Haitov. L'auteur n'est pas d'accord que les recherches concernant la tombe de Vassil Levski relèvent uniquement de la compétence d'archéologues et d'historiens. L'auteur procède à une analyse de la technique de construction du milieu architectural où est trouvée la squelette sous l'autel de l'église «Sveta Petka Samardjiiska». Selon l'auteur, cette analyse assure la solution de la question fondamentale - la squelette s'est-il trouvée à sa place pendant la construction de l'église ou bien le cadavre a-t-il été introduit dans l'autel après la construction. Cette circonstance permet de dater la squelette et met ainsi un terme à la discussion. A partir d'une analyse concernant l'aspect architectural et le mode de construction, l'auteur parvient à la conclusion que l'inhumation a eu lieu après la construction de l'église. L'auteur considère également le croquis du trou spécialement pratiqué (de la niche aménagée à cet effet) pour recevoir les jambes du cadavre; ce croquis est effectué par l'architecte Sava Bobtchev lors des fouilles exécutées en cet endroit et prouve la thèse d'une inhumation ultérieure. Le dessin vient démentir le bienfondé des affirmations de Djingov contre l'architecte Bobtchev et souligne que les relevés de Bobtchev ont été confirmés en 1986 par une commission de la Faculté de Géodésie de l'Institut supérieur d'Architecture et Construction, dirigée par les professeurs G. Kolev et D. Dimitrov.

Réalisation industrialisée des édifices publics.

page 51

Yossif Yossifov

Compte tenu des changements dynamiques survenus dans la vie et de l'importance quantitative des contacts sociaux de la population, les exigences liées à l'efficacité des services sociaux impliquent la nécessité d'intégrer les fonctions et les espaces dans les édifices, d'améliorer l'organisation du milieu architectural et de rechercher des voies et moyens pour surmonter le «vieillesse» moral de ce genre d'édifices. Selon l'auteur, il est question aujourd'hui de conférer à ces édifices une souplesse maximale et de concentrer l'attention sur la structure générale des espaces en créant des conditions favorables à une interpénétration spatiale et fonctionnelle mutuelle, en assurant des possibilités non moins favorables d'agrandissement et de transformation lors de la réalisation d'un aspect architectural varié. Mais les solutions typologiques de construction d'édifices publics connues dans la plupart des cas jusqu'à présent ne pourraient permettre une transformation qu'en présence d'une possibilité constructive préalablement assurée. L'auteur estime qu'il est indispensable de procéder à l'implantation de nouveaux schémas de construction, plus efficaces; cela suppose aussi des matériaux et des moyens techniques de construction conçus sur principe modulaire et largement accessibles pour faciliter la créativité architecturale. De cette façon le projet type, caractérisé par la typisation rigide et nullement justifiée du point de vue architectural et par le système y relatif de blocs à sections, sombrera définitivement dans l'oubli. Il est souligné, dans l'article, qu'il convient, parallèlement aux méthodes actuelles de typisation et industrialisation, d'élaborer et implanter un nouveau système de construction — système ouvert (universel)

de construction à ossature, qui serait à même de satisfaire les besoins en édifices de type utilisable en masse. L'auteur propose que la fabrication d'un pareil système de construction universel devienne l'objet d'une implantation et d'une mise au point de la part d'une firme déterminée, qui pourrait fort bien se constituer sur la base de certains d'entre les combinats d'Etat actuels non encore restructurés.

Sur l'histoire de l'architecture

page 64

Methodi Klassanov

Rédiger et publier une histoire exhaustive en plusieurs volumes de l'architecture bulgare depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, où seront déterminées nettement la place et l'importance de la créativité architecturale plusieurs fois séculaire dans notre pays dans le cadre de la civilisation balkanique et européenne et où sera appréciée objectivement la contribution bulgare au développement de l'architecture mondiale, c'est une question qui attend sa solution depuis déjà 25 ans. Indépendamment des nombreux articles, monographies, études et publications parus jusqu'à présent, où des périodes, faits et événements les plus différents du développement de notre architecture font l'objet d'une étude et d'une analyse scientifiques, la nécessité d'un ouvrage historique complet et scientifiquement approfondi s'avère absolument incontestable. L'absence d'une histoire de l'architecture bulgare constitue sans aucun doute un vide énorme dans notre littérature culturelle et professionnelle à l'échelle nationale. C'est pourquoi la rédaction estime qu'il est de son devoir de soumettre à discussion certains d'entre les problèmes les plus essentiels et non encore résolus jusqu'à présent et qui, à un degré plus ou moins grand, ont entravé la parution d'un tel ouvrage. Le but est de solliciter l'avis sur cette question des plus éminents créateurs, historiens, théoriciens et critiques dans le domaine de l'architecture; grâce à leur expérience, à leur compétence et à leurs sages recommandations, ils pourraient aider beaucoup dans ce prochain travail aussi sérieux que responsable en rapport avec la préparation de „Histoire”, afin qu'elle puisse être rédigée sur une base scientifique et éditée dans les détails plus courts. L'auteur de l'article amorce la conversation sur ce thème dans le désir de rappeler les tentatives effectuées à plusieurs reprises au cours des années écoulées pour déclencher les activités que nécessite la parution d'une pareille histoire en plusieurs volumes. Il fait remarquer qu'au cours de différentes périodes, principalement sur l'initiative de l'Institut de théorie et d'histoire de l'architecture près l'Académie bulgare des Sciences, ont été constitués des collectifs de spécialistes, rédigés des plans thématiques détaillés, effectués des études typologiques également détaillées et accumulés des matériaux en grande quantité; c.à.d., un travail sérieux a été accompli tant sur le plan organisationnel que scientifique; cependant, pour telle ou telle autre raison, rapidement effleurée dans l'article, ce travail n'a pas donné lieu à des résultats appréciables. Il s'efforce de tirer des conclusions déterminantes de cette activité qui s'est avérée non efficiente sous ce rapport et, sans avoir la prétention d'épuiser entièrement le sujet, il tente de fixer en résumé les questions les plus importantes qui, selon lui, devraient faire l'objet d'une attention soutenue au cours d'une discussion entamée sur les pages de la revue; il serait ainsi possible d'élucider définitivement ces mêmes questions de façon à ce que nos savants et historiens puissent mener à bien cette entreprise si importante pour la vie culturelle et professionnelle du pays. Il engage avant tout la question de l'approche théorique et méthodologique fondamentale lors de l'analyse des faits architecturaux, des processus et phénomènes qui s'y rattachent, de la priorisation de l'architecture bulgare, de l'ampleur de cette histoire, de sa structure générale et autres problèmes y relatifs.

De la vérité historique

page 67

Jenny Christova

S'appuyant sur un nombre plus qu'appréciable d'ouvrages philosophiques et autres sources théoriques, l'auteur de l'article considère le problème de la vérité blême lié au développement de l'homme et de la société. Selon l'auteur, le présent ne saurait trouver appui dans un passé falsifié. La nécessité de la vérité pour le développement social complet est si incontestable qu'elle est reconnue même par des théoriciens qui envisagent de façon nihiliste la possibilité de passer à une vérité de la connaissance historique. Il est simultanément affirmé que la vérité est quelque chose de donné pour toujours, mais cela signifie ré-

futer la dialectique du développement — tout au long du processus du développement de la connaissance historique, est-il relevé dans l'article, les limites de la vérité de tout état scientifique ne sont que relatives.

Les difficultés accompagnant la connaissance du processus historique découlent non seulement de son caractère d'alliage du général, du constant et du répétitif avec l'unitaire, l'unique et l'irrépétible, mais aussi de la présence de dacteurs subjectifs dans chaque interprétation historique, qui aboutissent à des différences entre les diverses interprétations historiques. Mais ceci, selon l'opinion de l'auteur, ne signifie nullement que la source de la connaissance historique puisse modifier son contenu. Le reliquat historique est porteur d'une information immuable sur l'époque durant laquelle il a été créé; ce qui est modifiable, ce n'est que la lecture de cette information. C'est précisément pour cette raison que la modification consciente de la source historique et la transformation de sa véracité constituent un crime en son genre par rapport aux générations à venir, car, dans ce cas, elles ne pourront se faire une idée et acquérir une connaissance de l'époque durant laquelle a été créée le monument historique; elles ne disposeront que de l'information sur nos propres idées, peut-être fausses, de ce même passé. L'interprétation historique, affirme l'auteur, ne signifie pas, ne nécessite guère et n'implique point la destruction morale ou physique de la source de la connaissance. La source peut et doit également conserver sa véracité durant les processus de sa connaissance successive et si l'interprétation historique doit détruire sa véracité pour toujours et si cela est inévitable dans le cas concret, l'interprétation elle-même s'avère inadmissible du point de vue de tout le développement historique, de l'avenir et du progrès. Lors de la conservation de la vérité, il faut avoir en vue que l'interprétation historique est fréquemment orientée par les problèmes d'actualité du développement et l'aspiration à profiter au maximum de la connaissance historique au sujet d'une situation actuelle donnée ou d'un problème de ce genre pousse souvent le chercheur dans une direction fautive. Mais l'inclusion du passé dans le développement de l'homme et de la société, est-il souligné plus loin dans l'article, n'est pas toujours réalisée par la vérité, quoique étant la seule à pouvoir triompher de l'épreuve du temps et à assurer la continuité. Les erreurs et les illusions, que l'humanité cherche et trouve parfois dans son passé, possèdent également des fonctions sociales déterminées — pareillement à la vérité, elles peuvent, en certains instants du développement social, former la conception de la vie, la conscience, l'individualité humaine. Selon l'opinion de l'auteur, l'effet positif de ces falsifications est peu durable, alors que les conséquences négatives ne disparaissent que péniblement et longtemps après.

Dans la conclusion de l'article une place est accordée à l'essence du lien entre les problèmes de la vérité historique et les processus de sauvegarde du patrimoine culturel — avec la conservation de son authenticité. Il y a une différence de la sauvegarde de l'authenticité dans les divers monuments et reliquats historiques et culturels. Dans la plupart des genres de valeurs il n'existe pas de problèmes ardues, car l'interprétation de ces mêmes valeurs ne concerne pas l'authenticité de l'original — une théorie, un tableau, une œuvre musicale peuvent être approuvées, réfutées, critiquées, différemment interprétées, mais elles n'en demeurent pas moins ce qu'elles ont toujours été. Ce n'est pas ainsi que se situe la question en ce qui concerne les monuments architecturaux — ils ne conservent pas toujours leur aspect initial et se privent souvent de leur destination de départ, mais cela, suivant l'auteur, ne diminue pas leurs fonctions sociales de reliquats historiques s'ils ne sont pas grossièrement transformés ou adaptés de manière incompétente à de nouvelles formes de vie sociale. Ces exigences un peu plus compliquées lors de la conservation des monuments immeubles de par leur nature de la culture soulèvent toute une suite de problèmes méthodiques et pratiques. Il est indispensable, pour réaliser un contact à part entière avec les différents monuments du passé, de pouvoir disposer du „langage culturel” respectif, de saisir la communication que comporte le reliquat historique. Ce qui n'a pas été lu dans le monument demeure de côté, non compris dans le développement actuel; la présence du porteur matériel de l'information historique n'est pas suffisante pour que se réalisent les fonctions sociales du patrimoine historique culturel. C'est justement pourquoi l'auteur considère qu'il est indispensable de pouvoir disposer d'un minimum de connaissances dans chaque sphère de la culture, ceci pour parvenir à un contact réel avec la valeur culturelle respective, pour concevoir déroiler son contenu culturel.

deutsch • deutsch • deutsch • deutsch • deutsch • deutsch • deutsch • deutsch • deutsch • deutsch

Der ausserordentliche achte Kongreß Bundes der Architekten in Bulgarien S. 1

Der Kongreß fand vom 29. bis zum 31. März d. J. im Palast der Kultur und des Sports in Warna statt bei einem demokratischen Reglement der Beteiligung — alle bulgarischen Architekten — Mitglieder des BAB waren eingeladen, an seiner Arbeit teilzunehmen.

Rund 1600 von ihnen erklärten sich bereit die bevorstehende Umgestaltung in der Struktur des Bundes und in dessen Aufgabenstellung zu besprechen. Im Laufe von drei Tagen, oft bis spät in die Nacht hinein, wurde es hitzig über die Wege zur Abschaffung des totalitären Schemas diskutiert, auf dem auch ihre schöpferische Organisation fußt. Die am Kongreß Beteiligten haben von der Tribüne des Kongresses und von den drei Mikrophonen im Saal den Vortrag des Zentralen Kontrollausschusses des Architektenbundes in Bulgarien die Plattform des Bundes, seine Funktionen und seine Struktur, das Statut des Architektenbundes und den moralischen Kodex des Architekten besprochen, ohne von einem im voraus festgelegten Szenarium beschränkt zu werden. Nach einer scharfen Auseinandersetzung der Meinungen in bezug auf die Struktur des Architektenbundes in Bulgarien, hat der Kongreß beschlossen, dieser soll eine freiwillige, unabhängige, schöpferisch-professionelle Organisation sein, die sich auf föderative Prinzipien gründet und einem Kongreß gewählten Vorsitzenden und einem Verwaltungsrat geleitet wird. Man hat weiter die Entscheidung getroffen, daß der Verwaltungsrat aus 24 Mitgliedern, die vom Kongreß gewählt werden, und aus den Vorsitzenden der Berufsvereinigungen, die im Prinzip dazu befugt sind, besteht. Es wurden das Statut und die Plattform des Architektenbundes und die Beschlüsse des Achten Kongresses angenommen. Durch Geheimwahl wurde der Verwaltungsrat gewählt. Die Wahl des Vorsitzenden verlief in zwei Wahlgängen, wobei die Kongreßteilnehmer mit Stimmenehrheit den Architekten Christo Gentschev unter den zwölf Bewerbern mit der Leitung ihrer Organisation beauftragt haben. In der vorliegenden Nummer der Zeitschrift sind das Tagesbuch des Kongresses, der Bestand des Verwaltungsrates und des Kontrollausschusses, die Beschlüsse des Kongresses, wie auch ein Interview mit dem neuen Vorsitzenden des BAB — Arch. Christo Gentschev und mit seinem größten Rivalen — Arch. Dimitar Krastev veröffentlicht.

Die Gestaltung Bulgariens angesichts einiger internationaler und politischer Probleme S. 24

Christo Gentschev

Die Hauptfrage, die von dem Autor in seiner Untersuchung gestellt wird, besteht darin, welche sind jene infrastrukturellen Maßnahmen und Vorhaben, die die Probleme der Territorial- und Siedlungsgestaltung in unserem Land heutzutage adäquat lösen könnten.

Wie die Probleme im Artikel ausgeführt werden, sind sie vor allem mit globalen und regionalen Wandlungen in der Natur verbunden: die Erwärmung der Erde, die zunehmende Trockenheit, die Reduzierung des fruchtbaren Bodens, die Verschmutzung des Schwarzen Meeres, die Abholzung der Wälder auf den Rila-Hängen, usw. Diese Herausforderungen der Natur stellen neue, viel größere Anforderungen an die eventuellen Gestaltungsmaßnahmen als bisher, so z. B. an die risikovermeidende Territorialgestaltung um die Atomkraftwerke, an die territoriale Umbewertung der jetzt bestrittenen wassertechnischen Anlagen, es ist weiter eine Vervollkommnung durch Elektrifikation der Verkehrsmittel erforderlich — all das im Zusammenhang mit der Notwendigkeit von Neubewertung des Energieprogramms; Fondsbrauchbar ist, Nutzbarmachung der nicht bewirtschafteten Flächen innerhalb der Ortschaften, bedeutend die Feuchtigkeit helende Aufforstungen innerhalb und außerhalb der Ortschaften, Vergrößerung der Wasservorräte durch den Bau von neuen und Renovierung der alten Wasserreservoirs, Reinigung der Gewässer der Donau und des Schwarzen Meeres, Einsatz neuer Technologien usw. Die zweite Gruppe von Gestaltungsmaßnahmen, auf die die Fachleute in Bulgarien ihre Aufmerksamkeit richten sollen, meint der Autor, sind von einigen globalen politischen Tendenzen in Europa und „auf der Balkanhalbinsel bedingt. In dem letzten Abschnitt der Untersuchung sind jene Reaktionen und Veränderungen in der Gestaltungspraxis angedeutet, die am be-

sten den Bestrebungen unseres Landes entsprechen, einen bedeutenderen Platz in der Weltwirtschaft einzunehmen.

Die landwirtschaftlichen Gebäude und die Ortschaften S. 27

Emil Zankov

Die angehäuften Probleme im Agrarsektor des Landes resultieren in hohem Grade aus der absoluten Konzentration. Das führte zu der Entvölkerung mehrerer Regionen des Landes. Deshalb ist es jetzt notwendig, daß wir eine grundlegend neue Politik der Umgestaltung in den Agrarbeziehungen betreiben, die „auf vielfältigen Formen der Bewirtschaftung und der Nutzung des Bodens beruht. Der Artikel befaßt sich mit den Problemen des Baus landwirtschaftlicher Gebäude in den Einzelwirtschaften mit Produktion für Befriedigung eigener Bedürfnisse und für den Warenfonds. Die dargelegten Probleme sind entstanden im Zusammenhang mit dem zweckmäßigen Abstand zwischen Wohn- und landwirtschaftlichen Gebäuden, mit den Abmessungen der Wohnparzellen und der vorgesehenen Bewohnerdichte, mit der Effektivität der Infrastrukturen und der normativen Regelung dieser Fragen. Es sind Konstruktionen erforderlich, die verschiedenen Funktionalösungen erlauben und den schnellen Umbau oder zusätzlichen Bau mit minimalen Kosten und mit niedrigqualifizierter Arbeit ermöglichen. Der Autor beschreibt ein solches umwandlungsfähiges System, das die Möglichkeit zur Gruppierung der Kompositionssektionen für technologische Ausrüstung bei der Viehzucht und den entsprechenden Futter- und Inventarwirtschaft gewährt. Der Bau von landwirtschaftlichen Gebäuden muß der Transportunzugänglichkeit der landwirtschaftlichen Zonen innerhalb der Wohnviertel und der Notwendigkeit von Verminderung der Verschmutzung Rechnung tragen. Ausführlich argumentiert ist der Standpunkt von der Notwendigkeit von Gruppen von Viehzuchtgebäuden mit integrierter Düngerverwertung, mit Aufkaufung, Veterinärbehandlung, Futterwirtschaft und Futtermittelverarbeitung, in Schlachthäusern, Molkereien u. a. Das System ist als Technologie und Unifikation der Lösungen, der funktional-planmäßigen Parameter und der Ausrüstung ausgeführt. Es sind noch fünf Bauregimes ausgearbeitet, die als Ausgangsbasis in der Koordinationstätigkeit und der konkreten Herangehen der Gemeindepolitik dienen können. Diese Politik muß auf natur-klimatische und Bodenbesonderheiten und auf andere Bedingungen Rücksicht nehmen, wie auch die Traditionen, die Struktur der Siedlung, die Belastung und die Eigenschaften der Arbeitskraft, die Voraussetzungen für die Realisierung der Produktion und die Bedingungen für deren Verarbeitung in Betracht ziehen.

Einiges über den national Btchereikomplex „Hi. Hi. Jyrill und Method“ — „Hi. Kliment Ochridski“ S. 28

Ljuben Konstantinov

Der Streit um die Errichtung des Nordflügels der Sofioter Universität ddr Schipka-Straße entlang und um die Erweiterung der Universitätsbibliothek dauert schon 20 Jahre. Da der Autor des Artikels dieses Gebäude entworfen hat, teilt er die Schwierigkeiten mit, die im Laufe der Projektierungs- und Bauarbeiten entstanden sind. Bei der Projektierung der Erweiterung der Universitätsbibliothek fand das Prinzip Anwendung, daß das Magazin unter der Erde liegt, und die Lesesäle — über der Erde, bei moderner Vollautomatik und Pneumatik des Gebäudes. Dieses Bauprinzip wurde bei der Ausführung der Bibliothek in Akademgorodok, Nowosibirsk, UdSSR, und der Universitätsbibliothek in Stuttgart, angewandt. Der Autor akzeptiert nicht die Auffassung, daß die Gebäude in „Oborische“ und „Schipka“-Straße (zeitweilig vom Bund der Maler in Bulgarien benutzt) für die Erweiterung der Universitätsbibliothek, sogar nach eventueller Renovierung, benutzt werden. Er unterbreitet den Vorschlag, daß auf Grund der von beiden Bibliotheken erhobenen Ansprüche ein Entwurf ausgearbeitet wird, und von den höchsten zuständigen technischen Behörden in unserem Land genehmigt wird, danach an seine Realisierung heranzugehen, damit der Nationale Büchereikomplex „Hi. Hi. Kyrill und Method“ — „Hi. Kliment Ochridski“ geschaffen wird.

Architekt Iwan Wassilöv und seine Werke S. 4

Wladimir Branekov

Seine Kinderjahre verlaufen in Orjachowo, auf dem Ufer der Donau, mitten der Schöneit und der Ruine der altertümlichen römischen Festung. Als Schüler in Snfia verfallt er dem Zauber der Malerei und geht 1911 auf die Münchener Akademie ddr Künste. Kurz danach fühlt er sich von der Architektur hingerissen und übersiedelt nach Karlsruhe zu dem damals berühmten Architekten Prof. Ostendorf. Wassilöv gerät in Künstlerkreise mit langen Traditionen, die sein Fingerspitzengefühl für Künstlerkreise mit langen Traditionen, die sein Fingerspitzengefühl für Schönheit, Form und Still formieren. Sein ganzes Leben lang bleibt er unter dem Einfluß der klassizistischen Tradition. Seine Begabung hat sich am besten bei der Schaffung der Nationalen Bibliothek in Sofia zusammen mit dem Arch. Dimitar Zolov entfaltet. Das ist ein markantes Werk, das mit lakonischen Ausdrucksmitteln, ohne Akzente, mit Harmonie der Proportionen und sparsam verziert gebaut ist, das aber mit seiner edlen Schlichtheit und seiner ruhevollen Erhabenheit den Zuschauer beherrscht.

Unter den besten Werken des Architekten können wir folgende nennen: das Haus des Stadtrates in Moskowska-str. (jetzt Sofioter Stadtrat) im klassischen Stil, die Kathedrale „Hi. Nedelja“ in Sofia, deren Projekt im Wettbewerb der erste Preis verliehen wurde, das Gebäude der Nationalen Bank in Sofia, das auf den ersten Blick zwei unvereinbare Schulen — die Klassik und den Modernismus verkörpert, und viele Wohnhäuser. All seine Werke zeugen von einer vielseitigen Begabung und sind einem gemeinsamen Prinzip untergeordnet — der Liebe zu der Harmonie und zu der Schönheit.

Vollkommen ihrem Beruf hingegeben S. 4

Iwan Awramov

In dieser Nummer bietet uns die Rubrik „Schöpfer der bulgarischen Architektur“ ein Treffen mit einem der größten Namen unter den bulgarischen Architekten — Wiktorija Angelowa-Winarowa, an. In ihrem verhältnismäßig kurzen Leben (1902—1947) entwirft und baut sie mehrere öffentliche Gebäude, die hette als Vorbild der gegenwärtigen Architektur gelten. Der Artikel ruft in Erinnerung, daß Arch. V. Angelowa in der zweiten Hälfte der 20-er Jahre d. Jh. auf dem Betätigungsfeld der Architektur auftritt. Schon mit den ersten Schritten im professionellen Bereich nimmt sie einen vordern Platz ein, den sie bis zu ihrem Lebensende bewahrt. Ihr Berufsleben verläuft als Angestellte im Ministerium für die öffentlichen Gebäude, Straßenbau und bauliche Gestaltung, Parallel zu den dienstlichen Verpflichtungen findet sie Leistungskraft und Zeit, um an fast allen zu dieser Zeit ausgeschriebenen nationalen Wettbewerben teilzunehmen, mit einigen der bekanntesten unter den Männern-Architekten zu wetteifern. Der Autor teilt seine Meinung mit, daß W. Angelowa, den Lehr- und Krankenanstalten bestimmten Vorzug gibt, ohne sich aber in den übrigen Architekturgenren ungleichwertig oder schwächer vorbereitet zu fühlen. Ein völlig in seinen Beruf verliebter Schöpfer — das ist die vollkommene Charakteristik, durch die der Artikel den Schaffensweg der Arch. Wiktorija Angelowa-Winarowa bewertet.

Der Raum in der Architektur S. 4

Luis Noel de Meréles

Die Grundfrage, die im Artikel gestellt wird ist die ästhetischen Analyse des Raumes in der Architektur verbunden, wobei sich die Autorin bemüht, die künstlerischen Komponenten von den praktischen abzugrenzen, um ein System der Bewertung festlegen zu können. Welche sind diejenigen Kennzeichen der Architektur, die nach der Beurteilung der Autorin die Einschätzung der ästhetischen Eigenschaften eines Werkes ermöglichen? Vor allem soll dies das Ausmaß des errichteten Objektes sein, verglichen einerseits mit dem Menschen als Richtpunkt, und andererseits mit ähnlichen Gebäuden. Weiter soll man die Formen der errichteten Gebäude studieren, ihre Vereinigung in ein Ganzes durch die Ähnlichkeit, Wiederholung von Proportion. Man darf nicht vergessen, noch die Tatsa-

che einzukalkulieren, wie das Objekt mit der Umwelt korrespondiert — ein sehr wichtiges für die Ästhetik eines jeden Gebäudes Element. Bei der Analyse anderer Elemente der Architektur wie die Funktion, die Wahrnehmung und Bedeutung entsteht die Frage nach den möglichen Beziehungen mit der Ästhetik. Im Artikel wird erläutert, daß es dabei nicht um physische Faktoren geht, bei denen bestimmte Normen angewendet werden können, sondern um Einschätzungen intellektuellen Charakters. Zum Schluß hebt die Autorin hervor, daß trotz der angegebenen Analysen und Zusammenhänge der künstlerische Faktor etwas in sich birgt, was systematischen Methoden nicht unterliegt und eine Belohnung für diejenigen, die die Kunst erforschen und schätzen, darstellt.

Form und Verhältnis in der Architektur... S. 46 Blagowest Walkov

Der Artikel stellt eine theoretische Untersuchung über das Wesen der Architektur als Kunst dar. Es wird die spezifische Terminologie über dieses Problem aufgeklärt. Die Architektur wird als Prozess betrachtet, der von besonderen Elementen und Beziehungen bestimmt wird, die für die Kunst als Ganzes allgemeinen Charakter haben, doch für die einzelne Kunstart spezifisch sind. Die Schlüsselstellung im schöpferischen Prozeß nimmt die künstlerische Form ein. Viel Platz wird dem gesellschaftlichen Wesen des schöpferischen Prozesses eingeräumt. Größte Beachtung wird der Wahrnehmung der Form in der Kunst als etwas Spezifisches geschenkt. Der Autor äußert seine Meinung, daß die Gefühle mit emotionalen Äußerungen verbunden sind, dass sie aber einen gesellschaftlichen Inhalt haben, und gerade das unterscheidet die Gefühle von den Emotionen. Die für die Kunst wichtigen Eigenschaften des Subjekts, wie auch alle Motive, die ihn mit der Kunst verbinden, sind als Verhältnis bezeichnet. Der Motivationscharakter und die Art und Weise der Wahrnehmung der künstlerischen Form verleihen ihr den Sinn des Verhältnisses. Abschließend wollte der Autor folgendes deutlich machen, daß bei der Aufklärung der Probleme des Kunstschaffens jede Behauptung nur relativ richtig ist, die Wahrheit polyvalent ist, und illustriert dies mit einem hindischen Märchen von der Philosophie von D., o.

Noch einmal über die Grabstätte von Lewski... S. 48

Neli Nikolowa
Der bevorstehende Todestag des Apostels Lewski gibt uns Anlaß wieder einmal die Diskussionsfrage nach seiner Grabstätte aufzuwerfen. Ausführlich behandelt die Autorin die Widersprüche zwischen der Auffassung von Georgi Dgingov, in seinem Artikel in der Zeitschrift „Museen und Kulturdenkmäler“ (Nr. 3/87) vertreten, und die offizielle Erörterung derselben Schlußfolgerungen und der Angaben der archäologischen Erforschung 1956, im Februar 1986 stattgefunden. Es wird wiederholt die Frage nach dem Suchen der Grabstätte von Vassil Lewski gestellt, und es werden Beweise, die die beiden Thesen unterstützen, angeführt. Ob Lewski ein zweites Mal in der Kirche „Hl. Petka Samardjiska“ bestattet wurde, oder kann das nicht als eine Tatsache angenommen werden? Es werden Stenogramme der Diskussion und Umstande zitiert, die erst im Buch von Nikolai Haitov bekannt gemacht wurden. Die Autorin ist damit nicht einverstanden, daß die Untersuchungen im Zusammenhang mit der Grabstätte von Lewski nur in der Kompetenz der Archäologen und der Historiker liegen. Sie unternimmt eine baulich-technische Analyse des archäologischen Milieus, in dem das Skelett aus dem Altar der Kirche „Hl. Petka Samardjiska“ gefunden wurde. Ihres Erachtens löst diese Analyse das Grundproblem — ob das Skelett an dieser Stelle schon bei der Errichtung der Kirche gelegen hat oder der Leiche in den Altar nach ihrer Fertigstellung eingebracht wurde. Das kann das Skelett datieren und auf diese Weise den Streit lösen. Aus der architektonisch-baulichen Analyse schließt sie, daß die Bestattung nach dem Buch, der Kirche erfolgt ist. Die Autorin studiert die Skizze der geformten Höhlung (Nische) für die Beine des Leichen, die während der Ausgrabungen unter der Leitung von Arch. Sava Bobtschev ausgefertigt wurde und die die These von einer späteren Begräbnis beweist. Sie widerlegt die kritischen Angriffe von Dgingov gegen Arch. Bobtschev und verweist darauf, daß die Aufnahmen von Bobtschev im Jahre 1986 von einer Kommission der geodätischen Fakultät an der Hochschule für Architektur und Bauwesen unter der Leitung von Prof. G. Kolev und Prof. Dimitrov bestätigt wurden.

Industrialisierte Ausführung der öffentlichen Gebäude... S. 51

Jossiff Jossifov
Bei den dynamischen Veränderungen des Lebens und den vielseitigen sozialen Kontexten der Bevölkerung machen es die Anforderungen an die leistungsfähigen Dienstleistungen erforderlich, die Funktionen und die Räume in den Gebäuden zu integrieren, die Organisation der architektonischen Umgebung zu vervollkommen und nach Wegen und Mitteln zur Vorbeugung des moralischen „Altwerdens“ dieser Art von Gebäuden zu suchen. Nach der Ansicht des Autors besteht das Problem heute darin, eine Flexibilität des Gebäudes als Ganzes zu erreichen, die Aufmerksamkeit auf die gesamte Raumstruktur zu lenken, zugleich Bedingungen für gegenseitige funktionale und räumliche Durchdringung zu schaffen, anwachsende Transformationsmöglichkeiten bei der Errichtung vielfältigen architektonischen Gepräges sicherzustellen. Die meisten bislang bekannten typologischen Konstruktivlösungen von öffentlichen Gebäuden würden eine Transformierung zuzulassen nur wenn im voraus eine konstruktive Möglichkeit vorgesehen ist. Der Autor meint, man müsse neue Konstruktionen vorgesehen ist. Der Autor meint, man müsse neue Konstruktionen einsetzen, wie auch effektivere, massenhaft erschwinglich modifizierte Baumaterialien und Autechnik für Architekturschaffen. So wird das Typenprojekt endgültig abgeschafft, das sich durch die feste und aus architektonischen Gründen ungerechtfertigte Typisierung und damit verbundenes Blocksektionssystem kennzeichnet. Im Artikel wird hervorgehoben, daß parallel zu den bisweiligen Methoden der Typisierung und Industrialisierung ein netes „offenes“ (universales) und standortloses baulich-konstruktives Skelettsystem ausgearbeitet und eingesetzt werden muß. Ein solches System könnte am effektivsten den Bedarf an massenweise gebrauchtem Typ von Gebäuden decken. Der Autor unterbreitet den Vorschlag, daß die Ausarbeitung und der Einsatz einer solchen universalen baulichen Konstruktion (System) zum Objekt der Tätigkeit einer bestimmten Firma wird, die an der Stelle eines der bisherigen veralteten nicht rekonstruierten staatlichen Baukombinate funktionieren könnte.

Über die Geschichte der Architektur... S. 64 Metodi Klissanov

Eine mehrbändige vollständige Geschichte der bulgarischen Architektur vom Altertum bis zum heutigen Tag zu verfassen und herauszugeben, die den Platz und die Bedeutung des jahrhundertalten Architekturschaffens in unserem Land im Rahmen der Balkanhalbinsel- und europäischer Zivilisation zu kennzeichnen hat und den bulgarischen Beitrag zu der Entwicklung der Weltarchitektur objektiv einzuschätzen hat, ist eine Frage, die ihre Lösung schon 25 Jahre erwartet. Trotz der zahlreichen herausgegebenen Monografien, Studien, Beiträge und Publikationen, in denen einzelnen Fakten, Erscheinungen und Perioden der Entwicklung unserer Architektur einer wissenschaftlicher Untersuchung und Analyse unterworfen worden sind, ist die Notwendigkeit von einem vollständigen, umfassenden, wissenschaftlich tiefeingehenden historischen Werk absolut unbestreitbar. Das Fehlen einer Geschichte der bulgarischen Architektur ist zweifelsohne eine riesige Lücke in unserem nationalen kulturellen und professionellen Schrifttum. Daher betrachtet die Redaktion als ihre Pflicht die Aufgaben und Herausgabe zur Diskussion zu stellen. Das Ziel ist, daß unsere angesehenen Künstler, Historiker, Theoretiker und Kritiker auf dem Gebiet der Architektur zu diesen Problemen Stellung nehmen und mit ihren Erfahrungen, Kompetenz und sachkundigen Empfehlungen die bevorstehende ernsthafte und verantwortungsvolle Arbeit in Bezug auf die Verfassung der „Geschichte“ zu unterstützen, so daß ihre Herausgabe ohne weiteres Hinhalten zu einem realen Fakt wird. Der Autor des Artikels ruft in Erinnerung die mehrmaligen Versuche in der Vergangenheit den Grundstein der Niederschreibung einer solchen Geschichte zu legen. Er verweist darauf, daß vorwiegend auf Initiative des Instituts für Theorie und Geschichte der Architektur zu der Bulgarischen Akademie der Wissenschaften verschiedener Zeit Kollektive von Spezialisten zusammengestellt wurden, ausführliche thematische Pläne ausgearbeitet wurden, eingehende typologische Untersuchungen durchgeführt wurden, großes Material gesammelt wurde, d. h. es wurde eine ernsthafte organisationelle und wissenschaftliche Arbeit geleistet, die aber aus diesen oder jenen Gründen, die im Artikel nur flüchtig erwähnt werden,

zu keinen bedeutenden Ergebnissen geführt haben. Er versucht aus der sich als ineffektiv herausgestellten Arbeit auf diesem Gebiet, die auch keine Ansprüche auf Vollständigkeit erheben könnte, Konsequenzen zu ziehen, und in Konzept die bedeutendsten Fragen der Zeitschrift eröffnenden Diskussion stehen seitens bis zu der endgültigen Klärung, damit unsere Historiker dieses für das professionelle und kulturelle Leben des Landes so wichtige Vorhaben bis zum Ende führen. Hier behandelt er auch die Frage nach dem grundlegenden theoretisch-methodologischen Herangehen an die Analyse der Architektur, Prozesse und Erscheinungen, nach der Periodisierung der bulgarischen Architektur, nach dem Umfang der Geschichte und deren Struktur usw.

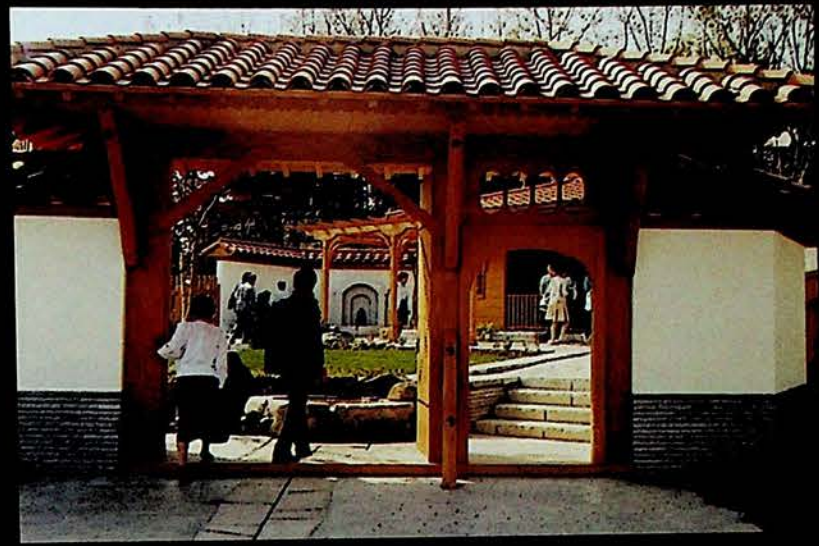
Die historische Wahrheit... S. 67 Jeny Christova

In dem Artikel zieht die Autorin das Problem von der Wahrheit und der Lüge in den historischen Erkenntnissen in Erwägung, ein Problem, das mit der Entwicklung des Menschen und der Gesellschaft eng verbunden ist, wobei sie sich auf eine solide Anzahl philosophischer Aufsätze und andere theoretische Quellen stützt. Die Gegenwart kann ihres Erachtens nicht auf einer verfälschten Vergangenheit bauen. Die Notwendigkeit von einer vollständigen Wahrheit für die richtige soziale Entwicklung ist in so weit zweifellos, daß sie sogar von Theoretikern anerkannt ist, die die Möglichkeit einer gläubigen Darstellung der historischen Kenntnisse ablehnen. Die Behauptung, daß die Wahrheit etwas ein für allemal Gegebenes ist, bedeutet andererseits, die Dialektik der Entwicklung zu verneinen. Im Prozeß der Entwicklung der historischen Erkenntnisse, heißt es im Artikel, sind die Grenzen der Wahrheit jedes wissenschaftlichen Postulats relativ. Die Schwierigkeiten bei der Erschließung des historischen Prozesses ergeben sich nicht nur aus seinem Charakter, der eine Legierung des Gemeinsamen, Gesetzmäßigen und sich Wiederholenden mit dem Einmaligen, Unikalen und Einzigartigen darstellt, sondern auch aus der Einwirkungen des subjektiven Faktors bei einer jeden historischen Interpretation, was zu Unterschieden der einzelnen historischen Interpretationen führt. Ihrer Meinung nach bedeutet das aber nicht, daß die Quelle der Erkenntnis ihren Inhalt verändert. Das historische Relikt beinhaltet unabänderlich Information über die Zeit, in der es geschaffen ist, veränderlich ist nur die Deutung dieser Information. Nämlich deshalb ist die bewußte Abweichung von der historischen Quelle und die Transformierung seiner Wahrhaftigkeit ein eigenartiges Verbrechen gegen die künftigen Generationen, weil ihnen auf diese Weise keine echte Vorstellung und Kenntnisse über die Zeit übermittelt werden, in der das historische Werk geschaffen ist, sondern nur eine Information über unsere, vielleicht unwahrhafte Vorstellungen von dieser Vergangenheit. Die historische Interpretation bedeutet nicht, verlangt nicht und zwingt eine morale und physische Vernichtung der Erkenntnisquelle nicht auf, behauptet die Autorin. Sie kann und muß ihre Zuverlässigkeit im etappenweise verlaufenden Erkenntnisprozeß bewahren, und wenn die historische Interpretation ihre Wahrhaftigkeit für immer vernichten soll und im konkreten Fall dies unabdingbar ist, so ist in diesem Fall die Interpretation aus dem Standpunkt der gesamten historischen Entwicklung der Zukunft und des Fortschritts unzulässig. Bei der Bewahrung der Wahrhaftigkeit muß man auch dies berücksichtigen, daß die historische Interpretation oft von aktuellen Problemen der Entwicklung bedingt ist, und das Streben maximalen Nutzen von der historischen Erkenntnis über eine gegebene aktuelle Situation oder Problem zu ziehen, stoßt den Forscher in falscher Richtung. Die Einbeziehung der Vergangenheit in die Entwicklung des Menschen und der Gesellschaft, wird weiter im Artikel betont, realisiert sich nicht immer durch die Wahrheit, obwohl nur sie die Probe der Zeit überstehen kann und die Kontinuität sicherstellen kann. Die Irrtüme und die Illusionen, die die Menschheit manchmal in ihrer Vergangenheit findet, haben auch ihre soziale Funktionen — sie, ebenso wie die Wahrheit, können in besonderen Momenten der sozialen Entwicklung die Weltanschauung, das Bewußtsein, die menschliche Individualität formieren. Der positive Effekt dieser Falschifikationen, so die Autorin, ist kurzfristig, und die negativen Auswirkungen werden langwierig bewältigt. Abschließend wird im Artikel Platz eingeräumt dem wesentlichen Zusammenhang zwischen den Problemen der historischen Wahrhaftigkeit und den Prozessen der Bewahrung der kulturellen Erbschaft, indem man sie authentisch zu erhalten versucht. Bei den verschiedenen historischen Relikten und Kulturdenkmälern bestehen Unterschiede bei dem Erhalten der Authentizität.

ГОЛЯМА НАГРАДА НА БЪЛГАРСКИ АРХИТЕКТИ НА „ЕКСПО'90“

За реализацията на проекта на България на международното парково изложение „ЕКСПО'90“ в Осака, Япония през 1990 година авторският колектив при „Архпроект“ на САБ в състав: арх. Рашко Робев и инженерите паркостроители Богдан Робев, Невена Робева и Владимир Полянов бе отличен със златен медал и „Бест прайс“ заедно с реализацията на Ирландската градина (за проекта виж кн. 1/1990 на сп. „Архитектура“).

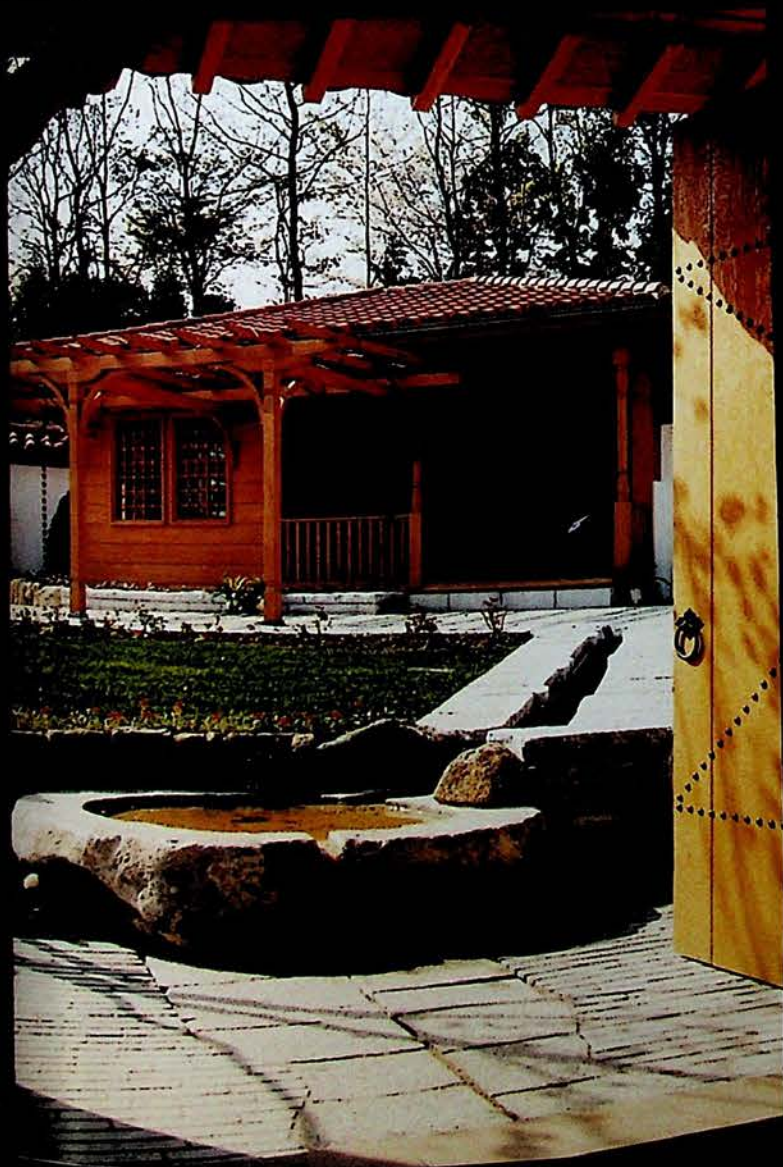
1 Главната композиционна ос на дворното пространство

2 Изглед през входната порта

3 Портата и предвходното пространство

4 Дворното пространство с павилиона

5 Дворното пространство отвисоко

ИНКОМС INCOMS

ФИРМА „И Н К О М С“

„ИНКОМС“ е водеща българска фирма в областта на проектирането, производството и изграждането на интегрирани информационни и комуникационни системи.

„ИНКОМС“ е най-голямата икономическа групировка в страните от Източна Европа за доставка на информационна и комуникационна техника и изграждане на интегрирани информационни и комуникационни системи.

„ИНКОМС“ произвежда:

- Информационни мрежи и системи
- Комуникационна техника, включваща аналогови и цифрови комуникационни средства
- Специално технологично оборудване

ФИРМА „И Н К О М С“

„ИНКОМС“ — самая большая болгарская информационно-коммуникационная фирма.

ФИРМА „ИНКОМС“ — самый большой поставщик информационной и коммуникационной техники в странах Восточной Европы.

Для создания интегрированных информационных систем и систем связи фирма „ИНКОМС“ выпускает:

- Информационные сети и системы
- Комуникационная техника, включающая аналоговые и цифровые коммуникационные средства
- Специальное технологическое оборудование

INFORMATION AND COMMUNICATION SYSTEM "I N C O M S"

„INCOMS“ is the largest Bulgarian company in the information and communication field.

„INCOMS“ is the biggest supplier of information and communication equipment in the East European countries.

For the establishment of integrated information and communication systems the company „INCOMS“ produces:

- Information networks and systems
- Telecommunication equipment including analogue and digital communication means
- Specialized technological equipment

За делови контакти:
Для деловых контактов:

България, 1040 София,
ул. „Кирил Пчелински“ № 1
Председател тел.: 22-06-70
Телефонен номератор: 2-13-41*
Телекс: 23290

For business contacts:

Bulgaria, 1040 Sofia,
Kiril Pchelinsky st., 1
President tel.: 22-06-70
Tel. numerator: 2-13-41*
Telex: 23290